

БЪЛГАРСКА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННА АСОЦИАЦИЯ

БИБЛИОТЕКИТЕ ДНЕС – ИНОВАТИВНИ ПОЛИТИКИ И ПРАКТИКИ

Доклади от

XXII Национална конференция на ББИА

София, 7 – 8 юни 2012 г.

София, 2012

Книгата се издава в рамките на проект
„Напредък и устойчиво развитие на библиотечния сектор в България”
на Българската библиотечно-информационна асоциация
с финансовата подкрепа на фондация „Америка за България”.

Публикуваните доклади са без редакторска намеса

ISBN 978-954-9837-23-0

Българската библиотечно-информационна асоциация благодарни на
Катедра „Библиотечно-информационни науки и културна политика“ към
Философски факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“
за оказаното съдействие при организирането на конференцията

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ”

Каталогизация в публикацията

Библиотеките днес – иновативни политики и практики : доклади от XXII национална конференция на ББИА, София, 7–8 юни 2012 г.. – София : Бълг. библиотечно-информ. асоц., 2012.

ISBN 978-954-9837-23-0

021(063)

1. Библиотеки – иновативни практики – конференции
2. Книжовно културно наследство – конференции

СЪДЪРЖАНИЕ

Иновативни библиотечни политики

<i>Ваня Грашкина.</i> Стратегическите приоритети на ИФЛА до 2015 г. и ролята на ББИА за приобщаването на българската професионална общност	5
<i>Петя Толева.</i> Организационни трансформации в българските обществени библиотеки във връзка със стратегия „Европа 2020”	11
<i>Пламена Златкова.</i> Училищното библиотечно пространство в представите на професионалистите и потребителите: Социологически поглед	23
<i>Даниела Канева.</i> Библиотеката – модерна в традицията	33

Иновативни практики в библиотечната организация и управление.

Библиотечни мрежи

<i>Надя Карачоджукова.</i> Библиотечните мрежи и организацията на знанието	37
<i>Надежда Дякова, Десислава Орлова, Борислава Маноилова.</i> Библиотеката на НАТФИЗ отговаря на предизвикателствата на XXI век	43
<i>Радостина Тодорова, Гургана Мартинова, Диляна Младенова, Милкана Любенова.</i> Пътят към зелена библиотека	46
<i>Ангелина Гимишева, Мария Топузлиева, Божура Панайотова, Тихомир Асенов.</i> Предизвикателството да си пионер!	53
<i>Тошка Борисова.</i> Уеб сайтът на библиотека „Паница” – обновена визия и функционалност	57
<i>Биляна Яврукова.</i> Проект НАБИС – нови възможности за библиотеките в България	60
<i>Елена Маргова-Стоева.</i> Регионална библиотека ”Никола Фурнаджиев” и училищата в община Пазарджик – нови форми на партньорство	66
<i>Евгения Русинова.</i> Избор и внедряване на иновации – организационни и комуникационни аспекти	71

Книжовното културно наследство в библиотеките – опазване,

достъп и популяризиране

<i>Ели Канева.</i> Европейска и възможностите за дигитализация по програма „Подкрепа за ИКТ политики” от Рамкова програма „Конкурентоспособност и иновации”	75
<i>Ваня Грашкина, Анета Дончева, Сабина Анева, Цветанка Панчева, Анна Попова.</i> Национална стратегия и програма за опазване на книжовното културно наследство и осигуряване на достъп до него. Проект на ББИА.	78

<i>Даниела Атанасова.</i> Международните проекти на Централна библиотека на БАН	85
<i>Анна Ангелова.</i> Проектът „Itinéraires Balkaniques XVI – XIX в.”	87
<i>Емил Демирев.</i> Библиотеката, дигитализацията и знанието във времето на Open Access	92
<i>Екатерина Дикова.</i> Как дигитализираме библиотечни документи?	95
<i>Николай Поппетров.</i> Две разбираня за същността на библиотечната дигитализация	101

Иновативни услуги за потребителите

<i>Светослава Тончева.</i> Услугите в контекста на новата организационна структура на Столична библиотека – предизвикателства и възможности	105
<i>Анелия Мутафчиева-Христова.</i> Какво, как и къде четат децата ни – библиотека и училище в XXI век	109
<i>Весела Микаелян.</i> Проект УСПЕХ и европейските хоризонти пред участниците в клуб „Съвременен читател”	113
<i>Женя Сурчева, Пена Коцилкова, И. Митева, Иван Александров.</i> Иновативни библиотечни услуги по дисциплини, свързани с човешкото здраве, предлагани от Централна медицинска библиотека	117
<i>Ивайло Маринов.</i> Библиотеката, в която услугите за незрящи читатели вървят напред	123

Нови предизвикателства пред библиотечния персонал и неговите компетентности, образование и квалификация

<i>Симеон Недков.</i> Специалност Библиотечно-информационни науки в Софийския университет „Св. Климент Охридски” – традиции и иновации	125
<i>Кристина Върбанова-Денчева.</i> Библиотечни компютърни технологии – знания и компетентности за XXI век	144
<i>Ели Попова.</i> Библиотечната професия и поведението на библиотекаря – стара тема с ново съдържание	151
<i>Мария Златева.</i> Библиотекарите и българската (не)реалност	159
<i>Рени Велкова, Пролет Димитрова.</i> Функции на училищната библиотека и мисия на библиотекаря в съвременните образователни условия	161
<i>Антоанета Димитрова.</i> ББИА в подкрепа на продължаващата професионална квалификация	168

ИНОВАТИВНИ БИБЛИОТЕЧНИ ПОЛИТИКИ

Стратегическите приоритети на ИФЛА до 2015 г. и ролята на ББИА за приобщаването на българската професионална общност

Ваня Грашкина

ИФЛА – гласът на световната библиотечна общност

Световната федерация на библиотечните асоциации и институции е създадена през 1927 г. в Единбург, Шотландия като независима международна неправителствена организация в обществена полза. Днес в нея членуват над 1600 асоциации, библиотеки и други организации от 150 страни. Седалището ѝ се намира в Хага, Нидерландия. В своето историческо развитие ИФЛА се утвърждава като най-голямата световна неправителствена организация, която отстоява интересите на библиотеките и техните ползватели, работи за издигането на престижа на библиотечната професия като задава високи професионални стандарти и създава предпоставки за постигането им чрез развитие на образованието и непрекъснатата библиотечна квалификация.

Сред основните цели, формулирани в Статута на организацията са: да съдейства за постигането на високи стандарти на предоставяните библиотечни и информационни услуги; да работи за широко възприемане на разбирането за значимостта на библиотечните и информационни услуги; да защитава интересите на своите членове по света.

Ценностите, които изповядват членовете на ИФЛА са свързани с подкрепата на принципите за свободен достъп до информация, идеи и произведения на изкуството и свободата на изразяване, въплътени в чл. 19 на Декларацията за правата на човека на ООН. Хората, общностите и организациите се нуждаят от универсален и равноправен достъп до информация за постигането на социално, образователно, културно, демократично и икономическо благополучие. Предоставянето на висококачествени библиотечни и информационни услуги помага за гарантирането на този достъп. Всички членове имат ангажимента да участват в дейността на организацията и да се възползват от резултатите без оглед на гражданство, етнически произход, раса, религия и др. различия.

Като своя мисия ИФЛА приема да съдейства за достъпността, опазването и съхраняването на документалното и книжовно културно наследство; да подпомага развитието на библиотечната и информационна професия като предвижда потребностите и отговаря на нуждите на ползвателите; да поддържа високи стандарти в библиотечните и информационни услуги и професионалната практика; да съдейства за широкото разпространение на разбирането за ценността и значимостта на висококачествените библиотечни и информационни услуги за публичния, частния и третия сектор; да пропагандира библиотеките като жизнени институции, които повишават качеството на живот на хората чрез равноправен достъп до знание и информация.

Стратегическите насоки на ИФЛА (2010 – 2015 г.) и ключовите инициативи

Дейностите на организацията за текущия петгодишен период са систематизирани в четири основни направления. Първото направление е осигуряване на равноправен достъп до

информация за ползвателите. ИФЛА си поставя за цел да подпомага библиотеките в осигуряването на такъв достъп и да съдейства за развитието на капацитета на библиотеките за изпълнението на тази функция.

Второто направление е свързано с изграждането на стратегически капацитет на ИФЛА и нейни членовете за засилване на ролята на библиотеките и библиотечните асоциации в обществото на знанието.

Третото направление е насочено към издигането на престижа на професията чрез трансформиране на нейния профил и общественото ѝ положение. Знанията, уменията и компетенциите на съвременните библиотекари съществено се различават от тези на библиотекарите в миналото. ИФЛА ще оказва съдействие за развитието на професията чрез разработка на професионални стандарти и насърчаване на придобиването на специализирани знания в процеса на практиката.

Представянето на интересите на членовете на ИФЛА и ползвателите на библиотеките от целия свят пред всички заинтересовани страни е обект на четвъртото направление. За да изпълнява функциите си на световна организация, която представя културното и езиково многообразие на своите членове без оглед на гражданство, етнически произход, пол, географско положение, език, политическа принадлежност, раса или религия, ИФЛА системно изгражда стратегически партньорства за развитието на професията в обществото на знанието.

В рамките на тези четири стратегически насоки, ИФЛА определя следните ключови инициативи (КИ) за текущия период.

КИ 1. Програма за дигитално съдържание

Има за цел да осигури достъп до съдържание и дигитални ресурси за ползвателите. Поставя си задачите да изгради правна, техническа и професионална основа, която ще позволи на библиотекарите да играят водеща роля в събирането, опазването и предлагането на широк достъп до всички видове физически и дигитални материали. Основните проблеми и теми, обект на тази инициатива са:

- депозит на дигитални материали, като акцентът е върху правната сигурност на депозита и достъпа за ползвателите;
- заемане на дигитални материали в библиотеките – с фокус върху достъпа на ползвателите до електронни ресурси, заемането от различни организации и прилагането на честни практики;
- масова дигитализация – ИФЛА ще съдейства за обмена на информацията в библиотечния сектор в тази област;
- опазване на дигитални материали – с акцент върху правните механизми за съхраняване на родените дигитално документи и местното съдържание, публикувано на уеб сайтове и социални медии.

Дейностите, които ще бъдат предприети за осъществяване на инициативата са в следните насоки:

- Застъпничество пред Световната организация за интелектуална собственост по отношение на авторските права върху физическите и дигитални документи и възможните изключения за библиотеките.
- Създаването на достъпен формат, който може да бъде използван от библиотеките в междубиблиотечното заемане и в частност – за електронната доставка на публикации.

- Постигането на равнопоставен достъп за библиотечните ползватели, като се намери балансът между правата на носителите на авторски права и тези на ползвателите.
- Застъпничество за приемането и популяризирането на политиките за отворен достъп до научни и други публикации.

Политиките и стандартите, които се планират, са следните:

- Изработване на позиция на ИФЛА за задължителния депозит и популяризирането ѝ.
- Подготовка на позиция на ИФЛА по проблемите, свързани с „осиротелите” произведения и осигуряване на подкрепа от страна на библиотеките.
- Осигуряване на подкрепата на ЮНЕСКО за Манифеста на ИФЛА за дигиталните библиотеки и за съпътстващите го насоки.
- Подготовка на позиция за заемането на дигитални документи.
- Създаване и одобряване на Насоки за личната свобода на ползвателите и използването на социалните медии в библиотеките.
- Ревизия на стандартите на ИФЛА с цел идентифициране на пропуските и отразяване на новите приоритети.
- Изготвяне на изследователски доклад за визията по отношение на развиващата се дигитална информационна среда до 2020 г.
- Създаване на портал за обмен на информация по важни за практиката на библиотеките въпроси в дигиталната епоха.

КИ 2. Програма за развитие на лидерството в международната библиотечна общност

Сред основните дейности са:

- Осъществяване на Програма за изграждане на силни библиотечни асоциации, подкрепена от Фондация „Бил и Мелидна Гейтс” (*Building Strong Library Associations Program*).
- Създаване на добре структурирана и обезпечена програма за лидери, която да осигурява възможности за идентифициране и отглеждане на лидери в националните асоциации – *ALP Program „Action for Development through Libraries”* („Да работим за развитие чрез библиотеките”).
- Изграждане на капацитет в рамките на структурите на ИФЛА.

КИ 3. Програма за застъпничество и напредък на професията

Целта е да се набележат мерки за създаването на по-голяма видимост на дейностите на ИФЛА по застъпничество, както и популяризирането на постигнатите резултати. Предвижда се създаването на онлайн календар на сайта на организацията за всички събития по света, в които ИФЛА ще има представителство и участие.

КИ 4. Програма за възстановяване на културното наследство след природни бедствия, терористични актове и др. под.

В рамките на тази ключова инициатива е разработен вече специален документ, публикуван през месец април на сайта на организацията, а именно: *IFLA Principles of Engagement in library-related activities in times of conflict, crisis or disaster*¹.

¹ http://www.ifla.org/files/assets/hq/gb/strategic-plan/cultural_heritage_principles_of_engagement_en.pdf [прегледан на 10.10.2012 г.]

КИ 5. Многоезична програма на ИФЛА

Програмата цели ограничаването на езиковата бариера чрез превод на възможно най-много езици на сайта и основните документи и публикации. Планира се развитие на сайта на арабски, китайски, руски и испански езици, както и въвеждането на възможности за използване на машинен превод. Предвижда се също така осигуряване на превод на повече езици по време на конгресите на ИФЛА.

Как ББИА спомага за приобщаването на българската професионална общност към дейностите на ИФЛА

През 2009 г. ББИА възстанови членството си в ИФЛА благодарение на подкрепата на Фондация „Америка за България“ чрез проекта „Напредък и устойчиво развитие на библиотечния сектор в България“. Едно от важните направления в проектните дейности бе приобщаването ни към дейностите на световната организация и осигуряването на възможността повече библиотечни специалисти да имат достъп до основните документи на ИФЛА – манифести, професионални стандарти, добри практики и др. Водени от убеждението, че не можем да се развиваме изолирано от световните процеси и тенденции, започна целенасочена и планирана дейност за превод на документите на ИФЛА по важни проблеми на библиотечната професия; на становища и позиции на професионалната ни организация, към които ББИА се присъединява с решения на Общото събрание. Приоритетно бяха преведени важни документи с оглед на срещаните в нашата практика проблеми, като: Насоки на ИФЛА за даренията в библиотеките (2008); Насоки за добри практики в междубиблиотечното заемане и доставка на документи; Международно споделяне на ресурси и доставка на документи: Принципи и насоки за процедиране (2009). Статистиката за ползването им на сайта на ББИА сочи, че преведените седем манифеста на ИФЛА имат над 2080 прочитания от датата на тяхното публикуване, като най-четени са Манифеста на ИФЛА/ЮНЕСКО за публичните библиотеки (647) и Манифеста за дигиталните библиотеки (472).²

В рамките на издателската програма на ББИА, създадена по проекта бяха преведени и издадени три книги от серийните поредици на ИФЛА. Българският език бе един от първите езици на който бе преведено второто и допълнено издание на Насоките на ИФЛА за обществената библиотека през 2011 година.³ Поради острата липса на професионална литература, това издание бе широко разпространено както сред практикуващите библиотекари, така и сред студенти и преподаватели. Изданието се използва и като учебно помагало в обученията за придобиване на професионална квалификация „Библиотекар“ след средно образование.

Второто преводно издание⁴ е посветено на измерването на качеството на работата на библиотеките и оценката на ефективността ѝ. Изборът му за превод бе продиктуван от назрялата необходимост нашата професионална общност да се запознае по-подробно с методиките за оценка и измерване на ефективността с оглед внедряването им в нашата практика. Особено важна е тази книга и за органите, които осъществяват контрол и оценка на работата на библиотеките. Мотивите за избор бяха продиктувани и от подготвяния Стандарт за библиотечно-информационно обслужване в изпълнение на т. 3 от Преходните и заключителни

² <http://www.lib.bg/publish/Издания-на-ИФЛА/Манифести> [прегледан на 10.10.2012 г.]

³ Насоки на ИФЛА за обществената библиотека. 2-ро прераб.изд. /Ред. Кристи Кунц и Барбара Губин - София, ББИА, 2011. - 140 с.

⁴ Пол, Розвита и др. Измерване на качеството в библиотеките. Оценка на ефективността / Розвита Пол, Петер те Бьохорст. - София, ББИА, 2011. - 268 с.

разпоредби от Закона за обществените библиотеки, в който също трябва да залегнат показатели и индикатори, измерващи резултатите от библиотечните дейности. Статистиката сочи значителен интерес към електронната версия на изданието – над 900 прочитания за по-малко от година.⁵

Най-новата преводна книга е Международния стандарт за библиографско описание (ISBD) – консолидирано издание.⁶ ББИА осъществи първия превод на чужд език на стандарта. Това издание е от изключително значение за приобщаването на нашите библиотеки към новите норми за библиографско описание. Неговото даване на български език е важна предпоставка за широкото му внедряване в библиотеките. Интересът към него е много голям – за шест месеца има над 690 прочитания на електронното издание в сайта на ББИА.⁷

Наред с гореизброените преводи на сайта на ББИА в поддомейна за издателска дейност (<http://www.lib.bg/publish/>) са отразени още десетки документи в превод на български език. Всички преведени издания се разпространяват безплатно, като електронните им версии са достъпни от сайта на асоциацията и от сайта на ИФЛА. На заседание на секцията „Мениджмънт на библиотечните асоциации“ през м. февруари т.г. в Берлин специално бе отбелязана активността на ББИА в популяризирането на документите на световната ни организация.

Друго важно направление в дейността на сдружението ни е иницирането на проекти в рамките на ключовите инициативи на ИФЛА.

По инициатива на Изпълнителното бюро на ББИА бе разработен проект, с който кандидатствахме по Програмата за развитие на лидерството в международната библиотечна общност. Проектът бе фокусиран върху създаване на лидерски умения у ръководители на общински библиотеки. Целта на проекта бе обучение на 12 обучители, които ще предоставят обучения за ръководители на общински библиотеки в цялата страна. Изборът на темата на проекта бе продиктуван от важната роля, която предстои да играят централните общински библиотеки, изпълнявайки новите си функции в съответствие със Закона за обществените библиотеки, и необходимостта от придобиване на нови умения и компетентности.

Първият етап – обучение на обучители от обществени библиотеки от цялата страна – се проведе през м. април 2011 г. Обучители бяха Лиса Хинчлиф, президент на Асоциацията на научните и университетските библиотеки в САЩ, библиотекар и преподавател в Университета на Илинойс в Урбана-Шампейн, САЩ; Ваня Грашкина и Анна Попова от ББИА.

Вторият етап бе пилотно обучение по темата „Лидерство за библиотеки в общински центрове“, което се проведе през м. юни 2011 г. в Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. В обучението участваха 32 библиотекари от областта. Обучители бяха подготвените по време на първото обучение Ангелина Ставрева, Анна Кожухарова, Слава Драганова и Калина Тодорова.

Изпълнението на проекта бе високо оценено от донорите. Той е представен на сайта на ИФЛА като добра практика за изготвяне на проекти.

Представители на българската библиотечна общност вече имат пряко участие в развитието на различните дейности на ИФЛА. За първи път Управителният съвет на ББИА номинира свои представители за членове на секции на ИФЛА. Всички номинирани бяха

⁵ <http://www.lib.bg/publish/Издания-на-ИФЛА/Ръководства> [прегледан на 12.10.2012]

⁶ ISBD Международен стандарт за библиографско описание: Консолидирано издание. София, ББИА, 2012. - 267 с.

⁷ <http://www.lib.bg/publish/Издания-на-ИФЛА/Стандарти/173-ISBD-Международен-стандарт-за-библиографско-описание-Консолидирано-издание,-2012> [прегледан на 12.10.2012]

избрани: Милена Миланова – за член на секция „Каталогизация”; Ваня Грашкина – за член на секция „Мениджмънт на библиотечни асоциации” и Емилия Милкова – за член на секция „Обществени библиотеки”. Представителите на ББИА се включват активно в дейностите на секциите и са живата ни връзка с ИФЛА.

Наред с гореизброените инициативи, Управителният съвет и Изпълнителното бюро предоставят текуща информация относно дейностите на ИФЛА в списанието “ББИА онлайн” и електронния бюлетин на сдружението. Традиция станаха посещенията на представители на ръководните органи на ИФЛА в България (проф. Клаудия Лукс, президент, 2009 г.; Олаф Айгенброд, председател на секция, 2011 г. и др.).

Важно е да отбележим, че процесите на взаимодействие са двустранни – информация за дейността на ББИА вече намира място в медиите на ИФЛА. За пръв път подробно представяне на асоциацията и нейните дейности бе публикувано в бюлетина на секцията „Мениджмънт на библиотечните асоциации” през месец април 2012 г.⁸

Заклучение

Развитието на библиотечния сектор и професионалното израстване на библиотечните и информационни специалисти у нас не може да бъде изолирано от глобалните процеси. Необходимо е не само знание и информация за новостите, но и целенасочени организирани усилия за внедряването им. ИФЛА е организацията, която създава професионалните стандарти и те се прилагат от специалистите в целия свят. У нас обаче те все още не намират широко приложение в практиката на българските библиотеки. ББИА, в резултат на създадения капацитет, работи целенасочено за популяризирането на професионалните стандарти, разработени по инициатива на ИФЛА и у нас. За постигането на по-добри резултати е важна съпричастността и ролята на всички териториални структури и секции на сдружението. От съществено значение е включването на професионалните стандарти и другите документи на ИФЛА в програмите за подготовка на библиотечни кадри във висшите училища и другите форми за придобиване и повишаване на професионалната квалификация на библиотечните и информационни специалисти.

⁸ http://www.ifla.org/files/assets/mlas/newsletters/april-2012_0.pdf

Организационни трансформации в българските обществени библиотеки във връзка със стратегия „Европа 2020”

Петя Толева

„... Културата ... това са образците на вярване и очаквания, които членовете на организацията споделят помежду си. Тези надежди и очаквания произвеждат правила за поведение – норми – които формират индивидуалното и груповото поведение в организацията.”⁹

Едно от основните предизвикателства пред съвременния мениджмънт е трансформирането на организациите от затворени в отворени социални системи. Това се налага от иновационните процеси, които настъпват в новата информационна икономика. На практика темповете на промяна и броя на трансформациите са много бързи, поради което оказват влияние върху икономическата, социалната и политическата среда. В условията на високо активна промяна реализираното модерно управление е това, което конструира „съвършена организация” (high performance organization)¹⁰ – постигане на високи резултати чрез балансиране на организационния план (процеси, структури и системи) и реализиране на потенциала на човешкия фактор.

Интелигентна, устойчива и приобщаваща икономика са трите приоритета в стратегия „Европа 2020”, приета от ЕК през 2010 г. Те трябва да помогнат на държавите-членки на ЕС да постигнат високи нива на заетост, производителност и социално единство.

В съответствие с новия инструмент за по-добра координация на икономическите политики в рамките на ЕС, през април 2011 г. България изготви Национална програма за реформи (2011–2015). Документът налага нов макроикономически сценарий и е насочен към ключови въпроси с приоритетен характер – преориентиране политиката на българската икономика към повишаване на конкурентоспособността.

В тази връзка, основна задача пред ръководителите на обществените библиотеки трябва да бъде ориентиране в променената среда и прилагане на адекватна стратегия за изграждане на нова посока, нови компетентности и структури. За целта се очертава необходимостта те да се научат да управляват организация в промяна и да упражняват ценностно мотивирано лидерство. Организационната трансформация предполага активен проектен фокус върху всички нива на системата (организация – екип – индивид). Движеща сила е генерирането на информационни и комуникационни технологии. Да се реализира максимален кадрови потенциал е основно предизвикателство, което поставя стратегия „Европа 2020” в управлението на XXI век, с което трябва да се съобразят и българските обществени библиотеки.

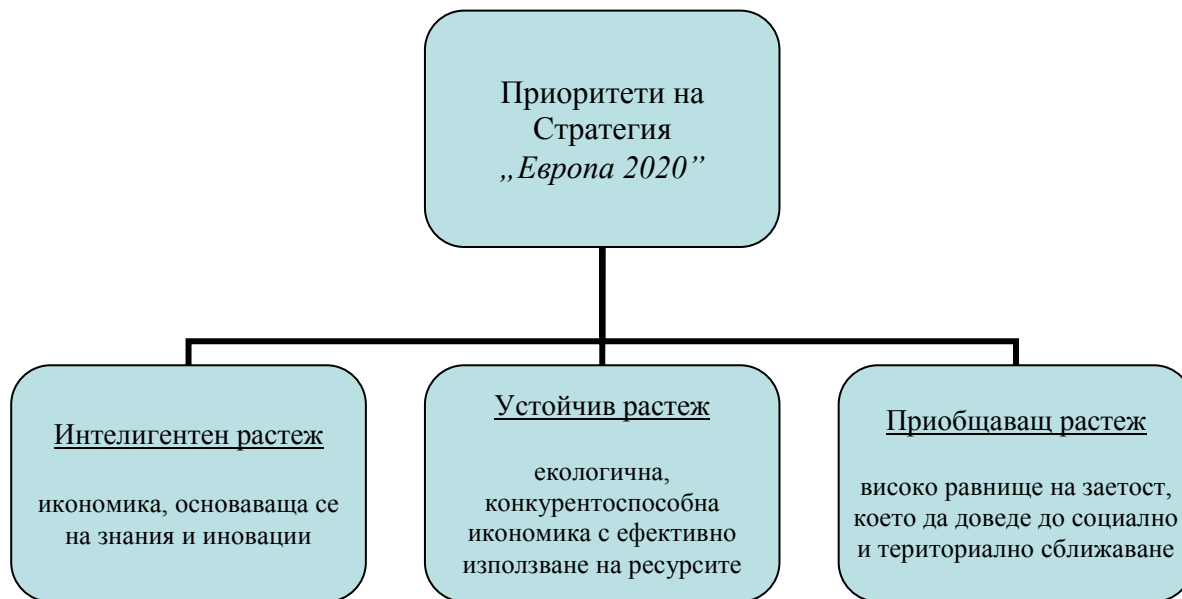
Глобализацията, недостатъчните ресурси и застаряващото население поставиха Европа в процес на трансформации. Налага се търсене на адекватни решения и отговор на бързите темпове, с които се движи света. Така през 2010 г. ЕК приема амбициозната стратегия „Европа 2020”, която цели излизане от икономическата и финансова криза. В програмата са заложили

⁹ Grosse, R., D. Kujawa. International business. IRWIN, Homewood, Illinois, 1988, p.301.

¹⁰ Вж. Хаджиев, Кристиан. Стратегии за организационна промяна в бизнеса: динамики на модела за организационно съвършенство. Науч. ел. архив на НБУ, София, 2010, с. 1. < <http://eprints.nbu.bg/618/>; 16.05.2012 >

три ключови приоритета, които предлагат визия за социална пазарна икономика на Европа през XXI век (вж Фиг. 1).

Първият приоритет – **интелигентен растеж** – изисква повишаване качеството на образование, подобряване постиженията в областта на научните изследвания, разпространяване на иновации чрез използване в максимална степен на информационно-комуникационните технологии и качествени работни места. За постигането на растеж усилията и финансовите ресурси трябва да бъдат фокусирани в правилната посока – задоволяване нуждите на клиентите.

Фигура 1. Приоритети на Стратегия „Европа 2020“

Вторият приоритет – **устойчив растеж** – означава развиване на нови процеси и технологии, ускорява разгръщането на интелигентни мрежи, използващи ИКТ и укрепва конкурентните предимства на стопанските дейности. Важно е да се предотврати влошаването на околната среда, загубата на биологичното разнообразие и неустойчивото използване на ресурсите.

Третият приоритет – **приобщаващ растеж** – изисква инвестиране в умения, борба с бедността и модернизирани пазарите на труда, социална защита, така че да се помогне на хората да предвидят и управление на промените. От съществено значение е постигането на териториално сближаване, като икономическият растеж достигне всички части на Съюза. Европа трябва изцяло да използва трудовия си потенциал, за да се изправи пред засилващото се застаряване на населението и глобалната конкуренция.

Успехът на стратегията зависи от способността на институциите на ЕС и на държавите-членки да обяснят ясно защо реформите са необходими, ако искаме да подобрим качеството си на живот¹¹. Трябва да се отбележи и приноса на гражданите, предприятията и организациите в отговорността къде желаем да бъдем през 2020 г.

¹¹Вж. Цели по „Европа 2020“, определени от държавите-членки в техните национални програми за реформа през април 2011 г. < http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_bg.pdf >

За да се гарантира, че всяка държава-членка на ЕС ще пригоди стратегия „Европа 2020“ към своята специфична ситуация, Комисията предлага целите на програмата да бъдат трансформирани в национални цели и в начини за тяхното постигане, без да се губи връзката между усилията на европейско и национално ниво.

Националната програма за реформи на Република България се базира на макроикономическа рамка за 2010–2015 г. Предвижда се умерен, но устойчив икономически растеж между 3.6% и 4.4%¹². По време на криза освободеният трудов пазар трудно се абсорбира, поради което се очаква значително повишение на безработицата. Ниската ефективност на публичните услуги също е пречка пред растежа. България има много нисък дял на фиксирания ширококолов достъп до интернет – 14,9%, с което се нарежда на предпоследно място в ЕС. Това ограничава и предлагането на услуги по електронен път.

През април 2011 г. България представя пред ЕС Конвергентна програма, която обхваща периода 2011–2014 г., и своята Национална програма за реформи, които са оценени едновременно, за да бъдат отчетени взаимовръзките между тях. В периода 2012–2014 се очаква производителността на труда да нараства, съпроводено с нарастване на заетостта и спад на безработицата до около 8.7% средно за 2015 г.¹³.

По-ефективното използване на трудовия потенциал ще способства за постигане на Националната цел 1 „Достигане на 76% заетост сред населението на възраст 20-64 години до 2020 г.“¹⁴. Обаче все още ниското търсене на труда в българската икономика ще продължават да оказват задържащ ефект върху растежа на средната работна заплата. Така например през четвъртото тримесечие на 2007 г. върхната точка на растежа на заплатите бе на равнище от близо 20% на годишна база, докато през 2010 г. този растеж е близо 10% за работещите по трудови договори (65% от работната сила)¹⁵. Започването на повече програми за насърчаване на заетостта и широкомащабни програми за обучение, финансирани от европейски структурни фондове, ще имат положителен ефект в краткосрочен план. Високата младежка безработица и ниската икономическа активност на младежите са сред основните предизвикателства на пазара на труда на България, посочени и от ЕК като проблемни области, които могат да възпрепятстват постигането на националните и европейските цели за заетост и за постигане на висок темп на икономически растеж.

В Препоръките на Съвета (в т. 13)¹⁶ относно ННР на България се отчита, че коефициентът на икономическа активност за младите хора се задържа на равнище под две трети от средното за ЕС (2009 г.: 29,5% vs. ЕС: 43,8%). Коефициентът на заетост при тях е 24,8% vs. 35,2% на ЕС през 2009 г. Една от възможните причини за тези показатели са недостатъчните възможности за съчетаване на образование и работа, по-специално чрез стажове в съответната област, в която е образованието. Успешното реализиране на Национална цел 1 е възможно чрез изпълнение на реформите и мерките за постигането на по-висок растеж (вж Фиг. 2).

Основните действия ще бъдат насочени към повишаване на равнището на икономическа активност, заетост и инвестиции в развитие на човешкия капитал. Приоритет 1 е осигуряване на

¹² Република България. Национална програма за реформи (2011–2015 г.): В изпълнение на стратегия „Европа 2020“. с. 12. <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/nrp_bulgaria_bg.pdf ; 02.05.2012>

¹³ Пак там, с. 15.

¹⁴ Пак там, с. 36.

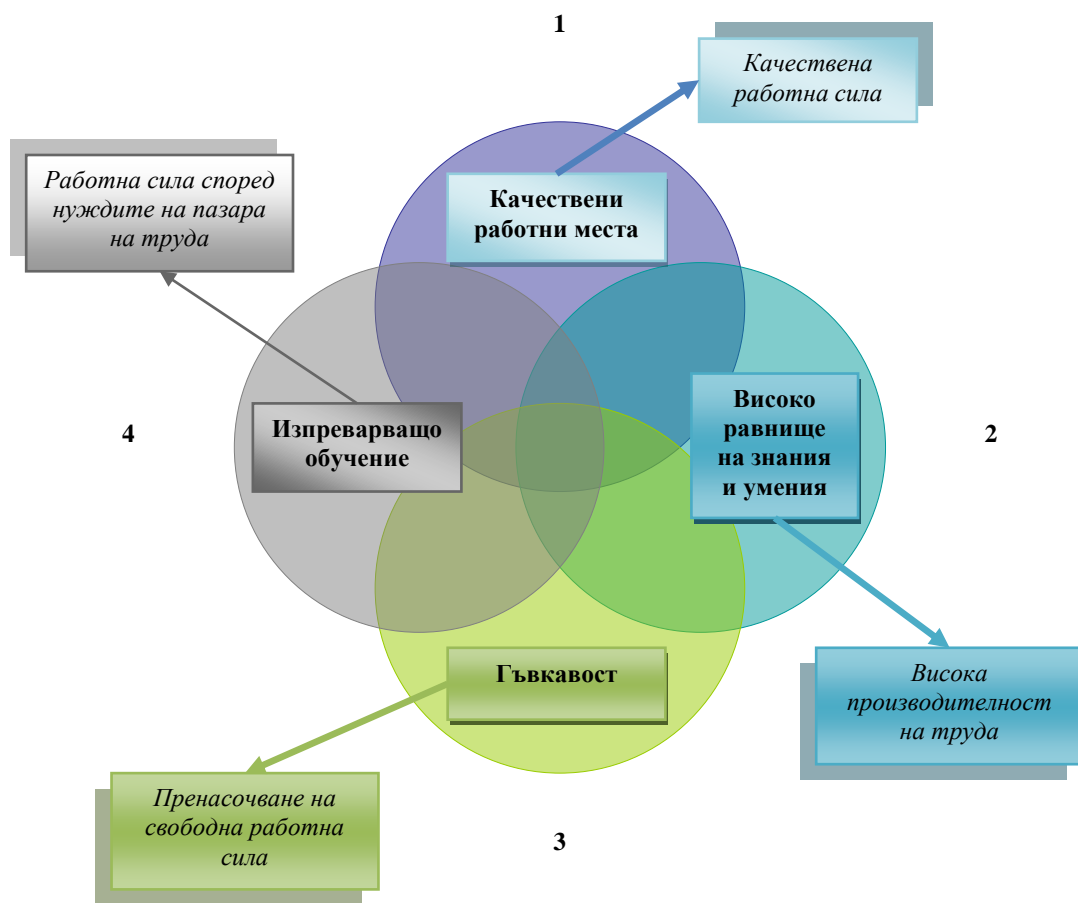
¹⁵ Препоръка на Съвета относно ННР на България от 2011 г. и за представяне на становище на Съвета относно актуализираната Конвергентна програма на България за периода 2011–2014. Брюксел, 7.6.2011, с. 5.

<http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/recommendations_2011/csr_bulgaria_bg.pdf ; 23.05.2012>

¹⁶ Пак там, с. 5.

„нов старт” на 27% от безработните младежи до 2015 г. Схемата „Създаване на заетост на младежите чрез осигуряване на възможност за стаж” ще осигурява платени стажове в период от шест месеца за безработни младежи до 29 г. със средно или висше образование. Водещата инициатива „нови умения и работни места” ще подобри гъвкавостта на трудовия пазар, като се приложат мерки, съвместяващи личния с професионалния живот и съчетаване на обучение със заетост.

В северната ни съседка, Румъния, участието на пазара на труда след последвалата глобална икономическа криза не се повишава. Там коефициентът на заетост пада до 63,3% от 2010 г., а безработицата се увеличава от 5,8% през 2008 г. до 7,3% през 2010 г. Изправени пред остра нужда от финансиране, през май 2009 г. румънските власти се принуждават да поискат международна и финансовата помощ от ЕС¹⁷.

Фигура 2. Четири основни мерки за изпълнение на Национална цел 1

В сравнение с България и Румъния, потенциалът за растеж и структурна конкурентоспособност на германската икономика, например, се дължи до голяма степен на добре обучената и квалифицирана работна сила, но там се наблюдава недостиг на предлагане на работна сила, което дава отражение върху демографското развитие. Това подчертава значението на пълното използване на потенциала на работната сила чрез премахване на пречките за участие

¹⁷ Council Recommendation on the NRP 2011 of Romania and delivering a Council opinion on the updated Convergence Programme of Romania 2011–2014. Brussels, 7.6.2011, p. 4.

< http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/recommendations_2011/csr_romania_en.pdf; 23.05.2012 >

на пазара на труда за определени групи (възрастни работници, жени, нискоквалифицираните, които не са граждани на ЕС и по-нататъшното развитие на човешкия капитал)¹⁸.

Друга държава-членка на ЕС – Италия – водена от износа, започва да възстановява икономиката си през втората половина на 2009 г., макар и с бавни темпове. Ситуацията на трудовия пазар остава крехка през 2010 г., като равнището на безработица е около 8,5%. Равнището на безработица сред лицата под 25-годишна възраст достига 27,8% в същата година, като младежката безработица е концентрирана главно в южните райони. Не се обръща достатъчно внимание на професионалното обучение, няма единна система за сертифициране на уменията, като по този начин се спира мобилността на работната сила и възможностите за заетост в Италия¹⁹.

Кризата и промяната в обществото не отминава и обществените библиотеки. „Преходът от книги и други писмени текстове към средства с картина, слово и звук (фотография, телефон, грамофонни плочи) във втората половина на XIX век и на XX век (радио, кино) и преди всичко през втората му половина (телевизия, тонкасети, видео) очертават досегашните стъпки на културната глобализация”²⁰. Важна задача пред ръководителите им е да се ориентират в променената среда и да вземат нужните решения. Трябва да се отбележи, че „обществената библиотека функционира като организация за социално и личностно развитие и може да бъде фактор за положителни промени в общността”²¹. Тя допринася за укрепване добрата информираност на обществото, което от своя страна носи икономически и социални ползи. Ето защо тя трябва да следи основните проблеми, които се дебатира в общественото пространство.

Като част от общата национална визия за икономически растеж, българският библиотечен мениджмънт трябва да се опира на посочените в НПП на България и в Препоръките на Съвета мерки за развитие, като избере най-правилната стратегия за своето бъдещо съществуване по пътя на промяната. Подобна промяна обаче засяга тъканта на организацията, предизвиква множество сътресения и предполага добра предварителна подготовка. Скоростта на промяната – „стратегически континуум” (a strategy continuum)²² – е определящ фактор за избор на стратегия, като промяната се извърши плавно.

Библиотеките се изправят пред два основни проблема, които са взаимосвързани. Първият се отнася до адаптацията им към условията на външната среда. Съвършенството предполага те да притежават гъвкави и адаптивни структури и дългосрочни стратегии, за да могат не само да реагират на промените във външната среда, но и да ги предвиждат. Вторият се отнася до организационния план – процеси на вземане на решение, информацията, разпределението на задачите и сплотеността на индивидите. Организационният план осигурява вътрешна интеграция и баланс на системата. В зависимост от наложения баланс организацията постига определени резултати.

¹⁸ Council Recommendation on the NRP 2011 of Germany and delivering a Council opinion on the updated Stability Programme of Germany, 2011–2014. Brussels, 7.6.2011, p. 4.

<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:212:0009:0012:EN:PDF>; 23.05.2012>

¹⁹ Council Recommendation on the NRP 2011 of Italy and delivering a Council opinion on the updated Stability Programme of Italy, 2011–2014. Brussels, 7.6.2011, p. 4.

<http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/recommendations_2011/csr_italy_en.pdf; 23.05.2012>

²⁰ Wagner, B. Kulturelle Globalisierung. Von Goethes “Weltliteratur” zu den weltweiten teletubbies, in: Aus Politik und Zeitgeschichte. Beilage zur Wochenzeitung “Das Parlament”, 22 Maerz 2002, p. 14.

²¹ Насоки на ИФЛА за обществената библиотека. София: ББИА, 2011, с. 9-10.

²² Integrating Stakeholders: A Strategy continuum. // *Growing Edge Partners*, LLC, 2005. <<http://www.growingedgepartners.com/downloads/GEP-StakeholderStrategy.pdf>; 25.05.2012>

Основното предизвикателство на стратегия „Европа 2020“ – реализиране на потенциала на човешкия фактор – предизвиква организационните трансформации в българските обществени библиотеки. Дефинирането на адекватна идеология намира конкретен израз в поставените мерки за изпълнение на Национална цел 1 от НПР на България (вж Фиг. 2). По отношение интервенцията на качествени работни места, водещи до качествена работна сила²³, библиотеките трябва да осигурят среда, в която съществува перспектива пред всяка роля в нея, защото невъзможността за адаптация ще породи конфликт. По принцип хората се страхуват от нововъведенията, а страхът се дължи на неизвестността от промяната и от предположенията за по-слаба удовлетвореност на личните потребности. За да не се влоши социалният климат и да се избегнат затруднения във вътрешната интеграция на системата, ръководителите могат да приложат някои структурни методи, като например разясняване на изискванията към работата. Най-напред те трябва да изслушат своите подчинени, давайки им възможност да разкрият всички свои страхове от нововъведението. Ако има възможност да се повиши квалификацията им с цел по-лесното им справяне с новите задачи. Точно и ясно да се определят задълженията на всеки от групата, като се определи и общото равнище на резултатите, които трябва да бъдат достигнати. Ако и двете страни останат удовлетворени ще има наличие на функционални последици от решаването на конфликта. Хората ще бъдат по-силно ангажирани и ще си сътрудничат при неговото решаване. Натрупаният опит ще бъде полезен за решаването и на други бъдещи конфликти. Подчинените по-малко ще се въздържат да разкриват своите идеи, когато те противоречат на идеите на ръководителя.

Библиотечните лидери могат да използват един от базовите инструменти за ново управление, което насочва вниманието върху качеството на персонала, професионалния мениджмънт, точните стандарти и мерки на изпълнение, постигнатите резултати и оценка на извършената работа. Основава се на принципа на трите „Е“ – Ефективност, Ефикасност и Икономичност²⁴. Тук опираме до високо равнище на знания и умения, последвани от висока производителност на труда²⁵, което пък кореспондира директно с другия принцип на управлението – „заплащане според заслугите“, а не според трудовия стаж.

Друг базов инструмент е участието на гражданите в управлението. Отчитане не само пред ръководството, но и пред потребителите, което би засилило тяхната отговорност и цялостната им дейност. Йерархичният принцип и технократичният подход в библиотечния мениджмънт са най-голямото зло за модела на прякото участие на гражданите в управлението. Йерархичният принцип на управление в библиотеките ограничава ангажираността на библиотечните специалисти на работните им места. Служителите и клиентите са най-близо до самото „производство“ на услуги и ако техните идеи и талант бъдат използвани, то това ще доведе до по-добро управление. По този начин се насърчава индивидуалното участие. Това може да се окаже много трудно за обществата в преход, затова трябва да се търси пример от другите държави-членки на ЕС, като Германия например, която е въвела програма за ненормирано работно време. Това е довело до значително въздействие върху продуктивността на персонала.

Тук трябва да се има предвид и концепцията на американския и японския бизнес мениджмънт – управление на качеството (Quality Management – QM). Същността ѝ се състои в това, че доброто качество на услугата е ангажимент на всички членове на организацията. Друго условие е да работят като екип. Понастоящем и в българските системи все по-широко се

²³ Вж. Фигура. 2. Мярка 1 от изпълнение на Национална цел 1.

²⁴ Rhodes, R. A. W. *Understanding Governance. Policy, Networks, Governance Reflexivity and Accountability*, Buckingham, Open University Press, 1997.

²⁵ Вж. Фигура. 2. Мярка 2 от изпълнение на Национална цел 1.

експериментира система за управление на качеството – CAF (Common Assessment Framework) – обща рамка за оценка²⁶. Тя може да се използва при широк диапазон обстоятелства в библиотеките, например като част от системна програма за реформи или като основа за постигане на определени подобрения. Така например, в Манасас, Върмонт, САЩ, първата щатска електронна библиотека се намира във витрина на магазин в мол, като не предлага книги, а безплатно ползване на компютърни и технологични курсове и виртуални услуги. През летните месеци, по плажовете на Каталония, Испания, и на Португалия, пък има библиотеки, които обслужват летовниците²⁷. Друг интересен пример в тази насока дава Емил Демирев в статията си „Технологии vs. библиотекарите“ със създаването на съвременно библиотечно и технологично изобретение – UJI Online Robot в университета Цукуба в Япония. Роботът позволява да се четат библиотечни документи, без да се напуска дома, като се управлява през интернет. След получаване на заявка се свързва с електронния каталог на библиотеката и отива на мястото на документа във фонда. С помощта на механична ръка и дигитална камера читателят може да прелиства и чете книга.

В началото на XXI век библиотеките от цял свят създават различни служби и сдружения, ангажирани с онлайн информационно обслужване – Collaborative Digital Reference Service, 24-7 Reference Project, Virtual Reference Desk, Ask Us. В световното библиотечно пространство са известни над 40 индикатори за оценяване на дейността на библиотеките. Международният стандарт ISO 11620:1998 Information and documentation – Library performance indicators „Индикатори за оценка на библиотечните дейности“ (Digital reference service in the new millennium. Planning, management and evaluation. New York, 2000, 246 p.; Management, marketing and promotion of library services based on statistics, analyses and evaluation. München, IFLA, 2006.)²⁸.

Важен компонент на гъвкавото управление е гъвкавата заетост, пренасочване на работна сила²⁹. Презумпцията, че повечето библиотечни служители са били подготвени за определен тип работа, която би трябвало да упражняват цял живот, вече не е актуална. Повечето от тях трябва да очакват многократно промяна на работното си място, както и да се преквалифицират по няколко пъти. Гъвкавото управление предполага, че служителите са взаимнозаменяеми части в механизма на управление и могат да бъдат заменени по всяко време. Това предполага библиотекарите да имат готовност за промяна на методите на работа в съответствие с новите ситуации. С други думи, няма и гаранции за постоянна заетост при пълен щат, дори и когато става дума за бюджет. Тенденциите към временна заетост и непълно работно време се налагат в почти всички сфери на управлението и икономиката. В някои страни двама или повече човека споделят едно работно място. Това дава възможност да се назначат на работа професионалисти с опит, които не са в състояние да работят на цял работен ден. Тъй като изискванията към библиотеките стават все по-разнообразни, библиотечният персонал трябва да притежава редица специфични умения, описани в длъжностната характеристика. Акцентира се върху изпреварващо обучение за създаване на работна сила според нуждите на пазара на труда³⁰.

С цел равнопоставено участие на България в европейското образователно пространство са въведените модели от страните от ЕС в областта на висшето образование, като Болонската

²⁶ CAF. Системи и инструменти за управление на качеството. // Информационна страница по качеството. 2008. < <http://www.quality.government.bg/page.php?c=14>; 25.05.2012>

²⁷ Насоки на ИФЛА за обществената библиотека. София: ББИА, 2011, с. 44-45.

²⁸ Илиева, Стефка. Мястото на обществената библиотека в отвореното информационно общество. Критерии за оценка на библиотеката. // Съвременната библиотека – център за информация и знание : Доклади от XX Национална конференция на ББИА София, 9-10 юни 2010 г. София : ББИА, 2010, с. 7-10.

²⁹ Вж. Фигура. 2. Мярка 3 от изпълнение на Национална цел 1.

³⁰ Вж. Фигура. 2. Мярка 4 от изпълнение на Национална цел 1.

декларация от 1999 г., Дъблинските дескриптори, Копенхагенската декларация от 2002 г., Срещата на министрите на образованието в Берлин 2003 г. Националната библиотека е сред основните съорганизатори с катедра БИН в СУ и ББИА на международната проява в нашата страна – GLOBENET, в рамките на която се организират работни форуми и семинари, свързани с обогатяването на знанията и уменията на българските библиотечни специалисти³¹.

Днес, в обявите за работа на информационни специалисти може да срещнем категории длъжности като³²:

- Библиотекар – електронна справочно-библиографска служба (Reference electronic Resources Librarian);
- Библиотекар – специалист по комплектуване на електронни ресурси (Electronic Resources Acquisitions Librarian);
- Ръководител на група за електронни ресурси (electronic Resources Team Leader);
- Специалист по метаданни (Metadata specialist);
- Специалист по периодика и електронни ресурси (Serials and Electronic Resources Specialist);
- Ръководител на електронна библиотека (Digital Library Program Manager).

Тези нови понятия в библиотечния трудов пазар са продиктувани от това, че днес уменията на персонала се отнасят до технологиите, обслужването на ползвателите и междуличностните отношения. Едни от основните качества, които се изискват са: познания за ИКТ и за промените в тях; въображение; нови идеи; способност да се разбират нуждите на потребителите и да общуват с тях; познаване на материалите, които съставят библиотечните колекции – електронни и традиционни; идентифициране на промените и гъвкавост при прилагането им в практиката; лидерство и умения за работа в екип, ноу-хау.

При така посочените движещи сили в българските обществени библиотеки са възможни три стратегии за организационна трансформация – управление чрез тотално качество (TQM – Total Quality Management), намаляване на обема (downsizing) и реинженеринг (reengineering). Общото между тези стратегии е, че те се използват от много организации в процеса на постигане на конкурентно предимство, както и при промяна на културата, мисията и външните връзки, в различни сфери на индустрията³³.

Стратегията е рамка, описваща пътищата за постигане на поставените дългосрочни цели и изборът на една от тях от библиотеките се прави след отчитане влиянията на външната и вътрешната среда за тяхната организационна ефективност.

1. Стратегия **управление чрез тотално качество (TQM)** се основава на стремежа към съвършено качество с „нулеви дефекти“. Една от много дефиниции за качеството е дадена от Кросби (1979), базирана на метода производство – „качеството означава приспособяване към изискванията на стандарта“. Разработени си различни подходи за TQM в бизнес организациите. Един от подходите, подходящ за библиотечния мениджмънт в момента е т.нар. „P-подход“ или процесен подход на Масааки Имаи³⁴. Основава се на предположението, че 90% от проблемите се дължат на средата, в която работи персонала и управлението трябва непрекъснато да

³¹ Димчев, Ал. Политики при подготовката и развитието на библиотечно-информационни специалисти в Република България. Библиотечната професия през XXI век – промени и предизвикателства : Доклади : XVIII национална конференция на ББИА, 19-20 юни 2008 г., с. 29-48.

³² Демирев, Емил. Технологии vs. библиотекар. // Библиотечната професия през XXI век – промени и предизвикателства : Доклади : XVIII национална конференция на ББИА, 19-20 юни 2008 г., с. 85-87.

³³ Щуб, А., Дж. Бард, Шл. Глоберсон. Управление на проекти, т. 1. Бургас, Делфин прес, 1994, с. 400.

³⁴ Imai, M. Managing the New product process, Harvard Business Review, 1986, p. 17

мотивираща екипа да полага усилия за подобряване на процесите, което ще доведе до успешни резултати.

Така например, в Сингапур се въвежда концепция за „лайф стайл“ библиотеки, като включва кафенета, места за слушане на музика и виртуална общност за учащите се³⁵. Прилагането на такъв тип свежест в атмосферата на библиотеката изисква съвсем нова фирмена култура, която трябва да бъде осъзната от персонала като необходимост при организационна трансформация на предлаганите от тях услуги.

2. Стратегия **свиване** (downsizing) се прилага при намаляване на персонала, реструктуриране, балансиране, преразпределение, компресиране и т.н. Намаляването на обема е ограничаване на някои дейности за постигане на определени резултати; обикновено води до намаляване на персонала; фокусира върху по-високи нива на ефективност на организацията; променя работния процес³⁶.

Въпреки че тази стратегия се използва активно за постигане на конкурентни предимства, смятам, че тя не е подходяща за прилагане при организационни трансформации в библиотеките. Използването ѝ би увеличило бюрокрацията и разходите, а свиването ще се отрази негативно върху организационната култура – лоялност към библиотеката, междуличностни отношения, индивидуални резултати, мотивация, доверие към ръководството. При положение, че се избере тази стратегия на промяна в библиотеките, ръководството трябва да намали стреса чрез прилагане на поддържащи интервенции, като обучение, адекватна информационна политика и комуникация³⁷.

3. Стратегия **реинженеринг** (reengineering) се свързва с прилагане на ИКТ в организациите за постигане на конкурентоспособност, но не под формата на автоматизация (каквото се прави в библиотеките), а чрез преосмисляне на процесите. Фокусира се върху продуктивността, т.е. кои дейности могат да се извършват паралелно и кои последователно.

Реинженерингът се свързва с прилагането на ИКТ за преоформяне на бавни процеси. Отнесено към библиотечната дейност такъв пример е процесът конверсия за преобразуване на традиционните информационни потоци в дигитална форма. Технологиите са: ретроконверсия – преобразуване на традиционни каталози в онлайн каталози. Те се изпълняват, съобразявайки се с универсални стандарти за идентификация на елементите в базата данни, които подобряват възможностите съдържанието да бъде променяно, споделяно, търсено и разпространявано. По отношение на съдържателната структура се прилагат Dublin Core (DC), MARC 21, MAB (Maschinelles Austauschformat für Bibliotheken или Automated Library Exchange Format); Text Encoding Initiative (TEI) и Electronic Archive Description (EAD); Learning Object Metadata (LOM). По отношение на форматите за текст и медия се използват: TIFF, GIF, JPEG, PDF формат; текст в SGML (Standard Generalized Markup Language); TML или XML – Extensible Markup Language формат; EAD Document Type Definition (DTD). Важни са и стандартите за обмен на съдържанието (data interchange), като Z39.50; SQL (ANSI стандарт за достъп и мениджмънт на бази данни); HTTP; Dienst – на Cornell University; на Open Archive Initiative³⁸.

³⁵ Насоки на ИФЛА за обществената библиотека. София: ББИА, 2011, с. 61.

³⁶ Peterson, Cameron. Enhancing organizational performance. NY, 1998, p. 66.

³⁷ Хаджиев, Кристиан. *Стратегии за организационна промяна в бизнеса : динамики на модела за организационно съвършенство*. // Научен електронен архив на НБУ, София, 2010, с. 16.
< <http://eprints.nbu.bg/618/> ; 16.05.2012 >

³⁸ Павлова, Иванка. *Дигитални библиотеки и достъп до информационните ресурси : Защита на дигиталните колекции*. София : За буквите – О писменехъ, 2007.

В случай на реинженеринг радикалната промяна създава дискомфорт и негативни нагласи на персонала. Имайки предвид посочения по-горе пример, много важен фактор е разпознаване на проблема, който се изразява в наличието/липсата на общ поглед върху ситуацията на ръководните кадри/съответните мениджъри и експерти в библиотечната сфера и в институциите, свързани с прилагането на ИКТ за преоформяне на библиотечната дейност; ориентиране в проблематиката от национален мащаб и познаване на световните тенденции. Също така се взема под внимание, доколко библиотеката разполага с необходим ресурс, като: подготвен персонал, техника и технология, респективно възможностите за подготовка и набавяне.

И накрая, не може да се предприемат организационни трансформации в библиотеките, без диагностициране на това какво не съответства. Периодично се задават следните въпроси:

- Как новите библиотечни услугите се възприемат от потребителите?
- Удовлетворяват ли се напълно изискванията на потребителите, т.е. налице ли е стремеж към „нулеви дефекти“?
- Финансовият растеж отговаря ли на очакванията?
- Правят ли се непрекъснати подобрения на услугите?
- Наблюдават ли се по-високи нива на новаторство?
- Подобрява ли се производителността на библиотечния персонал?
- Инициират ли се подобрения в работния процес?
- Чувстват ли се служителите съпричастни към стратегическите библиотечни цели?

В обобщен вид изводите, сведени до организационни трансформации на българските обществени библиотеки могат да бъдат сведени до няколко основни насоки:

- Динамичните икономически, технологични, социални и демографски промени във външната среда формират процеса на адаптация на библиотеките.
- Трансформирането на библиотеките в отворени системи, които да поддържат адекватен баланс със средата.
- Интегрирането на стратегиите за организационна промяна е необходимо условие за постигане на организационно съвършенство.
- Идентифицирането на културни лостове и социални механизми е основно предизвикателство пред съвременния библиотечен мениджмънт.
- Организационната оценка е “моментна снимка” на ефективността на библиотечната система.

Да се реализира максималният потенциал на човешкия фактор е основно предизвикателство в управлението през новото хилядолетие. Още през 1994 г. ЕС прие план за изграждане на информационно общество, основано на знанието. Лисабонската среща от март 2000 г. затвърждава тази идея, като поставя стратегическа цел до 2010 г. да се изгради конкурентно общество, основаващо се на знанието. През 2005 г. ООН обявява десетилетието 2005–2014 за декада за „Образование за устойчиво развитие”, базирано на четири принципа: екологична устойчивост, икономическа устойчивост, социална устойчивост за повишаване стандарта на живот, културна устойчивост. Тенденциите за по-ефективно използване на ресурсите, за нови продукти/услуги, квалификацията на кадрите и развитие на инфраструктурата диктуват днешните правила за икономически растеж, заложили и в стратегия „Европа 2020” на ЕС.

Съвременните български библиотеки не са в страни от настъпващите промени и от глобалното навлизане на информационно-комуникационните технологии. Те функционират в тези реалности, като развиват способността да управляват трансформационни процеси едновременно с новаторски проекти. Учат се да създават работен климат, който засилва

чувството за значимост и индивидуалност. Преодоляването на страха от новото от всички участници в тези организационни трансформации ще промени изцяло библиотечната визия; ще затвърди важната ѝ роля за развитието на общество на знанието; ще се превърне в арена на съвременните предизвикателства, където човешкият индивид според своето поведение, мисли и емоции, сам ще избере за какво да се бори – за съвършенство, за професионализъм или просто за оцеляване.

Използвана литература

1. Библиотечната професия през XXI век – промени и предизвикателства : Доклади : XVIII национална конференция на ББИА, 19-20 юни 2008 г. / Анета Дончева и др. – Велико Търново : ББИА, 2009.
2. Ганчев, Петко. България: интеграция, трансформация, модернизация. София: РИК „Славяни” ООД, 2007.
3. Демирев, Емил. Технологии vs. библиотекарите. // Библиотечната професия през XXI век – промени и предизвикателства : Доклади : XVIII национална конференция на ББИА, 19-20 юни 2008 г., с. 85-87.
4. Димчев, Ал. Политики при подготовката и развитието на библиотечно-информационни специалисти в Република България. // Библиотечната професия през XXI век – промени и предизвикателства : Доклади : XVIII национална конференция на ББИА, 19-20 юни 2008 г., с. 29-48.
5. Европа 2020. Европейска комисия, 2012.
<http://ec.europa.eu/europe2020/index_bg.htm ; 02.05.2012 >
6. Илиева, Стефка. Мястото на обществената библиотека в отвореното информационно общество. Критерии за оценка на библиотеката. // Съвременната библиотека – център за информация и знание : Доклади от XX Национална конференция на ББИА София, 9-10 юни 2010 г. София : ББИА, 2010, с. 7-10.
7. Насоки на ИФЛА за обществената библиотека. София: ББИА, 2011.
8. Павлов, Павел. Алтернативи за институционална трансформация на държавното управление. Варна: ВСУ „Черноризец Храбър”, 2007.
9. Павлова, Иванка. Дигитални библиотеки и достъп до информационните ресурси : Защита на дигиталните колекции. София : За буквите – О писменехъ, 2007.
10. Петева, Ирена. Информираният гражданин : Прозрачност и сигурност на информацията. София : За буквите – О писменехъ, 2008.
11. Препоръка на Съвета относно Националната програма за реформи на България от 2011 г. и за представяне на становище на Съвета относно актуализираната Конвергентна програма на България за периода 2011-2014 г. Брюксел, 7.6.2011, 9 с.
< http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/recommendations_2011/csr_bulgaria_bg.pdf ; 23.05.2012 >
12. Република България. Национална програма за реформи (2011-2015 г.) : В изпълнение на стратегия „Европа 2020”. // Европейска комисия. Европа 2020, 13 април 2011. София, 99 с.
<http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/nrp_bulgaria_bg.pdf ; 02.05.2012 >

13. Съвременната библиотека – център за информация и знание : Доклади от XX Национална конференция на ББИА София, 9-10 юни 2010 г. София : ББИА, 2010.
14. Съобщение на комисията Европа 2020: Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. Брюксел, 3 март 2010, 40 с.
<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:BG:PDF>; 21.5.2012>
15. Хаджиев, Кристиан. *Стратегии за организационна промяна в бизнеса : динамики на модела за организационно съвършенство*. // Научен електронен архив на НБУ, София, 2010.
< <http://eprints.nbu.bg/618/>; 16.05.2012 >
16. Хаджиев, Кристиан. Трансформационен модел за организационно развитие. // *Икономическа мисъл*, 2005, L (5), pp. 37-52. < <http://eprints.nbu.bg/615/> ; 25.05.2012 >
17. Харизанова, Оля. Информационно и комуникационно развитие на библиотеките: Система от индикатори. София: УИ „Св. Кл. Охридски”, 2010.
18. Цели по „Европа 2020”, Април 2011. < http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_bg.pdf; 12.05.2012 >
19. Щуб, А., Дж. Бард, Шл. Глобerson. Управление на проекти: т. 1. Бургас, Делфин прес, 1994.
20. САФ. Системи и инструменти за управление на качеството. // Информационна страница по качеството. 2008. < <http://www.quality.government.bg/page.php?c=14>; 25.05.2012>
21. Council Recommendation on the National Reform Programme 2011 of Germany and delivering a Council opinion on the updated Stability Programme of Germany, 2011-2014. Brussels, 7.6.2011, 7 p.
<<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:212:0009:0012:EN:PDF>;
23.05.2012>
22. Council Recommendation on the National Reform Programme 2011 of Italy and delivering a Council opinion on the updated Stability Programme of Italy, 2011-2014. Brussels, 7.6.2011, 7 p.
< http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/recommendations_2011/csr_italy_en.pdf; 23.05.2012>
23. Council Recommendation on the National Reform Programme 2011 of Romania and delivering a Council opinion on the updated Convergence Programme of Romania 2011-2014. Brussels, 7.6.2011, 5 p.
< http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/recommendations_2011/csr_romania_en.pdf; 23.05.2012>
24. Crosby, P. Quality without tears. New York: McGraw-Hill, 1979.
25. Grosse, R.D. Kujawa. International business. IRWIN, Homewood, Illinois, 1988.
26. Imai, M. Managing the New product process, Harvard Business Review, 1986, p. 17
27. Integrating Stakeholders: A Strategy continuum.// *Growing Edge Partners*, LLC, 2005.
<<http://www.growingedgepartners.com/downloads/GEP-StakeholderStrategy.pdf>; 25.05.2012>
28. Peterson, Cameron. Enhancing organizational performance. NY, 1998, p. 66.
29. Rhodes, R. A. W. Understanding Governance. Policy. Networks, Governance Reflexivity and Accountability, Buckingham, Open University Press, 1997.
30. Wagner, B. Kulturelle Globalisierung. Von Goethes “Weltliteratur” zu den weltweiten teletubbies, in: Aus Politik und Zeitgeschichte. Beilage zur Wochenzeitung “Das Parlament”, 22 Maerz 2002.

Училищното библиотечно пространство в представите на професионалистите и потребителите: Социологически поглед

Пламена Златкова

Паралелно с динамичните промени в световното общество се развива и информационно-образователната среда на училището, като в процеса на тези трансформации в образованието особено важно е да се формира у младите хора постоянен интерес към знанието като ценност, да се възпита у тях любов към четенето, да се формира умение да използват новите информационни технологии, да се придобият навици за критично мислене и информационна култура. Естествените места за осъществяването им са библиотеките при училищата, които в редица страни в Европа са „портали” към човешкото познание и обединяват в себе си както традициите на печатната книжнина, така и новите тенденции в развитието на информационната наука.

Добре оборудваната в технологично отношение и в съответствие с развитието на информационните технологии училищна библиотека или библиотечно-информационен център трябва да бъде сърцето на всяко съвременно училище, център на учебния и образователния процес, място за педагогически иновации. Тя трябва да бъде фактор за постигането на високи резултати в качеството на образованието и повишаването на постиженията на учениците. Училищните библиотеки са необходими и важни за подрастващите, тъй като те осигуряват достъп до информационни ресурси на всички ученици (и особено на тези, които се затрудняват в използването им) и съдействат за повишаването на тяхната читателска, технологична и информационна грамотност и компетентност. Те са място за формиране на умения за самостоятелна работа с разнообразните източници на информация – учебни, справочни, научни, представени както в традиционна, така и в електронна форма, за осъществяването на които е необходимо и съответстващо равнище на информационните и комуникационните технологии.

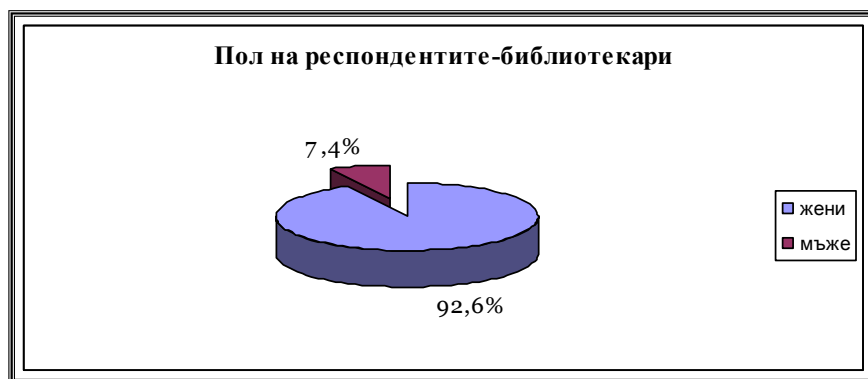
Под „библиотечно пространство” днес се разбира не само пространството за книги и други носители на информация и култура. То е колкото пространство за ползвателя, за неговата мисъл, толкова и за неговия дух, за неговото творчество. Това е пространство, което осигурява на потребителя свобода на избора на формите на поведение и самоизразяване. В професионалната литература то е определяно още и като „открито”, „прозрачно”, „видимо”, „гъвкаво”, „гостоприемно”, „динамично променящо се”, „комфортно”. Такова пространство в най-голяма степен отговаря на изискванията за новия облик на съвременната училищна библиотека, която днес трябва да бъде много повече от помещение за книги, стелажи и хора.

Доколко обаче българските училищни библиотеки отговарят на тези изисквания за промяна на стереотипа за облика на библиотеката въобще? Какво е състоянието им, изразено с цифри? Какви са представите за бъдещето на училищните библиотеки през погледа на библиотекарите и учениците – основни потребители на услугите, предоставяни от училищните библиотеки?

На тези въпроси ще се опитам да отговоря, като представя данни от проведено в началото на 2011 г. в София сондажно социологическо проучване, обхващащо 146 респондента – 119 ученици и читатели на своите библиотеки в класовете от 2^{ри} до 12^{ти} и 27 библиотекарите от същите училища.

Социално-демографска характеристика на изследваната съвкупност

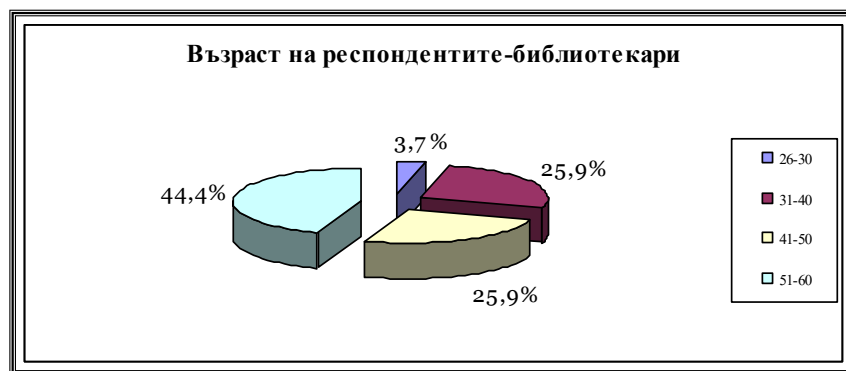
➤ училищни библиотекари

Фиг. 1

Разпределението на анкетираните библиотекари по пол потвърждава установената тенденция, на която сме свидетели от много години, за силно изразено феминизиране на професията. Тя е крайно непривлекателна за силния пол и затова едва 7,4% от анкетираните са мъже, или от общата съвкупност на респондентите това прави 2 библиотекари от общо 27 столични училища.

Възрастово те се разпределят по начин, представен във Фиг. 2. Наблюдава се застрашителната тенденция, която също не е нова за общността ни, за застаряване на кадрите, работещи в библиотеките и в частност на училищните библиотеки и липсата на смяна на поколенията – едва 3,7% от анкетираните библиотекари са на възраст от 26 до 30 години, а до 25 години липсват в изследваната съвкупност.

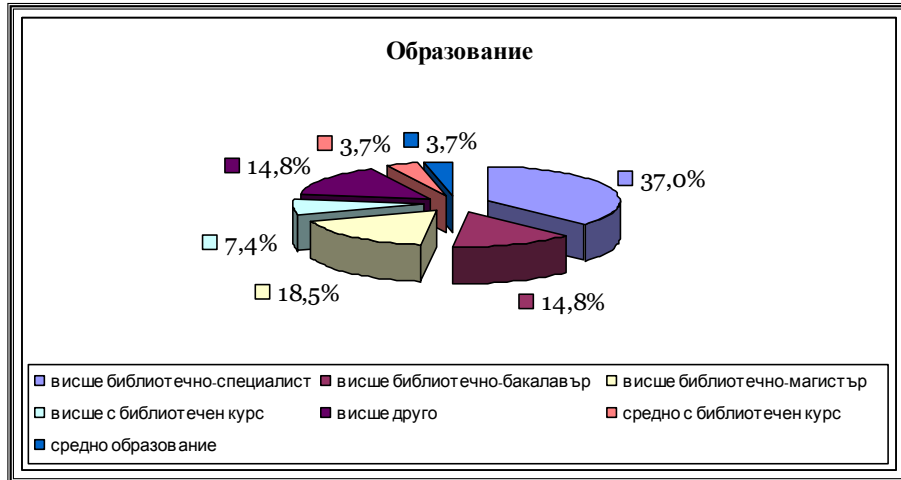

Фиг. 2

Въпреки че с влезлия в сила през 2009 г. Закон за обществените библиотеки (училищните библиотеки не спадат в тази категория, но все пак документът регламентира някои положения, които са общи за всички видове библиотеки) дефакто се призна заемането на длъжността „библиотекар“ от специалисти с висше библиотечно образование, все още има институции, в които работят хора със средно образование или със средно с библиотечен курс – 3,7% от анкетираните (Фиг. 3). Не е малък и процентът на тези, които са с висше образование, но не библиотечно – 14,8%.

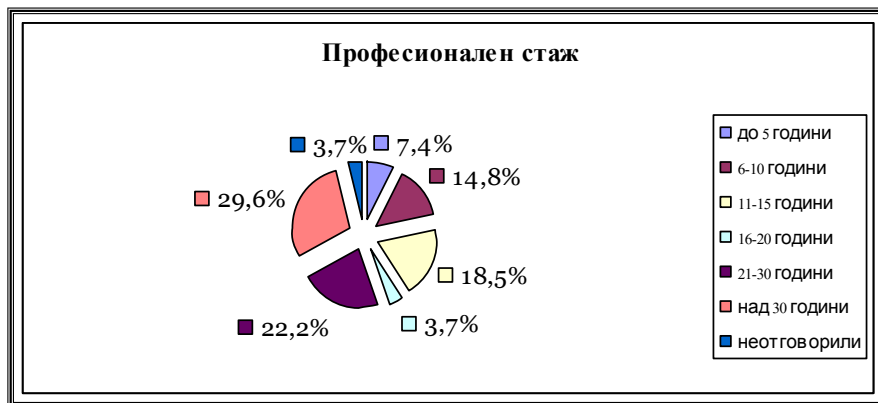
Повече от половината респонденти (60,5%) имат допълнителна квалификация и притежават сертификат за компютърна грамотност и работа с информационни технологии;

23,7% имат такъв за владеене на чужди езици, а 2,6% притежават различни умения за работа от изброените в анкетната карта, но без да посочат какви точно. Не е малък и делът на неотговорилите – 13,2%.

Фиг. 3

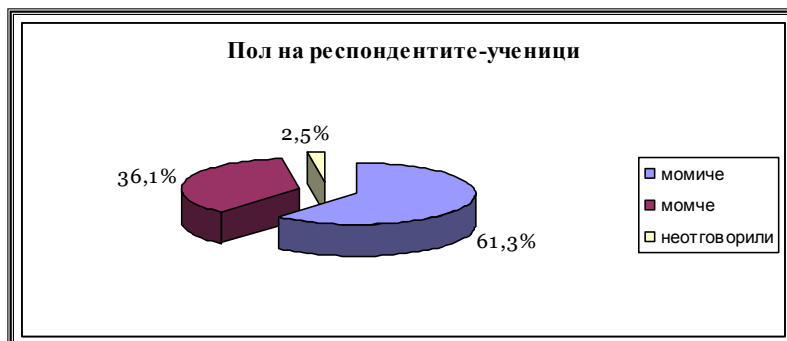
По отношение на професионалния стаж резултатите са групирани по следния начин:

Фиг. 4

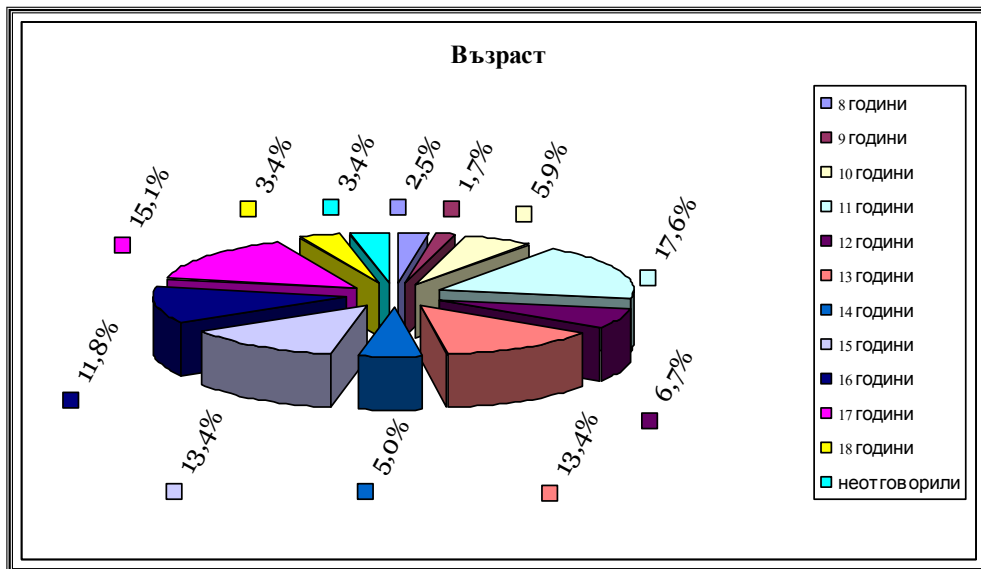
Очевидно е, че най-голямото натрупване е в категорията на специалистите с професионален трудов стаж повече от 30 години. Това съответства на данните за възрастовата характеристика на респондентите, където най-много са 51-60 годишните. По необясними причини 3,7% от анкетираните не са отговорили и на този въпрос.

➤ ученици

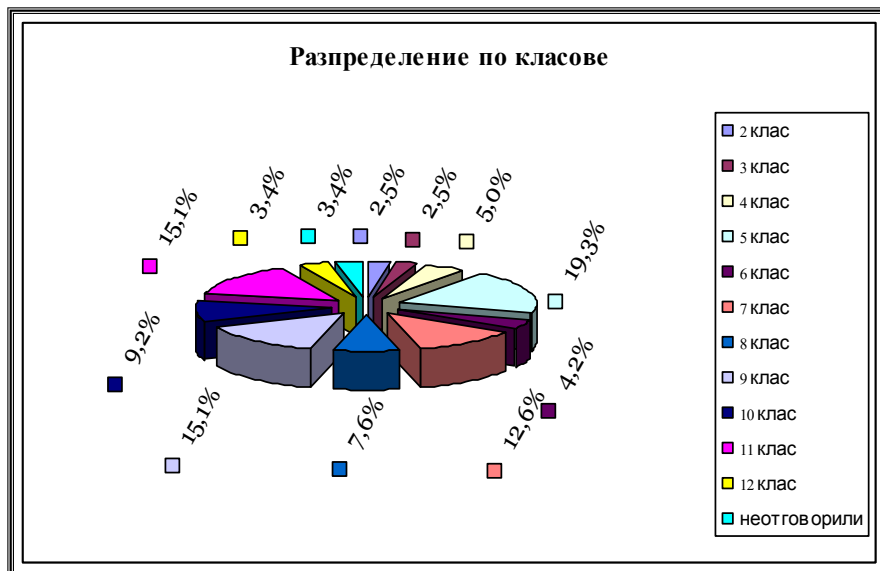

Фиг. 5

Като успех за изследването може да се отчете фактът, че една значителна част от респондентите са момчета (36% от анкетираните), както и заинтересоваността на учениците от горните класове, което е показано във Фиг. 5, 6 и 7, даващи представа за социално-демографската структура на учениците.

Фиг. 6

Фиг. 7

Социален престиж на училищната библиотека и отношението на училищните ръководства

Съвременната училищна библиотека трябва да предоставя информационни ресурси в съответствие с потребностите на нейните ползватели, които отговарят и на учебните планове. Тя трябва да е оазис на знанието и да съдейства за постигане на образователните цели на училището, като подпомага формирането и израстването на отговорни млади хора, умеещи сами да издирват необходимата им информация и способни да оценят хубавата книга. За да бъде

постигнато това е необходимо училищните библиотеки да предоставят нужните условия, предразполагащи читателите, да имат богати и разнообразни библиотечни фондове, в които информацията може да бъде намерена, да предлагат достъп до различни традиционни и електронни източници, достъп до глобалната мрежа и бази от данни, подходящи за ползвателите. За да бъдат те съвременни центрове за информация и култура и предпочитани места от учениците, които са основните потребители на услугите им, е необходимо и разбиране от страна на училищните ръководства и преподавателите за значението на училищните библиотеки, за ролята им на медиатори между традиция и съвременност, тъй като в нея най-ярко се преплитат минало, настояще и бъдеще.

Според половината от анкетиранияте библиотекари (51,9%) обществената оценка за дейността и ролята на училищните библиотеки е положителна, тъй като те предоставят възможности за емоционално, интелектуално и социално съзряване, подпомагат обучението и формират у тийнейджърите навици за четене. В отговорите на една трета (33,3%) има условие: защото децата предпочитат удобството и бързината на интернет, а училищните библиотеки страдат от липсата на финансова и обществена подкрепа. За 11,1% негативното отношение трайно се е настанило в съзнанието на обществеността, поради недостатъчната информация, липсата на популярност за същността на работата и значението на училищните библиотеки за учебния процес.

Комплектуване на библиотечния фонд

В проучените 27 библиотеки в София библиотечният фонд се състои предимно от книги. Тревожен е фактът, че от тях едва в 6 се набавят периодични издания и едва 8 разполагат с CD/DVD. Графични и картографски издания за ползване от читателите имат 3 библиотеки, а фоноиздания и аудиозаписи има в 4. Парадоксален е фактът, че има библиотеки, в които не се води Книга за движение на библиотечния фонд и не е ясен неговият състав. Библиотекарят в една от изследваните библиотеки не е дал сведение за големината на фонда и разпределението му по видове документи. Данните показват негативни факти, касаещи състоянието на фондовете на изследваните училищни библиотеки, които според международната библиотечна общност трябва да са сърцето на училището и центрове за информация.

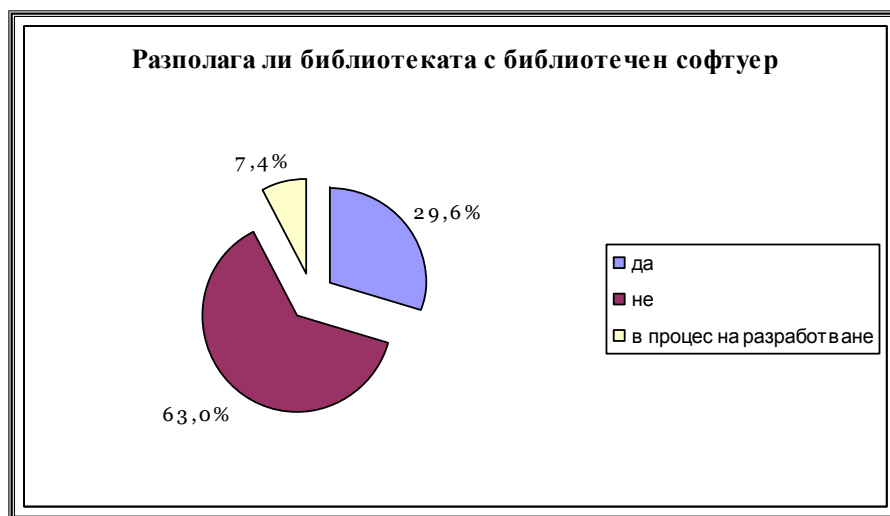
Комплектуването е една от дейностите, които са с приоритетно значение за всяка библиотека. То е начин не само за изграждане на библиотечен фонд, но и за неговото непрекъснато обогатяване и актуализиране с нови и ценни заглавия, което може да бъде извършено по четири основни начина – депозит, покупка, обмен и дарение. Най-висок е процентът на отговорилите, че комплектуват фондовете на училищните библиотеки чрез дарения (23,5%). Популярно като форма за тяхното обогатяване е сочено още и участието в различни програми и проекти (20,6%). Най-малък е относителният дял на библиотекарите, за които това става чрез покупка (17,6%). Част от анкетиранияте (8,8%) посочват отговори, различни от предполагаемите, като някои от тях са и доста куриозни и будещи недоумение, като например: в централна столична училищна библиотека дейността по комплектуването на фонда става „по Инвентарна книга”, а в друга „по УДК и приложението”.

Положителен е фактът, че основната част от респондентите (77,7%) са намерили в лицето на частни лица, фирми, издателства, училищни настоятелства и културни институти спомоществатели, и само 18,5% от запитаните споделят, че нямат дарители.

Като основен фактор, силно влияещ и затрудняващ набавянето на документи в библиотеките, е посочен финансовият. Силно озадачават отговорите на 3,7% от анкетиранияте, че всъщност „проблеми няма”.

Приложение на информационните технологии в изследваните библиотеки

В нашето технологично общество все по-важен се оказва факторът „време”. Всички ние като потребители на различни услуги искаме те да са достъпни 24 часа в денонощието. Библиотеките не са изключение и голяма част от усилията на библиотекаря на XXI век трябва да са насочени именно в посока да се пести и цени времето на потребителя на библиотечни услуги, което засяга и училищните библиотеки и библиотекарите. Такава възможност за улеснено и бързо търсене и съкращаване пътя до издирваната информация предоставят библиотечните софтуери, които дават възможност за автоматизация на всички библиотечни процеси. За съжаление, закупуването им все още е проблем за редица от училищните библиотеки, а малко са ръководствата, които са наясно с предимствата, които те предоставят.

Фиг. 8

Несъмнено за по-младите поколения компютрите и интернет са крайно необходими, както като средства за придобиване на нови познания, така и за отпих и отмора. Техниката предоставя и нови възможности пред училищните библиотеки, чрез които може не само да се популяризират те сред училищната общност, но и да се превърнат в съвременни библиотечно-информационни центрове. Продължава да е висок процентът на тези, които обаче нямат нито едно компютъризирано читателско място – 55,6%. В останалите 44,4% от случаите те варират от 1 до 5, като последното всъщност е изключение. Преобладават библиотеките с 1 до 2 компютърни читателски места.

В ерата на информационното общество библиотеките са призвани да съдействат за придобиването на знания и умения за работа с новите информационни и комуникационни технологии. Това се отнася и за училищните библиотеки, където се обучават и възпитават бъдещите ползватели на тези технологии и затова е важно то да започва от най-ранна детска възраст. Как оценяват условията за работа с новите информационните технологии библиотекарите от изследваните библиотеки? Половината от тях (51,9%) ги считат за незадоволителни, тъй като липсват подходящи условия или техника или тя е само за служебно ползване; 25,9% смятат, че е налице добра обстановка, тъй като има поне 1 компютър с достъп до интернет, скенер, ксерокс, принтер и дори мултимедия. В 18,5% от проучените библиотеки условията за работа на учениците с информационните технологии са оценени като много добри поради същите причини; 3,7% не са дали отговор на този въпрос.

Съответствие между организацията на обслужване и основните библиотечни функции

Библиотечното пространство, което е част от училищното библиотечно пространство, е необходимо да съчетава в себе си традиция и новаторство. Училищните библиотеки трябва не само успешно да изпълняват своите функции и задачи, но и да предоставят подходящи условия на младите хора за разгръщане на техния интелектуален и творчески потенциал. Функциите на училищните библиотеки са приоритетно свързани с образованието и възпитанието на подрастващото поколение, с неговата култура и пълноценно оползотворяване на свободното време. Доколко според библиотекарите училищната библиотека обаче успява да ги изпълни? В методиката на изследването бе включен въпрос за съответствието между организацията на обслужването и основните библиотечни функции.

Чрез образователната функция на училищните библиотеки се гарантира изпълнението не само на мисията и целите на училището, но и се съдейства за приобщаването и формирането у децата и юношите на навици за учене през целия живот. Основната част от анкетираните библиотекарски (70,4%) категорично отговарят, че училищната библиотека изпълнява пълноценно тази своя функция, подпомагайки разработените учебните планове и програми и стимулира траен интерес към книгите и четенето. Резервирана е оценката на 29,6%, като мотивират отговора си с недостатъчно съвременните библиотечни фондове.

С успешното изпълнение на възпитателната функция на училищните библиотеки се съдейства за изграждането у децата и юношите на уважение, толерантност и разбирателство, поощрява се желанието за четене и любов към книгата и печатното слово. Близко половината от респондентите (48,1%) изразяват мнението, че организацията на обслужването по отношение на тази функция напълно съответства, защото се „формира култура на поведение”, а четенето е посочено като фактор за възпитание на норми на поведение у учениците. Скептично е мнението на 37%, тъй като литературата по тази тема в библиотечния фонд е недостатъчна. На въпроса не са дали отговор 11,1%.

Реализирането на информационната функция на училищната библиотека се изразява в осигуряването на бърз достъп до релевантна информация и източници. Прави впечатление, че преобладаващият отговор на 40,7% от респондентите, съдържа условност като съответствието между обслужването и тази функция е постигнато частично, защото библиотечните фондове не отговарят напълно на учебното съдържание и предлагат предимно справочно-библиографски услуги. Положителната оценка е дадена от 37%, които считат, че има пълно съответствие, тъй като библиотеката осигурява „информационно обслужване на подрастващите и младежите”. Негативен е отговорът на 7,4%, които категорично отричат такова съответствие, като се обосновават с остарелия и бавно подновяващ се фонд и недостатъчната техническа осигуреност. Немалка част от анкетираните библиотекарски (14,8%) не дават отговор.

С успешното изпълнение на своята културна функция, училищните библиотеки съдействат за формирането на културното, гражданското и социалното самосъзнание на учениците. Половината от респондентите (51,9%) твърдо застават зад позицията, че тя напълно съответства на организацията на обслужването и се мотивират с факта, че в училищната библиотека децата и тийнейджърите се докосват до литературното богатство на различни страни и се възпитава културно самосъзнание, че библиотеката е място за срещи, контакти, изложби, място, където се стимулират творческите им заложби. По-сдържана е оценката на 29,6%, за които това се реализира само в известна степен, тъй като учениците не проявяват интерес към библиотеката и дейността ѝ. И в този случай неотговорилите имат сравнително не малък относителен дял – 18,5%.

Рекреативната функция намира израз в осигуряването на подходящи условия на територията на училищната библиотека за пълноценна отмора и оползотворяване на свободното време на децата и юношите. Нейното съответствие с организацията на обслужването виждат 40,7% от запитаните. Според тях са налице подобни условия в техните библиотеки, тъй като предлагат възможност за четене в спокойна обстановка, включително и на литература, която е интересна за подрастващите и не е свързана пряко с учебния процес, осигурен е достъп до глобалната мрежа. Не намират реализирането ѝ за напълно задоволително 18,5%. За положителния им отговор все пак допринасят факторите – наличие на подходяща литература, ползване на мултимедиен кабинет и библиотеката като място за срещи и контакти със съученици. Също толкова е относителният дял (18,5%) и на тези, които считат, че училищната библиотека не изпълнява подобна функция и се мотивират с това, че липсват подходящи условия и че учениците предпочитат други начини за развлечение и отмора. Прави впечатление големият относителен дял на неотговорилите – 22,2%.

Мотиви за ползване на училищната библиотека

Преобладаващ мотив за ползване на училищната библиотека е обичта към четенето на книги (33%); 21,4% са привлечени от възможността да научат повече по определени интересувачи ги теми и проблеми; 20,3% я свързват с подготовката си за училище и най-малко – 13%, я посещават за отмора и разтуха. Предвид лошото и крайно незадоволително техническо състояние на библиотеките и липсата на компютри и интернет само 4,2% от всички 119 анкетирани я предпочитат заради възможността за работа с тях. Училищната библиотека не е сред предпочитаните места за срещи с приятели. Това правят едва 2,6% от респондентите. Привлечени от инициативите на библиотеката са само 3,6% от децата.

Мотивите за ползването на библиотеката от подрастващите, според училищните библиотекарски, са следните: 48,8% от тях смятат, че те са предимно образователни и са пряко свързани с учебния процес; 20,9% отдават интереса им на потребността и любовта към книгите и четенето. Според 9,3% достъпността до училищната библиотека и задоволяването на информационните потребности е друг мотив за нейното използване. Същият е процентът и на тези, които считат, че за децата и юношите тя е място за отдих, контакти, културни занимания и за пълноценно прекарване на свободното време.

Мнения и оценки на учениците за дейността и условията в училищните библиотеки

Не без значение за утвърждаването на училищното библиотечно пространство като център на образователния и културния живот на училището, място за иновации, социализация и осмисляне на свободното време на учениците е именно тяхната оценка и отношение към дейността на училищната библиотека. Това е важно и за ползотворната работа на библиотекаря.

Не малка част от респондентите-ученици – 39,9% дават висока оценка на организацията на библиотечния фонд и сполучливата онагледеност, които им помагат при самостоятелното издирване и ползване на източниците; 24,4% смятат, че са налице и подходящи условия за четене и работа – тишина, светлина и уютно обзавеждане, а за 14,2% хигиената също е на ниво. Сериозен е проблемът с читателските места, като според 11,5% от анкетираните ученици броят им е достатъчен, а само 6,9% отбелязват, че има обособени места, където да прекарват свободното си време. Както стана ясно и от отговорите на библиотекарите, броят на компютъризираните работни места, за работа на потребителите на библиотеката, е крайно

недостатъчен. Това се потвърждава и от мнението на самите ползватели, като само 2,9% от тях смятат, че те са достатъчни, за да отговорят на потребностите на желаещите да ги използват.

Библиотеката трябва да бъде привлекателно място за децата, където те не само могат да работят и учат, но и да се докоснат както до културата на собствената си страна, така и до тази на други. Място, което им дава възможност да се запознаят с традициите, където могат да се срещнат с интересни хора и с удоволствие да прекарват своето свободно време. Затова от особено значение са инициативите, които предприема и организира библиотеката и които целят да привлекат децата в нея. Това, разбира се, зависи изцяло от личността на библиотечния специалист, от неговите идеи и желание за работа. Близо две трети – 60,5 % от анкетираните ученици не знаят какви инициативи се организират от библиотеката; 28,6 % са запознати с тях и ги изброяват: – благотворителни, образователни, културни, спортни. Имат информация, но не намират време да ги посещават или нямат информация 5,9 % от респондентите.

Изследването установи, че интерес за учениците представлява широк кръг от дейности, които те биха искали да бъдат реализирани от и в училищната библиотека. Те могат да бъдат групирани по следния начин:

- инициативи за стимулиране на четенето (9%) – срещи с писатели, състезания по четене, сборки за четене на нови книги, литературни изложби и конкурси;
- инициативи за отдых и развлечение (6,8%) – развлекателни игри, шах, томболи;
- инициативи, поощряващи творческите заложи (3,7%) – рисуvalни ателиета, музикални занимания, куклен театър;
- благотворителни инициативи (3%) – за събиране на средства за библиотеката, както и дарителска акция на книги за нея.

От анкетираните 8,3% нямат идеи, защото според тях библиотеката предлага всичко, което ги интересува; 11,3% са затруднени да отговорят и не могат да преценят, немалка част от респондентите (27,8%) споделят идеи и предложения, които са свързани с библиотечния фонд, интериора на библиотеката и техническата осигуреност – да се „подновят” книгите и да се подредят, да се боядиса и освежи, да има повече компютри, интернет и принтер, да се обособи място за почивка. Висок е дялът на не отговорилите – почти една трета (30%) от всички участници в проучването.

В методиката на изследването е включен еднакъв въпрос за двата обекта – библиотекарите и ученици, за представата им за съвременната, желаната и идеалната училищна библиотека. Различните виждания на библиотекарите могат да бъдат обединени в три групи:

- общи и положителни;
- конкретни;
- скептични.

Най-висок процент от анкетираните (48,1%) разкриват представата си за съвременната училищна библиотека в най-едри шрихи в унисон с изискванията на информационното общество – тя е отворена библиотека, голяма, просторна, светла, с богат, разнообразен на носители и постоянно обновяващ се библиотечен фонд, в която се прилагат съвременни методи на работа, с достатъчно компютъризирани работни места и достъп до глобалната мрежа. Тя е част от училището, а учениците я посещават с желание и удоволствие.

За част от колегите (25,9%) визията за училищната библиотека на бъдещето е доста конкретна – идеалната и съвременната училищна библиотека трябва да прилича на тази в Нов български университет. Други, впечатлени от пътуванията си в различни страни и запознати с

библиотеките в тях, пожелателно казват, че и нашите библиотеки трябва да заприличат на тези в Италия, Полша и като цяло на тези от европейските страни.

За радост, скептичните мисли, изразени от 11,1%, не са обзели все още съзнанието на всички библиотекари и не е много голям процентът на тези, които не могат да си представят училищната библиотека след 10 години. Отговорите им обаче звучат доста обезкуражително, макар някои от тях да са доста поетични: „Не знам дали след 10 години ще има все още училищни библиотеки”; „Поне да оцелее”, „Нямам илюзии и мечтите ми са уморени”. Има колеги, които са загубили надежда, че в бъдеще училищните библиотеки ще се превърнат в модерни информационни центрове, които ще се развиват в крак с новостите в технологиите и ще бъдат първото място за тяхното приложение, като по този начин откликнат на съвременните информационни и образователни потребности на децата и учениците.

Като доста по-интересни определям вижданията на децата за визията на училищната библиотека. Някои от тях и сега я намират за желано и идеално място, където да прекарват и оползотворяват времето си – 11% от анкетираните. Както при почти всички въпроси и на този има такива, които не могат да формулират свой отговор или нямат конкретна визия за бъдещата училищна библиотека. Най-често конкретните очаквания за желаната и мечтаната училищна библиотека се свързват с нейното техническо състояние, големината и оформлението на пространството, богатият и разнообразен библиотечен фонд, който да включва и нови носители на информация, доброто библиотечно обслужване. Силно впечатление направи споделянето от респондентите-ученици мнение, че в идеалната училищна библиотека е необходимо да работи повече от един библиотекар.

Най-цялостната и пълна представа за идеалната училищна библиотека, такава, каквато трябва да е тя, през погледа на ползвателите, се съдържа в един единствен отговор, с който ще си позволя да завърша: „Свърхтехнологично място на уют и спокойствие, съставено от минали (книги) и бъдещи (компютри) технологии, където можеш да намериш всяка информация (от миналото, настоящето и бъдещето)”.

За съжаление изложените данни показват доста неблагоприятна картина за съвременното състояние на училищните библиотеки в столицата. Те са далеч от определенията „портал към информацията”, „център на информационно-образователното пространство”, „сърцето на училището” и др., каквито те трябва да бъдат. Липсва инициативност от страна на училищните библиотекари за организиране на различни прояви, провеждането на които е свързано с училищната библиотека и които да съдействат за привличането на учениците към нея.

За да се промени остарялата представа за училищната библиотека като място само и единствено за четене и заемане на документи, е необходимо да се промени мисленето на самите библиотечни специалисти. Училищната библиотека е именно онова библиотечно пространство, предназначено да съдейства за приобщаване на децата към света на книгите, технологиите, развиване на техните таланти, социализация на личността. В изключително голяма степен обаче това зависи от личността на професионалиста и неговата инициативност.

Представените резултати не претендират за представителност, но за пореден път повдигат важни въпроси за училищните библиотеки и необходимостта да бъде организирано и проведено национално проучване, посветено на състоянието, проблемите и перспективите пред тях, на базата на което да се разработи дългосрочна стратегия за развитието им, която да бъде подкрепена от библиотечната общност и от всички заинтересовани страни.

Библиотеката – модерна в традицията

Визията на Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ за присъствието на съвременната библиотека в реалния живот на хората

Даниела Канева

„И аз разбрах, че малката библиотека, която е до моя дом, е като продължение, като още една стая, където мога да отида и да прочета някоя книга. За мен е чест да бъда сред Вас, Вие сте хората които се грижите за тази стая в дома ми. Всички библиотеки по света са стая от моя дом. Дори онези, в които никога не съм влизал. Но те са всъщност стаи и от домовете на много други хора...”

Това сподели Хорхе Букай при гостуването си на библиотекарите във Варненската библиотека. Споделяме тази прекрасна метафора на писателя за Библиотеката като **реално пространство за хората**.

Библиотеката е **социално пространство за лична свобода и духовен уют**. И основната дейност на библиотеката е поддържането на комуникационен канал в общността. Комуникационен канал не само в линейните измерения на времето – на минало и бъдеще, на предци и потомци..., в амплитудите на интелектуални постижения... Чудесни са възможностите, които съвременните технологии дават за „бърз“, „лесен“, „отдалечен“, „неограничен“, „онлайн“ и т.н. формулировки за достъп до информация. Без да отричаме необходимостта от интегрирането на високотехнологичните възможности, дигитализацията и прочие модерни перспективи в библиотечната дейност, твърдим, че е необходимо библиотеката да продължи да поддържа като актуална и модерна – традицията си да бъде място за реални срещи и събития за хората. Залитането по „виртуалната реалност“ е съвременната форма на масово девиантно поведение, което до скоро считахме за опасно само за поколението на компютърните геймъри. Факт е, че динамичният ни начин живот все повече ни въвлеча в „паралелната реалност“, независимо от аргументираните ни претенции за контрол и личен избор.

Без да ограничаваме ничии права на лични заблуди, допускаме, че Библиотеката днес би могла да бъде част от личния избор на всеки, защото Библиотеката е и **лично пространство**. Тя е модерна в традицията си да бъде място за реални срещи и събития за хората. Пренасищането от „виртуалната реалност“ е вълна, която библиотеката не бива да пропусне. Динамиката на живот за всички ни е по-интензивна, и не за всички библиотеката е била безалтернативно проектирана в битието им на учащи. Т.е. пътят до библиотеката не е еднакво утъпкан за всички. Затова е важно библиотеката да търси актуални форми за привличане на хората в реалните ѝ пространства с възможност да намерят за себе си удовлетворителни решения за личностно развитие и интелектуални занимания. Казано с прости думи – да намерим начин да „изкушим“ тези, които не са идвали в библиотеката – да дойдат, а тези, които са дошли веднъж – да намират нови основания за да продължат да идват.

Универсална рецепта няма. „Изкушението“ трябва да е индивидуално. Сегментирането на аудиторията трябва да е и по възраст, и по интереси, но това, което би гарантирало устойчивост на идеите ни е търсенето на възможности за пресичане (в смисъл на смесване) на сегментираните таргет групи.

Безспорен факт е, че библиотеката традиционно привлича с предлагането на нови заглавия. Актуалната литература е безусловна притегателна сила и тя не може да бъде пренебрегната. (При нас набавянето на литература не е проблем, но графиката на новонабавената литература не може да бъде трайна възходяща тенденция никога и никъде – разликите в количествата литература през 2009 и 2012 г., например със сигурност са различни за всички библиотеки. Ако успеем да набавим заглавия е успех, но компромисът е в екземплярността). Това естествено променя показателите за посещаемост и заета литература реципрочно, като скачени съдове между Заемни и Читални. Днес при нас Читалнята е модерна!

Възприемаме Библиотеката и като **комуникационен канал**. Общуването може да е опосредствано чрез човешкото знание, отразено в библиотечните документи. Общуването може да е и чрез премиери на книги, изложби. Читалнята се ползва от все повече потребители в качеството ѝ на обществена читалня в най-буквалния смисъл – като достъпно място за индивидуална интелектуална дейност. Групи от студенти и абсолвенти – медици и икономисти – откриха удобството на читалнята като място за учене. Място, където да споделят съпричастност помежду си, да си изясняват взаимно проблеми и неясноти в изучаваната материя... Място – достатъчно публично за освидетелстване на напрегнатите им интелектуални усилия... Библиотеката им предложи свободен Wi-Fi интернет – пример за модерно доразвиване на традиционна услуга и трансформиране на опосредстваното чрез библиотечните документи познание в неформален човешки контакт.

Не е ново, че библиотеката винаги е била **център за неформално образование**. Човек се чувства щастлив с усещането за успех и лично удовлетворение. Формулата „Обучение през целия живот” превърта колелото на реинтеграция и ресоциализация за хората извън активна трудова възраст – възобновиха се стари контакти, намериха се нови поводи за срещи.

Вече сме говорили за курсовете по компютърна грамотност за възрастова група 60+, но фактът върху който бихме акцентирали е, че тази идея преди 2 години ни беше подсказана от група пенсионери от Общински Пенсионерски съюз – 2004, които потърсиха библиотеката като място за реализиране на свои идеи и срещи. Курсовете, които формално бяхме обявили, че правим за „наши читатели”, но de facto записваме всички желаещи. Мнозина от курсистите, някога в годините назад са били читатели на библиотеката, и ето че сега се върнаха отново и доведоха и други „курсисти и читатели” и в курсовете, и в библиотеката.

Споделям и един феноменален за мен контакт с читател, избрал библиотеката като своя социална среда. А именно – издаването на едногодишна читателска карта на 96 годишен мъж. Господинът не пожела нито „инвалидна” карта, нито намекна, че се замисля за едногодишния ѝ срок, нещо, което обикновено по-млади пенсионери уклончиво коментират... и избират 6-месечен абонамент. Впечатли ме поведението му – не показва никаква обременяваща околните с възможна драма лична перспектива. А в страна като нашата, със сериозен демографски срив, достойното остаряване не може да бъде личен проблем! И тук социалната роля на библиотеката има своето неограничено поле за реализация... Но доверието в Библиотеката в годините на „Златната възраст” е налице, когато тя е успявала да привлече вниманието на човека и в годините на активния му живот.

Библиотеката е подходящо **място за обмен на знания** между разнородни специалисти чрез новопридобити умения и техники. При нас такава бе тактиката с Работно ателие „Живата история” – част от секторна програма Грюндвиг. Освен обмен на знания между разнородни специалисти в сферата на културата и историята на края – то предостави възможности за усвояване на нови практики за презентиране, при това в условията на мултинационална среда – реално доказа един възможен успешен модел.

Библиотеката е логично място за **среща на поколенията** между хората в „златната възраст”, в годините на активна дейност и децата.

С децата е по-различно - на тях им е нужна основно сцена за изява и забавления. При нас за най-малките е „Стаята на приказките”, за по-големите – „Ваканция в библиотеката”, уъркшопи като „Моят любим Дисни герой”, „В света на индианците”, „Приказната нощ в Библиотеката”, за още по-големите е „Състезание в библиотеката” и Летните доброволчески стажове. Хубавото на всички тези инициативи и това което „държи” децата е активната им роля в осъществяването на тези идеи. Те не са участници във формат, а дейни двигатели. В тази традиция – работата с децата – библиотеката винаги може да бъде модерна, стига само да поеме инерцията на детския ентузиазъм.

Библиотеката е подобаваща сцена за „Уроци по родолюбие”: ученици от варненските училища се запознават с факти от историята в досег със свидетелства на времето. Сега Балканската война за тях „оживява” със „Знаци на паметта” – улици, свързани с имена на герои и събития от Балканската война, творби от български автори, спомени на участници... Библиотека – знание – родолюбие – логична и традиционна връзка.

Отново се възражда **доброволчеството** – една стара традиция в библиотеката. Децата стават най-безкористните доброволци, но често и те самите са обект на доброволчески мисии и вдъхновяват най-искрените желания за доброволен труд. Доброволци са всички възрастни, които четат приказки на деца или подпомагат реализацията на инициативите ни с деца. Представителят на Корпуса на мира при нас – Рева Чандрасекаран, която дойде за 6 месеца, но удължи престоя си – сама предложи да направи курсове по английски език за деца, за най-малките, на по-големите помагаше за домашните. Покрай децата и доста хора от различни възрасти намериха реализация на доброволческия си заряд.

Доброволческите мисии са пример за „смесване на сегментираните таргет групи” и дават нови възможности за привличане на хора в библиотеката. Покрай „Стаята на приказките” се сформира неформална групичка на майки, които водят децата си в библиотеката за да им четат заедно приказки. Младите майки настойчиво твърдят, че изборът им на библиотеката като място за игра на децата и общуване – между младите майки, на майките и децата е съвсем, съвсем съзнателен... Вместо да гледат телевизионните блокове за майки – те избраха собственото си реалити-шоу в пространството на библиотеката... и ето Библиотеката като **личен избор**.

На конгреса на ИФЛА в Пуерто Рико 2011 г. се отчита като световен проблем факта, че няма много добри идеи за привличане в библиотеката на младите хора – 18-30 годишни, които не са студенти или професията не им налага „образователни изисквания” в общоприетия за библиотеката смисъл.

Свободното време на хората в активна трудова възраст е маркетингово атакувано от друг тип атракции. Но библиотеката е длъжна да търси своето място между тях и да се превърне в **сцена**. Ето – на майките има какво да предложим. Остава да намерим подходящите „изкушения” и за тези, за които свободното време е свободно за ангажиране с различни неща – т.е. библиотеката би могла да търси възможности за създаване на неформални кръгове около теми и идеи. Появи се **Клуб „Daily Potter”** – възможност за всички фенове да препрочетат книгите за Хари Потър по един нов и уникален начин. Това е общество от фенове на книгата, които са на различни възрасти и с различни занимания, но споделят ентузиазма си по книгата и идеите. Така преди време имаше сформирано „общество” на фенове на Тери Пратчет.

Изкуството има притегателна сила за хора с различна професионална и интелектуална нагласа. И затова да преоткрием **изкуството** в библиотеката: като цикъл от срещи и разговори за съвременното изкуство; като изложби на автори работещи с различни техники: живопис, скулптура, графика; като представяне на нови имена и дискусии върху теми и тенденции в

съвременното изкуство. Библиотеката става търсена като сцена за изява – студентите по промишлен дизайн от Технически университет – Варна решиха да дадат публичност на своите работи именно в залите на Библиотеката – изложба „Метаморфози на съвременното“.

„Да отидеш в библиотеката за да научиш“

Медиатеката ни е място, което не остава без потребители. По строг, и налага се много гъвкав график, тук се провеждат обученията за колеги от града и региона по Програма Глоб@лни библиотеки – България, но освен това е мястото за курсовете „Третата възраст онлайн“ и за децата, които провеждат тук много свои занимания (с успокояващия за тях ефект за налични компютри на една ръка разстояние).

Но „виртуализацията“ превърна нашите читатели в супер осведомени потребители на информация и те се надяват библиотечните специалисти да се ориентират добре в информационните потоци, които са концентрирани в библиотеката, както и да се справят добре и с всички нови технически средства, затова тук е мястото, в което колеги от регионалната библиотека повишават професионалната си квалификация с технически и комуникационни познания, повишават и езиковата си компетентност – изучаване на английски език с помощта на доброволката ни от Корпуса на мира.

Чуждоезиковите ни читални вече не са запазена територия за ученици и техните учители заради променения ни начин живот – емиграция и имиграция... Някои учат езика, други търсят нещо на родния си език...

Нашите читатели са добре ориентирани и ценят времето си, за тях са създадени 5 инфоточки в общите зони на библиотеката за свободно ориентиране в електронните бази данни на библиотеката, онагледяващите табла-схеми с посочени отдели и предлаганите от тях съответни услуги, както и местоположението им, електронната заявка също работи в посока пестене на време.

В тенденцията за надграждане и развитие на предлаганите услуги откриваме възможности за **устойчиво развитие** на библиотеката. Редица подобрения в интериора на библиотеката я правят по-приветлива за читателите ни. Нови технологични възможности привличат и неизкушени досега от книгата и четенето потребители:

- кът за малки деца в Детския и Средношколски отдел;
- медиатека;
- 40 места за свободен читателски достъп до библиотечните бази данни и интернет;
- свободен Wi-Fi интернет за всички потребители;
- онлайн заявка за библиотечни документи;
- детски компютър – работната станция, разработена от американската фирма AWE (Advanced Workstations in Education), която търси дигитални решения в полза на обучението;
- два четеца „Киндъл“ за електронни книги дават достъп, засега, до 20 американски заглавия: бестселъри, научна и детска литература.

Новостите в работата на библиотекарите са голямо предизвикателство – работата в екипи, сформирани специално за различни „задачи“, надхвърля традиционните служебни задължения. Устойчивото развитие на библиотеката се обуславя от непрестанно обновление „отвътре“ за системата библиотека и „навън“ за нейните потребители.

Моята библиотека – традицията е модерна

Единствено сбор от индивидуални удовлетворения може да гради обществен имидж на библиотеката. В условията на глобализация – Библиотеката Е и личен избор, и лично, и социално пространство, ако може да бъде „...още една стая във всеки дом“.

ИНОВАТИВНИ ПРАКТИКИ В БИБЛИОТЕЧНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ. БИБЛИОТЕЧНИ МРЕЖИ

Библиотечните мрежи и организацията на знанието

Надя Карачоджукова

Живеем във време на бързи технологични промени, които оказват своето влияние върху обществото. Много е писано и говорено за информационното общество – общество, за което информацията е главен източник на развитие, но все по-често в литературата се споменава за използване на знанието като основен ресурс за развитие. Дали това не означава, че преминаваме към общество на знанието?

Изобретяването на компютъра, компютърните мрежи и интернет доведе до това, че информацията вече се създава, прехвърля, обработва, допълва и съхранява по електронен път. В печатен вид тя се появява повече или по-малко като вторичен продукт. Мястото за информацията вече не е толкова съществено, защото достъпът до интернет е зависим единствено от комуникационната инфраструктура. Последница от глобализационните процеси е и развитието на конкуренцията, която също става глобална и оцелява само този, който предлага най-добрата, най-бързата и евтина услуга.

В миналото с организирането на информацията и знанието са се занимавали предимно библиотекарите. С появата на компютърните технологии и смяната на печатните каталози с електронни онлайн каталози (ОРАС) към тях се присъединяват и информационните специалисти. Всеобщото мнение, че библиотеките са само място, в което се съхраняват книги, отстъпва пред възможностите за достойно положение в информационното общество, които се откриват пред тях.

Организацията на знанието в библиотеките има дълга традиция. Подреждането на колекциите по азбучен ред започва още през Средновековието. През 1876 г. е създадена Десетичната класификация на Дюи, а през 1895 г. Универсалната десетична класификация. Документите започват да се разкриват и по съдържание – чрез класификационни индекси и предметни рубрики. Поддържат се традиционните каталози.

В наши дни увеличаването на информацията и знанието и достъпът до интернет налагат и по-голяма автоматизация в процеса на организиране на знанието. С навлизането на компютърните науки се повишават възможностите за информационно търсене. Използват се пълнотекстово търсене, търсене чрез дескриптори, булеви оператори, търсене по предметни рубрики. Появяват се и първите опити за автоматизиране на организацията на знанието, чрез използване на изкуствен интелект. Възможностите за търсене в пълен текст, появата на хипертекста и интернет, налагат нов начин за организиране на знанието в контекста на библиотечните и информационните науки.

Според международната енциклопедия за библиотечни и информационни науки организация на знанието е: „описание на документите, на тяхното съдържание, функции и предназначение, но и организацията на това описание по начин, по който документите и съдържанието им да станат достъпни за потребителя. Организацията на знанието съдържа различни видове и методи за индексирание, каталогизиране, управление на записите,

библиографии и създаване на пълнотекстови бази данни и изработване на библиографски бази данни за търсене”. Всички тези дейности изискват по-голяма степен на развитие на информационните и библиотечните процеси. Появяват се онлайн информационни системи, които прерастват в библиотечни мрежи.

Защо възникват библиотечните мрежи?

Основният генератор за развитие на библиотечните мрежи е необходимостта от предоставяне на научна и технологична информация на изследователите. Бързото развитие на новите технологии също налагат развитието на библиотечните мрежи с цел бърз обмен на информация на далечни разстояния. В началото на създаването си библиотечните мрежи са имали в по-малка степен характеристики на мрежи, а повече на информационни системи. Смятало се е, че мрежата трябва да има следните характеристики:

- формална организация, която служи за изпълнение на основната цел – достъп до информация;
- комуникация, която да осигури бързо свързване между отделните точки;
- движение на информацията във всички посоки, за да може да се изпраща и получава от всеки участник в мрежата.

В наши дни изискванията към библиотечните мрежи се променят. От съществено значение е икономическият аргумент като най-показателният пример е възможността за еднократно създаване на библиографския запис в системите за споделена каталогизация и неговото многократно използване, т.е. спестяване на време и средства. Качеството на предоставената информация се повишава. Вече не е необходимо закупуването на цели бази данни, защото те могат да бъдат използвани на сървъра на доставчика. Прилагат се нови инструменти за филтриране на информацията, съобразени със знанията и уменията на потребителя. Подобреният (приятелски) вид на интерфейса също е в услуга на потребителя.

Създаване на библиографски бази данни и библиотечни мрежи

През 70-те години на 20 век се появяват първите служби за онлайн информационни услуги, които разполагат с големи бази данни. Сред тях са DIALOG, ORBIT, SEARCH. През 80-те години ги наследяват онлайн библиотечните каталози (OPAC) – ERIC, MEDLINE, OCLC, DIALOG. С развитието на тези системи възниква проблема за вида на интерфейса, документацията, обучението на потребителите.

Стандартизация в каталогизирането

Организацията на знанието и предоставянето му на потребителите е една от основните компетентности на библиотеката. Появата на интернет и улеснения достъп до целия текст на документа накара някои да мислят, че класическите помощни средства при организиране на знанието вече не са нужни. Но описанието, предметизирането, индексиранието в ерата на интернет придобиват ново значение. Развитието на новите библиотечни системи и начините на достъп не премахва нуждата от стандартизация. Библиотеките продължават да съхраняват различни документи и за организирането им са необходими правила за каталогизация, класификационни системи и тезауруси на предметните рубрики. Библиотечните каталози продължават да съществуват макар и онлайн и за тяхното поддържане са нужни стандарти и

правила за каталогизация. Те са основен инструмент и на Универсалния библиографски контрол.

Международното стандартно библиографско описание (ISBD) е предназначено да служи като основен стандарт в универсалния библиографски контрол. Основна цел на стандарта е да осигури съвместимост при обмена на библиографска информация. Новото консолидирано издание, достъпно вече и на български език, е обединило стандартите за описание на всички видове документи. Съвременните начини на организиране на каталозите показват, че някои принципи от правилата за каталогизация са остарели и се налагат промени в тях. Създателите на Англо-американските правила (AACR) първи правят опит да дадат адекватен отговор на нуждата от промени.

В стандартизацията все повече се разчита на използването на идентификатори, които подпомагат библиографския контрол. Това са специален вид данни, които недвусмислено идентифицират ресурса. Те се определят от организации, които спазват установени правила и договорености. Такива идентификатори са:

- ISBN – международен стандартен номер на книгата
- ISSN – международен стандартен номер на периодичното издание
- ISMN – Международен стандартен номер за нотно издание
- ISAN – Международен стандартен номер на аудиовизуално произведение
- DOI – Идентификатор на дигиталните обекти

Наред с идентификаторите за библиотечните информационни системи от голямо значение са различните контролирани речници – от най-обикновени списъци с термини, през нормативните бази, системите за класификация, до речниците на предметните рубрики и дескрипторите. Степента на прецизност на организиране на информацията чрез тези инструменти е тристепенна:

- първата степен е употребата на контролирани списъци с термини във вид на кодови таблици, които се прилагат в случаите, когато броят на термините не е много голям и значението им е недвусмислено;
- по-висока степен на контрол е нормативната база данни на личните имена и на колективните органи – в тях освен стандартизираната форма се съдържат и различните варианти, под които може да бъде намерена информацията;
- третата и най-висока степен на контрол е създаването и използването на класификационни системи и тезауруси, които се използват за анализ на съдържанието. В Европа най-много се използва УДК, а тезаурусите се развиват предимно на основата тезауруса, поддържан от Конгресната библиотека (LSCH).

Комуникативни формати

За обмен на данни в библиотечните мрежи се използват комуникативни формати, развити на основата на комуникативния формат MARC. Той се разработва от Конгресната библиотека най-напред, за да бъде автоматизирано отпечатването на каталожни картички. Благодарение на него става възможно и развитието на библиотечното обслужване и системата за споделена каталогизация. По неговия модел възникват другите варианти като USMARC в САЩ, UKMARC в Обединеното кралство, CAN/MARC в Канада.

Най-използваните комуникативни формати са MARC 21 и UNIMARC. Първият е изграден след хармонизиране на правилата на USMARC, UKMARC и CAN/MARC. UNIMARC се развива под ръководството на ИФЛА. Записите, съставени във формати MARC следват точно определена структура, която дава информацията за документа.

Библиотечни обединения

Сътрудничеството между библиотеките, с цел предлагане на по-качествени и евтини услуги е вече с традиции. Обединенията могат да се срещнат под наименования като библиотечен консорциум, библиотечна мрежа, библиотечна кооперация, организация на библиотеки от различен вид. Най-голям опит в това отношение имат академичните библиотеки в САЩ. Основна цел на обединенията е обменът на ресурси, за да се намаляват разходите. Участниците в тях са се възползвали от услугите на междубиблиотечното обслужване, сводните каталози, информационно обслужване и др.

Един от първите консорциуми е OCLC, който в наши дни се развива като най-известната и най-успешна библиотечна мрежа. С развитието на интернет технологията тя придоби и глобално значение.

Различните библиотечни обединения са се развивали в различни среди и поради различни причини. Тяхната мисия и организационни форми се различават и се развиват в различни посоки, затова не съществува единен модел на организация. И все пак библиотеките се обединяват, за да споделят дейности, ресурси и експертен опит и сред широкия спектър от консорциуми, библиотечни мрежи и служби се очертават четири доминиращи модела, в зависимост от степента на споделяне на тези три признака:

1. Неконсолидирано сдружение – гъвкава система, която не обвързва силно членуващите в нея. Консорциумът се управлява от библиотеките, които членуват в него. Такива са локални или регионални консорциуми.
2. Сдружение с висока степен на обвързаност – донякъде притежава гъвкавостта на неконсолидираното сдружение, но участниците имат общи интереси и спазват еднакви правила – PALCI, TRLN, CIC.
3. Сдружение на библиотеки по отраслов и териториален принцип – не всички членки имат еднакво участие – AMIGOS, NELINET, PALINET.
4. Централно финансиран консорциум върху територията на страната – има собствени източници на финансиране и експерти, които осигуряват изпълнението на програмите – OhioLink, FSLA, SUNY.

Организация на библиотечните мрежи

За успешното функциониране и развитие на библиотечната мрежа, тя трябва да изгради своя организация, чрез която да координира действията и услугите, които извършва. Според стандартите за кооперирани библиотечни обединения, организацията се основава на пет основни елемента:

- Структура – библиотечната мрежа трябва да има организационна структура, която да обхваща всички видове библиотеки-участници в мрежата. Те имат различни задачи и предназначение, но мрежата трябва да може да отговори адекватно на всички.

- Договори – мрежата е обединение, което е създадено в съответствие със законови, държавни или официални договори. Споразумението за присъединяване и сътрудничество в рамките ѝ е важен документ.
- Програма – всяка мрежа трябва да има Програмата за действие, в отговор на потребностите на участниците в нея.
- Финансиране – библиотечната мрежа се финансира от постоянни източници. За нормалното ѝ функциониране и бъдещо развитие е необходимо стабилно финансиране. Отделни и еднократни средства се използват при отделни проекти, но не и за продължителна работа.
- Развитие – библиотечната служба към мрежата е отговорна за количеството и качеството на работа и за изпълнение на програмата.
- Права и отговорности – участниците в библиотечната мрежа също са отговорни за развитието и изпълнението на програмата за действие. Мрежата е динамична организация, чийто успех зависи от всичките ѝ членове.

Библиографски мрежи за споделена каталогизация

Сред многообразието от мрежи за споделена каталогизация искам да открия две от тях – едната е най-популярната библиотечна мрежа в света OCLC, другата е мрежата, която се развива в нашия регион – COBISS.Net.

OCLC

Библиографската служба OCLC е основана през 1967 г. в Охайо с намерението да се съчетаат предимствата на компютърните технологии с библиотечното коопериране, с цел намаляване на разходите и подобряване на обслужването чрез споделената онлайн каталогизация. Днес тя е най-голямата библиотечна мрежа за споделена каталогизация в света. В момента нейните членове наброяват 25 900 библиотеки, архиви и музеи от 170 страни. Чрез услугата за споделена каталогизация годишно се каталогизират 271 милиона единици.

COBISS.Net

В региона на Балканите действа библиотечната мрежа COBISS.Net. Системата COBISS (Кооперирана онлайн библиографска система и услуги) се поддържа и развива от Института за информационни науки в Словения (IZUM). Тя е основана през 1987 г. от националните и поголемите университетски библиотеки в бивша Югославия. COBISS.Net е наименованието на мрежата, която свързва независимите (национални) кооперирани библиографски системи COBISS на отделните страни и техните системи. Към настоящия момент в нея членуват 689 библиотеки.

Софтуерът COBISS дава възможност на потребителя да прехвърля библиографски записи от всяка от споделените библиографски бази данни COBIB, от каталога на OCLC (WorldCat) и от други бази данни. Извършва се свободен обмен на библиографски записи, създадени в рамките на независимите библиотечно-информационни системи на участниците в нея.

Какви са възможностите на COBISS.Net?

На експертно ниво осигурява:

- утвърдени организационни решения и поддръжка на софтуера COBISS за автоматизация на библиотечни дейности със споделена каталогизация в рамките на мрежата COBISS.Net;
- утвърдена методология и софтуер за управление на библиографиите на изследователи в рамките на системата COBISS и приложението за създаване на национална информационна система за научни изследвания (E-CRIS);
- различни програми за обучение на библиотекарите и информационни специалисти;
- международни конференции на COBISS и организиране на семинари на специалисти;
- софтуерът, разработен и поддържан от IZUM обслужва всевъзможни библиотечни дейности и предоставя интерфейс на няколко езика включително и на български.

Качеството, еднообразието и консистентността при локалните бази данни в COBISS се осигуряват по различни начини:

- чрез нормативен контрол на имената на авторите;
- чрез система за контролиране на дублираните записи;
- чрез контролните функции на софтуера за форматите COMARC;
- чрез редакцията на записите;
- чрез общите кодови таблици за всички стандартизирани данни (напр., страни, езици, УДК);
- чрез локалните кодови таблици за всички данни, които са еднообразни за библиотеката (напр., местоположения, вътрешни означения);
- чрез автоматични броячи (напр., инвентарни номера, номера в сигнатурата);
- чрез контрола за уникалност на идентификацията на периодичните издания и т.н.

Предимства на мрежата COBISS.Net

1. Главният механизъм за свързване на библиотеките в нея е системата на споделена каталогизация, чрез която се поддържа каталога. Най-важната дейност е изграждането на споделената база данни за библиографски данни COBISS, която е основа за извършване на останалите видове дейности.
2. Структурата на библиографските данни и данните за фонда е еднаква за всички участници в системата.
3. Мултифункционалността на записите е една от основните концепции на системата. За един ресурс се създава само един запис, който се използва от всички служби в библиотеката както и от другите библиотеки в системата.
4. Всички библиотеки в системата за споделена каталогизация спазват общи международни стандарти при обработването на библиографския ресурс и използват формат COMARC за обмен на библиографски и нормативни данни и данни за фонда.
5. Уеднаквен е видът на показване на записите и данните в онлайн каталога.

Бързото развитие на компютърните и информационните технологии в бъдеще ще наложи все по-голямата връзка между библиотеките. Обменът на информация няма да е възможен без

библиографския контрол чрез спазване на международните библиографски стандарти, каталожни правила, стандарти за обмен на данни. Развитието на една библиотечна мрежа със система за споделена каталогизация е труден и дългосрочен проект, който зависи от доброто сътрудничество между всички участници в него.

Използвана литература:

1. Платформа COBISS, http://www.cobiss.net/platforma_cobiss-bg.htm
2. COBISS.Net, http://www.cobiss.net/za_mrezata_COBISS-Net-BG.htm
3. Hirshon, A. Jam tomorrow, jam yestarday, but never jam today: some modest proposals for venturing through the looking-glass of scholarly communications, www.iatul.org/doclibrary/.../Hirshon.doc
4. Kopp, J. J. Library consortia and information technology: the past, the present, the promise // Library consortia and information technology, 1998, 17, 7-12.
5. OCLC, <http://www.oclc.org/about/cooperation/default.htm>

Библиотеката на НАТФИЗ отговаря на предизвикателствата на XXI век

Надежда Дякова, Десислава Орлова, Борислава Маноилова

Всички присъстващи тук знаем, че библиотеката е хилядолетна културна, информационна и социална институция, която в условията на глобализация решително променя своя облик, функции, мисия и технологии. Всяка библиотека организира дейността си, ползвайки съвременните постижения, но поема по свой път на развитие и поддържа приоритетите си съобразно потребностите на ползвателите си. Съвременната библиотека предлага удобни на конкретния потребител пътища за получаване на необходимата информация. Потребителите на библиотеките във висшите училища са читатели от ново поколение. Те искат да получат обслужване на високо ниво. Това включва комфортно помещение, обзаведено с достатъчно техника, където без излишна загуба на време да получат необходимата информация. Потребителите от нов тип искат да виждат в лицето на библиотекарите надеждни, висококвалифицирани партньори. А това се постига с предоставяне на качествени библиотечни услуги и с осигуряване възможност на ползвателите да упражняват правото на свободен достъп до информация.

В последните години за създаване на максимално благоприятни условия за удовлетворяване на информационните потребности ролята на библиотечен фонд изпълняват информационните ресурси. Възможностите дори и на най-богатия библиотечен фонд се оказват ограничени при изобилието от информация, на което сме свидетели. Електронните услуги на библиотеките дават възможност дори на най-малките вузове да поддържат висококачествени дигитални колекции. Те:

- превъзможват препятствия като пространство и време и това ги прави все по-търсени;
- позволяват достъп от разстояние по всяко време и от всяко място за студенти, преподаватели, изследователи;
- пестят време в търсене на необходимите материали, което се освобождава за други дейности.

Потребностите на съвременните читатели вече не са насочени към търсенето на конкретен документ. Те се интересуват дали библиотеката им осигурява достъп до необходимата информация. Това може да са учебни материали в традиционен вид, а може да са и електронни – текстови, аудио- и видео материали. За потребителя е без значение по какъв начин тази необходимост ще бъде удовлетворена. От значение са бързината и удобството за постигането на желания резултат. В търсене на този ефект разработваме различните модули на електронния ни каталог. На 4 читателски места нашите потребители имат възможност да ползват всички модули – *Книги, Пиеси, Статии, Театрален архив, Персоналии, Дисертации и дипломни работи, Филми*. В интернет пространството за популяризиране на фондовете на библиотеката сме осигурили достъп до три от тях – *Книги, Статии* и *Театрален архив*. Началото на електронния ни каталог е поставено през 2004 година. Първите модули, които са набавени са *Аналитично описание на статии, Театрален архив* и *Персоналии*.

В първите години модулът *Аналитично описание* на статии включва библиографски описания на статии от български периодични издания за театрални фестивали и награди, интервюта с актьори и режисьори. Най-старата описана статия е от 1870 г. Няколко години по-късно развихме модула като предложихме възможност на ползвателите ни да се запознаят с пълен текст на статията директно от библиографския запис в каталога. Първоначално започнахме с файлове с разширение .doc, минахме през .tif и .jpg, докато накрая се установихме на .pdf (засега). От 2007 г. се абонираме за електронни пресклипинги на БТА, отсяваме

информацията, която ни е нужна и прикачваме файловете с целите статии към библиографските записи в електронния каталог. През тази година решихме да променим метода на работа. Присъединихме се към проекта РЕГИНА статии. Това е един уникален за България информационен продукт, чиято реализация малко се разминава с първоначалния замисъл. Въпреки това считаме, че това е верният път – в обединяване на усилията за постигане на по-качествено информационно обслужване на читателите, разпределено комплектуване и разпределяне на труда и отговорностите между библиотеките, участнички в проекта.

Модул *Театрален архив* в първите години от съществуването си до голяма степен покрива информацията от модул *Аналитично описание на статии*. Разликата е била в това, че в този модул водещо е наименованието на театралната постановка и тя е в центъра на читателското внимание. За жалост, поднесен по този начин, модулът не дава изчерпателна информация за конкретната постановка. Дори обратното – информацията е разкъсана, непълна, недостатъчна както за творческия екип, така и за самата постановка. За една постановка понякога се намират десетина записи – всичките непълни. Описвани са театрални постановки не само на Учебния театър, но и на столични и извънстолични театри.

В последните няколко години сменихме концепцията на модула. Описваме постановки само на Учебния драматичен театър и на Учебния куклен театър. Всяка постановка описваме максимално подробно. Има един единствен запис за постановка, който дава максимално пълна информация за творческия екип, за самата постановка, текста от програмата към постановката, снимки на актьорите в конкретните роли. Много трудоемка работа, но удовлетворяваща с уникалността си. Така правим информацията от този модул ценна за бъдещи изследователи на българския театър. В бъдещите ни планове влиза усъвършенстване на модула с варианти за прикачване на изображението на афиш, дипляна, програма, клип от постановката, а защо не и видео на цялата постановка. Представянето на този модул в интернет пространството ще даде възможност за по-широк достъп до информацията за интересуващите се от всяка точка на земното кълбо по всяко време на денонощието.

Концепцията на модул *Персоналия* също търпи промяна. В бъдещи доклади ще споделим постигнатото в тази насока. През 2006 г. електронните бази на Академията се обогатяват с модулите *Книги*, *Пиеси*, *Дисертации и дипломни работи*. Направена е ретроконверсия на всички съществуващи бази. Всички описания от традиционните каталози и картотеки бяха преформатирани за разчитане от компютър. Наложих се създаване на нови записи за стари, но неописани библиотечни документи.

В модул *Книги* първоначално се правеха само библиографски описания на книгите от фонда ни. С течение на времето развихме този модул като добавихме възможност за прикачване пълния текст на книгата или само на съдържанието ѝ. Пълният текст е опция, която много ни помага в случаите, в които имаме по един екземпляр от конкретно заглавие и това заглавие трябва да се използва от цял клас студенти. Когато на сцената на Учебния театър трябваше да се постави „Горски дух“ на Антон Павлович Чехов, попаднахме в ситуация на невъзможност да удовлетвори́м търсенето на студентите, които трябваше да учат ролите си. Тогава взехме решение да сканираме книгата и така постигнахме минимум два ефекта: удовлетвори́хме търсенето на целия актьорски клас и предотвратихме унищожаването на единствения екземпляр на 13 том от събраните съчинения на А. П. Чехов, издаден през 1949 г. Директно от електронния каталог в модул *Книги* можем да видим изображение на корицата на книгата. Това улеснява библиотекарите, помага и на читателите. Има възможност да прикачваме отзиви и анотации за дадено заглавие, публикувани в интернет.

База данни *Пиеси* дава библиографска информация за пиеси, публикувани в периодични издания или като части от книги. Публикуваните в интернет пиеси можем да качим като пълен

текст. В помощ на студентите от факултет Екранни изкуства през последните години в този модул описваме и сценарии, публикувани в периодични издания.

Научните трудове на преподаватели, дипломните работи на студенти – магистърски тези, режисьорски експликации, докторски дисертации, описваме в модул *Дисертации и дипломни работи*.

От 2006 г. използваме електронна инвентарна книга, както и Книга за движение на фонда. Инвентирането на новокомплектваните заглавия става по електронен път като се създава връзка между модулите *Книги*, *Читателска картотека* и *Инвентарна книга*. Това прави възможно проследяването на библиотечните документи в читателите и на тяхното движение във фонда.

Началото на модул *Читателска картотека* поставихме през 2007 г. след основна реконструкция и модернизация на библиотеката. Въвеждайки този модул, заменихме изцяло хартиените читателски картони с електронни карти. Това намали писането на ръка. Но ни трябваше доста време, за да усетим облекчението, поради несъвършенства в този модул, както и поради факта, че всички библиографски описания на книги трябва да са обвързани с инвентарни номера или баркодове, а това в началото не беше възможно. Този модул дава възможност за прикачване на снимка на читателя, както и за индикиране на невърнатите навреме книги. Читателската картотека не е съвършена. Но с упоритост и огромно желание постигнахме много.

За повишаване качеството на образователния процес във факултет Екранни изкуства и за създаване на условия за достъп до необходимите им образователни ресурси през 2008 г. беше обособена колекция от образци на игралното и документалното кино. Първоначално библиографската информация за филмите описвахме в модул *Книги*. Но през 2010 г. Академията закупи модул *Филми*, който предлага повече и по-специфични възможности за представянето на информацията за филмите – обложка, за филма, трейлър.

От месец март 2012 г. в интернет са публикувани три от модулите на Академична библиотека и архив на НАТФИЗ – *Книги*, *Статии*, *Театрален архив*: <http://natfiz.primasoft.bg/>. Ефектите, които се надяваме да бъдат постигнати са следните:

За преподавателите и студентите на НАТФИЗ:

- високо качество на информационните услуги по отношение на обем, пълнота и възможности за търсене;
- заявки за литература – запазване, заемане или частично сканиране на отделни страници;
- възможност за използване на пълнотекстово и сканирано съдържание.

За библиотеката:

- възможност за онлайн представяне на фонда;
- подобро обслужване на читателите чрез онлайн търсене и електронно заявяване на книги;
- подобряване на качеството на комплектуване и закупуване на литература;
- възможност за изграждане на виртуална библиотека чрез прикачване към библиографските описания на пълнотекстово или сканирано съдържание.

За специалистите в областта на театъра и киното от страната и чужбина:

- възможност за онлайн достъп до уникалните библиотечни фондове на НАТФИЗ и полумаване на адекватна професионална информация.

За всички любители на театъра и киното:

- безценна информация за историята и настоящето на българския театър и кино.

Пътят към зелена библиотека

Радостина Тодорова, Гергана Мартинова, Диляна Младенова, Милкана Любенова

Публикацията дава отговори на въпроси като защо и как да бъдем зелени. Разглежда се извършеният редизайн на процеси в библиотечно-информационното обслужване и въвеждане на щадящи околната среда средства за комуникация. Очертани са следващите стъпки на библиотеката в изпълнение на стратегията за превръщане на НБУ в „Зелен университет“.

Защо вървим по зеления път?

В последните години се забелязва постепенно вникване и разбиране на проблемите по опазване на природното богатство не само от страна на органите на държавата и междудържавните обединения, но и от отделния гражданин. Все повече инициативи, в миналото приоритет на природолюбители-идеалисти, като засаждане на дръвчета, грижа за дивите животни, разделно събиране на отпадъци и др., намират широк кръг последователи. Движенията на т.нар. „зелени“ са морален кодекс на всички членове на гражданското общество. Голяма част от информацията за опазването на околната среда е в ръцете на библиотеките и ако искаме гражданите да вярват в нашата институция, не можем да си позволим да останем встрани. Освен това общественият ѝ статут определя отговорността за непосредствено задоволяване потребностите на социума и поради тази причина библиотеката трябва да бъде участник при търсенето на решения за съхраняване на земните богатства.

Модерно е да се използват словосъчетания, съдържащи в себе си определението „зелен“. Например Министерството на околната среда и водите стартира национална кампания „Зелена България“, чиято цел е да наложи разбирането, че природата – това сме ние. Проектът „Зелена София“ на Столична община е насочен към насърчаване на гражданите и неправителствения сектор в поддържането на междублоковите пространства. Редица общини приемат сигнали за забелязани нередности с негативни последици за околната среда на своите „зелени“ телефони. В края на миналата година във вестник „Дневник“ излиза статия посветена на европейските зелени инициативи. Споменати са Франция с еко-заемите за модернизация на отоплителни системи, „справедливата търговия“ в Германия, Чехия с органичната храна в училище, Дания с освобождаване от данък за електрическите автомобили. Регламент (ЕО) № 66/2010 на Европейския парламент и на Съвета на Европейския съюз от 25 ноември 2009 г. се прилага за всички стоки или услуги, които се доставят на пазара на Общността за разпространение, потребление или използване. В него е написано, че “критериите за екомаркировката на ЕС се определят въз основа на научни данни и като се вземе предвид целият жизнен цикъл на продуктите” и се има предвид „най-значителните въздействия върху околната среда, по-специално въздействието върху изменението на климата, върху природата и биоразнообразието, потреблението на енергия и суровини, генерирането на отпадъци, емисиите във всички видове среда, замърсяването чрез физични въздействия и употребата и изпускането на опасни вещества”.

Така започва да се употребява термина „зелена библиотека“. Има редица определения, но най-общото е, че това е пътят на намаляване на отрицателното влияние върху околната среда. През 2008 г. Моника Антонели в своя статия посветена на движението за зелена библиотека

използва освен „green library” и термина „sustainable”. За значение на „устойчив” тя цитира Oxford English Dictionary, където през 2012 г. е определен като “форми на човешка дейност, предимно от икономически характер, която свежда до минимум влошаването на околната среда и се избягва изчерпването на природните ресурси в дългосрочен план. Авторката прави обзор на литературата, свързана със зелената идея, като времевият обхват е от 1979 г. до 2008 г., когато излиза публикацията. Тя проследява възникването на движението за зелени библиотеки и го отнася към началото на 90-те години, като споменава инициативи като популяризиране на източници за околната среда, честване на деня на Земята през цялата година, насърчаване на информационната грамотност по темата, рециклиране на касети от лазерни принтери и други.

В началото на новия век, интересът към тази проблематика се засилва отново. Като зеленият път вече е свързан с проектиране на сградите на библиотеките, по начин, който ще намали употребата на вода и енергия, ще осигури здравословна среда за посетителите и ще намали влиянието върху околната среда. При новостроящи се сгради много внимателно се избира терена, като се цели да не се нарушава екосистемата, да бъде в близост до други обществени места и да е лесно достъпна с обществен транспорт, така че да се намалят въглеродните емисии. Смята се, че въглеродният двуокис е основният източник на парниковия ефект и първопричина за глобалното затопляне. Сериозно внимание се обръща на озеленяването на пространствата вътре в сградите и около тях, на спазването стандартите за качество на въздуха и слънчевата светлина в затворените помещения.

Какво обаче може да се направи, когато библиотеките ползват, отдавна построени сгради и приобщаването им към зелените строителни технологии не е възможно. За да се доближим до зелената идея, можем да бъдем повече социално отговорни в управлението на ресурсите и услугите от покупката, през ползването от читателите до отчисляването. В априлския брой на „Journal of the Medical Library Association” от 2004 г. е публикувана статия на библиотекарите Жан Мари Льо Бер и Джоан М. Григорий, в която те разглеждат практики за устойчивост, чрез използване на материали в непрекъснат цикъл или възобновяеми ресурси. Те обръщат внимание на рециклирането на отпадъците от опаковки на документи и техника, непрофилирани дарения, отпадъчна офис хартия от разпечатване и копиране, нежелана поща, компютри и аудиовизуални материали. Интересни предложения дава Луиз Шепър в статията си „Let „Green” Creep”, публикувана през пролетта на 2010 г. в „Library Journal”. Тя формулира идеи, с които да се поставят основите за по-зелена библиотека – използване на разградими читателски карти или създаване на виртуални такива, преминаване към чанти за многократна употреба, внедряване на двустранен печат, електронни издания на бюлетините, да не се използват пластмасови чаши, прибори и съдове, при организиране на библиотечни събития да се поръчва здравословна храна, да се организира рециклиране на използваните материали, да се намали използването на енергия, да се замени бутилираната вода с водни филтри и други.

Какво е реализирано до сега?

Библиотеката на Нов български университет следва „зеления път” чрез извършен редизайн на процеси в библиотечно-информационното обслужване. В подкрепа на зелената идея непрекъснато се обогатяват колекциите от електронни книги и списания. Предлага се широка гама от електронни услуги. Създадена е първата в страната версия на библиотечен сайт за смартфони и таблети. През 2012 г. са организирани изложби от книги като „Да изчистим света”, „Май – месец за защита на природата” и „1 април – Международен ден на птиците”, които запознават читателите с опазването на околната среда. Библиотеката подпомага изпълнението на стратегията за превръщане на НБУ в „Зелен университет”.

В подкрепа на тезата, подробно ще бъде разгледано направеното от библиотеката на НБУ до сега. За да се очертаят мащабите на дейността, ще бъдат изложени основни данни от библиотечната статистика за периода 2009 – 2011. През последните три години броят на читателите непрекъснато се увеличава, за 2009 г. те са 11 694, 2010 г. – 14 367, 2011 г. – 15 157. С броя на потребителите са обвързани посещенията, като подредени по години те са 150 472, 131 060, 134 558. Резултат от опитите за насърчаване използването на е-ресурсите и е-услугите от дома е забелязващия се спад на физическата посещаемост, въпреки постоянно нарастващия брой читатели.

Фиг. 1

При анализа на броя на посещенията разпределени по работни зони през 2011 г. на Фиг. 1, се забелязва, че най-много са тези на бюро „Заемна служба”. Посещаемостта там се характеризира с високо ниво през всички месеци от семестрите и със сравнително по-ниско през периодите на ваканциите. Може да се отбележи, че месеците с най-висока активност са януари, октомври и ноември. Какво се наблюдава при броя на заетите библиотечни документи за последните 3 години? През 2009 г. те са 95 783, 2010 г. – 98 890 и 2011 г. – 100 685. Тези данни показват изключително висока обръщаемост на фонда, който в края на 2011 г. наброява 118 445 библиотечни документа. Наблюдаваното нарастване на използването на библиотечните колекции и всички библиотечни и информационни услуги е вследствие на успешно

реализирана маркетингова стратегия от библиотеката, улесняване на достъпа и електронизация на редица услуги и функции.

Регистрация

Регистрацията на читателите е първият процес в библиотечното обслужване, който е подложен на редизайн през 2005 г. От тогава записването започва да протича по електронен път. Вече не е нужно читателят да попълва класически хартиен картон. Неговите лични данни се сканират от документ за самоличност. Допълнително се въвеждат данните за телефон и имейл, освен това се определя статуса на читателя по вид, добавя се неговата институционална принадлежност. Така събраните лични данни се прехвърлят в библиотечно-информационната система, където автоматично се създава електронен читателски запис. Единственото, което се разпечатва върху рециклирана хартия, е лист, формат А5, на който потребителят се подписва, че ще спазва правилника на библиотеката. На неговия гръб са отпечатани полета, върху които се записват книги за дома в случай на технически проблем с библиотечната система. Организацията на процеса по регистрация спестява хартия и време, а читателите имат непрекъснат онлайн достъп до личния си запис, в който могат да проверят срока за връщане на книгите, история на заемането, дължими суми за просрочени документи и други, които са описани по-долу в статията. Краен физически продукт на този процес е читателската карта. В момента тя е от пластмаса и това позволява да се използва през целия период на обучение без видимо изхабяване. Когато читателят прекрати своето членство освен електронният запис на унищожаване подлежат декларацията и картата. Разделно събраните декларации и карти

преминават през машина за унищожаване. Хартиеният отпадък се предава за рециклиране. За фирмите, събиращи пластмасов отпадък количеството нарязани читателски карти от една библиотека е пренебрежимо малко. Ако библиотеките, които използват такива карти се обединят, могат да постигнат договореност с подобна фирма. Зеленият елемент тук е преминаването към електронна регистрация, която позволява да се намали разходът на хартия, а минималното количество използвана такава, да бъде единствено рециклирана. Нашата цел е изцяло отпадане на хартията в процеса на регистрация. Как ще постигнем това, ще стане ясно в края на публикацията.

Заемане, връщане и удължаване срока на ползвани документи

Повече от 10 години заемането и връщането на документи се осъществява по електронен път. При заемане на документи за дома библиотекарят прочита чрез четец читателската карта, а читателският запис се извежда на екран чрез библиотечната система. Работната станция, ползваща радио честотна идентификация (RFID), позволява данните на желаните за заемане документи да бъдат прочетени и вписани в записа на читателя, като едновременно с това деактивира защитата за сигурност и процесът по заемане завърша бързо. При връщането на документите дори не е необходима идентификация на читателя. Чрез работната станция автоматично се отписват книгите от библиотечната система и се активира отново защитата за сигурност. През 2010 г. става факт функцията „Презаписване” в електронния читателски запис. Тя позволява на читателите самостоятелно, по електронен път, да удължават срока на ползване. Системата удължава или отказва „Презаписване” в съответствие с правилника на библиотеката. Като резултат потребителят получава имейл със съобщение за новия срок. Тази използвана функционалност спестява не само време, но и въглеродни емисии, защото отпада нуждата от специално пътуване до библиотеката. Намалването на въглеродните емисии е основен приоритет на Европейския съюз. Все по-често се използва термина „въглероден отпечатък”, това всъщност е количеството вредни газове, които се отделят от индивида, от организацията или пък в процеса на създаване на определен продукт или реализиране на вид дейност.

Изключително важен редизайн в библиотечно-информационното обслужване през тази година бе внедряването на терминал за самообслужване, който позволява заемане, връщане и удължаване на срока на ползване. Къде се крие зеленият елемент? Устройството работи в интеграция с библиотечната система. Интересна е възможността за автономна работа в кризисна ситуация. Тази функционалност позволява да се елиминира „гърба” на декларацията за спазване правилника на библиотеката, за която стана въпрос по-горе. По този начин отпада необходимостта от хартиен носител за записване на библиотечните документи по време на криза. Други положителни ефекти от внедряването на терминала за самообслужване е намаляване на опашките от потребители в най-натоварените часове и е предпоставка за удължаване на работното време, в което на практика няма да е необходим библиотекар на бюро „Заемна служба”.

Друга зелена практика в библиотеката е комуникацията с потребителите по отношение на заетите документи. Общуването се осъществява по електронен път. Графикът на изходящите имейли е автоматично зададен в библиотечната система. Изпраща се електронно писмо един ден преди и един ден след изтичане на срока за ползване. Освен това на всеки две седмици полуавтоматизирано се изпраща напомнително sms съобщение на нередовните читатели. Използването на хартия за изпращането на писма се прилага в краен случай.

Запазване на библиотечен документ

В библиотечния каталог е вградена функцията „Запази”. Тя е възможна само за вече заети заглавия. Когато читател направи избор на такова заглавие, при връщането му в библиотеката системата проверява за наличие на заявка за запазване. При намирането ѝ, се съобщава име и номер на чакащия. Читателят получава автоматично електронно известие, че търсения от него документ е в наличност.

Като резултат от направените заявки и върнатите библиотечни документи от предходния ден, всяка сутрин библиотечната система генерира електронен отчет за удовлетворените заявки. Данните от този отчет се пренасят в мобилно устройство за идентификация чрез RFID. Чрез него заявените книги се откриват и изваждат от библиотечния фонд, поставят се на определено за целта място със статус запазени. През работния ден във файла с отчета се отбелязват евентуални коментари на читатели. Целият процес по запазване на библиотечен документ е електронен, не се използва хартия.

Библиографски услуги

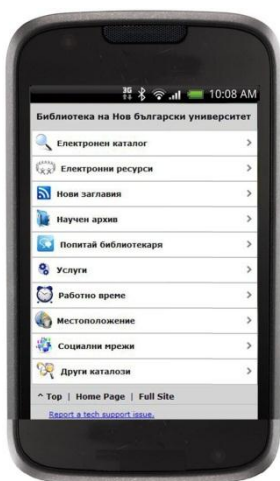
Заявки за услугите „Писмена тематична библиографска справка”, „Използване на готова библиографска справка”, „Редакция на библиографски списък” също се извършват по електронен път. Библиографските продукти се изработват отново електронно чрез системата RefWorks. Комуникацията с читателя и изпращането на библиографиите е по имейл, изключение правят само случаите, когато читателят изрично е пожелал разпечатване на хартия. Най-новата услуга за многократно използване на вече създадени библиографии пести време и енергия. Заплащането на услугите е безкасово чрез читателската карта и затваря напълно кръга от процесите по заявяване, изработване и изпращане. По този начин не се налага физическо посещаване на библиотеката. Това води намаляване на въглероден отпечатък.

Междубиблиотечно заемане и е-доставка на документ

При услугите „Междубиблиотечно заемане” и „Електронна доставка на документ” заявката е електронна. Чрез функцията „Cross Library Search” в електронния каталог се издирват поръчаните документи и се установява тяхното местоположение. Изтеглят се библиографските им записи в MARC формат и се оформя поръчка. Тя се изпраща по електронен път на библиотеката доставчик. Цялата комуникация на библиотеката с читателите и доставчиците се осъществява електронно. Когато е възможно готовият продукт се изпраща като файл. Отново читателите могат да платят безкасово с читателска карта.

Моите списания

Услугата „Моите списания” е изцяло електронна. За разлика от споменатите досега тази е с два входа. Единият е през сайта на библиотеката, меню „Услуги” и всеки, желаещ може да се абонира безплатно за нея. Абонатите получават на своята електронна поща сканирани изображения на съдържанието на избраните от него списания. Предлагат се всички периодични издания, които библиотеката получава по абонамент. Другият вход е през електронния каталог. За да се използва този вход е необходимо членство за библиотеката. Зеленото в тази услуга е елиминиране на необходимостта от физическо посещение в библиотеката.

Фиг. 2

Попитай библиотекаря

Традиционно услугата „Попитай библиотекаря” се ползва от сайтовете на библиотеките. До скоро така беше и при нас. Но от февруари чрез мобилната версия на сайта връзката с читателя може да се осъществи и от мобилни устройства. Читателят не е принуден да използва стационарен компютър, за да се свърже с библиотеката, а това пести транспорт, енергия и време. За разлика от традиционния сайт, в мобилната версия (Фиг. 2) се използва платформата ИМО, която позволява изпращане на текстови съобщения към Skype и Facebook. Библиотеката на НБУ е първата в страната, която създаде версия за смартфони и таблети. Тя позволява лесен и удобен достъп както до „Попитай библиотекаря”, така и до каталога на библиотеката, електронните ресурси и услуги. Включена е информация за работното време и транспортните средства до университета.

Електронен читателски запис

Електронният читателски запис е достъпен от електронния каталог. Той е изключително удобен и лесен за ползване. Потребителят има възможност да провери своите лични данни като име, адрес, телефон, имейл. При промяна може да поиска актуализиране. Има място, в което всеки сам добавя програма и курс, а също и интереси. При желание целият набор от лична информация има възможност да се сподели в над 450 социални мрежи. От 2007 г. читателите могат да преглеждат историята на заеманите от тях документи. Изключително удобство е създадено при повторно желание за ползване на вече заеман документ. В история на заеманията излиза информация дали книгата в момента е заета или свободна. Ако е заета чрез хипервръзката на заглавието бързо се проверява за наличие на други екземпляри. В потребителското пространство е отделено място за просрочени документи. Системата е настроена ежедневно да подава информация за начислената неустойка за забавяне, съобразно правилника. При връщане на документа и незаплащане на глобата, тя се архивира до разплащане. Библиотечната система позволява на библиотекарите да „поставят” персонални съобщения в читателския запис, което е нова възможност за комуникация. Потребителското име и парола са унифицирани. Генерираните от системата читателски номера се ползват като име и парола. Тук, в това пространство, всеки има възможност да промени своята парола.

Чрез читателския запис могат да се следят заетите документи и запазените книги. Описани по-горе в статията са функциите „Презаписване” и „Запази”, достъпни от потребителското пространство. Същото се отнася и за услугата „Моите списания”. Допълнителна функционалност, за която все още не е споменато е възможността за добавяне на коментари и оценки към прочетена книга. Както електронните услуги, така и функциите в читателския запис пестят хартия, енергия, транспорт и време.

Следващи стъпки?

За да продължим по зеления път следващите стъпки ще бъдат свързани с въвеждане на електронен подпис, автоматично удължаване на срока на читателската карта, редизайн на системата за електронни услуги, обучение на библиотекарите и потребители. Въвеждането на електронен подпис ще елиминира напълно разпечатването на декларацията върху рециклирана хартия, за която стана въпрос в началото. С автоматичното удължаване на срока на читателската

карта ще бъде избегнат транспорта до библиотеката и ще се спести енергия и време. Новата електронна система за управление на услугите ще даде възможност на читателите да имат свое потребителско пространство, в което ще се съхраняват техните поръчки под формата на файлове. За да бъдат читателите съпричастни със зеленото движение е важно преди това библиотекарите да получат нови знания и умения.

Наред със сериозните промени в основните библиотечни процеси, внимание трябва да се отдели и на детайлите. До скоро на читателите, по време на престоя им в библиотеката, се предлагат полиетиленови чанти за многократна употреба. Въпреки че те могат да се рециклират, сега ще бъдат заменени с екочанти от текстил. В тях студентите ще поставят книги и лични вещи, които ще ползват. Така се насърчава опазването на библиотечните документи и се утвърждава навик за използване на екологични материали.

Промотирането на изминатия зелен път е необходимо, с цел въвличане потребителите и библиотекарите в опазването на ресурсите на библиотеката и насърчаване създаването на зелени навици. За да се обясни на читателите какви стъпки предприема библиотеката, за да се доближи до зелена идея, се използват социалните мрежи, блог, Фейсбук, Туитър и изданията бюлетин „Библиотека”, електронното списание „Библиосфера” и пътеводителя, който се издава в началото на всяка академична година.

Библиотеката носи отговорност за задоволяване на информационните потребности на читателите. Отговорна е и затова как протича този процес. Чрез предприетите стъпки до сега и проектите за бъдещото си развитие, библиотеката на НБУ доказва, че може да постига своите цели и задачи при обслужването на читателите, като прилага щадящи околната среда технологии и разумно използва ресурсите си. Всяка стъпка напред по този път прави библиотеката по-зелена и спомага за превръщането на НБУ в зелен университет.

Литература

1. Георгиева, Дарина. Медийно досие: Европейски инициативи за екологично потребление [Онлайн ресурс]. Дневник, 09.07.2012, http://www.dnevnik.bg/evropa/evrokonsultant/2011/11/14/1203753_mediino_dosie_evropeiski_iniciativi_za_ekologichno/
2. Вагнер, Хана. Образцов зелен град? [Онлайн ресурс]. Geo, 09.07.2012, <http://www.geo-bg.bg/ekologiya/obrazcov-zelen-grad>
3. Регламент (ЕО) № 66/2010 на Европейския парламент и на Съвета [Онлайн ресурс]. 09.07.2012, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:027:0001:0019:BG:PDF>
4. Спирова, Теменужка. „Зелено” бъдеще: Мода или отговорност. // Твоят бизнес, 2012, № 2, с. 36-37.
5. Antonelli, Monika. The Green Library Movement: An Overview and Beyond. [Онлайнна статия]. // Electronic Green Journal, 2008, Vol. 27, № 1. <http://escholarship.org/uc/item/39d3v236>, 09.07.2012
6. Ber, Jeanne Marie le et al. Becoming green [Електронна статия] / Jeanne Marie L., Joan M. Gregory, Spenser S. Eccles // Journal of Medical Library Association, 2004, Vol. 92, № 2, (April), p. 266-268
7. Schaper, Luise R. Let “Green” Creep: Ten steps to sustainable library operations. // Library Journal, 2010, Spring, p.6-9.

Предизвикателството да си пионер!

Ангелина Гимишева, Мария Топузчиева, Божура Панайотова, Тихомир Асенов

Днешният все по-динамичен и непрекъснато модернизиращ се свят следва няколко основни насоки на развитие. От една страна, това е налагането на принципите на информационното общество, което е резултат от промените, предизвикани от масовото използване на новите технологии. От друга страна – поставянето на нов етап в развитието на глобалната мрежа чрез уеб 2.0, характеризиращо се с активното участие и оформяне на интернет пространството от всички потребители, посредством съвместната работа, онлайн сътрудничеството и споделянето между тях.

Следвайки тези насоки, библиотеката на НБУ залага на иновативни подходи в своята работа, прилага успешно различни технически достижения и успява да отговори на предизвикателствата на времето. В резултат на това, днес тя е модерен информационен и образователен център, който предлага на своите посетители комплексно библиотечно обслужване и се стреми да покрива напълно техните нужди от пълноценно знание и разнообразна информация. Част от стремежа на библиотеката да бъде новатор в сферата на информационното обслужване е все по-голямото значение, което се отдава на електронните документи в структурата на библиотечните колекции.

Настоящата статия ще разгледа въпроси, свързани с политиката за комплектуване на различни видове електронни ресурси, изграждане на собствени дигитални колекции, процедурата за подбор и осигуряването на достъп до тях. Ще се представят някои успешни практики, които превръщат библиотека на НБУ в един от пионерите в тази насока.

Библиотеката на НБУ прилага политика на комплектуване на електронни ресурси, продиктувана от спецификите на съществуващата информационна среда в началото на XXI век, новите потребности на читателите и предимствата, които имат електронните пред традиционните информационни ресурси. Комплектуването на този вид документи следва общата политика и е в съответствие с профила на изучаваните в университета програми и в изпълнение на мисията на библиотеката да подпомага учебния процес и научноизследователската работа. Разликите и спецификите са свързани с разнообразието, което предлага пазара при закупуването и осигуряването на достъп до дигитални обекти.

Днес се работи с компютри, мобилни версии на сайтове, киндъли и таблети. Книгите в традиционния им вид няма да изчезнат, но най-точно на съвременните нужди на потребителите отговарят електронните ресурси. Те имат редица предимства – предоставят достъп 24 часа 7 дни в седмицата отвсякъде; един документ може да бъде ползван едновременно от много потребители; създадени са възможности за хипервръзки вътре в самите електронни ресурси; при тях няма физическа амортизация и не на последно място осигуряват голямо разнообразие в съдържанието на представяната информация (особено при базите данни).

Следвайки новите тенденции, библиотеката на НБУ развива своята дигитална библиотека в няколко направления – увеличаване броя на електронните информационни ресурси; преминаване от абонамент на хартиени периодични издания към дигитални; увеличаване броя на абонираните бази данни; комплектуване на е-книги и улесняване на достъпа до цифрови публикации чрез създаване на собствени дигитални колекции.

Електронните ресурси, които библиотеката комплектува са:

- Базисни данни, които могат да включват само един вид документи (напр. само списания, книги, справочници или нормативни документи) или да бъдат комбинирани.
- Самостоятелни електронни списания – излизащи само в този формат или такива, за които е предпочетено комплектуването им в дигитален пред хартиен вид.
- Електронни книги, основно в Epub формат, изграждащи най-ново сформиранията сбирка „Digital books”.
- Собствени дигитални колекции – книги, материали към курсове, издания на Центъра за електронно и дистанционно обучение, аудиовизуални документи, документи за незрящи потребители.

Процедурата за комплектуване на електронни ресурси започва с подбор и проучване от библиотечен специалист какво, съобразно профила на университета, представлява интерес и се предлага на пазара. Новаторският подход конкретно при базите данни, е възприетата от библиотеката практика за организиране на временен достъп при това не само в локалната мрежа на НБУ. Информация за промоционалните тестове излиза както на сайта на библиотеката, в меню Акценти, така и в меню Електронни ресурси с временен достъп. Допълнително, вниманието на потребителите към тези ресурси се насочва и чрез съобщения в блог, фейсбук, електронна поща или чрез разговори с преподаватели от съответната научна област. Комплектуването, както и подновяването на абонамент, се извършва след анализ на различни параметри, между които статистика за ползваемост, цена, предпочитания на потребителите за платформа и вид достъп. От съществено значение е и осигуряване на разнообразие от електронни документи както по вид (книги, списания и др.), така и по области на знанието. Всяка новопостъпила заявка за набавяне на литература (за единични списания или книги) се преглежда за наличност във вече лицензираните за библиотеката бази данни.

Създаването и развитието на собствени дигитални колекции е свързано със стремежа ни да осигурим физическо опазване на някои редки и ценни заглавия (Колекцията „Вера Мутафчиева”), да улесним достъпа до цифрови публикации – (Колекцията „Издания на център за електронно и дистанционно обучение”) и да удовлетворим нуждите на потребителите чрез осигуряване на възможност за ползване на електронни еквиваленти на най-четени и търсени материали (Колекциите „Най-четени книги” и „Материали към курсове”). Важно е да се отбележи, че дигитализацията се извършва на място, изцяло със собствен ресурс на библиотеката. Библиографската обработка се извършва с библиотечния софтуер EOS web, а чрез платформата DigiTool се описват самите дигитални обекти. Колекцията „Най-четени книги” пряко кореспондира с потребностите на читателите и се формира на база анализ на статистически отчети за броя на най-ползваните и най-запазвани заглавия. Както подсказва и името ѝ това са най-търсените книги в библиотеката, които не е възможно да бъдат докомплектувани, защото обикновено са изчерпани на пазара. Предоставянето им за ползване в локалната мрежа на университета се извършва в съответствие със закона за авторското право.

В XXI век когато аудиокасетофона и грамофона почти не се използват, някои музикални плочи и видеокасети с театрална методика са от особено значение за образованието и обучението по музика и театър. Към собствените дигитални колекции трябва да се включи и фондът, формиран в тясна връзка с преподавателите и студентите в областта на музикално-сценичните изкуства и съдържащ дигитализиран звук от грамофонни плочи и записи от видеокасети.

Библиотеката на НБУ не е единствена, която притежава самостоятелни електронни списания, но иновативният подход при комплектуването им е свързан по-скоро със стремежа да се увеличи техният брой и насърчаването на потребителите да ги ползват в дигитален вид. Наред с посочените по-горе предимства на електронните ресурси, изключително ценен за читателите е бързият и лесен достъп до архива на изданията.

Колекцията от самостоятелни електронни книги е най-нова за библиотеката на НБУ. Към момента в нея са включени общо 18 заглавия както от българския, така и от чуждия пазар. Формирането на сбирка от самостоятелни електронни книги се провокира от удобствата при тяхното използване, бързото развитие на технологиите и предлагането на пазара (някои заглавия вече се предлагат за покупка само в електронен вид).

Едно от предизвикателствата при оформянето на колекцията беше свързано с многообразието на четящите устройства. След проучване на пазара възможностите се сведоха до компютри, черно-бели четци, 7-инчови цветни LCD таблети, както и цветни таблети iPad на големи производители като Amazon и Apple, а също и не така масово представените Sony и Android. Четящите устройства от типа Kindle са най-популярни на пазара и поддържат и pdf, освен специализираните Kindle формати. Таблетите размиват границата четец-компютър, защото физически наподобяват Kindle, но освен за четене на книги имат допълнителни възможности. В крайна сметка библиотеката на НБУ предпочете колекцията да бъде достъпна от компютри, защото формата на книгите – основно epub, предполага четенето им със специализиран софтуер на Adobe Digital Edition чрез възможност за отваряне на временна връзка към файл.

Следваща стъпка след избора на четящи устройства е тяхното разположение. Библиотеката разполага с общо 94 компютъризирани читателски места и от тях трябваше да се подберат максимум 6, които да дават възможност и за контрол на ползваемостта. В залата за достъп до електронни ресурси, обособена в читалня „Проф. Иванка Апостолова, д.н.” има 8 компютъризирани читателски места и най-точно отговорят на изискванията. На пет машини беше осъществена инсталация и се запази един лиценз за тестове и допълнително инсталиране (проучваме вариантите това да стане на мястото за обслужване на лица с нарушено зрение).

Първите лицензирани електронни книги в epub формат – общо 5 на брой – 1 от чуждия пазар и 4 от българския бяха качени в началото на м. май. За съжаление потребителите получиха достъп до тях доста по-късно защото се оказа, че неколккратно трябваше да се свързваме с техническата поддръжка и на двата български доставчика с въпроси и проблеми. Навярно няма да е изненада, че проблеми със заглавието от чуждия пазар нямаше. Водят се преговори с българските доставчици за възможността да бъдат отпечатвани части от книгите, каквато е и световната практика. Освен лицензираните заглавия, на разположение са и безплатни самостоятелни е-книги. Въпреки трудностите, колекцията ще се развива, тъй като осигурява предимството от използването на електронни копия на търсени заглавия. Предстои и анализ на потребителските нагласи относно ползването на заглавия единствено във формат epub.

Предизвикателството да си пръв изисква много усилия и преодоляване на препятствия. При договарянето за покупка на продукт библиотеката се стреми към оптимално съчетаване на очаквания, цена и качество. Опитът с чужди доставчици предпостави високи очаквания и към пазара в страната, но на местно ниво трудностите се оказват значително повече. Относно комплектуването на периодични издания основните проблеми са свързани със закупуване в пакет на актуалното периодично издание и архива към него. Често има несъответствие между търсене и предлагане – например не се предлага възможност купувачът сам да създаде пакет от необходимите електронни списания и да купи само тях. Представянето на статистически данни

също представлява проблем и в някои случаи данните, които се подават не позволяват извършването на задълбочен анализ.

Друго сериозно предизвикателство е създаването на условия за отдалечен достъп до ресурсите, които се договарят поотделно с доставчиците. Така, въпреки създадените от библиотеката на НБУ условия, все още има ресурси, достъпни само в локалната мрежа на университета. Практиката регулярно да осигуряваме пробен достъп до различни бази данни се е превърнала в политика на библиотеката.

Изграждането на собствени дигитални колекции е също много важен аспект от нашата работа и смеем да твърдим, че даваме най-доброто от себе си, за да удовлетворим потребителските нужди. Стремим се и към широко популяризиране на всички тези услуги използвайки различни „рекламни“ канали. Подходът ни е изцяло потребителски ориентиран. Стараем се да отговаряме на изискванията на нашите посетители качествено и навреме.

В заключение, предизвикателството да си пионер означава там където другите виждат проблем да откриеш възможност, непрекъснато да се усъвършенстваш и да прилагаш нови методи, да не се страхуваш да се учиш и да прилагаш наученото и следвайки девиза на университета „Да на се боим от разнообразието“ да вървим напред и да сме сигурни, че ще успеем да се прехвърлим успешно в уеб 3.0 среда, където виртуалното общуване ще е на съвсем друго ниво.

Уеб сайтът на библиотека „Паница” – обновена визия и функционалност

Тошка Борисова

Уеб страницата е част от библиотечното и информационно обслужване извън стените на библиотеката. Ето защо нейната актуализация е постоянна задача за библиотечния екип на всяка библиотека. През последните няколко години уеб страницата на библиотека „Паница” на Американския университет в България (АУБ) е била актуализирана като съдържание, но като дизайн е търпяла само козметични промени. Нуждата от нов дизайн и функционалност ни накара да предприемем нейното обновяване. Няколко са основните функции на уеб страницата на библиотеката в информационното обслужване:

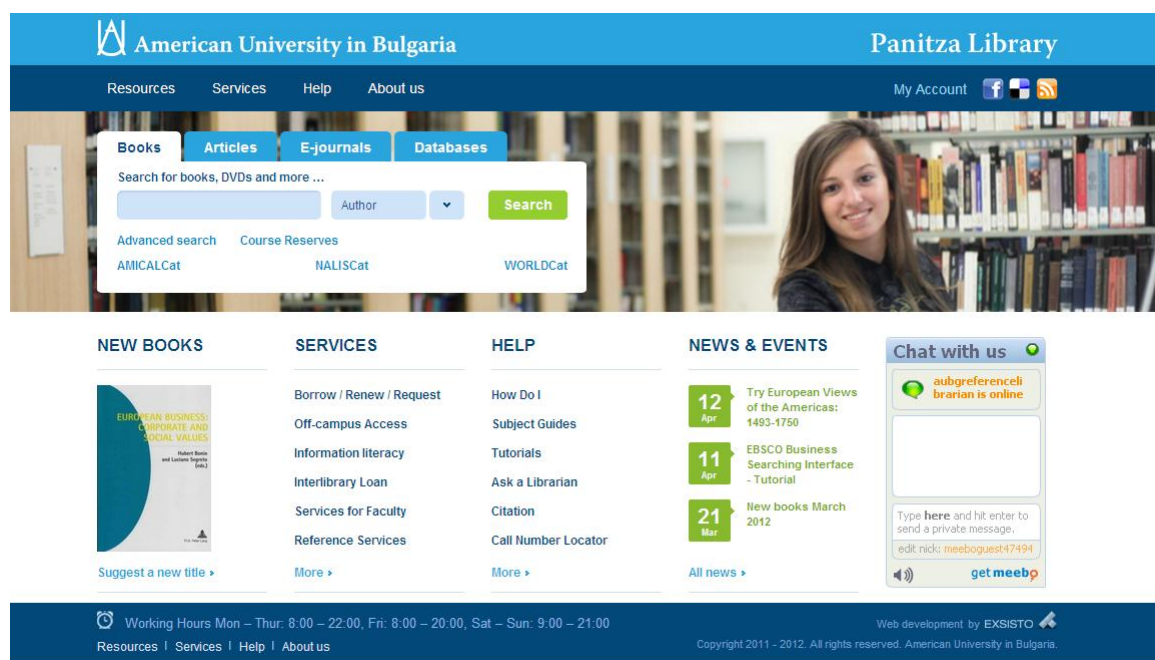
- да дава достъп до ресурсите на библиотеката от едно място;
- да служи за намирането на необходимата информация;
- да рекламира библиотечни събития, специални колекции, услуги, нови постъпления и технологични нововъведения и др.;
- да дава информация за работно време, местонахождение и политики на библиотеката;
- да служи за комуникация с потребителите.

Страницата (<http://www.aubg.bg/library>) е организирана да предоставя ресурси и услуги предимно за потребителите на АУБ – студенти, преподаватели и служители. Разбира се, информацията би била полезна и за външни потребители, за бъдещи студенти и за завършилите университета.

Обновяването на една уеб страница е съществен проект и не е по силите на един човек да се справи с такава задача. Затова година преди реализирането на проекта създадохме фокус група от библиотечно-информационни специалисти. В нея участваха София Кацарска – директор на библиотеката, Тошка Борисова – главен библиотекар „Обслужване”, Гергана Георгиева – библиотекар „Информационна грамотност”, Николина Иванова-Бел – завеждащ „Периодични издания и Междубиблиотечно заемане (МБЗ)” и Малин Георгиев – системен администратор. След като бяха определени целите на проекта, се запознахме с основните принципи и изисквания на съвременния уеб дизайн в специализираната литература и направихме оценка на подбрани добри библиотечни сайтове. Бяха проведени срещи с ръководството на университета и по-специално с отделите: „Университетски връзки и събития” и компютърния отдел за да се определят параметрите на дизайна и техническата инфраструктура.

Нашите потребители са във фокуса на всяка промяна в библиотеката. Затова естествено бе да се допитаме и до тях, нещо което правехме на различни етапи от проекта. Започнахме с едно изследване на потребностите. Проучването се проведе онлайн и на хартия. Анкетирани бяха различни видове потребители – студенти, преподаватели, служители – общо 170. Проучването постави въпроси като: за какво се използва уеб сайта; какво се харесва и какво не се харесва в настоящия сайт; какви характеристики и функционалности потребителите биха желали да има на новия сайт и др. Резултатите от анкетата показаха, че болшинството от посетителите – 111 биха желали да има едно поле за търсене и достъп до всички ресурси, 61 да има повече мултимедия, 61 – да имат комуникация в реално време с библиотекар, 59 да има повече графична информация и т.н. Много от участниците в проучването посочват, че биха желали да имат достъп до социални мрежи, да бъде публикувана мобилна версия на сайта, да няма падащи менюта и т.н. Особено внимание бе обърнато и на формите за обратна връзка.

След анализа на резултатите от анкетата преминахме към планирането на проекта. На базата на предварителната подготовка последваха етапите по изготвяне на задание и спецификации, определяне на комисия за избор на фирма, определяне критерии за избор на фирма и др. За фирма изпълнител бе избрана Exsisto. Проведе се среща с фирмата изпълнител, на която бяха изяснени основни въпроси по реализацията на страницата и започна същинската работа. След като бе готов първоначален вариант на дизайна на страницата, на пица парти отново поискахме мнението на нашите студенти и преподаватели. От тази среща дойдоха уместни предложения, като например още на първа страница да има директна връзка до онлайн картоната на студента и др. В началото на април 2012 г. дизайнът на страницата бе готов и започна работата по уеб програмирането.

Потребителите идват на нашата уеб страница за да използват библиотечните ресурси и онлайн услуги. Затова акцентирахме на достъпа до всички ресурси на библиотеката от едно място. На главната страница отделни бутони в полето за търсене са отделени за:

- Книги – където чрез различни опции в каталога се търсят книжни и некнижни ресурси, също и в други каталози, в които нашите фондове са интегрирани.
- Статии – чрез софтуера SFX и MetaLib (НАБИС) се прави едновременно търсене в онлайн базите данни на библиотеката на ниво заглавие на статия.
- Електронни списания – посредством софтуера Serials Solutions се търси на ниво заглавие на периодично списание, азбучно или по дисциплини.
- Базисни данни – потребителите стигат до списъци на притежаваните електронни колекции по заглавие или по тематична област.

Освен на полето за търсене, отделихме внимание на навигацията в страницата чрез т.нар. „bread crumb” – връзки, които показват пътя на потребителя от главната страница. За улеснената комуникация с потребителите способстват формите за обратна връзка и влагането на връзки към социалните мрежи и RSS. Дизайнът и стилът на страницата е съвместим с този на университета, има графична информация за физическото пространство на библиотеката, за нови книги и др.

Техническата инфраструктура позволява влягането на мултимедия в страниците, достъп до формат за разпечатване. Организацията и съдържанието на информацията също бяха прецизирани.

Секцията Новини (News) осигурява актуална информация за дейностите и ресурсите в библиотеката. На главната страница са връзките към последните 3 новини, а в бутона „Повече“ е пълния списък на новините, подредени обратно хронологично.

В секцията Обслужване (Services) е представена информация за заемане, подновяване и запазване на книги, дадена е връзка с инструкция за отдалечен достъп до електронните ресурси на библиотеката, за справочното обслужване и информацията грамотност на потребителите, дадени са връзки към секцията за информационното обслужване на преподаватели и за междубиблиотечното заемане.

В секцията Помощ (Help) е публикувана информация, която подпомага читателите при работа с ресурси и предоставя информация за услуги от типа „Как да ...“, „Попитай библиотекаря“, „Често задавани въпроси“, връзки към предметните онлайн пътеводители, LibGuides, видео-ръководствата, информация за цитиране и др.

В секцията За нас (About Us) е поместена информация за библиотеката и персонала, форми за обратна връзка и контактна информация, политики и процедури и др.

Посредством страницата потребителите от АУБ общуват с библиотечните специалисти като използват специални форми за заявка за справочно обслужване, за МБЗ, дават предложения за набавяне на нови библиотечни материали и за контакти. Чрез чат има комуникация с потребителите в реално време. Интегрираната библиотечно-информациона система VIRTUA чрез уеб дава възможност на читателите да използват отдалечено функции на системата като: подновяване на заети книги, запазване на книги, проверка на датата за връщане на материалите и на сметката от глоби.

Повечето от младите ни потребители разполагат с по няколко вида мобилни устройства и желаят да използват библиотечните ни ресурси навсякъде и по всяко време. Затова бе разработена версия на страница за мобилни устройства. Това означава създаването на два дизайна и различна организация на информацията. Версията за мобилни устройства за библиотечен сайт поставя въпроса трябва ли потребителите на мобилни устройства да използват всичко до което имат достъп десктоп потребителите. Препоръчително е намаляване на функционалностите и редуциране на съдържанието за елиминиране на т. нар. „fat finger“ проблем. Неизменна част от структурата на сайта е системата за управление на съдържанието (CMS), която е от рода WYSIWYG „Това което виждате е това, което получавате“.

В заключение – получи се страница, която е съвременна, достъпна, с по-добра навигация и дизайн. Новата цялостна визия на сайта подпомага информативността и използваемостта на библиотечните ресурси и услуги, а актуализацията на съдържанието остава наше постоянно задължение. Предстои ни още работа по популяризацията на сайта, но се надяваме потребителите ни да го оценят по достойнство.

Използвана литература

1. Jody Fagan and Jennifer Keach. Web Project Management for Academic Libraries. Chandos Publishing, 2009. 286 p.

Проект НАБИС – нови възможности за библиотеките в България

Биляна Яврукова

*„Библиотеките се различават от другите организации, библиотекознанието има своя структура и история и библиотекарите са длъжни да реорганизируют своята мисия и да се гордеят с уникалността ѝ.“*³⁹

Майкъл Горман

В света на информацията и все по-развиващите се информационни технологии и настъпващите дигитални документи библиотеките трябва много бързо да се променят, да насочат своите усилия към удовлетворяване на променящите се потребности на читателите, за да отговорят на техните нужди и да утвърдят позицията си за опазване на научното и културно наследство на човечеството. Сътрудничейки си библиотеките могат да постигнат високо качество на обслужване на своите потребители, да пестят тяхното време. Не случайно най-използваните и предпочитани източници на информация са Google Books и Google Scholars, където интернет-потребителите могат да открият голям обем от библиографска и пълнотекстова информация. Но за хората занимаващи се с наука най-ценните източници на информация са сводните каталози, които разкриват фондовете на няколко библиотеки и те, за разлика от редица други източници, съдържат достоверна библиографска информация, а някои от тях предлагат и хипервръзка към пълнотекстови документи. На първо място в света може да се постави световният своден каталог WorldCat⁴⁰ – който днес обединява в себе си над 72 000 библиотеки от над 170 страни от целия свят – на едно място са събрани над 100 млн. библиографски записа и над милиард библиотечни единици. Пести изключително много време на читателите и им позволява в рамките на 1-2 минути да открият необходимия им документ и да разберат в коя библиотека могат да го прочетат или да се насочат към услугата междубиблиотечно заемане, за да използват желаните ресурси.

За една малка страна като България от голямо значение е обединяването на каталозите на най-големите библиотеки в страната, което от своя страна ще доведе до по-високо качество на обслужване на читателите. През 2009 г. стартира проект НАБИС (Национална академична библиотечно-информационна система), чиято основна цел е създаване на онлайн своден каталог на академичните библиотеки в България. Проектът е подкрепен от фондация „Америка за България“. Той протича основно в две фази – закупуване на хардуер и софтуер, с които да се постигне обединяване на каталозите на библиотеките учредителки. Вторият етап от проекта предвижда присъединяване на всички желаещи „академични, университетски и технологично готови обществени библиотеки“.⁴¹

Трите библиотеки-учредителки са:

- Централна библиотека на Българска академия на науките;
- Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“;
- Библиотека „Паница“ – Американски университет в Благоевград.

Основната задача, която си поставя фондация НАБИС, е увеличаване на „библиотечно-информационната комуникация между научните институции, висшите училища, големите

³⁹ Горман, Майкъл. Нашите непреходни ценности. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2006. с. 29

⁴⁰ WorldCat. [онлайн]. [прегледан 17.04.2012 г.]. <http://www.worldcat.org>

⁴¹ Фондация НАБИС. [онлайн]. [прегледан 17.04.2012 г.]. <http://www.nalis.bg/>

библиотечни хранилища”.⁴² За изпълнението на тази задача бяха закупени едни от най-модерните софтуерни продукти за управление на библиотечни ресурси.

Интегрираната библиотечно-информационна система ALEPH 500 е гъвкав продукт, който може да бъде адаптиран според специфичните изисквания на библиотеката, в която се използва. Интерфейсът на продукта е изключително лесен за ползване както за библиотекарите, така и за потребителите на библиотеката. Системата работи с Unicode, което означава, че могат да се създават и съответно търсят документи на различни азбуки – латиница, кирилица, гръцки и др., а също така издания на китайски, японски и др. езици. ALEPH 500 работи със следните формати от фамилията MARC 21: Формат за библиографски данни, Формат за контролни данни и Формат за топографски данни. Интегрираната библиотечно-информационна система ALEPH 500 се състои от 7 основни модула:

- Комплектуване и продължаващи издания;
- Каталогизация;
- Обслужване;
- Междубиблиотечно заемане;
- Учебни ресурси;
- Web OPAC;
- Административен модул.

Primo е софтуер, който обединява каталозите на библиотеките, участващи в проекта. За потребителите достъпът до библиотечните документи е улеснен, тъй като търсенето е тип Google, а възможностите за ограничаване на резултатите са много – от извличане на записи по вид на библиотечния документ, през ограничаване на търсенето по автор, заглавие, период на издаване на документа, до езика на изданието, а потребителите виждат само един запис за документ, като към него са прикрепени библиотечните единици на всяка една библиотека, която притежава съответното издание. До информацията за библиотеката се вижда и сигнатурата на документа в съответната библиотека. При необходимост читателите имат възможност да достигнат директно до съответния запис в каталога на всяка библиотека, която притежава съответния документ. Всяка библиотека запазва автономността на каталога си. Продуктът е изключително подходящ при търсене на литература по определена тема поради всички предлагани опции за прецизиране на търсенето.

Използвайки опцията „Външни бази данни” (Articles and more) потребителите могат да направят информационно търсене по определена тема във всички абонирани от съответната институция онлайн ресурси. По този начин не е необходимо потребителите да изучават разнообразните интерфейси на всяка една база данни. Резултатите и възможностите за ограничаване на търсенето изглеждат по еднакъв начин, както при обединеното търсене в каталозите на библиотеките. За използването на тази опция е необходимо наличието на софтуерните продукти SFX и Metalib, които също бяха закупени по проекта.

SFX е бърз и надежден начин за достъп до ресурсите, от които читателите се нуждаят. Потребителите получават най-актуалното и пълно електронно съдържание. Съществуват множество точки за достъп – включително азбучен списък от А до Я (списъкът се прави от библиотекарите и може да включва различни ресурси, най-вече заглавия на списания) и цитатна връзка (позволява на потребителите бързо да намират определена статия от дадено списание, с помощта на заглавие на списанието, том, книжка, година на издаване). Така се ускорява процесът на откриване на информация чрез лесен интерфейс, който може да бъде подреден от библиотеката така, че да бъде максимално удобен и лесен за ползване, според нуждите на потребителите.

В случай, че пълният текст не е достъпен в електронен вид, потребителите могат да

⁴² Пак там

открит документа директно в електронния каталог, да проверят дали е достъпен за заемане или фотокопиране, дори директно да направят поръчка за междубиблиотечно заемане или за доставка на документи по електронен път. Също така програмата позволява и търсене на подобни материали в уеб-базирани бази данни.

SFX може да се използва за различни ресурси:

- бази данни;
- електронни списания;
- библиотечни каталози, достъпни в интернет;
- електронни архиви;
- електронни тези и дисертации;
- местни дигитални репозиториуми.

За библиотекарите SFX предлага богат набор от пособия, с които лесно да управлява достъп до ресурси, да поддържат тези ресурси винаги актуални и да следят ползването им. Добавянето на връзки е изключително лесно. Работи се в реален режим и в момента, в който се добави дадена връзка, потребителите могат да търсят и в новите бази данни.

Metalib е другия надграждащ продукт, който позволява търсене в няколко електронни ресурса едновременно – освен в онлайн каталога на библиотеката, търсене се извършва и в абонираните от библиотеката бази данни, в свободни уеб ресурси, предварително зададени от библиотекарите. Като резултат се получава един списък, в който са премахнати дублираните записи. Софтуерът притежава широк кръг от възможности за идентифициране на потребителите и конфигуриране на нивата на достъп до документите.

Софтуерният продукт DigiTool също бе закупен по проекта НАБИС. С негова помощ библиотеките и библиотечните консорциуми могат да управляват и предоставят достъп до своите дигитални колекции и репозиториуми. Дигиталните колекции са достъпни чрез различни интерфейси – интерфейса на DigiTool, интерфейса на Primo (достъпът до дигитализираните библиотечни документи е чрез каталог НАБИС), сайта на институцията, системи за електронно обучение или друг интерфейс, създаден от библиотеката.

Продуктът има много добри възможности за управление на дигиталните ресурси. Метаданните могат да се въвеждат директно в DigiTool или да бъдат прехвърлени записи от електронния каталог на библиотеката. Продуктът позволява не само библиотекари, но и потребители да въвеждат информация и да представят дигитални обекти. Това се реализира чрез уеб-базирания интерфейс на продукта. За целта е необходимо да имат парола, която позволява въвеждането на информация. С цел спазване на авторското право и поддържане високо качество на дигиталната библиотека има опция, позволяваща преди публикуването оторизирани библиотекари да преглеждат дигиталните обекти и техните метаданни, след което да позволят публикуването им в съответната колекция на библиотеката.

Достъпът до всяка дигитална колекция може да бъде конфигуриран по IP адрес, чрез парола или да се използва свободно в зависимост от целите и задачите на съответната колекция.

След близо три успешни години всички закупени продукти вече функционират. През месец октомври 2010 г. успешно стартира сводният каталог НАБИС. Постепенно се адаптираха и софтуерните продукти SFX и Metalib. Към каталога се присъединиха още 14 библиотеки:

- Висшето училище по застраховане и финанси – София;
- Нов български университет – София;
- Съюз на архитектите в България;
- Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“;
- Икономически университет – Варна;
- Централна медицинска библиотека – София;
- Технически университет – Габрово;
- Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов;

- Аграрен университет – Пловдив;
- Технически университет – София;
- Технически университет – София, Филиал Пловдив;
- Тракийски университет – Стара Загора;
- Регионална библиотека „П. К. Яворов” – Бургас;
- Регионална библиотека „П. Р. Славейков” – Велико Търново.

Още около 10 големи библиотеки са проявили желание да се включат в каталога. Така българската научна общност ще има достъп до документи във всички области на знанието, притежавани в най-големите български библиотеки. Красноречив е фактът, че ако в началото сводният каталог НАБИС даваше възможност за търсене в около 500 000 библиографски записа, днес каталогът съдържа над 1 270 000 библиографски записа.

Удвояването на включените записи се дължи и на факта, че в рамките на проекта се извършва ретроспективна конверсия на каталозите на библиотеките учредителки. През 2010 г. бе сформирана работна група, която трябваше да постави общите параметри за ретроспективната конверсия в трите библиотеки. Всяка библиотека подготви своите очаквания и предложения за осъществяване на задачата.

Университетската библиотека „Св. Климент Охридски” като библиотека-учредителка също бе включена в този процес. След установяване на общите параметри, бяха подготвени инструкции за ретроспективно въвеждане на библиографските описания от съществуващите каталози на библиотеката. В нея има 4 основни каталога, които е необходимо да бъдат конвертирани:

- Своден каталог на Централна библиотека и филиалните библиотеки на издания на латиница, постъпили в библиотеката в периода 1938–1996.
- Своден каталог на книги на чужда кирилица на изданията, постъпили в библиотеката в периода 1938–1996.
- Своден каталог на изданията на български език, постъпили в библиотеката в периода 1938–1996.
- Исторически каталог на изданията на кирилица и латиница, постъпили в Централна университетска библиотека в периода от създаването на библиотеката през 1888 г. до 1938 г. Този каталог отразява и първоначалното натрупване на фонда на библиотеката.

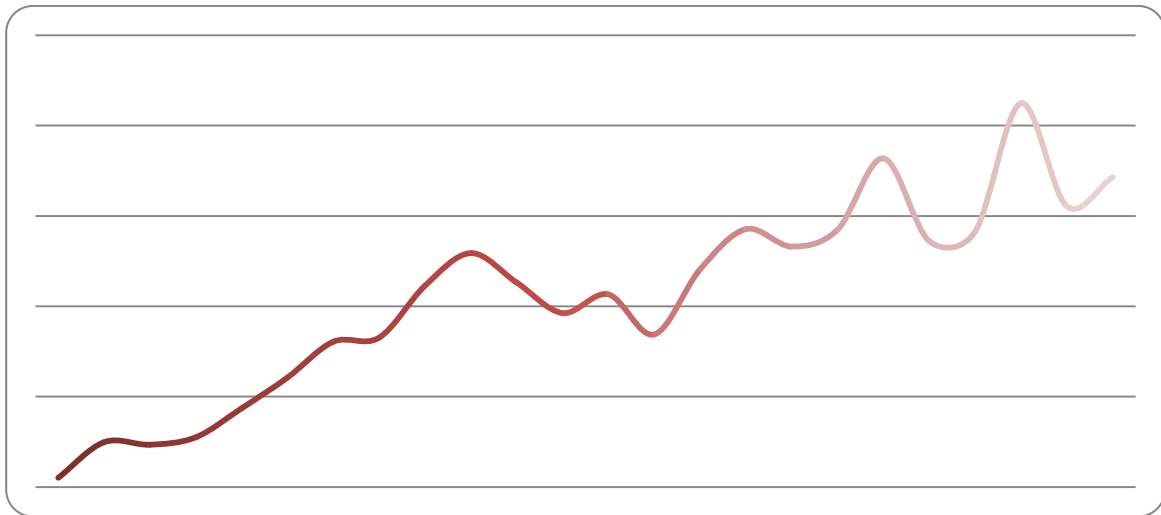
След направени консултации и обсъждане беше решено библиотеката да стартира с въвеждането на сводния каталог на латиница за изданията, постъпили в библиотеката в периода 1938–1996. Решението беше взето поради няколко причини, но най-важната от тях е, че повечето от притежаваните издания са уникални за страната и чрез отразяването им в каталог НАБИС информацията за тях ще бъде достъпна за широк кръг от потребители и най-вече за голяма част от научната общност на България.

В работата постепенно бяха включени всички желаещи библиотекари, както и студенти от специалност Библиотечно-информационни науки, обучаващи се във Философски факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски”. Днес повече от 60 библиотекари и студенти участват в проекта. Всеки един от библиотекарите минава на обучение за създаване на библиографски записи и екземпляри към тях, тъй като голяма част от колегите работят във филиалните библиотеки или в направление „Библиотечно-информационно обслужване и фондове”, което означава, че тяхната ежедневна дейност не е свързана със създаване на библиографски записи. Тяхната работа се подпомага и от създадените инструкции за описание на ресурси в ALEPH, както и от инструкции за създаване на екземпляри и изписване на сигнатури. Записите, създадени от всеки участник, се проверят от библиотекари, работещи в отдел „Каталогизация”, за да се осигури добро качество на библиографските записи в каталога.

В рамките на две години са създадени над 250 000 библиографски записа.

Година	Книги	Периодика	Общо
Юни 2010	451	61	512
Юли 2010	2 441	41	2 482
Август 2010	2 319	23	2 342
Септември 2010	2 638	115	2 753
Октомври 2010	4 037	319	4 356
Ноември 2010	5 810	247	6 057
Декември 2010	7 674	366	8 040
Януари 2011	7 937	329	8 266
Февруари 2011	10 774	363	11 137
Март 2011	12 623	317	12 940
Април 2011	11 002	311	11 313
Май 2011	9 245	379	9 624
Юни 2011	10 396	264	10 660
Юли 2011	8 256	187	8 443
Август 2011	11 817	221	12 038
Септември 2011	13 861	409	14 270
Октомври 2011	12 853	452	13 305
Ноември 2011	13 891	345	14 236
Декември 2011	17 696	489	18 185
Януари 2012	13 199	408	13 607
Февруари 2012	13 724	410	14 134
Март 2012	20 598	635	21 233
Април 2012	15 089	452	15 541
Май 2012	16 657	483	17 140
Общо	244 988	7 626	252 614

Както може да се види и от графиката по-долу (Фиг. 1) с постепенното обучение и включване на все повече и повече библиотекари нараства и броят на създадените записи. Ако в началото се започва с приблизително 2000–3000 записа, то в последните месеци техният брой е над 15 000 записа на месец. Към 1 април 2012 г. вече е приключен сводният каталог на книгите на латиница и стартира работата по сводния каталог на книгите на чужда кирилица.

Фиг. 1

От края на 2011 г. започна и усилена работа по представяне на дигитализираните библиотечни документи в DigiTool и съответно създаване на дигитална библиотека. Читателите могат да видят дигиталните обекти при търсене в сводния каталог и така да достигнат до пълния текст на документите. Университетската библиотека вече е дигитализирала старопечатните периодични издания, които притежава, и част от тях вече са представени в каталога. Създадени са първите колекции, които ще бъдат включени в дигиталната библиотека. Постепенно започва качване на дигитални обекти във всяка една от колекциите.

Разбира се, както и във всяка друга област – началото е трудно, но по-важни са резултатите. Изключително голям успех за България е фактът, че първата крачка беше направена, сега предстои утвърждаването на сводния каталог и негово разрастване. С финализирането на проекта през 2014 г. се надяваме да има своден каталог, който да представя пълно българската книжна продукция от отпечатването на първата българска книга през 1806 г. до днес; дигитална библиотека с най-важните и значими колекции на библиотеките-участнички; място, където българската научна общност да може да открива необходимата литература, както и възможности за по-добро библиотечно обслужване, базиращи се на информационните технологии и съвременните софтуерни решения използвани при изграждането на проекта НАБИС.

Регионална библиотека „Никола Фурнаджиев” и училищата в община Пазарджик – нови форми на партньорство

Елена Маргова-Стоева

Децата в съвременния свят – информация, знание и грамотност

Последното десетилетие постави човечеството пред нови технологични предизвикателства, които изведоха комуникацията и обмена на информация на по-различна плоскост. Променени са изискванията към новото поколение – децата от първите декади на ХХІ век – връстниците на най-новата технокултурна среда. Процесите на личностното им, интелектуално, умствено, емоционално и психическо изграждане протичат в твърде динамично развиваща се обществена среда, която няма аналог в предходните десетилетия. Щрихи от тази среда са: огромният скок в количеството информация, която не би представлявала ценност, ако не бъде оценена и преработена, т.е. превърната в знание; придобиването на нови знания и умения през целия живот; осезателен спад в нивото на грамотност.⁴³ Неслучайно една от целите на „Европа 2020” е четивните умения, нивото на базисната грамотност у 15-годишните да спадне до 15%.

Какви шансове за по-добро бъдеще би трябвало да предоставят училището, семейната среда, библиотеката като културно-информационна и образователна институция, за да може всеки подрастващ да получи необходимите знания и умения за правилна ориентация в новото информационно пространство. Факт е, че четенето и книгата са източници на фундаментално знание, развиващи всеки тип мислене (логическо, асоциативно, креативно и т.н.). Провокирането на интерес към четенето се превръща във все по-осъзнат проблем и цел пред редица институции и у нас. Резултатите от PISA тестовете и челните позиции на финландските тийнейджъри са показателен пример за приоритетно отношение от страна на държавата към въпросите на грамотността, и в частност към четенето⁴⁴.

Стимулирането на детската любознателност и интерес към книгата, провокирането на читателската култура у учениците, изграждането на първоначални представи и отношение към книгата, осмисляне на значението ѝ като източник на знания – тези процеси би трябвало да съпътстват детето още в първите стъпки от развитието му.

На по-късен етап, за да станат децата умели потребители и създатели на информация, е необходимо да формират знания и умения по информационна грамотност между 6-тата и 10-тата година. Тогава според неврофизиологичните изследвания, се създадат навиците за четене, развива се абстрактното мислене. И тук, ролята на библиотеката, във взаимодействие с училището и родителите, би допринесла съществено за формиране, мотивиране и насърчаване на удоволствието от четенето. Умелата и своевременно намеса на библиотечните специалисти в училищните и детските отдели на публичните библиотеки би съдействала за развитието на интелектуалните, умствени, познавателни и творчески способности у децата.

⁴³ Според резултатите от PISA тестовете и доклад на Европейската комисия по образование и култура (2011), всеки пети (или 20%) 15-годишен ученик в ЕС няма основни четивни и писмени умения. За сравнение 18% са в САЩ, 14% в Япония, 10% в Канада и едва 6% в Корея. Всеки шести ученик у нас не притежава елементарни четивни умения, които му дават възможност да разбере и осмисли прочетеното („Национален доклад за четивната грамотност на 15-годишния български ученик“, 2004).

⁴⁴ Според резултатите от PISA тестовете финландските тийнейджъри са на първо място в Европа и второ в света.

Регионална библиотека „Никола Фурнаджиев” и училището – партньорство с традиции

Още преди 150 години, първата година от летописната книга на библиотеката (1871), е свързана училището. От 1858 до 1871 г. видният възрожденец Стефан Захариев създава и ръководи „Училищната книжарница” – първата организирана публична библиотека в града, поставила началото на днешната Регионална библиотека. През 1875 г. за библиотекар и председател на читалище „Виделина” е избран Константин Величков – бъдещ министър на просвещението, а през 1934 г. се полага началото на диференцирано библиотечно обслужване на деца – открита е 3-тата по ред в България самостоятелна детска библиотека с 400 книги.

В своята дългогодишна история двата Детски отдела на библиотеката винаги са били интегрална част от образователния процес, традиционно са поддържани преки контакти с учебните заведения. Налице са утвърден опит и доказани добри практики в работата с ученици от различни възрастови групи. Многобройни са уроците и занятията, проведени в библиотечна среда, културните изяви и масови начинания в помощ на учебната дейност. Важно е да се подчертае, че предимно личните контакти и индивидуалната самоинициатива са били главна предпоставка за реализацията им, а библиотеката – по-активната, търсеща и предлагаща услуги институция, с, оказва се, недостатъчно познати, оценени и използвани ресурси. Немаловажна специфика, пряко рефлектираща върху процесите на библиотечното обслужване, е местоположението на централната библиотечна сграда в периферията на града. Допълнителен елемент, затрудняващ достъпа на деца, се явяват и нововъведените в последните години училищни разпореждания за организиране на групови посещения. В условията, при които и двете институции търсят съвременни образователни подходи, съответстващи на новите реалности, необходимостта от нови форми на сътрудничество е осезаема.

Тристранна среща – мотиви, цели и предложения

Съвсем схематично изложените факти, съчетани с желанието за създаване на по-тесни и пълноценни контакти, бяха част от мотивите библиотеката да инициира през 2010 г. тристранна среща между общинското ръководство и директорите на всички училища и детски градини на територията на общината. Акцентът бе поставен върху възможностите и целите на библиотеката в новата информационна среда, върху ролята ѝ на надежден партньор в образованието. Бе очертано състоянието и перспективите с оглед езиковата, писмената, четивната и информационната култура на подрастващите. С примери бе отбелязана резултатността при наличието на координация и паралелно насочени усилия между училището и библиотеката. Липсата на стратегия и политика на национално ниво, адекватно обединяваща ресурсния, интелектуален и технически потенциал на двете институции, наложи търсенето на решения на местно управленско ниво. Обсъдени и дискутирани бяха предложения за ползотворни контакти и предпоставки за оптимистични промени.

Детските отдели в Регионална библиотека „Никола Фурнаджиев” – привлекателно място за деца и ученици

Някои факти и цифри:

- Средната цифра на регистрираните за календарна година читатели е 5 500 – 2 000 от тях са на възраст до 14 години.
- Всяка следваща година броят на тази подгрупа намалява с около 200 деца.

- Фонд – 50 хил. тома (книги, периодика, конструктори, пъзели, образователни игри, видеофилми, компютърни игри, CD, глобуси, карти).
- Ключова за дейността на Детски отдел е 2002 г., когато библиотеката получава финансова подкрепа от фондация „Отворено общество”, програма „Информация”, за реализация на своя проект „Библиотеката, училището, родителите заедно: Да спасим любовта към четенето!”. В резултат отделът е цялостно технически и фондово обновен, отварят врати просторни читалня, заемна и игротека.
- Идеино разнообразие в работата с деца внасят споделяният опит и обмяната на полезни практики с библиотеки в Хърватска (Градска библиотека Задар), Литва (Градска библиотека Клайпеда) и Германия (Градска библиотека Кьолн).
- През 2008 г. е осъвременен и Детски отдел – филиал, намиращ се в централната градска зона. Завършен е кръгът на пълна автоматизация, свързващ централна сграда и филиала, и осигуряващ достъп до библиотечно-информационните ресурси и интернет.

Летописната книга и архивът на сайта ни са документирали многобройни кадри от десетки събития и прояви, насочени към детската аудитория. В ежегодно провеждани кампании като Национален маратон на четенето, Седмица на детската книга, Национална библиотечна седмица, се подготвят разнообразни, оригинални като идея и изпълнение прояви, интригуващи детското въображение, талант, творчески и умствени способности. Срещи с интересни творци – любими детски автори, илюстратори, издатели и техните литературни герои, изложби, викторини, „Нощ в библиотеката”; Коледни детски утра, забавни състезания с познавателна цел като „Сървайвър в библиотеката”, „Това го знае всяко хлапе, което чете”, уроци, приказни четения в защитено детско жилище, тържества – все част от дългия списък запомнящи се, емоционални и обогатяващи детското съзнание срещи с книгата.

„Празници на буквите” – в присъствието на своите родители и учители, за много деца първата среща с библиотеката е мястото, където с гордост заявяват „Вече мога да чета!”. Освен книга за подарък, всеки първокласник получава и своята първа читателска карта. Библиотеката ни се включи в инициативата „Световен Ден на рисуването” (Drawing Day) при стартирането ѝ през 2010 г. като я популяризира широко сред пазарджишката общественост, деца и техните родители.

Програма „Лято в библиотеката” от 2002 г. насам предлага разнообразни идеи за пълноценно осмисляне на свободното време през ваканционните дни. Приятни занимания в просторната и уютна обстановка в детски отдел съчетаваме с ненатоварващи образователни часове и игри на открито в Лятната читалня на Парк „Острова”. Тя се открива през 2009 г. със съдействието на община Пазарджик и бързо се превръща в любим кът за родители и деца, място за отмора и прочит на приказки за най-малките. В допълнителна атракция се превръща и детска трупа, сформирана от доброволец към библиотеката, която представя драматизации по приказни сюжети пред родители и посетители. Клуб „Рицари на книгата” осем години са верни приятели и редовни посетители в Детския отдел. „Заклевам се да чета, разпространявам и опазвам книгата” – така звучи тържественото посвещение в рицарско звание на нови членове.

В съвсем пестеливи щрихи, само маркирайки някои от по-важните прояви в работата с децата, се опитваме заедно с тях да четем, намираме нови приятели, играем, рисуваме, разказваме, моделираме, съчиняваме приказки, рецитираме, хербаризираме, апликираме, драматизираме, творим... Стремешът на библиотечния екип е посредством различни традиционни и по-нестандартни прийоми, вмъквайки елементи от сценично-театралното, словесно-изпълнителското, изобразителното и приложни изкуства, танц и музика, състезателно-

игрови похвати, да доближи децата до вълшебния свят на книгата, да провокира траен интерес към него и четенето. Осъзната липса е необходимостта от педагогически, методически, психологически и др. умения и познания за работата с деца.

Отзвук

За периода 2010 – 2012 се осъществиха на дело няколко от набелязаните предложения за партньорство и сътрудничество с училищата и детските учебни заведения от общината:

- Разработване на съвместни едногодишни проекти и програми за насърчаване на четенето. Съгласуване и спазване календарния план на дейностите.
- РИО на МОН и дирекция „Образование и култура” към община Пазарджик – координатори на общоучилищните прояви, организирани от библиотеката
- Библиотеката – потенциален партньор в училищни проекти.
- Детските градини – нови и все по-активни партньори.
- Родителите – информирани и съпричастни към каузата „Четящо и грамотно дете” – „за” и „в” библиотеката.
- Целодневното училищно обучение – допълнителна възможност за (пре)откриване на библиотеката като партньор.
- Общи клубове по интереси, творчески ателиета, програми за ползотворни ваканционни занимания.
- Атрактивен учебен час на място – библиотеката гостува в учебен час.
- Библиотеката – сцена за представяне на млади таланти-дебютанти.
- Целодневното училищно обучение – допълнителна възможност за (пре)откриване на библиотеката като партньор.
- Конферентната зала на библиотеката – отворена за съвместни мероприятия, курсове, обучения, прожекции на образователни филми.
- Провеждането на Общоградско приказно карнавално шествие, съвместно с РИО на МОН и дирекция „Образование и култура” към общината, недвусмислено подсказва правилния път – когато е налице добра координация идва и положителният ефект, остават незабравими моменти.

Четири съвместни проекта

„Библиотеката – място за възпитание, обучение и забавление” (2010 – 2011) – съвместен проект за сътрудничество с ЦДГ „Радост”. Акценти:

- формиране на интерес у децата към книгата и желание да я опазват;
- осмисляне на необходимостта от разглеждане и „четене” на книги;
- овладяване на литературна комуникация в предучилищна възраст.

„Библиотеката – приятно място за четене и забавление” (2010 – 2011) – съвместен проект със СОУ „Георги Бенковски” гр.Пазарджик. Обобщени цели:

- създаване на траен интерес към книгата и към библиотеката като място за приятни занимания, в осигурена спокойна и творческа атмосфера;
- четене с подходящ темп, осмисляне на прочетеното;
- трайно усвояване на широк спектър от знания и читателски умения.

„Прозорче към света” (2011 – 2012) – съвместен проект с ОУ „Любен Каравелов”.

„Библиотеката – място, събрало в себе си знания и мъдрост” (2012 – 2013) – съвместен проект за сътрудничество с ЦДГ „Радост”.

В съвместно изготвените календарни планове на дейностите, освен върху провокирането на читателски интерес и осъзнаване необходимостта от четене за повишаване на общата култура, вниманието на библиотекари и педагози е насочено и към опознаване на народните празници, обичаи и традиции, към възпитаването в родолюбие и християнски ценности у подрастващите. Отбелязването на „Деня на християнското семейство”, празнуването на Коледа, пролетните и Великденските празници, посрещането на Баба Марта в библиотеката – винаги внасят особен дух, вълнение и радост у най-малките посетители. Съществена е практическата полза от представения опит и доказани добри немски практики на семинари и уъркшопове, организирани от Гьоте институт. Взаимствани идеи и форми на работа вече са част от съвместните дейности и прояви с детските градини – самостоятелно изработване на детска книжка със седем съвета към родителите „Как да събудя в детето си радостта от четенето”, участие на библиотекар в родителска среща, анкетиране на родителите с цел проучване тяхната подготовка и желание за съдействие в общите инициативи, поставяне на съндъче с книжки в детската градина, изучаване и прилагане на други идеи.

Многократно отправените покани за съвместни инициативи от страна на различни училища през учебните 2011/2012 и 2012/2013 ни убеждават в правилно избраната насока за партниране. Библиотеката е желан партньор в училищните проекти „Да направим училището привлекателно за младите хора” – клуб „Светът около нас”, клуб „Да разкажа своята история”, проект „Успех” и др.

За утвърждаване на доверието във възможностите, целите и амбициите ни, допринесе и превръщането на финалите на Маратона и Дните на детското четене през 2011 г. и 2012 г. в общоградски празник за всички училища. На сцената на Драматично-кукления театър „Константин Величков“ бяха връчени награди на училища и преподаватели, с които пълноценно си сътрудничим: „Най-активен читател на Детски отдел“, „Училище – партньор на Детски отдел”, „Учител – партньор на Детски отдел към РБ”, „Училище с най-много читатели на Детския отдел”, „Приятелски клуб към Детски отдел на РБ”, „Партньор по Програма „Лято в библиотеката”, „Детска градина – партньор на Детски отдел”. Подарък за всички присъстващи бе представление на театъра.

Не са малко децата, които са открили за себе си именно в библиотеката четенето като удоволствие – както желанието да танцуват, пеят, майсторят, рисуват, играят... Съвместната ни дейност с училища и детски градини показва, че това е успешно адресирано послание и изпълнима кауза при единно насочени усилия и отговорност...

Избор и внедряване на иновации – организационни и комуникационни аспекти

Евгения Русинова

Темата за иновациите е както актуална, така и модна. Този ѝ статус снижава прага на критичност, както при определяне (какво е иновация) така и при внедряване (по отношение на темпове, сфери на приложение). В доклада акцентирам върху двата неотделими процеса – на избор и на внедряване. Това, според моите наблюдения върху чужди практики е средство за да се излезе от ситуацията на теоретическа и практическа неопределеност. Обръщам внимание и на последователно свързаните стъпки като припознаване на дадена иновация, определяне условия за внедряване, разработване на стратегически план, измерване на ефективност, определяне на ново качество и др. Не мога да подмина и необходимостта от вътрешна и външна комуникация, включително презентация. Общата рамка на темата е адаптационната същност на иновационния процес.

Това, с което трябва да се започне, е с уточнения по понятието. Преди всичко – иновация не е синонимно на новост. При това, понятието се употребява в два смисъла: тесен и широк. Според първия иновация е средство и съответно елемент от процес, в резултат на който се постига коренна промяна. В този смисъл иновация може да се идентифицира с тренд, с постигане на ново състояние на дадено явление или система. Във втория, широкия смисъл, иновация е всяка новост, независимо каква по същността си, т.е. това може дори да е стара функция, но да е променено названието. В настоящия момент като основни иновации могат да се разглеждат:

- електронен каталог;
- физически свободен достъп до фонда;
- дигитализация на фонда;
- виртуална библиотека.

Под иновация се разбира реализацията, а не замисъла. Замисълът може да се отъждестви с някакво ново мислене, с желание и готовност за промяна (причините могат да бъдат много), но замисълът може да е неприложим. Интересува ни крайният резултат – а той е внедряване и установяване (утвърждаване) на иновацията в практиката. Същинската иновация е действаща иновация. Това състояние може да бъде анализирано с оглед на протичане на процеса и на постигнатите крайни резултати. Като процес то подлежи на алгоритмизиране.

Тук е мястото на допълнителното уточнение. Кое е иновация? Иновация ли е едно единствено техническо средство? Иновационни ли са тенденции, определяни за такива или трябва да прилагаме ясни критерии какво е иновативно и да не се съобразяваме с различни самооценки и самопретенции?

Без да влизам в подробности, само ще отбележа възможността същността на разглежданото понятие да се изясни чрез връзката му с две други, при което се получава следната конфигурация: новост – нововъведение – иновация. В руската литература от 90-те години насетне това е представено чрез понятията: новшество – нововведение – инновация. Като едно малко отклонение ще добавя, че темата за иновациите не е нещо дошло сега, в началото на XXI в. Ново е названието, но същността на процеса е известна. Тя присъства в руското библиотекознание през втората половина на 80-те години, а в края на десетилетието е на дневен ред в тогавашния ЛГК.

Иновацията трябва да се разглежда неотменно от процесите на развитие и на адаптация. Внедряването на иновации се налага от нуждите на развитието и на адаптацията, и, обратно – развитието и адаптацията не могат без иновацията. Иновационния процес може да се представи схематично така – да съществува необходимост и условия (психологически, организационни, но и материални) за възприемане на иновацията.

Важният акцент тук е за реакцията на колегията към иновациите. Практиката показва, че често има разминаване между демонстрирана и декларирана готовност за възприемане на новото и реалната подготвеност за това. Може би трябва да се запитаме доколко фанфарното приемане на новото е израз на интимна нагласа. Уместен е също и въпросът, доколко господстващата представа за библиотекарите като по-скоро консервативни лица, които държат на статуквото е в корелация с тяхното отношение към новото?

- Проучване на съществуващите иновации – на теоретични аспекти, на техни описания, но и наблюдаване на конкретни (включително чуждестранни) практики.
- Максималната подготвеност върху различни нови подходи, технологии и средства дава основа за аргументиране при избор.
- Подбор на иновацията съобразно условията, ресурсите и целите на организацията (библиотеката). Възможни са различни подходи: заимстване изцяло (патент, ноу-хау, закупуване на технология/техника) или собствена разработка (включително поръчване на продукт, който да бъде изработен съобразно определени параметри).

Съществено място тук заема процесът на адаптиране – на чуждата технология и/или опит към други условия, среда и възможности:

- апробиране, свързано с различни корекции в съответните планове, краткосрочни цели, моментни задачи и пр.;
- въвеждане на иновацията изцяло, придружено от процес на популяризиране (ПР работа) и последван от възможното разпространение на иновацията.

Тези, представени най-обобщено елементи от процеса на въвеждането на иновации, могат да се представят като технологични стъпки. Първата от тях се свежда до избор – процес, свързан с влиянието на различни фактори (включително и на „парафактори“). На този етап е важна ролята на чуждия опит. Той влияе върху избор на технология, метод, практика. Въвеждането на каквато й да е иновация не е възможно без съпоставка с различни практики/резултати от въведена иновация.

Проучването на чуждия опит винаги може да се сведе до анализ на причини и на резултати. Достатъчно е да започнем с въпроса защо е въведена точно тази технология и какъв е точно резултатът от нея? Следващият въпрос вече конкретизира приложимостта: Отговоря ли разглежданото нововъведение на моите условия и какъв би бил резултатът при мен? По темата за парафакторите ще посоча само случайност (на визита, на попадналия материал, на познание на конкретен език), политическа целесъобразност, проява на сентимент, внушение, някои видове материална изгода (комисионна).

По-цялостното проучване на отделните случаи на иновации води към анализ по линия на въпросите: От къде се научава за новото? Защо точно това ново? Кое и как обуславя изборът да попадне върху него?

След изборът идва ред на въвеждането. Процесът може да се представи чрез следните стъпки (организационни аспекти):

1. Изясняване на същността на нововъведението (т.е. на различните технологични форми под които се проявява).
2. Изясняване на причините, поради които ще се прибегне до иновацията – т.е. определяне на цели (мотивация); изясняване има ли необходимост от ново знание/практика/промяна.
3. Анализирание на ресурсите за внедряването (персонал, средства, но и за каква аудитория).
4. Маркиране (моделиране) на евентуалните проблеми, трудности, „тесни места”, негативни резултати; предвиждане на възможни обществени и от страна на персонала оценки/отношения към иновацията; оценка на първоначалния риск.
5. Мотивиране на персонала.
6. Осигуряване на неотменни изисквания за успешно внедряване: инвестиции/ресурси, съчетани с познаване на съответните подходи, технологии, дейности.
7. Експериментирание, съчетано (съвпадащо по време) с апробиране на новото пълно въвеждане.

В допълнение ще посоча две изисквания:

- редовно анализиране на процесите на успешно/неуспешно въвеждане на иновации като източник на конкретен опит;
- необходимост от мениджмънт на риска.

В български условия на пръв поглед въвеждането на иновациите се възприема като позитивно. Няма противоборство и съмнения, поне от страна на човешкия фактор в библиотеката. От една страна това е добре, защото това е факторът, който силно благоприятства процеса на внедряване. От друга, както показва практиката – новото се приема безкритично, без осмисляне, с пренебрегване на част от посочените, предхождащи внедряването стъпки, без апробиране. Част от внедрени при такава нагласа иновации трудно функционират (дори не функционират).

Никъде не са правени оценки на процеса на възприемане – за трудности, отклонения, различен опит, влияние на иновацията върху библиотечната дейност и др. показатели. Пример за неуспех при въвеждане на иновации е въвеждането на маркетинг и ПР в български условия: първото въобще не е въведено, второто сведено само да една изолирана дейност. Друг пример е с въвеждането на автоматизацията (и донякъде, все пак сме още в началото на процеса – на дигитализацията). По отношение на маркетинга може да се направи извод, че не се прилага нито като пазарно ориентиран, нито като потребителски (човешки) ориентиран. Маркетингът е незаслужено пренебрегнат. Той изпълнява незаменима роля при:

- определяне на потребителите;
- определяне на възможния пазар;
- позициониране на иновацията спрямо пазара.

Неотделима от темата за маркетинга е темата за качествена и количествена оценка на иновациите по определени показатели. Този въпрос допира до фундаменталната, но пренебрегвана тема за измерване на ефективността.

Комуникационни аспекти съпътстват процеса на избор и внедряване на иновации, най-малкото защото трябва се осигури финансиране, да се подготви колектива, партньорите и потребителите, да се разгласи промяната. Комуникационните аспекти са следните:

- ясно уведомяване на съответните публики, общности, партньори и инстанции;
- разясняване и мотивиране на персонала;
- спечелване вниманието и симпатиите, респ. подкрепата на различни общности, личности, а чрез отделни представители – и институции.

Ще посоча значението на езика на комуникацията – ясен и конкретен, съобразен с посланието. То от своя страна трябва да е също така конкретно, а и диференцирано за различните общности (аудитории). Библиотеката представя чрез посланието си вид услуга, промяна на функция, т.е. тя съобщава за конкретен резултат. Абсолютно непригодни за въвеждане на иновации са послания, които изтъкват стари заслуги, исторически дадености, абстрактни достояния или формални ценности. Чрез подобни послания не може да се спечели съпричастие. Мисля, че и тези които ги изразяват не смятат сериозно да търсят подкрепа, освен лично за себе си.

Разбира се, резултатната комуникационна работа е немислима без три силно подценявани в колегията (а и въобще в български условия) дадености:

- професионално подготвени лица, които я осъществяват или най-малкото използване на експерти;
- планиране на цялостната комуникационна дейност, с отчитане на взаимовръзките между маркетинг и ПР в рамките на процес на презентиране и изграждане на образ;
- познаване на целите, задачите и даденостите и, съответно – познаване на аудиториите, на които тези цели ще се презентират.

Литература

1. Качанова, Е. Ю. Иновации в библиотеках. СПб., 2003, с. 16-17.
2. Софронијевих, Ф.А. Друштвене и технолошке иновације и књига: да ли можемо и даље бити само усамљени читаоци? // Књига и језик у развоју савременог друштва. Београд, 2011, с.457-470
3. Finlay, K, T.Finlay. The relative roles of knowledge and innovativeness in determining librarians attitudes toward and use of the internet: a structural equation modeling approach // Library Quarterly 1996 v. 66, № 1, p. 59-83.

КНИЖОВНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО В БИБЛИОТЕКИТЕ – ОПАЗВАНЕ, ДОСТЪП И ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ

Европеана и възможностите за дигитализация по програма „Подкрепа за ИКТ политики” от Рамкова програма „Конкурентоспособност и иновации”

Ели Канева

Програма „Подкрепа за ИКТ политики” от Рамкова програма „Конкурентоспособност и иновации” е с бюджет 730 млн. евро, за периода 2007 – 2013. Има за цел да ускори развитието на устойчиво конкурентноспособно, иновативно и приобщаващо информационно общество. Финансира пилотни проекти, обмяна на опит, изграждане на консенсус по политики, популяризиране и промоция на добри практики в областта на прилагането на ИКТ за постигане на социално икономическите цели на ЕС.

Програмата е отворена за всички юридически лица от страните членки на ЕС или от асоциираните към нея страни, които към момента са: Хърватска, Исландия, Лихтенщайн, Норвегия, Турция, Сърбия и Македония. Могат да участват национални институции, публични организации (болници, училища, библиотеки, неправителствени организации и др.), частни компании (включително малки и средни предприятия), всички доставчици на иновации, академични институции – университети и институти.

Участието в програмата е чрез международни консорциуми на базата на отворени конкурси с определени теми. През 2007 и 2008 г. не са отваряни конкурси, свързани с Европеана. През 2009, 2010 и 2011 г. са отворени 3 конкурса, в които има теми за цифрово съдържание и цифрови библиотеки (цифровизация на културно наследство; агрегиране на дигитализирано културно съдържание към Европеана; усъвършенстване на функционалностите на Европеана; отворен достъп до научно съдържание; развитие на нови творчески индустрии, които използват културно съдържание достъпно чрез Европеана, за предоставяне на продукти и услуги с добавена стойност).

Общо за трите конкурса през 2009, 2010 и 2011 г. е получено 400 000 евро финансиране за българските участници в темите „Цифрово съдържание”. В затворения на 15 май 2012 г. шести конкурс по програмата отново има тема „Цифрово съдържание, отворени данни и креативност”. Предложенията за проекти може да са свързани само с агрегиране (добавяне) на вече съществуващото дигитално културно съдържание, но не и с цифровизация.

Последният – седми конкурс по програма „Подкрепа за ИКТ политики” ще бъде през 2013 г. Работната програма е в процес на подготовка и се очаква конкурсът да бъде обявен в началото на 2013 г. Европеана ще бъде застъпена, но още не се знае какви точно дейности ще бъдат подкрепени. Една от предложените тематички в областта на цифровото съдържание е „Агрегиране на значими цифровизирани колекции към Европеана”. Ако се подкрепя цифровизация, то това ще бъде под условие, напр. да се докаже, че дадено съдържание има много голяма културна ценност за Европа като цяло или че допълва много ценни вече достъпни колекции.

След приключването през 2013 г. на програма „Подкрепа за ИКТ политики”, се предвижда дейностите, свързани с Европеана да се подкрепят от новия финансов инструмент

„Механизъм за свързване на Европа” (2014–2020), тъй като Европейска представлява на практика дигитална инфраструктура за трансгранично предоставяне на електронни услуги. Механизмът за свързване на Европа (Connecting Europe Facility) предвижда почти 9,2 млрд. евро в подкрепа на инвестициите в скоростни и високоскоростни широколентови мрежи и общоевропейски цифрови услуги.

По отношение на цифровите услуги, средствата ще се използват за безвъзмездни помощи за инфраструктура, необходима за въвеждане на електронна идентификация, електронно възлагане на обществени поръчки, електронни записи в здравеопазването, европейската цифрова библиотека Европейска, електронно правосъдие и свързани с митниците услуги. Средствата ще се използват за осигуряване на оперативна съвместимост и посрещане на разходите по стартиране на инфраструктурата на европейско равнище, свързвайки инфраструктурите на държавите-членки. Предвижда се финансиране в размер до 100% за платформа, която осигурява единна точка за достъп до европейското културно наследство.

Един от приоритетите в областта на телекомуникациите е „Инфраструктури на цифровите услуги – осигуряване на достъп до информация и многоезични услуги в публичния сектор”. Това включва:

- цифровизация на големи колекции от европейски културни ресурси и насърчаване на тяхното многократно използване от трети страни;
- постигане на пълен достъп за многократно използване на цялата информация, която може да бъде оповестена и се съхранява от публичния сектор в ЕС до 2020 г.;
- предоставяне на възможност на всеки бизнес в ЕС да предлага онлайн услуги на собствения си език, които са безпроблемно достъпни и използвани на всеки език на ЕС.

Повече информация

1. Механизъм за свързване на Европа:

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1200&format=HTML&aged=1&language=BG&guiLanguage=fr>

2. Програма „Подкрепа за ИКТ политики”:

http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/index_en.htm

3. Финансирани проекти по тема „Цифрово съдържание” от Програма „Подкрепа за ИКТ политики”:

http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/projects/ictpsp/index_en.htm

Национална стратегия и програма за опазване на книжовното културно наследство в българските библиотеки и осигуряване на достъп до него. Проект на ББИА

Ваня Грашкина, Анета Дончева, Сабина Анева, Цветанка Панчева, Анна Попова

Проектът на ББИА „Национална стратегия и програма за опазване на книжовното културно наследство и осигуряване на достъп до него” бе разработен на основата на изводите от националното проучване на ББИА през 2011 г., в което взеха участие 81 библиотеки, притежаващи колекции с книжовно наследство. Проектът е подготвен от работна група в състав: Ваня Грашкина – ББИА, НАЦИД, Анета Дончева – НБКМ, Сабина Анева – Фондация НАБИС, Цветанка Панчева – НБКМ, Анна Попова – ББИА, и с активното съдействие на проф. Боряна Христова като консултант. Проучването на книжовното наследство в българските библиотеки през 2011 г., националната кръгла маса на 15 март 2012 г. която отчете резултатите от него, и подготовката на настоящия проект са финансирани от Фондация „Америка за България”.

Пълният текст на проекта включва представяне на обектите на книжовното наследство и мисията на библиотеките да го опазват; кратка история на опазването в българските библиотеки и резюме на резултатите от националното проучване на ББИА през 2011 г. Следва изложение от шест стратегически цели на националната стратегия със съответните оперативни цели и необходимите дейности за тяхното изпълнение. Стратегията е съпроводена с програма, която представя очаквани резултати за всяка дейност и показатели за тяхното изпълнение. Приложени са и SWAT и PEST анализи на състоянието на библиотеките и дейностите по опазване и достъп до книжовното наследство.

Настоящият доклад представя в съкратен вариант стратегическите и оперативните цели и дейностите за тяхното изпълнение – част от проекта „Национална стратегия и програма за опазване на книжовното културно наследство в българските библиотеки и осигуряване на достъп до него”.

Стратегическа цел 1. Съхраняване на националната памет

Оперативна цел 1.1. Идентификация на книжовното културно наследство

Идентифицирането на книжовното културно наследство е важно от гледна точка на неговото пълно представяне. Досега са правени отделни опити чрез издаването на описи и съвместни издания, но за съжаление това наследство е разпръснато в много библиотеки, в които липсва квалифициран персонал за неговото идентифициране и каталогизиране. Последното проучване на ББИА от 2011 г. показва, че регистрацията и каталогизирането на документите, принадлежащи към културното наследство, не са пълни.

Идентификацията на книжовното наследство предполага:

- да се създаде списък на ръкописните книги от X до XIX век – към него може да бъде изработена „карта” на географското разположение на тези паметници;
- да се подготви списък на значими за историята и културата ни паметници, които са най-застрашени, с цел приоритетна реставрация, консервация и дигитализация за трайното им съхранение;
- да се каталогизират различните видове библиотечни документи и да се създадат сводни каталози;
- да се подават сведения за посочените по-долу регистри на ЮНЕСКО.

Освен това е необходимо да бъдат инициирани и подкрепени научните изследвания върху книжовното наследство (за определени паметници, епохи и школи), което ще бъде ценен принос в развитието на българистиката, палеографията и книгознанието, историческите и културологичните изследвания, медиевистиката, езиковзнанието и архивистиката. В резултат на научните изследвания съдържанието на писмените паметници става достъпно за широката публика и може да се използва в образователния процес и патриотичното възпитание.

Всички дейности по издирване, изследване и регистриране на книжовното наследство в библиотеките, включително в тези към Българската православна църква и към институции на други вероизповедания, трябва да се извършват кооперирано, с помощта на координиращ екип или комисия на национално равнище. В компетенциите на тази комисия трябва да влиза и изготвянето на предложения за допълване на съществуващите документи (липсващи страници, невъзстановими щети върху документите и т.н.), комплектуване и развитие на съществуващите колекции.

Оперативна цел 1.2. Развитие на уникалните колекции

Българските библиотеки далеч не притежават всички писмени паметници от нашите земи. На книжния пазар се предлагат ценни издания, но както сочи проучването на ББИА, 89% от анкетираните библиотеки нямат бюджет за закупуване на образци на книжовното наследство. развитието на уникалните библиотечни колекции е от важен обществен интерес. Библиотеките имат капацитет да ги описват научно, да ги съхраняват и да предоставят неограничен достъп до тях на всички граждани. За развитието на уникалните библиотечни фондове е необходимо системно попълване, обогатяване и разширяване на колекциите от ръкописни, старопечатни, редки и ценни издания с цел предоставяне за обществено ползване и популяризиране, както и стимулиране на научните изследвания.

Оперативна цел 1.3. Осигуряване на условия и системи за физическото съхранение и опазване на оригиналите

Последното проучване на ББИА констатира, че опазването на обектите на книжовното културно наследство на България е сериозно застрашено. По-голямата част от библиотеките са разположени в сгради, които не са специално проектирани за целта; в 70% от тези институции не се поддържа необходимият светлинен режим; в 81% от тях не се извършва мониторинг на температурата и влажността; 50% имат пожароизвестителна система, а само 26,3% твърдят, че тяхната пожароизвестителна система отговаря на съвременните изисквания; в 58% от библиотеките не се използват професионални системи за поддържане на чистота.

В България е утвърден международният стандарт *БДС ISO 11799:2008 Информация и документация. Изисквания за съхраняване на архивни и библиотечни документи*. Сегашното състояние на българските библиотеки категорично не отговаря на тези изисквания. Наложително е да се създадат условия и да се осигури необходимото дългосрочно – а не инцидентно – финансиране, за да има възможност за изпълнение на заложените в този стандарт изисквания за съхраняване на библиотечни документи. Една от препоръките в стандарта е всяка библиотека да разполага с план за действие при бедствени ситуации. Тъй като у нас се подценява системната продължаваща квалификация, е необходимо да се въведе обучение на ръководния персонал на библиотеките по оценка на риска и да се разработи план за действие при бедствени ситуации.

Физическото опазване чрез реставрация на повредени документи изисква да се увеличи капацитетът за работа на Лабораторията за реставрация и консервация в Националната библиотека, за да може безпрепятствено да се реставрират документи, принадлежащи към книжовно културно наследство.

Оперативна цел 1.4. Подобряване на условията за съхранение на Архива на българската книжнина

Друг национален проблем е трайното опазване на Архива на българската книжнина. Това е колекция от всяко издание, публикувано в България и депозирано в Националната библиотека по силата на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ от години изпитва сериозни затруднения с намирането на достатъчно и подходящи помещения за неговото поддръждане и съхранение. Проблемът може да се реши с преобразуване на стари сгради или построяване на нови модерни книгохранилища, както беше направено за далеч по-малко ценни архиви в България.

Стратегическа цел 2. Устойчиво развитие на опазването и съхраняването на книжовното наследство и осигуряването на достъп до него

Оперативна цел 2.1. Създаване на механизми за управление на Програмата за опазване и съхранение на книжовното наследство и осигуряване на достъп до него

Чл. 48. т. 4 от Закона за обществените библиотеки гласи, че Националният съвет по библиотечно дело „предлага мерки за опазване и достъп до националното книжовно и литературно културно наследство“. В изпълнение на закона Националният съвет би следвало да приеме програма, която да предписва, координира, управлява и подпомага дейностите на библиотеките по опазване, съхранение и популяризиране на книжовното наследство и осигуряване на достъп до него.

За да действа централно администриране и ефективна координация, е необходимо назначаването на щатен експерт към Министерството на културата със съответните компетенции. Управлението на програмата включва и осигуряване на експертна и консултантска помощ за библиотеките, отговорни да опазват книжовното наследство.

Оперативна цел 2.2. Усъвършенстване на действащото законодателство в областта на културното наследство (Закон за културното наследство, Закон за меценатството и Закон за авторското право и сродните му права)

Анализът на съвременното законодателство в областта на културното наследство показва, че библиотеките не са достатъчно добре представени като национално отговорни институти за книжовното наследство или ако присъстват, то в някои случаи законите не се изпълняват, а в други – съществува неяснота за начина на прилагането им.

Поради тези причини е наложително да се приемат допълнения и изменения в Закона за културното наследство, които включват:

- прецизиране на видовете книжовно културно наследство като част от движимото културно наследство;
- установяване на режим на ползване и експониране на документите;
- възстановяване на дейността на Българската археографска комисия.

Осигуряването на достъп и възпроизвеждането на документи от книжовното културно наследство за нуждите на потребителите е тясно свързано с авторските права. За да могат библиотеките свободно да се възползват от изключенията и ограниченията на авторското право, те се нуждаят от специално разработени насоки за приложение в библиотеките на Закона за авторското право и сродните му права. Самият закон има нужда от допълнение, което да определя отговорностите при публикуването на дигитални документи в уебпортали.

За да могат дигитализираните копия на обекти на книжовното наследство да се използват от потребителите не само с образователна и некомерсиална цел, е нужно да се регламентират общоприети принципи за въвеждане на тарифи и такси за използване в други случаи.

Оперативна цел 2.3. Доработка на поднормативната база към Закона за обществените библиотеки

Законът за обществените библиотеки е приет през 2009 г. Поднормативната база към него, с изключение на утвърдения вече Правилник за дейността на Националната библиотека, все още не е изработена. Спешно трябва да се приеме Стандарт за библиотечно-информационното обслужване и да се утвърди нова, актуална Наредба за запазване на библиотечните фондове. Успоредно с това предстои изработване на инструктивни материали и вътрешни нормативни актове на отделните библиотеки, свързани с опазването, съхранението и достъпа до книжовното наследство.

Успешното планиране, управление и осъществяване на национална програма за културното наследство са немислими без анализ на статистически данни за дейността на библиотеките. Положителен е фактът, че Българският институт за стандартизация утвърди международния стандарт *БДС ISO 2789:2011 Информация и документация. Международна библиотечна статистика*. Неотложна задача пред библиотечния сектор е да се приемат и национални показатели за отчитане на дейностите по опазване и достъп до книжовното наследство. Като част от европейското семейство, България отчита пред Европейската комисия степента на достъп на своите граждани до културното наследство. Оценката на този достъп е невъзможна без въвеждане на нови показатели за количеството и качеството на работа в националната и отрасловата библиотечна статистика (брой виртуални посещения, брой използвани дигитални обекти, електронна доставка на документи и др.).

Стратегическа цел 3. Дигитализиране на книжовното наследство

Оперативна цел 3.1. Създаване на дигитално съдържание

Фактът, че досега само 5,54% от наличното книжовно наследство в библиотеките е дигитализирано, показва следното:

- В огромната си част книжовното наследство не се съхранява в дигитален формат и не е достъпно в такъв вид за гражданите, въпреки възможностите на новите технологии. За да могат библиотеките успешно да се справят с отговорността да опазват книжовното наследство и да изпълнят препоръката на Европейската комисия за количествения дял на България в Европа, е необходимо да се приеме система от мерки за ускоряване на дигитализирането.
- Трябва да се приемат национално съгласувани критерии, на базата на които да се изработи и утвърди национален списък с приоритетните обекти за дигитализация. Въз основа на списъка да се изготви координиран план за работа на библиотеките, в съответствие с който да се извършват всички дейности по съхранението на книжовното наследство.
- Библиотеките, които дигитализират писмени паметници, трябва да участват в бъдещия национален регистър на дигитализирани обекти на културното наследство, който ще включва информация за дигитализираните обекти на музеи, архиви и библиотеки.

Основен проблем на библиотеките, които дигитализират фондовете си, е липсата на национално приети стандарти, които да осигуряват трайно съхранение и описание на дигиталните обекти, съвместимост на използваните национални и международни формати, многоаспектно търсене и извличане на информация за потребителите. Това налага изработването на инструктивни материали за адаптиране на международно признати чуждестранни стандарти за дигитализация на културно наследство.

Ускоряване на процеса може да се постигне чрез инициране на съвместни проекти за кооперирана дигитализация на национално и регионално равнище. Възможно е също застрашени обекти на книжовното наследство да бъдат предоставяни за дигитализиране от външни институции и фирми срещу заплащане.

Оперативна цел 3.2. Трайно архивиране на дигиталните обекти

Дигиталните копия, създадени днес, могат да бъдат непригодни за използване след няколко години, поради бързото развитие на технологиите и измененията в наложените се стандарти. Необходимо е предварително да бъдат обмислени мерки за дълготрайно съхранение и архивиране, които да са съобразени с най-съвременните световни стандарти и практики и които да осигурят миграция върху бъдещи носители и други стандарти.

Предвижда се създаване на устойчиви условия за споделяне на ресурси за дигитализирането и трайното съхраняване на дигиталните обекти. Наложително е да се изработят инструктивни ръководства, чрез спазването на които да се гарантира надеждно архивиране на дигиталните обекти, както и да се предвиди закупуването на съвършено оборудване, подходящо за големите обеми на архивните дигитални копия.

Оперативна цел 3.3. Международно представяне

В съвременното глобализирано общество книжовното наследство, обгрижвано от библиотеките, не може да остане затворено в границите на държавата. Библиотеките имат мисията да го разпространяват в България, Европа и целия свят, възползвайки се от възможностите на технологиите на XXI век. С оскъдните си бюджети и изолирани усилия понастоящем те не са в състояние да изпълняват тази си мисия в необходимия мащаб и качество. Необходима им е държавна подкрепа за участие в световни и европейски дигитални библиотеки и уебпортали (Европеана, The European Library, World Digital Library и др.). Убедителното и успешно представяне на книжовното ни наследство в такива проекти изисква да се предвиди кои библиотеки ще имат достатъчен капацитет, за да станат национални агрегатори на данни. Това ще спомогне да се изпълнят заявените количествени показатели за представяне на България в Европеана.

Друга дейност за постигане на тази стратегическа цел е българските библиотеки да вземат участие в подготовката и представянето на международни традиционни и виртуални изложби, някои от които са част от международната програма на Министерството на културата.

Стратегическа цел 4. Изграждане на електронна инфраструктура

Оперативна цел 4.1. Пълно библиографско описание и контрол в електронните каталози на документите, принадлежащи към книжовното наследство

Част от обектите на книжовното наследство все още не са включени в библиотечните каталози. Това налага да се каталогизират в ускорени срокове всички документи, принадлежащи към книжовното наследство, като:

- се създадат условия за каталогизирането им и в библиотеките, които нямат необходимия капацитет за това;
- се каталогизират централизирано в големите библиотеки.

Изключително важно е всички славянски и чуждоезични ръкописи, съхранявани в България, да бъдат отразени в електронните библиотечни каталози. По този начин ще се очертае картината на книжовния живот по нашите земи и ще се предотврати „изчезването” на ръкописни паметници.

Оперативна цел 4.2. Създаване на уеб портал „Българска дигитална библиотека”

Съвременният изследовател, студент, ученик или обикновен читател трудно може да прецени в сайта на коя конкретна библиотека да търси необходимия му книжовен паметник, а модерните технологии позволяват наследството, „скрито” в хранилищата на многобройните библиотеки, да бъде ползвано от един общ потребителски портал. Време е той да бъде създаден.

Най-удобното решение е да се изгради единен уеб портал, който изисква сериозен ресурс, но в дългосрочен аспект не само ще улеснява потребителите, но и ще спестява средства на библиотеките. За изпълнението на тази цел трябва да се започне със създаване на организационна структура за изграждането и поддържането на уеб портала, след което да се осигури подходящ софтуер за търсене в базите данни на библиотеките, дигитализиращи книжовно наследство.

Стратегическа цел 5. Библиотеките – активни участници в образователния процес, културния туризъм и информационния пазар

Оперативна цел 5.1. Участие на библиотеките в процеса на формалното и неформалното образование и патриотичното възпитание

По своята същност библиотеките винаги са били част от образователния процес. Приносът им днес може да бъде още по-значителен, видим и резултатен, ако книжовните ценности се възпроизвеждат и разпространяват в електронна форма, за да се използват нагледно в преподаването. По този начин библиотеките ще бъдат много по-отзивчиви към потребностите и навиците на съвременните учаци се и ще се утвърдят като фактор за осъвременяване на образованието.

За тази цел е необходимо да се предприеме целево създаване на дигитални продукти за нуждите на образованието. Предпоставка за успеха на такова начинание е създаването на трайни партньорства с образователни институции.

Оперативна цел 5.2. Включване на библиотеките в инфраструктурни проекти за културен туризъм

Културният туризъм се гради върху богата местна история и култура, географско своеобразие и природни забележителности. Няма по-богат източник на информация по тези теми от краеведските сборки на регионалните, общинските и читалищните библиотеки. Те съдържат неподозирани документи, чийто потенциал би могъл по-широко да се използва, за да се стимулира интересът на туристите и да се повиши качеството на културния им опит.

За да се превърнат в пълноценни участници в културния туризъм, библиотеките ще трябва да включат в дейността си създаване на постоянни и временни изложби по определени теми, рекламни брошури, виртуални разходки и фотогалерии (или по-активно да обновяват и популяризират вече съществуващите); да установят ползотворни партньорства със структури в сферата на туризма.

За осигуряване устойчивост на процеса, библиотеките трябва да бъдат включени като субект на програмата за развитие на културния туризъм в България.

Оперативна цел 5.3. Участие на библиотеките в информационния обмен и пазар

Библиотеките, пазителки на книжовната памет, имат уникалната възможност в ерата на информационните технологии да осигурят неограничен достъп до ценни документи, недостъпни досега за широката публика. Прецизната изработка на дигитални копия върху мобилни носители (CD, DVD и др.), снабдени с богат справочен апарат и защитени от пиратско копиране, позволява тяхното разпространение не само в пределите на България, но и в чуждестранни културни центрове. Такива копия могат да станат обект на размяна с дигитални копия на книжовни паметници от други библиотеки. Информационният обмен предоставя възможност за набавяне на дигитални копия на ценни паметници, свързани с българската история и култура от всички библиотеки в света и от частни колекции. Мечтата на поколения българисти да съберат страниците от разпръснатите по цял свят български ръкописни книги сега може да стане реалност. Колекции, които събират всички дигитални копия на български редки и ценни книги, са добра база за изследователска дейност.

Стратегическа цел 6. Човешкият капитал – гарант за изпълнение на програмата

Оперативна цел 6.1. Създаване на необходимия брой квалифицирани специалисти по: консервация и реставрация, идентифициране на различните видове книжовни паметници, библиографиране, дигитализация и управление на тези дейности

За изпълнението на тази цел е необходимо да се създадат специализирани магистърски и докторски програми във висшите училища, както и да се насърчат стартиращите в момента програми по дигитализация.

Оперативна цел 6.2. Продължаваща квалификация на работещите в системата

Центърът за продължаващо образование на библиотекари към ББИА и други образователни институции би следвало да ориентират програмите си и към специалисти, заети с библиографско описание, проучване, реставрация (вкл. т.н. „малка реставрация”), консервация, дигитализиране и онлайн публикуване на обекти на книжовното наследство и да въведат нови курсове на тези теми. Това означава, че самите библиотеки трябва да разполагат със средства за продължаваща квалификация. За библиотеките без необходимия капацитет за идентификация и описание на писмени паметници се налага да се разработят максимално опростени схеми за описание на документите, да се организират обучителни курсове и да се предоставят консултации по места.

За да има устойчивост на вложените усилия и дългосрочен кадрови капацитет, е необходимо изграждане на ядро от ключови висококвалифицирани специалисти, които да се обучават чрез специализации в чужбина.

Международните проекти на Централна библиотека на БАН

Даниела Атанасова

Дигиталните библиотеки са виртуалните репозиториуми на всички видове източници на информация (документални, аудиовизуални и електронни), без които е невъзможно в съвременното информационно общество. Целта им е агрегирането на дигитално съдържание, свързано с археологическото и архитектурното наследство. Данните във формат 2Д и 3Д/VR (виртуална реалност) разкриват уникални археологически обекти и артефакти, исторически сгради и урбанистични центрове.

Базите данни са свързани с европейската дигитална библиотека Европеана, която е информационна база за образование, научни изследвания и туризъм. Европеана е не само репозиториум, не само дигитална библиотека, не само портал, а също и среда за търсене – API (Application Programming Interface). Европеана е проект на Фондация EDL (European Digital Library) финансиран от Европейската комисия преди всичко чрез програмата eContentPlus и има за цел да осигури достъп до съдържанието на дигитализираните колекции на европейските институции, съхраняващи европейското културно наследство в архиви, библиотеки, музеи, галерии и др.

Централната библиотека на БАН (ЦБ на БАН) вече над пет години участва посредством международни проекти в изграждането на тематични дигитални библиотеки на високо информационно ниво. Всеки проект прави своя принос по отношение на технологиите и съдържанието. Прилагането на BASLIB в проектите за електронно документиране на художествените произведения и представянето им на уеб страниците, подпомага участието на ЦБ на БАН в международни и междуинституционални проекти. Централна библиотека на БАН успешно участва в европейските проекти ATHENA, CARARE и LINKED HERITAGE.

ATHENA

В периода 2008 – 2011 са въведени 14 534 обекта в следните колекции:

- Art Gallery of Kazanlak – 83
- WebFolk Bulgaria – 13 738
- Old Sofia – 69
- Antient Objects – 500
- Bulgaria and the Slavic Peoples – 144

CARARE

Този проект се реализира съвместно с Националния археологически институт с музей при БАН. Въведени са 800 описания и изображения на обекти от колекция „Antique bronze” и „Дребна пластика”. На страницата на ЦБ на БАН е представена и колекция от Художествена галерия – Казанлък. В базата данни са описани 83 художествени произведения, сред които има икони, картини на Владимир Димитров – Майстора и др..

LINKED HERITAGE

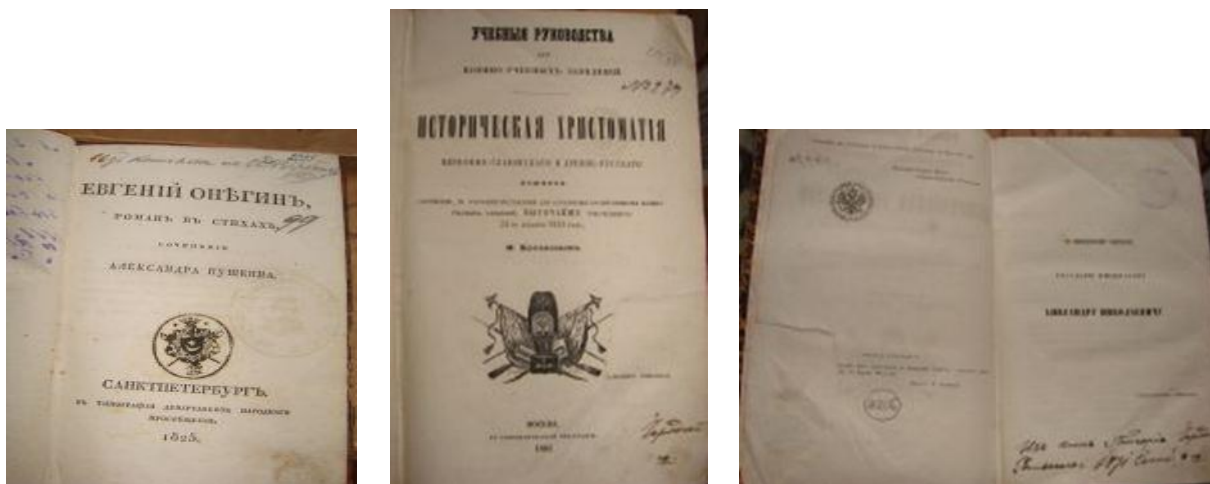
През тази година ЦБ на БАН започна работа в проекта LINKED HERITAGE (2011 – 2013). 3 089 дигитални обекта са готови за предоставяне в европейската дигитална библиотека Европеана.

Продължава работата и по два други проекта. Единият е изследователският проект “Художествено-документален албум по творби на Феликс Каниц”, спечелен от Научния архив и Централна библиотека на БАН и финансиран от фонд “Научни изследвания”

Другият е проект за изграждане на базата данни „Русский мир Болгарии”. Тя включва данни за руската емиграция в България, обхванати в следните модули: биобиблиографска персоналия, архивни материали, музейни експонати, мемориални обекти и др. Особен интерес има към допълването на базите данни с руски старопечатни книги от фонда на Историческия музей в гр. Самоков.

В каталога досега са описани 120 руски старопечатни книги. Те са отпечатани на църковнославянски и руски език на територията на Русия, главно в печатниците на Санкт Петербург, Москва и Киев. Най-старата книга описана в каталога е Псалтир, отпечатан в Киево-Печорската лавра през 1730 г., а най-новата – Часослов, излязъл от Московската синодална типография през 1896 г.

Голяма част от книгите включени в каталога, са с педагогически характер – учебници по история, география, логика, аритметика, физика и химия, както и ръководства, речници и самоучители по руски и френски език. Значителна част от учебната литература е преводна, отпечатана към средата и втората половина на XIX в. в Санкт Петербург. Трябва да отбележим и наличието на преводна и оригинална художествена литература на руски език, като впечатление правят първите издания на големия руски поет Александър Сергеевич Пушкин („Евгений Онегин” от 1825, 1826 г. и „Цигани” от 1826 г.).

Сред литературата на богословска тематика са застъпени съчинения с общ характер – история на религиите, църковни речници и ръководства за религиозно бослужение и реторика, описания на Светите места – Йерусалим и Атонските манастири, както и на християнските светини в Киев.

Описание в базата данни на автоматизираната система BASLIB

Название:	Историческая хрестоматия церковно-славянского и древне-русского языков
Местоиздания:	Москва
Год. издания:	1861
Типография:	Университетская типография
стр.:	1631
Состояние:	Хорошее

Проектът „Itinéraires Balkaniques XVI – XIX в.”

Анна Ангелова

Съвременните концепции за създаване и предлагане на дигитални продукти в научните библиотеки се изграждат върху основата на изследователското търсене. Модерното развитие на колекциите се явява като резултат от динамичното противоречие между търсенето и предлагането. В този аспект книжните колекции, като основен инструмент на научните изследвания и на разпространяването на научното знание, в областта на хуманитаристиката, постепенно разширяват обхвата на „виртуалните изложби”, които разкриват националното и световното културно наследство.

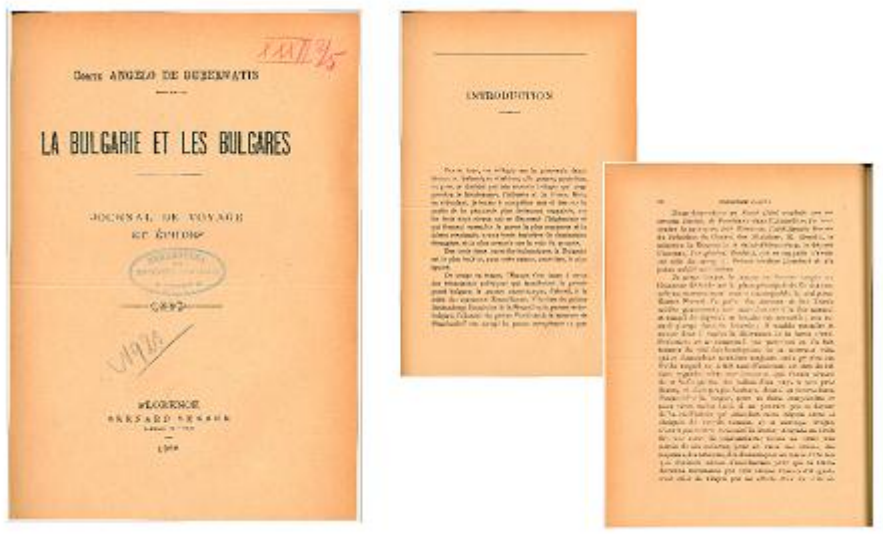
Пълнотекстовото представяне на документи и изграждането на дигитални колекции е предизвикателство пред всяка съвременна библиотека. Това с особена сила важи за колекциите от редки и ценни издания, най-вече поради факта, че голяма част от тях са паметници на културата и принадлежат както на националното културно-историческо наследство, така и на световния патримониум. Основната цел при дигитализирането на колекциите от редки и ценни издания е преди всичко тяхното опазване. Представянето на ръкописи и печатни раритети във виртуалното пространство е предпоставка за максимално разкриване на състава на колекциите, облекчаване на достъпа и значително разширяване на броя на потребителите, ползващи тези фондове. Поради своята специфика те се ползват при специален режим, който обикновено изключва възможността за копиране, а снимането на тези материали се допуска със специална техника и при определени условия. Често срещано явление е, дори когато библиотеките притежават екземпляр от дадено рядко издание, съответният текст да е недостъпен поради лошото физическо състояние на екземплярите.

Водещ критерий при изграждането на дигитални колекции в Университетската библиотека е научното търсене, чиято специфика определя и характеристиката на крайния продукт, който може да бъде с енциклопедична или отраслева насоченост и да включва различни печатни материали (книги, периодични издания, щампи, карти), както и некнижни носители – микроформи, звукозаписи и т.н. Дигиталната библиотека обикновено съдържа корпуси на оригинални документи от един автор (авторски корпус) или тематичен корпус, представящ определено творческо или изследователско направление. Достъпът може да бъде тематичен, по автор или по определено заглавие, като е желателно да бъдат включени различни формати – текстов формат, имидж (PDF) формат, аудио формат, видео формат. Потенциални потребители на подобни продукти са студенти, преподаватели, изследователи, както и от любители на книгата.

Сред емблематичните за Университетска библиотека колекции се откроява колекцията от „Чужди старопечатни, редки и ценни издания”, свързана пряко с развитието на университетското образование и изследователските потребности на преподавателите, които налагат приоритетно ретроспективно комплектуване на ценни чужди издания и съответно на „книжовни паметници”, сред които историческите извори са с особено значение. Една голяма част от притежаваните от библиотеката раритети са книги написани от френски автори или на френски език. Богатият фонд на Университетската библиотека с такива издания ѝ даде възможност да обедини усилията си с още две балкански библиотеки в реализирането на проекта „Itinéraires balkaniques XVI–XIX в.”.

Библиотеките на Балканите пазят многобройни свидетелства, оставени от чужди пътешественици прекосили левантийските земи в периода XVI–XIX в. Тези свидетелства осветляват един дълъг период свързан с развитието на балканските страни и народи в границите на Османската империя. Пътеписите са изключително ценни исторически документи „въпреки субективните наблюдения и оценки на авторите им, обусловени от

културата и интересите им, целите на пътуването, ограничената или пристрастена информация...⁴⁵.

Интересът на Франция към Балканите има вековна история. През османския период именно Франция поддържа постоянни, макар и противоречиви, контакти с Турция и има значима роля в политическия, стопанския и културния живот на страните от Леванта. През Сърбия, Босна, България, Далмация и Румънските княжества преминават множество пътешественици – аристократи, професионални дипломати, учени, военни, писатели и търговци, които оставят своите наблюдения. Още през XV в. воден от интереса си към левантийските земи бургунският принц Филип III (1419–1467) „изпраща своите политически емисари – Жилбер дьо Ланоа и Бертрандон дьо ла Брокер“⁴⁶.

Caix de Saint-Aymour, Amédée de, 1843-1920
 Les pays sud-slaves de l'Austro-Hongrie : (Croatie, Slavonie, Bosnie, Herzegovine, Dalmatie) : ouvrage illustrée de 58 gravures et d'une carte / Amédée de Caix de Saint-Aymour. - Paris : Librairie Plon, 1883 (Paris : Typographie E. Plon). - IV, 303 str., 8 slika, 1 geograf. karta : ilustr. ; 20 cm

След тях през следващите столетия писмени свидетелства оставят – „медикът Пол Люка (1706, 1714), граф дьо Келнос (1716), А. дьо Ла Мотре (началото на XVIII в.), Жан-Клод Флаша (средата на XVIII в.), Шарл дьо Пейсонел (50–70-те години на XVIII в.), Франсоа дьо Тот Ферриер-Совбоф (1788), Жан-Батист Льошевалие (80-те години на XVIII в.), Шарл-Мари

⁴⁵ Цветкова, Б. Френски пътеписи за Балканите XV-XIX в. София, 1975. с. 7.

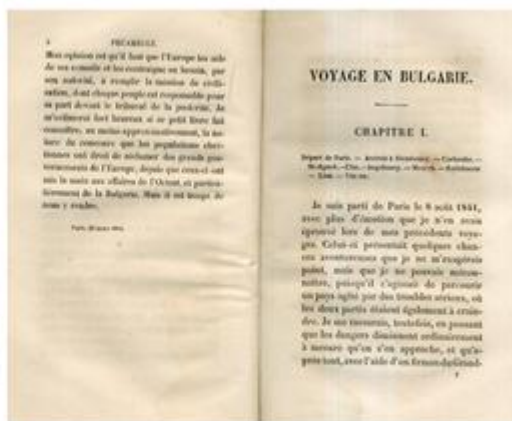
⁴⁶ Пак там. с. 11.

дъо Салабери (1790), Луи Огюст Феликс Божур (1794–1799), Франсоа Пуквил (1798–1801) и Гийом Антон-Оливие (края на XVIII в.)⁴⁷

Следващият XIX в. отразява лъкатушештата линия на френската политика към Османската империя, която преминава от открита конфронтация до традиционен съюз и води до нова вълна от разузнавателни мисии на Балканите. През епохата на Възраждането на българските земи са посветени множество пътни бележки, пътеписи, мемоари и са изготвени поредица от исторически и географски справки, дело на автори, които пребивават в България и я познават отблизо. Сред тях са дипломатът виконт дъо Марселюс (1816–1820), полковник Ротие (1818), анонимният етнолог М. Р. (1820–1821), капризният Огюст дъо Месанс граф дъо Лагард (1824), бившият дивизионен генерал Жан-Жак Жермен барон дъо Пеле (1826), генерал Арман-Шарл Гилемино (1826), професорът от Сорбоната Ж-Г. Барби дъо Бокаж (1828), дивизионният генерал Жак-Франсоа Буден граф дъо Тромелен (1828), изтъкнатият франкофон Робер Уолш (1828), К. Сайгер и художникът Дезарио (1829), авторът на европейски пътеводители Г.-Б. Ришар (1828–1829), разузнавачът към френския Генерален щаб Феликс дъо Фавие (1830), известният дипломат и нумизмат Еспри-Мари Кузинери (1831), несравнимият поет Алфонс дъо Ламартин (1832–1833), неизвестният автор на „Разказ за едно пътуване в Румелия“ (1834), франкофоните Дейвид Уркар (1836) и Томас Алом (1838), италианският географ Балби (1838), френският геолог, писател и пътешественик Ами Буе и неговата професионално подготвена експедиция (1840), Жером-Адолф Бланки (1841), загиналият при неизяснени обстоятелства Сиприен Робер (1852), Убичини (1853–1854), белгийският журналист Шарл Флор-Скар (1854), Дестрил (1855), географът Аристид-Мишел Перо (1855), гръцкият консул във Варна и Венеция Андре Пападополу Вретос (1856), политикът Пиер-Анри Матийо (1857), дипломатът Йожен Пужад (1859), доктор К. Ф. Пойе (1860), географът Гийом Лъожан (1861), Камий Алар (1864), геологът Огюст Викенел (1868), археологът Албер Дюмон (1873), съратникът на Г. С. Раковски френският консул Огюст Дозон (1875), дипломатът-ориенталист Луи-Габриел-Галдерк Обаре (1876), инженерът Ф. Бианкони (1876) и др.⁴⁸. Едни от най-важните исторически документи, които оказват влияние върху политиката на Франция в региона са оставени от мисията на барон дъо Боалъоконт (1833–1834), анкетата проведена от Жером-Адолф Бланки (1841), програмата на Сиприен Робер (1842) и мисиите на дипломатите Проспер Буре (1853–1854) и Кастенг и Ори (1854).

Blanqui, Adolphe, 1798-1854

Voyages en Bulgarie :
pendant l'année 1841 /
par Blanqui. –
Paris :W. C
1843. – X,
414 str.

⁴⁷ Веселинов, Д. История на обучението по френски език в България през Възраждането. София, 2003, с.17.

⁴⁸ Виж: Mikhoff, N. La Bulgarie et son peuple d'après les témoignages étrangers. Lausanne, 1918; Генчев, Н. Франция и българското духовно възраждане. С., 1979; Веселинов, Д. История на обучението по френски език в България през Възраждането. С., 2003,

Векът на българското Възраждане е време френскоезично белязано, когато според свидетелството на народния поет Иван Вазов „всеки просветен българин говори френски”, а Франция остава онзи космополитен модел на „могъща европейска сила, символ на моделна държавност, способна да влияе върху хода на историята”⁴⁹.

**Hamard, Pierre-Julien,
1847-1918**

**Par delà l'Adriatique et
les Balkans : Autriche
méridionale, Serbie,
Bulgarie, Turquie et
Grèce / par l'abbé
Hamard. – Paris :
Delhomme et Brigue,
[1890]. – VIII, 402 str. ;
25 cm**

Богатите фондове на големите балкански библиотеки – Националната румънска библиотека в Букурещ, Университетската библиотека „Св. Климент Охридски” в София и Университетската библиотека „Светозар Маркович” в Белград, които съхраняват голяма част от изданията, отразяващи пътуванията по различните балкански маршрути, им позволиха да обединят усилията си за реализирането на проекта. Проектът беше изготвен и лансиран от Университетската библиотека под научното ръководство на проф. Д. Веселинов.

la francophonie **ITINÉRAIRES BALKANIQUES XVI-XIXs.** Fonds des inféroütes
Collection numérique en réseau

ACCUEIL BIBLIOTHÈQUE NUMÉRIQUE PROJET PARTICIPANTS CONTACTS Chercher

Auteurs
Titres
Maps géographiques

Bibliothèque Nationale de Roumanie Bucarest

BIBLIOTECA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

Bibliothèque universitaire "Saint Kliment Ohridski" Sofia

Bibliothèque universitaire "Svetozar Markovic" Belgrade

PROJET

Le projet consiste à numériser les livres rares et précieux rédigés en français contenant des itinéraires et des relations (écrits) de voyage sur les Balkans (XVI-XIX siècle) en utilisant les fonds de la Bibliothèque universitaire « Saint Kliment Ohridski » (Sofia), de la Bibliothèque universitaire « Svetozar Markovic » (Belgrade) et de la Bibliothèque nationale de Roumanie (Bucarest).

Rendre accessibles des ressources francophones ayant une importance représentative pour les relations entre le monde Occidental et les Balkans ;
Favoriser les échanges interculturels démontrant le rôle catalyseur de la langue française à travers le développement d'un réseau francophone international reliant les bibliothèques de la région.

» détails

Accueil | Bibliothèque numérique | Projet | Participants | Contacts

⁴⁹ Веселинов, Д. История на обучението по френски език в България през Възраждането. С., 2003, с. 6.

Основната цел на проекта „Балкански итнерарий XVI–XIX в.” е създаването на дигитален тематичен корпус, който обединява различни документи, съдържащи сведения за полуострова и народите, които го населяват – пътеписи и пътни бележки, мемоари и карти, различни географски и исторически сведения, осъществени от френски или чужди автори през посочения период и публикувани на френски език. Достъпът до корпуса предлага различни опции за търсене на необходимата информация, като предлага възможност за консултиране по автор, по заглавие на публикация или тематично търсене за отделна страна. На потребите се предлага и допълнителна информация за авторите, рецепцията на книгите в съответната страна, както и информация за налични преводи на текстовете. На първия етап от реализацията на проекта се предвижда дигиталната библиотека да достигне обем от 50 000 дигитални обекта, като избраните от трите библиотеки и включени в корпуса издания от XIX в. с общ обем от 10 000 дигитални единици ще бъдат представени в текстови формат. За нуждите на проекта се разработва портал, чрез който ще се осъществява достъпът до дигиталната библиотека. Порталът е четириезичен, като водещ език е френският, а качената информация е представена също и на български, сръбски и румънски език. Управлението ще се осъществява чрез сървър от Букурещ, като достъпът ще бъде с отворен код. Предвидени са връзки от портала към най-големия френскоезичен дигитален проект „Galica”.

Представената на Вашето внимание инициатива е първи опит за осъществяване на мащабен интеркултурен проект под егидата на Франкофонията на регионално ниво, който се вписва в европейската концепция за представянето и изграждането на дигитален свободен достъп до културно-историческото наследство и разкриване на неговото богатство както за специалисти, така и за най-широк кръг от потребители.

Angelo de Gubernatis

1. La Bulgarie et les bulgares : journal de voyage et études / Angelo de Gubernatis.- Florence : Seeber, 1899.- 337 p. : il. ; 24 cm.
2. La Roumanie et les Roumains, impressions de voyage et études.– Florence: Bernard Seeber, 1998. – 307 p. ; il. ; 22 cm.
3. La Serbie et les Serbes: Lectures et impressions (avec gravures) / Comte Angelo De Gubernatis.- Florence: Bernard Seeber, 1897.- [4], 319 p.; il.; 22 cm.

Библиотеката, дигитализацията и знанието във времето на Open Access

Емил Демирев

Съвременността ни е белязана от скоростна смяна на технологиите и бърза промяна в потребителите. С развитието на информационната среда и средствата за общуване и образование все по-ясно се изразяват новите принципи на метатърсенето – един потребител, едно търсене – многообразие от източници при равнопоставеност на потребителите.

Библиотеката на бъдещето трябва да се адаптира според променящите се потребности на потенциалните ползватели, за да е център за информация и разпространение на знание. Схващането, че библиотекарите са отговорни за осигуряване на свободен достъп до информация за своите потребители, предполага те да приемат ролята на активен посредник и да овладеят нови умения и компетенции, висока степен на професионални знания за комуникация. Компресирането на времето променя начина на живот на библиотечните потребители и заявява нуждата от превръщането на библиотеката във *vita interactiva*, изпълнявайки концепцията за Библиотека 2.0. Комуникационите системи непрекъснато променят начина, по който се достига до информацията – това което ползваме обикновено днес, ще бъде изместено от нещо ново утре. Библиотеката в дигиталното ежедневие трябва да запазва и представя културно-историческото наследство по нов начин. Явни стават и промените в подхода и отношението към информацията, като най-добрият пример в това отношение, е отвореният достъп.

В статията си, посветена на отворения достъп, Лий ван Ордел и Катлийн Борн определят: “За него се спори от години. Той се предлага като освободител на информацията, която търси откритост, като арбитър за правата върху споделена интелектуална собственост и движеща сила за открития, изобретения, лечение и икономии на средства. Охулван е като посегателство над капитализма, като катализатор за провала на свързаното с отговорност публикуване и появата на лъженаука, и като наивна измислица на интелектуалци идеалисти, които нямат представа от реалния живот.”

Проведени са редица форуми, посветени на отворения достъп. В декларацията от Берлин 2003 е дадено едно от най-точните определения за отворения достъп – предоставянето на отворен достъп като полезна процедура в идеалния случай изисква активното участие на всеки индивидуален създател на научно знание и притежател на културно наследство. За отворен достъп се предоставят оригинални резултати от научни изследвания, първични данни и метаданни, материали за изследвания, дигитални изображения на картинни и графични материали и научно мултимедийно съдържание.

Предоставянето на отворен достъп трябва да отговаря на следните две условия:

- авторите и притежателите на правата на такива документи дават на всички ползватели безплатен, безвъзвратен световен достъп и разрешение за копиране, използване, разпространение, препращане и показване на документите публично; за създаване на производни материали, в какъвто и да е дигитален формат за всяка отговорна употреба, подлежаща на съответно деклариране на авторството (обществените стандарти ще продължават да предоставят механизма за деклариране на авторство и отговорна употреба на публикациите, както досега), както и правото да правят малък брой печатни копия за лична употреба;
- пълна версия на документа и всички съпровождащи материали, включително копие на разрешението за използване, се депозират в подходящ стандартен електронен формат (като се публикуват в същия формат), в поне едно онлайн

хранилище на документи, чрез използване на съответни технически стандарти (като определенията за отворени архиви).

Тези хранилища се поддържат от академична институция, научно обединение, държавна агенция или друга установена организация, която позволява отворен достъп, неограничено разпространение, използваемост и дългосрочно архивиране.

Една от най-мощните европейски инициативи, отговаряща на това определение е проектът Европейана. За своите потребители тя е единна точка за достъп до милиони книги, картини, филми, музейни експонати и архивни документи, които са дигитализирани в цяла Европа. Авторитетен източник е на информация, идваща от европейските културни и научни институции. Европейана е възможност да се достигне до повече потребители и да изгради нови партньорства. За професионалисти в областта на културното наследство е платформа за обмен на знания между библиотекарите, куратори, архивисти и възможност за лесен достъп до първични източници.

Потребителят е свободен да:

- сподели – копира, предава, публикува, предоставя, репродуцира, разпространява, извлича, използва повторно, показва и съхранява съдържанието във всякакви форми, формати и носители по света;
- промени – изменя, преобразува, превежда, създава нови версии, обобщения или извлечения от съдържанието или да извършва други подобни дейности, базирани на съдържанието.

Всичко това, при условие, че потребителят е длъжен да се позове на Европейана и институцията, чиито имена са свързани със съдържанието и да запази цялата информация, непокътната и неизползвана за комерсиални цели.

Европейана акцентира върху културното многообразие и диалог и разширява географията на представянето на културно-историческото наследство. Дигитализирането на материалите и тяхното публикуване в глобалната мрежа прави възможно ползването им като част от световното културно наследство, достъпно за всички граждани в рамките на тяхното обучение, работа или свободно време. Разширяването на достъпа до информацията за европейското културно историческо наследство, чрез Европейана навлиза все по-активно и в света на социалните мрежи. Пример за това е и партньорството с най-новата социална мрежа Pinterest.

Pinterest ни позволява да организираме и споделяме „всички красиви неща“, които можем да намерим в интернет. На принципа на информационните дъски или, както са известни – пинборд, потребителите могат да планират ежедневието си, да споделят, организират любимото си хоби. Целта е да се свържат всички хора по света чрез „неща“, които намират за интересни. Любимата книга, играчка или илюстрация може да разкрие общата връзка между двама души. С милиони файлове с ново съдържание всяка седмица, Pinterest, основан на споделени вкусове и интереси, свързва хора от цял свят.

Като част от ангажиментите си по най-новия тригодишен проект Познание за Европейана, Регионална библиотека „Пенчо Славейков“ – Варна, публикува в Pinterest дигитални обекти от Варненската дигитална библиотека. Само за седмица те имат своите 238 последователи, които могат да намерят метаданните към харесаните им изображения в Европейана и през този общоевропейски информационен портал да се гмурнат в морето на дигитализираното европейско културно историческо наследство.

Използвана литература:

1. Димчев, Александър. Откритият достъп до информацията и неговото място в научните комуникации // ББИА онлайн, II, 2012, N 2, с. 14-15
2. Van Orsdel, L. & K. Born. Periodicals Price Survey 2008. Embracing Openness. Global initiatives and startling successes hint at the profound implications of open access on journal publishing. // Library Journal, 2008, № 4, p. 10–15.
3. <http://www.europeana.eu/>
4. <http://pinterest.com/>

Как дигитализираме библиотечни документи?

Екатерина Дикова

Фондация „Национална академична библиотечно-информационна система” (НАБИС) е създадена през 2009 г. с цел изграждане на академична библиотечна мрежа в България и по-конкретно на свободно достъпен онлайн каталог, обединяващ библиографските ресурси на възможно повече университетски и научни библиотеки в страната. Своден каталог НАБИС е отворен за ползване през есента на 2010 г. и вече съдържа 1 323 712 каталожни записа (по данни от 1 юли 2012 г.). Една от паралелните дейности във фондацията е дигитализирането на библиотечни документи. Тя започва през последното тримесечие на 2011 г. и в края на юни 2012 г. дигитализираните обекти са 1 479⁵⁰. Следната графика показва нагледно дигитализацията по институции:

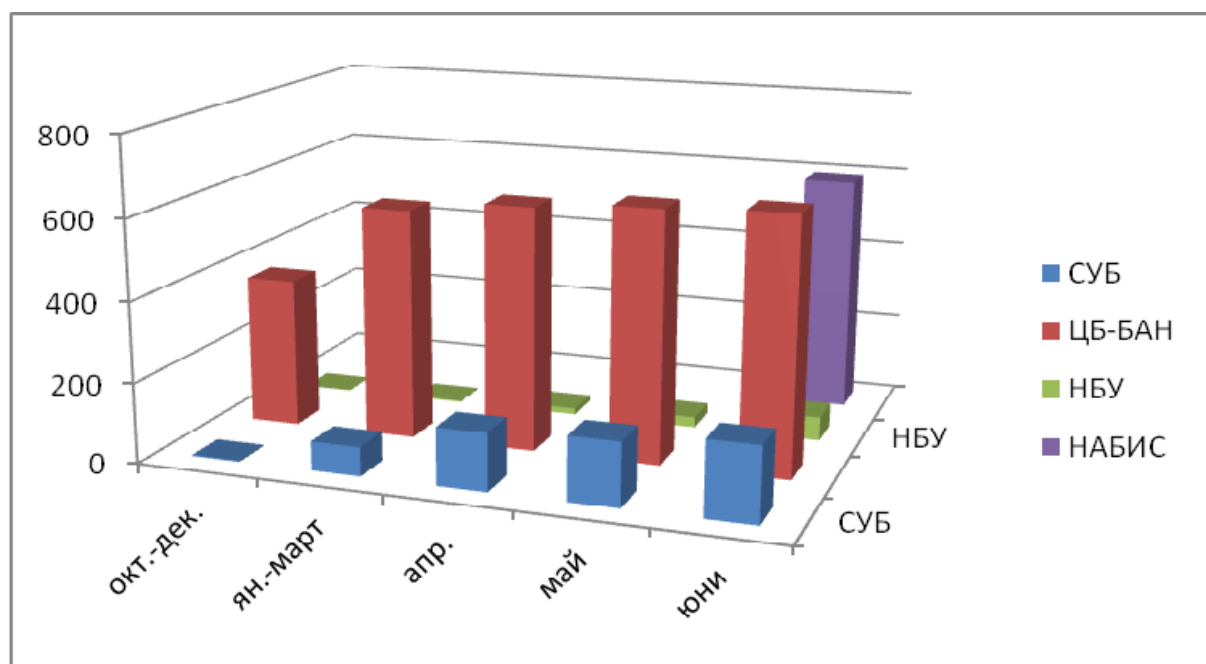

Табл. 1

Най-рано започва работата в Централната библиотека на БАН (ЦБ–БАН) с български старопечатни издания. Тъй като в Библиотеката на Софийския университет „Св. Климент Охридски” (СУБ)⁵¹ също се пазят ценни възрожденски издания, в последствие се взе решение за координиране на дигитализираното съдържание и ЦБ се зае с редките и ценни книги, а СУБ – със старата ни периодика. Успоредно с това в ЦБ–БАН започнаха да се дигитализират архивни материали – писма от българската част на известния италиански българист и ерудит Луиджи Салвини⁵². В началото на 2012 г. в дигитализационния процес се включи и един от асоциираните членове на ФНАБИС – Нов български университет (НБУ).

⁵⁰ Тази цифра отчита реалните библиотечни единици, но броят на дигиталните изображения е много по-голям (ок. 17 хил.), тъй като всяка страница е отделен файл, към който в повечето случаи има метаданни.

⁵¹ Третата библиотека учредителка на ФНАБИС – на Американският университет в България – не разполага с редки и ценни издания, представя електронни публикации в каталога си и не дигитализира материали от своя фонд.

⁵² Най-подробна информация за Л. Салвини на български език е достъпна на сайта за него: <http://salvini.cl.bas.bg/>. Оригиналният архив на Салвини се пази във Факултета по славистика в Пизанския университет и негов куратор е проф. Джузепе Дел’Агата.

Там започнаха да дигитализират учебни пособия и други материали, необходими на студентите. Особено интересна е инициативата на СУБ да създаде и колекция от дигитализирани дисертации и автореферати (вече 46 броя). През юни НАБИС започна подготовката на колекция от стари фотографии.

Дигитализационният процес преминава през няколко етапа. Преди всичко трябва внимателно да се подберат документите за дигитализиране и подборът да отговаря на поставените цели. На този етап е добре да има координация между отделните институции, за да се избегне дублиране на дигитализираното съдържание. Следва самата дигитализация, т.е. създаването на дигитални обекти със задължително спазване на международно наложилите се стандарти (MARC 21 за библиографските данни за книги, Dublin Core за фотографии и METS за отразяване на структурата на дигиталния обект, най-често съдържанието на книга или периодично издание).

Важно е да се отбележи, че дигитализацията е неразривно единство от три действия: 1) сканиране, заснемане или друг вид запис на физическия обект и обработка на получените файлове, 2) създаване на метаданни към споменатите файлове, в които да е включена и защита на авторските права, 3) добавяне в избраната система⁵³ за управление на дигитални колекции и обекти. Няма дигитализация без наличието на тези три компонента, както и дигитален обект, който да не се състои от файлове, метаданни към тях и уникален идентификатор.

Желателно е, след създаване на всеки дигитален обект да се провери неговото качество – както на файловете (изображения, аудиозаписи и пр.), така и на метаданните и, при нужда, да се направят необходимите поправки. Последна стъпка е публикуването на дигиталното съдържание, в нашия случай това е Своден каталог НАБИС и порталите на международните проекти, в които участваме. В перспектива се работи за поддръжка и трайно съхраняване на дигиталното съдържание с готовност за конвертирането му в актуалните за времето формати⁵⁴ и, във връзка с това, за поддръжка на използваните софтуери и сървъри.

Резултатите от дигитализационния процес, координиран от ФНАБИС, се онагледяват с няколко примерни колекции, създадени за целите на международни проекти по дигитализация на културното наследство. Първата е колекция от писма от българския архив на Луиджи Салвини, която ще бъде агрегирана в Европеана чрез свързания с нея проект LinkedHeritage⁵⁵ от ЦБ–БАН – един от учредителите на ФНАБИС. Втората е колекция от български фотографии от периода 1839–1939 г., която ФНАБИС подготви в качеството си на агрегатор за европейския проект EuropeanaPhotography⁵⁶. И последната примерна колекция е от старопечатни книги, подготвена за целите на проекта World Digital Library (WDL)⁵⁷, инициран от Конгресната библиотека на САЩ.

С изключение на последната колекция⁵⁸, останалите все още не са публикувани в съответните портали⁵⁹ и затова ще ги представя по начина, по който се виждат през Своден

⁵³ ФНАБИС е избрала DigiTool, софтуерен продукт на ExLibris, който е напълно съвместим с продукта за изграждане и поддръжка на нашия своден онлайн каталог – Primo, създаден от същата компания. (Вж. Софтуерна платформа на ФНАБИС.)

⁵⁴ Повечето международно утвърдени системи за управление на дигитални колекции и обекти – от типа на избрания от нас DigiTool – включват тази услуга.

⁵⁵ LinkedHeritage (букв. „Свързано наследство“) е проект, субсидиран от Европейския съюз. Стартира през 2010 г. и ще продължи до 2013 г. Основната му цел е да предостави големи обеми качествено дигитализирано културно наследство в Европеана и да осигури по-добро търсене и извличане на информация в този портал.

⁵⁶ Както показва названието на този проект – EuropeanaPhotography („Фотография за Европеана“) – той също „захранва“ портала Европеана с художествени образци от най-ранния период на фотографията.

⁵⁷ World Digital Library („Световната дигитална библиотека“) предоставя свободен онлайн достъп до значими източници на различни езици, от страни из целия свят.

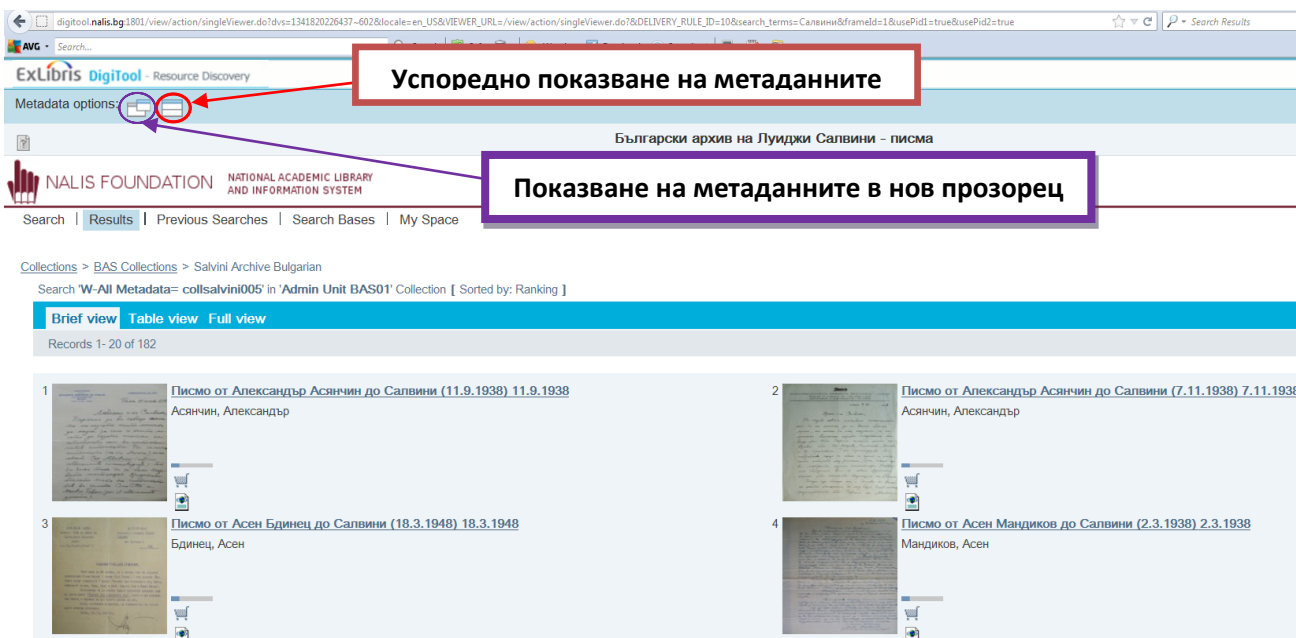
⁵⁸ Книжовното наследство от България, публикувано досега в WDL може да се разгледа на следния линк: (<http://www.wdl.org/en/search/gallery/?regions=europe&countries=BG>)

каталог НАБИС. За първия пример е достатъчно да изпишем „Салвини” (или „Salvini”) в полето за търсене на сайта на каталога, да изберем „Дигитални обекти” от падащото меню и да натиснем бутон „Търсене”:

Фиг. 1

Кликването върху малкото изображение пред заглавието на колекцията или върху самото заглавие ни отправя в нов прозорец, където можем да изберем дали да виждаме метаданните към съответния файл или не.

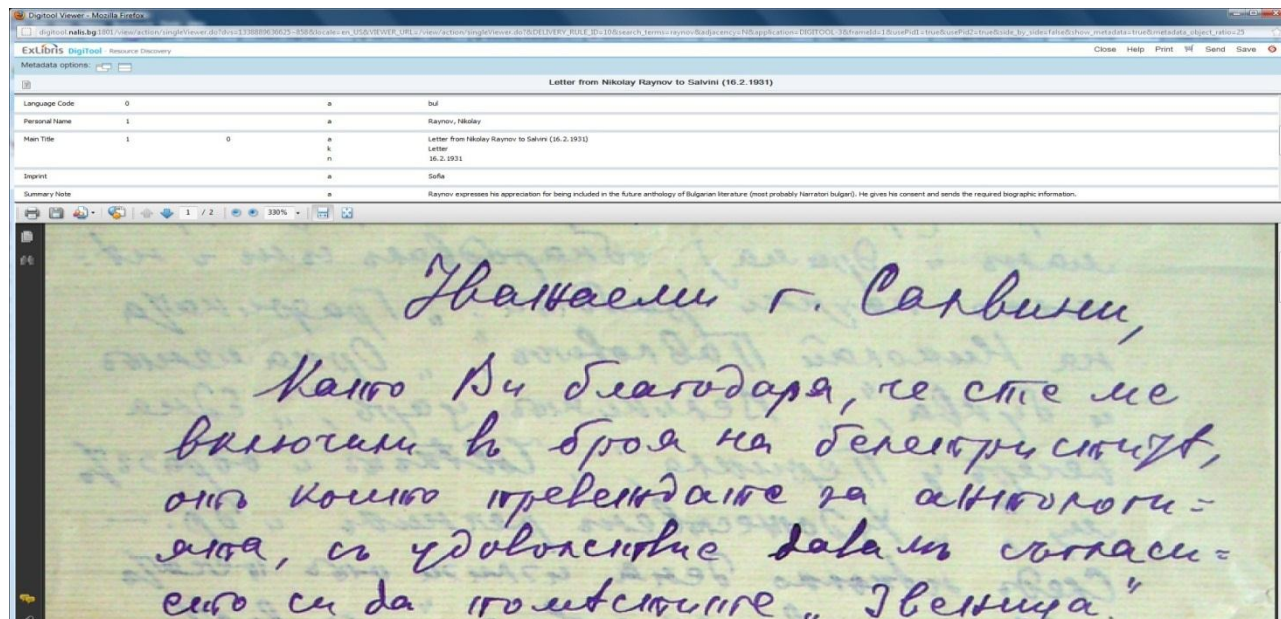

Фиг. 2

Кликване върху изображение на писмо – или заглавието му – ни отправя към самия дигитален обект, с или без съответните метаданни (вж. по-долу).

⁵⁹ Публикуването от LinkedHeritage ще стане на няколко пъти, първият през септември 2012 г., а от EuropeanaPhotography – не по рано от края на същата година.

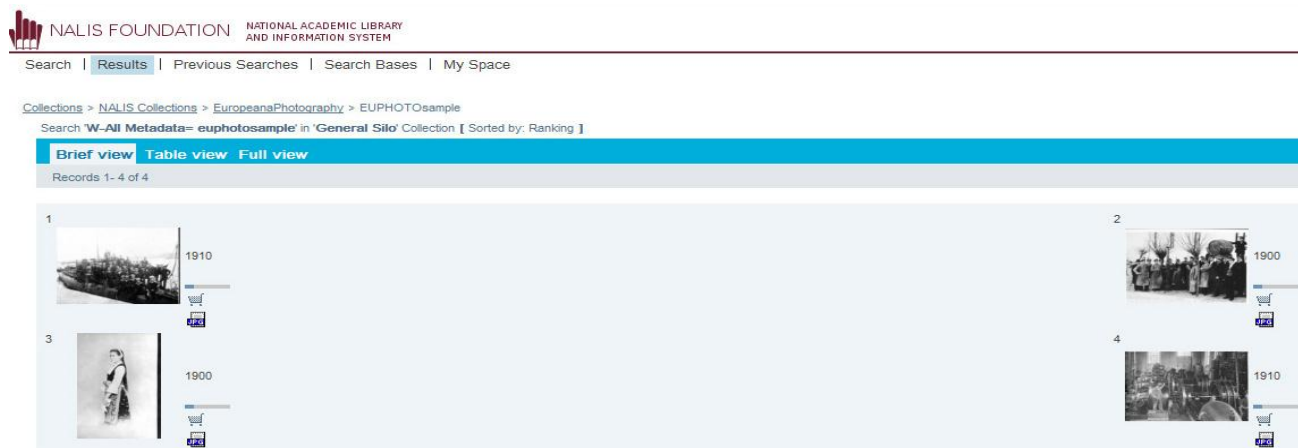
На долното изображение (Фиг. 3) се вижда, че успоредното представяне с метаданни дава възможност за бърз преглед на името на автора (Николай Райнов), датата (16.02.1931), мястото на създаване (София) и краткото съдържание на писмото (Райнов благодари за включването му в подготвяната антология на българската белетристика...).

Фиг. 3

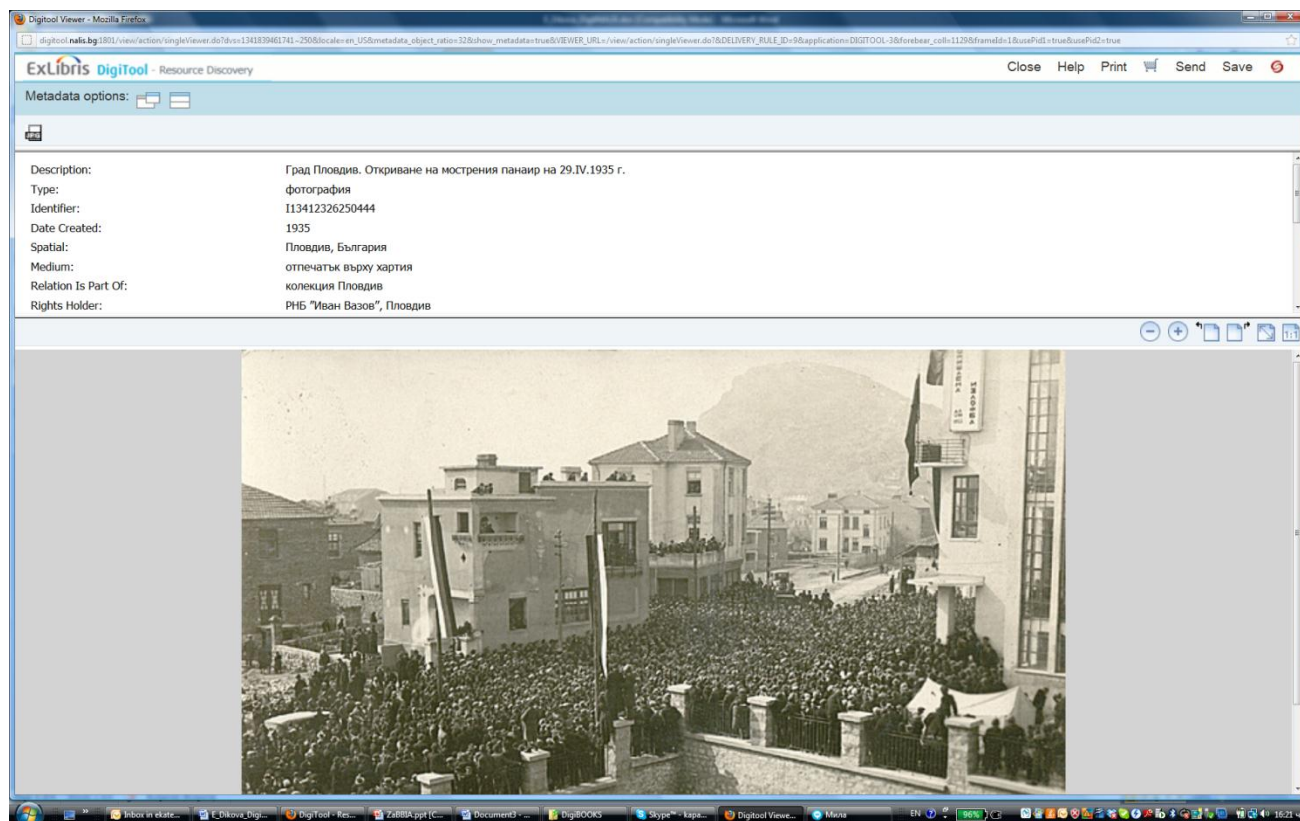
Как постигнахме такова представяне? След заснемането на писмата направихме за всяко писмо PDF файл от наличните фотографии и създадохме метаданни към всеки такъв файл. Въведохме данните в Excel таблица (отделна за данни на български език, за данни на английски и за данни на италиански), в която за всяко писмо имаше ред, а колоните бяха организирани според MARC 21 формата за библиографски данни: Вид на документа (245... \$k (NR)); Автор (100 1# \$a (NR)); Други автори (700 1# \$a (R)); Език (008/35-37 (NR)); Дата (245... \$n (NR)) и т.н. Въведохме в DigiTool писмата като изображения наведнъж, свързахме метаданните за всеки език с тези изображения и създадохме база с метаданни към цялата колекция – на български, на английски и на италиански език.

Друга колекция, която подготвяме в момента за целите на споменатия международен проект *EuropeanaPhotography*, е от стари български фотографии с историческа и художествена стойност. Засега колекцията се състои от 596 снимки, подредени в 7 тематични групи: Фотограф Вацлав Велебни (71); Места – Пловдив (139), София (14); Личности (6); Земетресение в Чирпан – 1928 г. (171); Балкански войни (190) и Професионални обединения (1). Във всяка от тези подколекции може да направим бърз преглед на фотографиите (Фиг. 4).

Фиг. 4

След като се спрем на конкретна снимка, можем да я разгледаме в детайл с или без метаданните към нея, както е при случая с писмата. Има възможност за увеличаване, намаляване и ротация на изображението, скролване на изображението и на метаданните.

Фиг. 5

Метаданните в случая показват не само мястото и датата на създаване на фотографията, уникалния идентификатор, тематиката и ключовите думи, но и притежателя на авторските права⁶⁰. След като получихме сканираните изображения, допълнихме метаданните към тях съобразно формата Dublin Core в специално създадена за целта програма⁶¹, в която се попълва темплейт при преглед на съответното изображение. Ще продължим въвеждането на цели тематични колекции и допълването на вече въведените.

Последната група дигитални обекти, които ще представя тук, са от старопечатната колекция на ЦБ–БАН. Създаването им е трудоемък и продължителен процес, но в резултат се получават изключително удобни за използване дигитализирани книги. Можем да открием интересуващото ни издание през Своден каталог НАБИС – примерно като изпишем в полето за търсене „18*“, визирайки издания от XIX в. Резултатният списък изглежда приблизително така, както е представен на Фиг. 6.

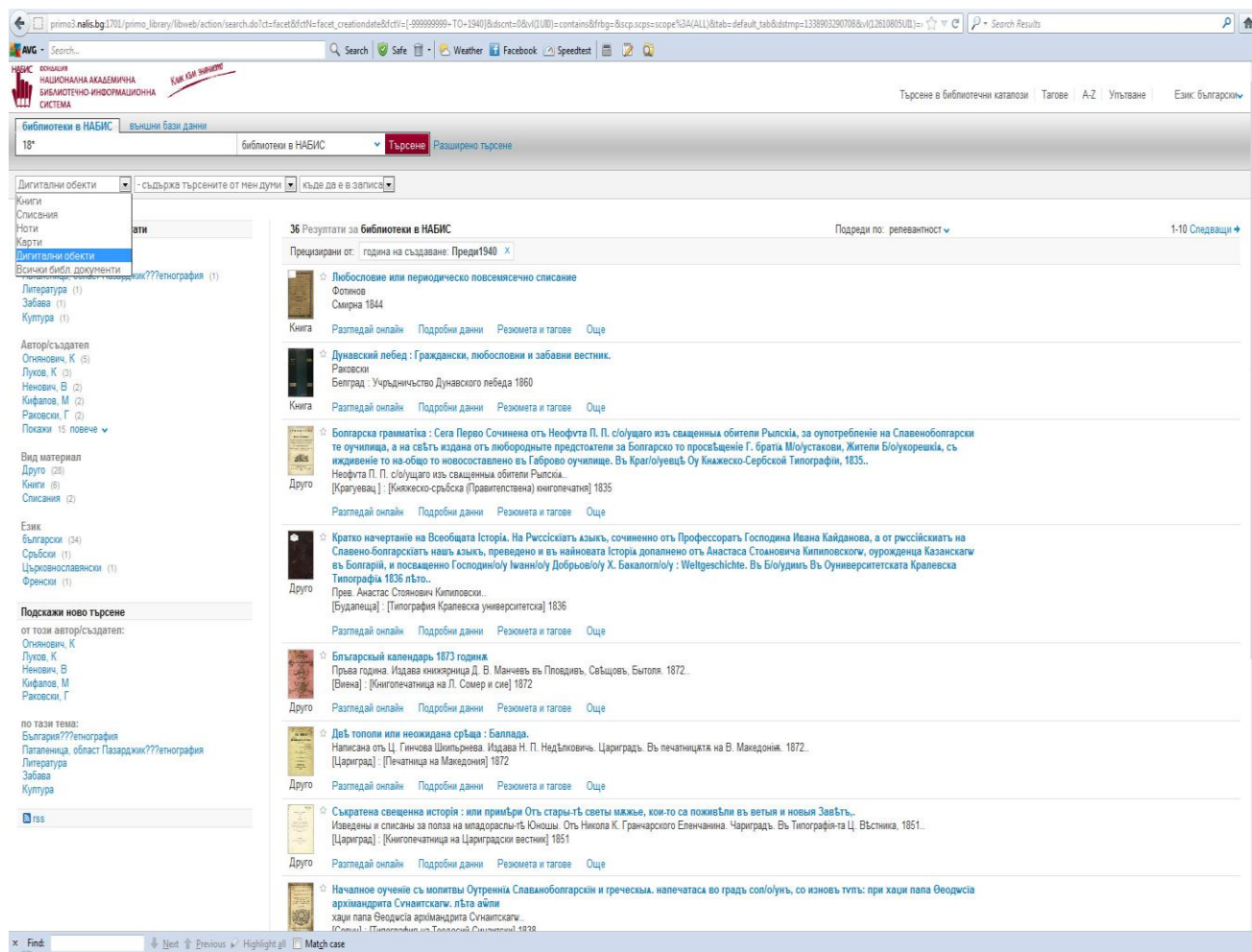
Такова представяне постигнахме като създадохме най-напред библиографско описание на отделния библиотечен документ в MARC 21 – необходимо за локализирането му в каталога – а след това към дигиталното съответствие на документа подготвихме METS файл (чрез специално разработена програма за генерирането му)⁶², отразяващ структурата на

⁶⁰ В случая с архива на Салвини това се посочва в метаданните за цялата колекция, тъй като изображенията са само от едно място.

⁶¹ Програмата е разработена от Евгени Димитров, софтуерист във ФНАБИС, и изцяло съобразена с целите на споменатия проект.

⁶² Програмата е разработена от Евгени Димитров, софтуерист във ФНАБИС.

книжното тяло. Въведохме всяка книга поотделно в DigiTool, засега не сме подготвили отделна колекция. Онлайн представянето е сходно с това на писмата и снимките: има възможност метаданните да се прегледат успоредно с изображението или в отделен прозорец, за увеличаване, намаляване и завъртане на изображението и за прелистване.

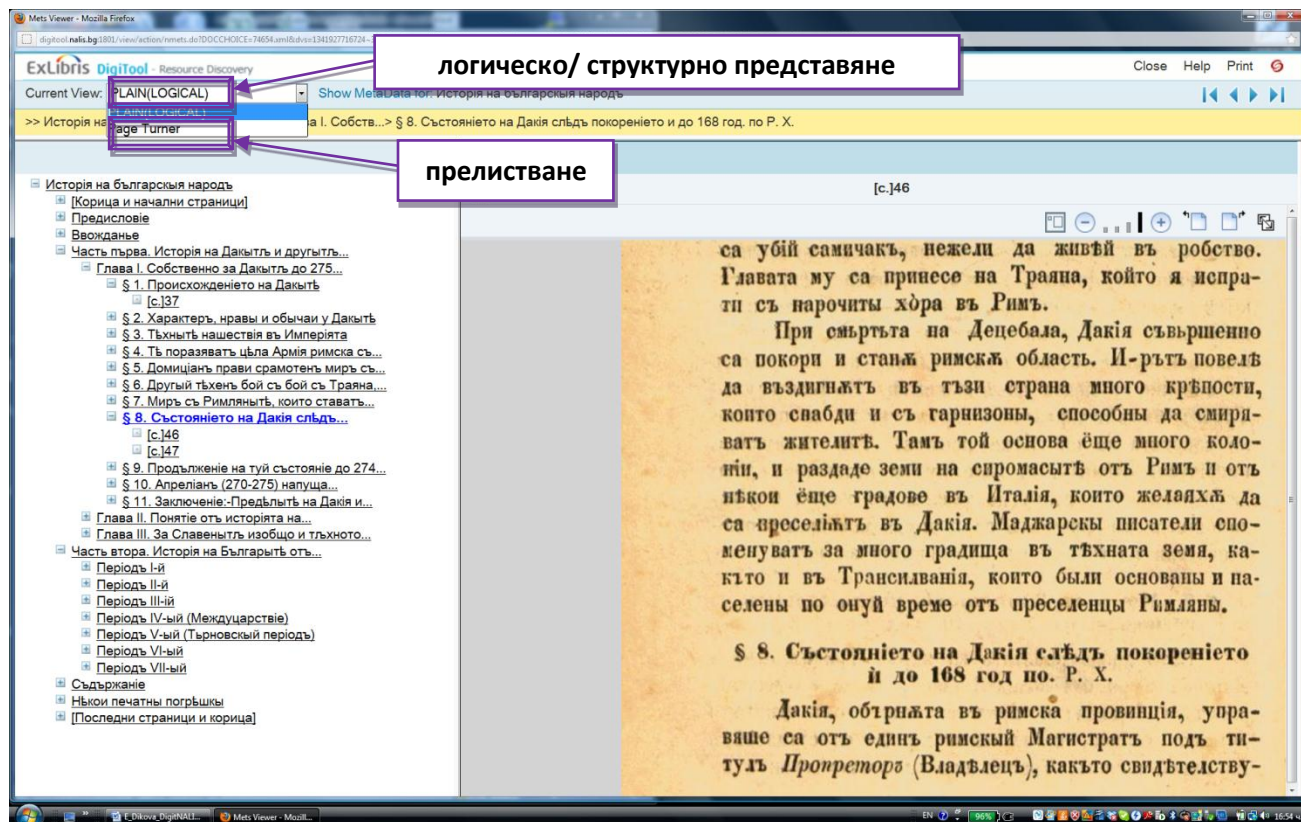
Фиг. 6

Различното при този вид обекти е, че има два начина на показване на дигитализираното съдържание – логически и чрез прелистване. При логическият начин на представяне дясната страна на екрана представлява структурата на конкретната книга и всеки ред препраща към съответната глава, подглава или страница, вкл. началните и крайните страници и кориците. При втория начин – прелистването – се имитира традиционният начин на четене (Фиг. 7).

Общото между трите представени колекции е, че за всеки случай използвахме специална приложна програма, с помощта на която изображенията да се свържат с метаданните към тях. Уникалният номер – в случая PID – дигиталният обект получава от системата, т.е. при въвеждането му в DigiTool.

Преставените примери са само част от процеса на създаване на дигитално съдържание във ФНАБИС. Всяка институция, включила се в този процес, има възможност да конфигурира избраната система за управление на дигитални колекции (DigiTool) според нуждите, подготвеността на служителите си и техническите възможности, с които разполага, както и да избира типа на файловете, начина по който да структурира метаданните и стандартите на описание. ФНАБИС се ангажира да интегрира готовото дигитално

съдържание в Своден каталог НАБИС и, при желание от страна на учредителите и асоциираните си членове, да консултира и подпомага съответните специалисти с цел оптимално постигане на поставените цели. Важно е да се подчертае обаче, че отговорността за това какво се публикува и дали са спазени авторските права е на отделните институции, включени в проект НАБИС. Фондация НАБИС може само да дава препоръки и насоки съобразно познанията и опита в дигитализиране на българско културно наследство.

Фиг. 7

Две разбирания за същността на библиотечната дигитализация

Николай Поппетров

Актуалното състояние на дигитализацията на българските библиотеки не може да бъде разбрано, ако не се направи опит да се осмисли поведението на библиотеките/библиотечната колегия по темата за дигитализацията. На основа на случващото се в рамките на малко повече от едно десетилетие, могат да се типологизират две основни разбирания за дигитализацията, които не са рязко обособени, а се преплитат, като на моменти и се изключват взаимно. Тези две разбирания се намират под силното влияние на различни фактори, някои от които са външни на проблематиката и на сферата, където се осъществява дигитализацията, но които оказват влияние върху различните подходи към дигитализирането – например спонсорско финансиране, и господство на моментна парадигма, въздействие на отделна чужда практика, личностни специфики и пр.

На пръв поглед всичко в сферата на дигитализацията е в развитие. Осъществяват се проекти, организират се различни форуми, излизат публикации (дори и книги, които акцентират върху някои от проведените дигитализационни мероприятия). Привлечени са средства от вън („европейско финансиране”), осъществена е резултатната им инвестиция. Проблематиката лежи в дневния ред на различни видове библиотеки, съществува програма на ББИА.

Внимателното наблюдаване на проблемното поле дигитализация обаче предизвиква поредица от въпроси, които най-общо ще степенувам така:

1. Съществува ли визия за дигитализацията в колегията?
2. Кой, как и в какви насоки координира дигитализационните процеси – вътре в библиотечната сфера и/или извън нея?
3. Какви са реалните параметри на дигитализацията? Ще поясня, че под параметри разбирам приоритети, обхват, предполагаеми срокове, статут на достъп, съдба на дигитализираните оригинали.
4. Каква е координацията между библиотечната и другите сфери?
5. Какво знае обществото за библиотечната дигитализация и кой наблюдава обратната връзка между библиотека (и дигитализирани фондове) и потребители?

Тези въпроси, а и опитът от някои започнати, но неосъществени или силно променени във времето проекти (например НАБИМ и предшестващата го автоматизация) поражда една критична представа за библиотечната дигитализация. Съзнавам, че подобна гледна точка е субективна, възможно е да изглежда едностранчива, но и при моментната ситуация има достатъчно аспекти, по които може (и трябва) да се дебатира. Почти десетилетие след като процесът на дигитализация е започнал е напълно подходящо да му се направи една частична оценка. Тя би имала значение и на предварителен дебат по отношение насоките на бъдещо развитие. При това България е малка страна, някои от библиотечните ресурси са напълно обозрими (например старопечатни книги, „редки и ценни” колекции) и работата с тях сравнително лесно се поддава на планиране и на оценка.

Актуалната ситуация показва наличието на две ясно изразени тенденции (които на моменти се преливат, надграждат, но като цяло – не са в синхрон). Те имат своите позитивни резултати, и струва ми се, на база на регионалната практика, че първата тенденция има по-изразени прояви (така тълкувам опита от Варна, Кюстендил, Сливен, и пр.). Двете тенденции ще представя с някои подбрани характеристики:

- действия на местно, локално ниво – действия на национално ниво;
- работа некоординирано/единично по библиотеки – координирано в национален мащаб/обща програма.

Между двете позиции се разполагат някои ограничени субрегионални прояви:

- солови действия само на библиотечни институции – коопериране с други културни институции;
- ориентирано главно навътре, към българския потребител – ориентирано преимуществено навън (например към Европа);
- преобладаващо поставяне на акцент върху културно-историческото наследство (и всякакви раритети) – засилено внимание към актуални аспекти (към моментната продукция);
- краткотрайно действие/докато има пари – дълготрайно, с усилия да се финансира практически винаги;
- без оценка на ресурса/потребителя и без обратна връзка – с оценка, с ориентация към потребителя.

Освен тези два подхода, осъществявани вътре в библиотечната сфера могат да се обособят и две други позиции (гледни точки) към дигитализацията – на заетите в библиотечната сфера и на потребителите. Първото и най-важното, което може да се посочи за тях, е че те не са сводими един към друг. Библиотеките, твърдя констативно, а не оценъчно, реално не се интересуват от мнението на потребителя, за тях той е абстрактна фигура. Потребителят, от своя страна не разбира действията на библиотеките. В следствие двете страни се разминават, потребителят не е удовлетворен или най-малкото – разяждан е от съмнение, библиотеката от своя страна не получава неговото обществено съдействие, не би могла да го мобилизира в своя подкрепа.

За да илюстрирам отношението към потребителя ще приведа пример с въпроса за това кой определя какво е книжовно културно историческо наследство и какви са границите му. Ясно е, че това не е закона от 2009 г. защото включените в него постановки трудно могат да бъдат алгоритмизирани като критерии, а и са достатъчно неясни за да може да се прилагат. Несериозни са кулоарните опити да се обяснят недостатъците на закона с участието при изготвянето му на най-изтъкнати историци и дезавуиране на библиотечните специалисти. Многобройни са свидетелствата за обща връзка между историци и представители на библиотечната колегия, за да се обясняват по такъв начин генетичните недостатъци на текста.

По кой път ще се развива библиотечната дигитализация е трудно да се каже; кой път е правилният – също – и двата имат своите предимства, както и своите слаби страни. На пръв поглед актуалната ситуация е белязана с многообразие; тя може да се оцени като плуралистична, като проява на гъвкавост и на адаптивност към условията и средата. Но същевременно би могла да бъде характеризирана като хаотична, с произволни решения и действия. Проявата на два подхода е достатъчно добро основание за дебат върху състоянието на дигитализацията. Такъв дебат, между другото неминуемо ще засегне и следните основни теми:

1. Значението на координирането/сътрудничеството, особено в условия на оскъдни финансови средства.
2. Възможността за приложение на добри български практики (по заместване, внедряване, споделяне).
3. Изборът на приоритетни дейности.
4. Ролята на планирането.

Само това да направи, ще бъде полезен. Каква е причината за сегашното състояние. Без съмнение и на първо място – липсата на средства и успоредно с това липсата на координация, на държавна политика (но и на корпоративна политика) по дигитализацията.

Наблюденията ми като странично лице (нито библиотекар, нито дигитализатор) ме насочват и към един друг фактор, за който в корпоративната среда е неудобно да се споменава – отсъствието на алгоритъм за работа. Тази липса е слабото място при организацията на библиотечната работа. Отсъствието на алгоритъм се е проявявало изразително до сега на два пъти. Първият случай е с репертоара „Български книги 1878–1944 г.” (50-те – 70-те години на XX в.), вторият – с библиотечната автоматизация (70-те и 80-те години на XX век и още след това). Отсъствието на алгоритъм затруднява и провеждането на дигитализацията.

При всичките ми усилия (на слушател и читател) до сега не съм открил съществуването на цялостна концепция или на добре аргументирано консолидирано мнение (експертно становище) за дигитализацията, която да я разполага по приоритети и във времето и пространството (например концепция за тоталната дигитализация).

Струва ми се, също така, че в библиотечните среди (на ниво различно публични прояви и публикации) се подценява ролята на фактори, които влияят позитивно и задават насоки на развитие, но които могат да играят и подчертано отрицателна роля като например:

- финансиране по програми (национални и международни);
- спонсорство;
- моментна парадигма (моментен хоризонт);
- локални интереси (т.нар. локален патриотизъм);
- личностен фактор.

За да не влизам в подробности ще илюстрирам опасенията си само с въпроса: Какво ще се случи с дигитализацията, ако ги няма европейските пари?

Напълно съзнавам, че външния поглед върху библиотечните проблеми никога няма да е точен, няма да отразява напълно адекватно нито особеностите на технологични процеси, нито психологически и социално-психологически аспекти (ролевия фактор на Гофман), че не отчита всички особености на библиотечната институция и т.н., но той, в случая е поглед на активния потребител (и като едно лично отклонение: симпатизант на библиотеките и конкретно на две от тях: НБКМ и НБ „Иван Вазов” – Пловдив). Позицията, разбиранията на потребителя, дори да се приемат за лаически, имат значение на коректив, на белег за начина на възприемане, за мерило на отношението към библиотеката. Ако, събирателно разглежданата библиотечна институция и, респективно – колегия не иска да бъде считана за професионално консервативна или капсулирана, за лицемерна по отношение на различни постановки от теорията и практиката тя трябва да приеме необходимостта от обратна връзка и след като не може да я получи от страна на властимащите, поне да я намери в лицето на потребителите си.

ИНОВАТИВНИ УСЛУГИ ЗА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ

Услугите в контекста на новата организационна структура на Столична библиотека – предизвикателства и възможности

Светослава Тончева

Преосмислянето на ролята и функциите на обществената библиотека в условията на съвременното глобално общество налага трансформирането ѝ от една страна в активен медиатор между отделния човек и информацията и знанието, а от друга, в социално пространство, осигуряващо възможности за свободна комуникация между индивидуалности и общности. Днес ползвателите на библиотеките имат нови, по-високи и съобразени с технологичния напредък изисквания. Като активен участник в обществените процеси, библиотеката на XXI век е призвана да съхрани традициите си и да ги адаптира към постиженията на информационното общество и новите технологични възможности.

Съвременните тенденции в развитието на обществените библиотеки предопределят политиките на Столична библиотека в две основни посоки – необходимостта от създаване на нови структурни и управленски модели, които да модернизират библиотечната организация и същевременно разширяване на предлаганите услуги в отговор на изискването на конкурентната среда за непрекъснати нововъведения. Главните стратегически цели са:

- осигуряване на равнопоставен и свободен достъп до информационни ресурси и услуги;
- създаване на иновативни продукти, които да оформят облика на библиотеката и да я направят разпознаваема в общественото пространство;
- промяна на рецепцията на библиотеката;
- утвърждаване на статута ѝ на най-демократичната институция.

Обект на настоящото изложение са, от една страна новата организационна структура на Столична библиотека и нейното аргументиране, и от друга – новите услуги и модели за организация на библиотечното обслужване, базирани на интегрираната библиотечно-информационна система.

Елементи на автоматизираната система

Автоматизираната библиотечна система включва: машинни каталози, бази данни с аналитични описания на статии от периодичния печат и части от книги, пълнотекстови бази данни и модул за регистрация на читателите.

Библиотеката притежава машинни каталози на:

- книги, графични, нотни и картографски издания;
- периодични издания;
- звукозаписи и други некнижни носители;

и бази данни с аналитични описания на статии от периодичния печат и части от книги:

- статии от съвременни български вестници и списания;
- свързани с миналото и настоящето на София;
- специализирана база данни за деца и юноши;
- специализирана база данни в областта на изкуствата.

Машинният каталог на книгите и на периодичните издания и базата данни от аналитични описания на статии от периодичния печат със съдържание, свързано със София, са представени в интернет. Останалите бази са в локална мрежа – интранет.

Решението на Столична библиотека за въвеждане на модул за автоматизирано книгозаемане е логично продължение на развитието на интегрираната библиотечно-информационна система и е в отговор на съвременните изисквания за модерно и гъвкаво обслужване и за конкурентноспособност на обществените библиотеки на информационния пазар.

Организационна и функционална структура

В съответствие с добрите библиотечни практики и след анализ на организацията на работата в Столична библиотека, през лятото на 2009 г. се въведе нова организационна структура, чиято цел е промяна на фокуса от библиотечните дейности към потребителите.

Преструктурирането е базирано на основните дейности, свързани с функционирането на библиотеката, а именно:

- дейности, свързани с обслужването на потребители;
- дейности, свързани с библиотечните фондове;
- справочна дейност.

Кое налага новата структура?

- Необходимост от по-гъвкава управленска и организационна структура на обществената библиотека.
- Пълноценно използване на интегрираните библиотечно-информационни системи.
- Налагане на нови технологични процеси в комплектуването и каталогизацията.
- Ориентиране към потребителите с оглед на развитието на новите информационни и комуникационни технологии.
- Оптимизиране на движението на документите.
- Повишаване на оперативността на информацията.
- Промяна на работните структури, предназначени за ползвателите.
- Създаване на условия за предоставяне на бърз достъп до информация.
- Изграждане на организационна култура.

Цели на новата организационна структура:

- Изпълнение на функциите на библиотеката.
- Повишаване ефективността на библиотечната дейност.
- Нови перспективи за развитие.
- Концентриране върху дейности, които носят реални промени.
- Дефиниране на целите и задачите на библиотеката в контекста на националните и местни приоритети.
- Преобразуване на традиционния свободен достъп и читални в единно библиотечно-информационно звено, лесно достъпно и осигуряващо разнообразни услуги.
- Промяна на акцента в дейността на библиотеката от ресурсна към комуникативна.
- Адаптивност към съвременното бързо променящо се информационно общество.

Организацията на библиотечното обслужване към момента позволява всяка тема да бъде осигурена информационно при посещението само на едно обслужващо звено – извършване на справки в базите данни, поддържани от библиотеката, получаване на

информация относено статута и статуса на библиотечните документи, резервация на неналични заглавия, ползване на единични екземпляри и периодични издания в читалните на библиотеката, получаване на копия на части от документи.

Ситуирането на библиотеката в административна по своята архитектура сграда създава неудобства при извършване на основните дейности, свързани с функционирането ѝ и възпрепятства пълноценното използване на възможностите на новата организация на обслужването. Статутът на сградата на паметник на културата не позволява намеса в организирането на пространството и обособяването на обща информационна зала (по модела на големите европейски и световни библиотеки), който да концентрира дейностите по заемане и връщане на документи и навигация на ползвателите според потребностите и желанията им. Това, от своя страна, става причина за инвестиране на допълнителни човешки ресурси и технически средства в обезпечаването на тези дейности. Към момента в Централната библиотека са обособени 6 работни места, които организират документалния поток.

Предимства от въвеждането на модул за автоматизирано книгозаемане:

- Единна система за регистрация на заетите документи от Централната библиотека и филиалите.
- Пълноценно използване на библиотечните фондове.
- Удовлетворяване на читателските търсения.
- Повишаване на ефективността на дейностите, свързани с обслужване на читателите.
- Подобряване на координацията и комуникацията на обслужващите звена.

Регистрирането на заеманите документи може да бъде осъществено по различни начини, в зависимост от степента на ретроконверсията на фондовете – чрез баркод, инвентарен номер, заглавие. Връщането на заетите библиотечни единици може да се извърши във всяко едно обслужващо звено на библиотеката, независимо от мястото на заемане.

Надграждане на модула за автоматизирано книгозаемане:

- Въвеждане на електронен онлайн картон.
- Създаване на архив на събитията, свързани с автоматизираното обслужване на всички работни места.
- Генериране на справки – ежедневни, месечни, годишни, по комбинация от показатели.

През последните три години направление Обслужване е най-динамично развиващото се структурно звено на Столична библиотека. Спецификата на читателската аудитория и текущите ѝ интереси налагат съчетаването на традиционни и модерни форми на обслужване.

През 2011 г. направлението разширява спектъра си от предлагани услуги, като към традиционното библиотечно-информационно обслужване осигурява на своите читатели и онлайн обслужване. Важна роля за това имат работещите в направлението, които чрез осъществяване на прекия контакт с читателите, изследване и анализиране на техните нагласи и потребности, инициират въвеждането на модерните услуги. Библиотеката предоставя на читателите си дистанционен достъп до електронния картон и възможност за презаписване на заетите документи, както и резервиране на книги чрез онлайн каталога.

Технологията по запазването на желаните заглавия предполага осъществяването му по два начина – чрез попълване на заявка при посещение в библиотеката или чрез маркиране на

конкретния запис в онлайн каталога. След обработка на резервациите, заявките се отразяват в читателската база, което позволява на системата да индикира заетите в обслужващите звена при връщането на всеки резервиран документ. Служителите от направление Обслужване поддържат формален и неформален контакт с читателите, като чрез телефонно обаждане или чрез електронна поща ги уведомяват, когато заявените от тях заглавия са вече налични и могат да бъдат заети. Едновременно с това, библиотекарите известяват читателите, просрочили времето за ползване на книгите.

През 2011 г. в направление Обслужване са обработени 2 892 онлайн заявки за презаписване на книги и са резервирани 2 053 заглавия, от които 1 378 чрез попълване на заявка в библиотеката и 675 – чрез онлайн каталога. Към 31 май 2012 г. са обработени 2 733 онлайн заявки за презаписване на книги и 1 410 резервации, от които 466 чрез попълване на заявка в библиотеката и 944 – чрез онлайн каталога.

Посочените цифри показват, че новите услуги, осъществявани в направление Обслужване, се радват на успех сред читателите и създават предпоставки за привличане на нови ползватели на Столична библиотека. Това, от своя страна, задава и посоките за развитие на библиотеката, следвайки световните тенденции в обслужването на читатели. Предвид нарастващия потребителски интерес към онлайн обслужването и необходимостта от увеличаване на модерните услуги, предлагани от библиотеката, направлението се ангажира със следенето на новостите и тестването на нови софтуерни решения, с оглед оптимизиране и усъвършенстване на дейностите в обслужващото звено.

Перспективите за развитие на услугите в обществените библиотеки са свързани, от една страна, с предоставянето за ползване на електронни книги в различни формати, а от друга, с увеличаване на дигиталното съдържание, достъпно за ползване чрез библиотечните онлайн ресурси. Инвестирането на средства и усилия в разработването на стратегии за въвеждане на новите дейности и осигуряването на условия за тяхното прилагане в Столична библиотека са елемент от осъществяването на бъдещата модерна визия на институцията и са част от стремежа на библиотеката да отговори на изискванията на времето.

Какво, как и къде четат децата ни – библиотека и училище в XXI век

Анелия Мутафчиева-Христова

След значителното и твърде осезаемо отдръпване на децата и юношите в училищна възраст от библиотечните зали през годините 1995 – 2000, този процес в първото десетилетие на XXI век промени посоката си, разклони се и прояви нови характеристики. Годините до 2000-та бяха първите години на преход, който и сега не е приключил, причините са обективни, но никога изцяло. Зад фасадата на всички събития и процеси в исторически план стоят хората – отделни личности – лидери, генератори на идеи и водачи на случващото се и техните последователи, ангажирани пряко в конкретни дейности, обезпечаващи превръщането на съвременните библиотеки в модерни и предпочитани места за местните общности.

Едновременно с появата на компютри и друга техника, свързана с новите параметри на информационно търсене и глобалните възможности в това отношение, първоначалното отдръпване от библиотеките и от четенето като цяло бе повсеместно. Заговорихме за край на традиционната книга и за това дали „мишката ще изяде книжката”. Днес, през 2012 г., процесите в това отношение се хармонизират постепенно и не – „мишката няма да изяде книжката”, напротив, компютърът и книгата се превърнаха в приятели, съмишленици и партньори. Значителна роля за това „другарство” играят именно библиотеките – университетски, регионални, градски, читалищни, училищни.

Четенето вече не е единствено процесът, при който вземаме в ръце книга, отпечатана върху добрата стара хартия. Четенето сега е нещо, което постоянно правят децата ни – малки, големи и още по-големи пред своите компютри или пред компютрите в библиотеката, не е непознат таблетът. В Мрежата се нароиха безброй библиотеки за електронни книги, българските издателства непрекъснато ни уверяват, че е съвсем близо времето, когато и те ще представят на пазара масово електронни заглавия за абонамент и продажба.

В Детски отдел на Регионална библиотека „Априлов-Палаузов” – Габрово, чиято колегия представлявам, бе разработена анкета „Моята библиотека на бъдещето” по повод Деня на детето – 1 юни. Темата на анкетата бе именно представата на малките читатели и техните родители за модерната библиотека. Тези, които имаха желание, можеха да нарисуват своята идея за библиотека на бъдещето, вместо да отговарят с думи на въпросите в анкетата.

Вероятно няма да се изненадате когато Ви кажа, че въображаемата модерна библиотека на повечето от децата и юношите представлява едно голямо, светло, цветно и многофункционално пространство, преливащо свободно в различни кътове и места с разнообразни предназначения. Децата не искаха да бъдат далече от така наречените възрастни читатели, сред които са и техните родители, напротив – за предпочитане според тях бе сбирката от книги „за големите” да бъде почти редом с техните детски книжки.

С компютрите нещата не стояха по-различно, но тук имаше нещо специфично – всички, отговорили на анкетата или рисуваха, смятаха, че трябва да има една отделна голяма група компютри, предназначени единствено за игри, интернет-състезания и подобни забавления, пък били те и с образователен характер и свързани с учебния процес. Останалите компютърни конфигурации нека бъдат също много, разположени на различни места и използвани по всякакви други поводи – електронна поща, търсене по теми, чатене, четене на статии, сърфиране из Мрежата, търсене на интересни занимания и хобита и т.н.

Задължително в непосредствена близост до стелажите с книги, детски или други, трябваше да има кът за четене и релакс – мека мебел, масички, повече столове и т.н. Децата в предучилищна възраст, 5-7 годишните, а също и тези в начална училищна възраст, 8-10 годишни, обожават четенето в група и представите им за красива и модерна библиотека отговарят на това желание – да е създадено удобно и достатъчно място, за да може групата от 10-12 деца или тийнейджъри да четат от избраните заглавия, да обсъжда прочетеното, да спори по въпроси, които са актуални за настоящото им битие... В този смисъл инициативата на Библиотечната асоциация, превърнала се в национална и наречена Маратон на четенето, е наистина успешна, има психологическа обосновааност тъкмо в тази човешка склонност за общност, изява в комфортна среда, забавление и естествено, в създаването форми на награда и насърчение за участие в бъдещи прояви, свързани с обичта към книгата.

Малките читатели от Детски отдел на Регионална библиотека „Априлов-Палаузов“ – Габрово с удоволствие подготвиха за Маратона на четене откъси от свои любими книги, участваха в забавни състезания, свързани с възможностите им да откриват подходящите заглавия сред фонда на библиотеката и да се добират бързо до правилния отговор на зададените въпроси, справяйки се с целия обем предоставена им информация.

Много успешна проява на Маратона бе обявеният от библиотеката национален конкурс за стихотворение и разказ за участници в две възрастови категории – 10-15 и 16-19 години, наречен „Най-синьото вълшебство“. Конкурсът бе посветен на 50-годишнината от рождението на Петя Дубарова, крехката поетеса, останала завинаги на 17 години и в XI-ти клас. Творбите, представени на конкурса, в по-голямата си част бяха повече от добри. Като естествен съпровождащ момент на конкурса бе създаденият и осъществен художествено-поетичен рецитал по стихове на Петя Дубарова. Идеята и реализацията на рецитала бе на доброволци от Клуб на доброволците при Регионалната библиотека, ученици от 10-те класове на Национална Априловска гимназия – Габрово. Рециталът бе представен в рамките на Маратона на четенето пред библиотечната колегия и представители на местната общност.

С подготовката на младите хора за рецитала е свързано конкретно мое наблюдение по темата на този доклад – запознавайки се с поезията на Дубарова в пълнота, за да подберат за себе си най-подходящите текстове, с които да участват, момчетата и момчетата неусетно изпитаха позабравеното или направо непознато очарование на поетичното слово. Не знам дали това ще ги направи истински фенове на книгата и четенето в дългосрочен план, но важното бе, че този вид ангажимент – художественият конкурс, придружен с грамоти и награди, и съпътстващият рецитал, провокираха неподправен интерес и желание да се докоснат до повече словесни форми, независимо дали ще ги получат в традиционен или електронен вид. Тези от младежите, които все още не бяха читатели на регионалната библиотека, с голямо желание побързаха да станат такива, възползвайки се от обявения ден за безплатна регистрация – 15 май 2012 г., но мнозина от тях се превърнаха в библиотечни фенове в друго време и срещу заплащане. Още един ефект от конкурса и рецитала бе идеята на няколко от момчетата-участнички да се запознаят с английския превод на стиховете на Петя и да направят опит, защитен в бъдеще с проект например, да преведат Дубарова на френски и гръцки език, изучавани в Национална Априловска гимназия – Габрово наред с английски и немски.

Отново благодарение на опита от работата с Клуба на доброволците на библиотеката, чиито членове са в широки възрастови граници – 11-19 години, и покриват целия диапазон на понятието „нашите деца” и тяхното четене или не-четене, споделям и други свои наблюдения – например с каква охота и удоволствие, последвано от удовлетворение, се подготвят тези деца и тийнейджъри да четат по тема, избрана предварително, пред аудитория, състояща се от хора в неравностойно положение, с които иначе младежите не общуват често във всекидневието. В конкретния случай става дума за литературни четения, последвани от обсъждания и неформални разговори в Дом за стари хора в Габрово, Дом за възрастни хора с увреждания и няколко детски градини на територията на Община – Габрово.

Споделяйки своите лични проучвания и наблюдения от такъв тесен ъгъл и в процеса на осъществяване на инициирани от библиотечната колегия „добри практики” в нашето ежедневие за интерпретиране темата „четенето на децата ни”, ще си позволя и да обобщя. Аз съм оптимист за бъдещето на модерната българска библиотека, модерна в традицията според формулировката на колежата Даниела Канева от Регионална библиотека „Пенчо Славейков” – Варна.

Ще Ви върна отново в детската рисунка на библиотека на бъдещето, от която „излязох” за момент, за да споделя мисли и наблюдения. Децата ни нарисоваха своята мечтана библиотека модерна, но и традиционна – нищо не бе пропуснато, никой не бе забравен. Там, сред книги и компютри, сред таблети и електронни четци бе отделено специално място за Библиотекаря – човекът, който посредничи в света на книгите и всички други източници на информация. Този, който ни открехва завесата към други светове и други интересни възможности за учене, игра и свободно време.

Желанието ми бе да звуча оптимистично и мисля, че се получава – на фона на непрекъснатия „вой” как децата ни не четат и все повече намалява културата им на писане и изразяване, ще ми се да съм успяла да покажа, че това не е съвсем така. Тези бъдещи възрастни имат друго светоусещане, по-динамични са, по-уверени в определени неща, но и доста по-несигурни в други за разлика от своите родители. Точно тук е ролята на библиотеката като социално място, което да „се класира” напред в листата на всеки млад човек – едно от първите 7 места, които задължително присъстват като обекти за посещение във всекидневието на децата и тийнейджърите, които са и бъдещите студенти. Истина е, че малките деца във възрастта 5-11 години са най-ентусиазираните почитатели на книги, четене и библиотеки, но също така е вярно, че това е култура, която се изгражда завинаги и оставя своя отпечатък. Тези деца в по-голямата си част са четящи ученици, после кандидат-студенти, а след това студенти у нас или в чужбина. Подготовката им там е на ниво – това се получава най-вече чрез четене и справочно-информационни умения, които биха могли или действително са придобити в библиотеката чрез възможностите ѝ като информационен институт и чрез професионалните усилия на нейната библиотечна колегия. Начините, формите и методите, с които постигаме целта да сме поне „4-тото място” в общността, са наше дело – ние ги споделяме, обменяме опит и работим според местните условия и хората, които биха могли да ни съдействат и в повечето случаи го правят.

За да завърша, ще споделя и статистика, която според мен също звучи оптимистично. Към 1 юни 2012 г. Регионална библиотека „Априлов-Палаузов” – Габрово има 187 постоянно активни читатели и ползватели на всички предлагани услуги във възрастовата група 15-19 години и почти още толкова, които посещават библиотеката с редовна читателска регистрация, но само по определени поводи и заради търсения по конкретни теми. Над 220 са активните посетители на Детски отдел – 6-14 годишните. Наред с препоръчаните заглавия художествена литература, свързани със задължителните учебни програми, сред предпочитаните са поредиците за същества, притежаващи свръхестествени сили и способности, но иначе живеещи в човешката обичайна среда, влюбени, разочаровани и

активни също като обикновените си връстници. Познати и обичани за днешните деца са Мечо Пух, Пипи, Алиса, Питър Пан и т.н., но новото време си има свои детски литературни герои и нови заглавия, които оставят далеч назад и Том Сойер, и Хък Фин, и Карлсон, който живее на покрива. Това не е белег, че децата ни нямат отношение към четенето – просто то има други параметри, друга емоционална рамка, задачите му са по възможност информацията да пристига бързо, да е точно по желаните теми и да е съвсем наблизо, моля.

И още нещо – 15% от посещаващите библиотеката ученици на възраст 16-18 години, ставайки студенти, не прекъсват тази връзка. Те, обаче, с предимство се ползват от други нейни услуги – например активно се употребява Междубиблиотечното заемане на документи и търсенето в он-лайн каталозите на големите национални и научни библиотеки, предлагащи споделени ресурси в Мрежата. Много популярни са всички дигитални формати за документи и материали, затова и дигитализирането на книжовното културно наследство, съхранявано в българските библиотеки, е сред наистина приоритетните дейности на ББИА, на колегията в национален мащаб, а и на правораздавателни органи и държавни институции, имащи отношение към този процес, което вече не е само в рамките на пожеланията благодарение усилията на Асоциацията и активната работа на част от българските библиотеки.

Завършвам с предложение-апел към всички колеги. Нашите добри практики в партньорството с училища и детски учебни заведения из цялата страна са доказателство, че можем да предприемем стъпки за създаването на учебни програми на национално ниво, в които редовните и теоретически обосновани периодични посещения в библиотеката за учебна подготовка и за занимания по интереси в свободното време чрез забава, четене и игра например да е нещо, което трайно да присъства в програмите и подготвя децата и младежите за академично знание и професионална кариера, а не просто пожелателна инициатива. Това не е непозната практика – библиотеки в целия свят работят точно така, най-красноречивите примери са Германия и САЩ. И тъй като ние, българите, обичаме да се осланяме на авторитети, наредби и документи, мисля, че това няма да е „мисия невъзможна“.

Проект УСПЕХ и европейските хоризонти пред участниците в клуб „Съвременен читател”

Веселка Микаелян

През м. февруари тази година стартира проектът „Училище за себеутвърждаване и подготовка към европейски хоризонти” – УСПЕХ, инициран от Министерство на образованието, младежта и науката, финансиран по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, който обхваща 483 000 ученици от повече от 1400 училища в цялата страна. Главната цел на проекта е „да се осмисли свободното време на учениците в държавни и общински училища, включително и на ученици с идентифицирана нужда от специфична подкрепа, както и на ученици с риск от отпадане и/или прояви на агресия и/или насилие, чрез участие в извънкласни и извънучилищни дейности” (1, с. 2), които обаче не дублират преподавания материал в училищата.

Целта на проекта е чрез специфични извънкласни и извънучилищни форми на работа да се повиши мотивацията на учениците за участие в образователно-възпитателния процес, с оглед на техните лични интереси и потребности; да се съдейства за формирането у тях на допълнителни знания, умения, и компетентности; да се осмисли свободното им време, като се насочат към предпочитана от тях личностна изява и да се ограничи броят на преждевременно отпадащите от образователната система, както и броят на учениците с прояви на деструктивно поведение (агресия) (1, с. 2).

В проекта УСПЕХ участва и 96 СОУ „Лев Николаевич Толстой”, което е създадено през 1982 г. като училище с преподаване на руски език, а по-късно се утвърждава като училище с изучаване на чужди езици (руски, английски, немски и испански). Сред неговите изявени възпитаници са Цветелин Атанасов – българският Елвис Пресли, Нора Иванова – рекордьорка по лека атлетика, Стоян Стоев – гл. секретар на Държавна агенция за метрологичен и технически надзор, Димитър Вергов – републикански шампион по мотокрос за младежи и олимпийската надежда на България по плуване и републиканска шампионка Екатерина Аврамова.

Нашето училище участва в редица национални и международни проекти, сред които:

1. Национална програма „Училището – територия на учениците” с проект „Театърът – тръпка и магия за малки и големи. Клуб ДРАМА” за уч. 2007/2008 г.
2. Национална програма „С грижа за всеки ученик” – 2008/2009 г.
3. По програма Коменски – „Местни традиции и европейски ценности 2007/2009 г.”.
4. Национална агенция на ЕК по програмата „Учене през целия живот” с международен проект „Кои сме ние и какви искаме да станем” – 2009/2011 г.
5. По Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” (ОПРЧР) – Програма „Подпомагане на обучението на деца и ученици със специални образователни потребности” с проект „Слънце за всички” за уч. 2010/2012 г.
6. Партньори сме и в проект „Клуб кариера” по ОПРЧР 2007/2013 г.
7. Национална програма „Училището – територия на ученика” – Модул „Подкрепа на целодневното обучение на учениците от начален етап”, по която започна оборудването на стая за дейности по интереси за 100 първокласници.

От 2012 г. 96 СОУ участва и в проекта на МОНМ „Училище за себеутвърждаване и подготовка към европейски хоризонти” – УСПЕХ, в който се включва с 23 клуба, които

обхващат 330 ученика. Един от тях развива своята дейност в библиотеката на училището, а негов ръководител е училищният библиотекар.

Училищната библиотека разполага с детски кът, копирен център, 2 компютъра с достъп до интернет, телевизор, видео и DVD. Поради спецификата на профила на училището, във фонда на библиотеката има богати колекции от източници на руски, английски, немски и испански езици. Читатели на библиотеката са всички желаещи учители и ученици. Регистрацията е безплатна, каквито са и всички услуги в библиотеката.

Клуб „Съвременен читател“ е един от 23-те клуба, създадени по проект УСПЕХ в училището и той включва осем ученика от 5-ти до 7-ми клас. Заниманията си провеждаме два пъти седмично по предварително разработен план, одобрен от МОНМ. Чрез работата на клуба ние целим да се популяризира сред учениците библиотеката при училището; четенето като интересна, забавна и полезна дейност; да се придобият знания и умения за боравене с информацията (търсене и анализ), чрез използване на възможностите на училищната библиотека.

Първото си занимание проведохме на 1 февруари т. г. Няма да излъжа, като споделя с Вас, че някои от участниците за първи път пристъпваха прага на библиотеката. По-късно споделиха с мен, че са били приятно впечатлени от уютната и приятна обстановка в нея, от богатия библиотечен фонд и възможностите, които им предлага библиотеката.

Още през м. декември, когато обмисляхме създаването на клуба, формулирахме и целите, които искахме да постигнем чрез неговата дейност:

- да усвоят умения за работа в екип;
- да се повиши интересът към четенето сред участниците и да се популяризира то сред техните съученици, връстници и приятели;
- да придобият умения за изготвяне на доклади и реферати, чрез търсене в традиционни и електронни източници на информация, използвайки възможностите на библиотеката;
- да се запознаят със сайтовете на различни библиотеки, с техните електронни каталози и начините за използването им;
- да се усвоят правилата за създаване на анотация на книга и на библиографска справка;
- да научат възможностите за нареждане на домашната библиотека и опазването на книгите в нея.

Убедена съм, че мястото за формирането и изграждането на навици за четене, учене, търсене, анализ и систематизиране на информацията е именно училищната библиотека. Изпълнението на тези цели е стъпка към формирането на информационна грамотност и култура у децата, които са особено важни в условията на информационно общество и засилена конкурентноспособност в европейски план.

Особено трудно ни беше през първия месец, тъй като за първи път учениците се сблъскаха с работа в екип. Те не се изслушваха един друг, не бяха свикнали да проявяват толерантност към чуждото мнение и да го приемат, а някои от тях не познаваха библиотекаря и се притесняваха от него. В процеса на работа се научихме как да бъдем екип, разбрахме, че заедно можем да постигнем по-добри и по-интересни резултати. Учениците се увериха, че задачите поставени в началото са постижими, а пътят за тяхното изпълнение може да бъде не само полезен, но и забавен.

Към работата им в клуб „Съвременен читател“ сериозен интерес проявяват както директорът на училището г-жа Соня Букева, така и техните учители. След първите похвали от тяхна страна за успешно изпълнените задачи, участниците започнаха да се отпускат и да се чувстват като единно и сплотено цяло и да споделят за своята дейност и със съученици си. За 1 март и националния празник на България – 3 март, те подготвиха информационни табла,

които показаха на своите връстници и съученици и направиха тест, който раздадоха на учениците от XII^a кл. в час по история. Резултатите бяха добри, само един от въпросите ги беше затруднил.

След като бариерите паднаха и децата се опознаха, те свикнаха с присъствието на библиотекаря. Той е техен ръководител и наставник в процеса на изучаване на литературните произведения включени в програмата на клуба, навигатор в информационното пространство на библиотеката. Сбирките започнаха да протичат все по-интересно. Учениците станаха по-дейни и дори сами измислиха лого и мото на клуба – „И ние обичаме да четем!“.

Участниците изготвиха анкета, с която да проучат желанията на най-малките читатели на библиотеката в 96 СОУ. Обобщиха резултатите от нея, установявайки каква литература и игри те искат да намерят в нея: енциклопедии, за чудовища, извънземни, животни и пирати. Стана ясно, че малките читатели желаят освен интересна литература и да рисуват, когато дойдат следващия път в библиотеката, да има шах, „Не се сърди човече“, пъзели, домино, дама и по-често да гледат филми. Постепенно интерес към нашите сбирки започнаха да проявяват и техни съученици, които също се включиха в работата на клуба.

Заинтересованост към работата на децата проявиха и преподавателите от катедра „Библиотечни науки“ в УниБИТ и през м. март студенти от специалност „Библиотекознание и библиография“ се включиха в дейността на клуба, като им откриха полезни руски и английски сайтове, както и интересни техники за създаване на изложбени табла. Учениците бяха изненадани и силно впечатлени от интереса на студентите към работата им. Разбира се, имаха много въпроси към тях, свързани с университета, кандидатстването и дисциплините изучавани в него.

В края на същия месец клубът направи и своята първа представителна изложба, на която трябваше да демонстрират какво са научили, кои книги са прочели и с какво се занимават в него. Участниците сами изработиха поканите за събитието и ги раздадоха. Изложбата уважиха ръководството на 96 СОУ, учители, ученици от начален и среден курс, Ученическият съвет и новите им приятели от Университета по библиотекознание и информационни технологии. Децата с удоволствие показваха и разказваха какво са направили, демонстрираха своите читателски дневници и отговаряха на множеството зададени им въпроси. На най-малките гости те четяха приказки, като не пропуснаха да им покажат къде в библиотеката могат да ги намерят и как могат да ги вземат за вкъщи. Накрая заедно гледаха и обсъдиха анимационния филм „Червената шапчица“.

Оказа се, че най-ползотворна и за участниците, и за библиотеката бе именно тази представителна изложба. Веднага след нейното провеждане в библиотеката се записаха много нови читатели, а учениците станаха по-уверени, с желание да научат още повече и да демонстрират на всички своя потенциал и възможности.

В рамките на занятията на клуба участниците сами подготвиха и презентация за неговата дейност, която също показаха на своите съученици и учители, а библиотекарят създаде сайт: <http://chitatel.webnode.com/> за всички заинтересовани от работата му. За Деня на детската книга – 2 април, участниците сами издириха интересни източници, с които запознаха връстниците и съучениците си, като ги прочетоха във всички класове в часа на класния ръководител.

През м. май, извън темите на нашите сбирки, те издириха документи за 11 май – празник на св. св. Кирил и Методий, който е и професионален празник на библиотекаря, с което ме изненадаха приятно, както и за 24 май – Деня на славянската писменост и култура.

В следствие на първата ни представителна изява пред училищната общност сбирките ни започнаха да посещават все повече представители на различни звена в училището. Така например, на една от сбирките ни, посветена на творчеството на Дамян Дамянов, активно

участие взеха и представители на Ученическият съвет при 96 СОУ „Лев Николаевич Толстой“. До края на нашите сбирки за този срок остават още само няколко интересни занимания, и още една втора представителна изява. Тя е за периода април-юни и ще се проведе на 14 юни. Учениците се готвят за нея с голямо желание и вълнение.

Тези няколко месеца на съвместна работа оценявам като особено ползотворни както за библиотеката, която спечели много нови приятели, така и за участниците в клуба. Бе поставено началото на съвместната ни дейност с Ученическият съвет при училището, който все повече се интересува от работата на децата. В същото време членовете на „Съвременен читател“ придобиха по-голяма увереност в своите възможности, станаха по-информирани, научиха се да издирват, анализират и систематизират намерената информация, да използват сайтовете на библиотеки и издателства, енциклопедии и речници, разшириха и обогатиха своя кръгзор и изградиха нови представи за света на книгите. Не на последно място усвоиха умения за работа в екип и се убедиха, че библиотеката и библиотекарят са първите им помощници за успешното реализиране на техните лични идеи и желания.

Убедена съм, че през XXI век модерната училищна библиотека може успешно да изпълнява своите функции и задачи, съчетавайки традицията с приложението на информационните технологии, като по този начин съдейства за повишаването на интереса на децата към нея. Така тя ще бъде не само търсена и предпочитана като място за прекарване и осмисляне на свободното време, но и по-близо до своите читатели и приятели, като разкрива пред тях нови възможности и хоризонти за успешното повишаване на тяхната лична информационна грамотност и информационна култура.

Използвани източници

1. Инструкция за изпълнението на дейностите по проект BG051PO001-4.2.05-0001 „Училище за себеутвърждаване и подготовка към европейски хоризонти“:
http://uspeh.mon.bg/docs/Инструкция_28_09_12.pdf

Иновативни библиотечни услуги по дисциплини, свързани с човешкото здраве, предлагани от Централна медицинска библиотека

Жења Сурчева, Пепа Коцилкова, И. Митева, Иван Александров

Централна медицинска библиотека (ЦМБ) на МУ – София осъществява типичните за библиотеките функции в университетска среда. Нейни основни потребители са студентите, специализантите и преподавателите по различни дисциплини, свързани с човешкото здраве. Към библиотеката функционира и редакционен отдел, който през 2012 г. издава 13 научни медицински списания, част от които влизат в известни бази данни: CABI – Global Health Database, EMBASE – Excerpta Medica Database и Scopus. Две са иновативните библиотечни услуги, които се въведоха в ЦМБ – обучителен курс и електронен репозиториум. Започнахме и изграждане на „Дигитална библиотека в помощ на обучението”.

Курс „Основи на информационната грамотност. Биомедицинска информация – потребителски стратегии за издирване, обработка и използване”

Във връзка с все по-голямото значение на електронните ресурси в обучението, през 2009 г. колективът на библиотеката реши да стартира курс „Основи на информационната грамотност. Биомедицинска информация – потребителски стратегии за издирване, обработка и използване”.

Кое ни подтикна към създаването и въвеждането на услугата:

- Наличието на множество онлайн – източници, важни за здравното образование.
- Трудностите при окомплектоване на библиотечния фонд, дължащи се на проблеми в книгоиздаването и персоналните съображения на авторите на различните публикации, най-вече на учебниците.
- Ежедневна необходимост от консултиране на потребители от различни групи относно работата с търсачките въобще и конкретно работа със специализираните бази данни.
- Неразбиране на необходимостта за ползване на качествена медицинска информация и неумение за намирането ѝ.
- Непознаване на правилата за подготвяне на публикации, вкл. и на дисертационни трудове.
- Непознаване на правилата за описание и за цитиране на ползваната литература.
- Наличие на подготвен персонал, подходяща апаратура и зала.

При изготвянето на курса сме се съобразили с опита и със съдържанието на подобни изложения, провеждани в СУ „Св. Климент Охридски”, с препоръките на Американската библиотечна асоциация за придобиване на информационна компетентност, както и с резултатите от множество публикации по темата. Ръководител на курса е медицинско лице с научна степен, а другите лектори са хуманитари: библиографи, филолози и преводачи. В първоначалния си вид курсът бе посетен от 45 студенти, специализанти и докторанти, които получиха и Сертификат за участие.

Цел и кратко съдържание на първоначалния вариант на курса

„Основи на информационната грамотност. Биомедицинска информация – потребителски стратегии за издирване, обработка и използване” е интердисциплинарен курс за придобиване на информационна компетентност, подпомагаща „обучението през целия живот”. Няколко са основните цели, които си поставяме с него:

- създаване на умения за ориентиране в електронни и традиционни ресурси в областта на биомедицината, здравеопазването и естествените науки;
- усвояване на познания за използване на традиционни и електронни информационни източници;
- повишаване на кредитния рейтинг на МУ – София.

Курсът запознава участниците със структурата и правилата за работа в медицинска библиотека, с библиотечните каталози и със специализирани информационни източници от областта на естествените науки, клиничната медицина и здравеопазването. Акцентира се върху избора на източници и разработване на стратегии за търсене.

Програма на курса по информационна грамотност при МУ – София:

1. Библиотеката като организация. Цели, задачи и основни библиотечни дейности.
2. Теория на познанието. Що е познание и нарастване на познанието. Ефективност на доктрини и методологии.
3. Библиотечни ресурси в областта на медицината – традиционни и електронни каталози. Търсене на книги; на дисертации; на списания; видеофилми и продукти на CD-ROM, издирване на отделни публикации. База данни „Българска медицинска литература”.
4. Библиотечни ресурси в областта на медицината. Онлайн издирване на медицинска информация на свободен достъп. Медицински уебпортали, университетски страници, сайтове на големи библиотеки, свободни ресурси с медицински публикации.
5. Бази данни (БД) с медицинска информация. Основни характеристики на БД, специфика на медицинските БД. Работа с индекси и с тезауруса на БД MEDLINE.
6. Изграждане на стратегия за информационно търсене. Критерии за избор на информационни източници и критерии за качество на БД. Етични и правни проблеми при уебстраници и БД, свързани със здравеопазването.
7. Превод и реферирание. Научен превод. Трудности за адекватното използване на езикови еквиваленти. Реферати – допустима намеса.
8. Оформяне на публикация за научно медицинско издание. Структуриране на текст. Жанрови особености и техническо оформление.
9. Самостоятелно провеждане на тематично търсене на биомедицинска литература. Избор на ключови понятия; на вида на информацията и на източниците; подбор на релевантни документи, експортиране и съхранение.

При включването на курса в учебната програма на МУ – София възникнаха редица административни трудности, които бяха преодолени успешно. Съдържанието на всеки курс се определя и профилира според нивото на познания и потребностите на участниците. Активно работим за популяризиране на услугата – чрез сайта на библиотеката, чрез листовки, чрез лични контакти.

Развитие на курса

През 2010–2011 г. интерес към придобиване на информационна компетентност проявиха и представители на фармацевтична фирма, потребител на ЦМБ. Тенденцията на профилиране на курсовете продължи и през 2011–2012 учебна година, когато, въпреки продължаващият ремонт на ЦМБ, курсът бе посетен от специалисти по дентална медицина. Занятията се провеждат в компютърната зала на ЦМБ, която разполага с 10 места за самостоятелна работа с компютър.

За двете групи бяха подготвени адаптирани варианти на курса, включващ тематика, максимално близка до техните потребности.

- Обща част, включваща основни дефиниции, изграждане на стратегия за търсене, критерии за качество на уебстраници, етични и правни въпроси.
- Специална част, в която бяха представени свободно достъпни и платени източници на фармацевтична или дентална информация, както и видовете търсене в тях.
- За специалистите по дентална медицина бе проведен и семинар по проблемите при изготвяне на публикации.
- Курсовете завършиха с упражнение за самостоятелна работа с различните източници, на което участниците показаха завидни умения за работа.

Този наш опит ни кара да мислим, че за вече оформени в дадена област специалисти адаптираните курсове са по-интересни и по-полезни. Благодарение на курса по информационна грамотност впоследствие много докторанти индивидуално потърсиха консултации от нашите библиографи и редактори. Това им помогна да напишат научният си труд съгласно стандарта за описание, при това оформен добре като стил, език и като подредба.

Особено радостен за нас бе фактът, че въпреки включените в официалната учебна програма модули от типа на „Методика на научните изследвания и оформление на научен труд”, водени от представители на катедрите на МУ в различните му факултети, интерес към нашата презентация проявиха членовете на Асоциацията на студентите-медици към МУ – София. Те сами влязоха в контакт с нас и пожелаха 2 лекции: „Информационна компетентност за издирване и използване на свободни и абониран ресурси по биомедицина и здравеопазване” (дефиниции, източници и правила за търсене, критерии за качество, етични и правни въпроси) и „Изготвяне на медицински публикации – жанрови особености, правила на библиографско описание и на цитиране”. И двете изложения бяха предоставени на всички участници за по-нататъшна работа с тях. Това развитие ни кара да мислим, че посоката на профилиране и адаптация на курса по информационна грамотност според профила на посетителя е правилна.

Електронен репозиториум на ЦМБ – МУ София

Другата новост, върху която ЦМБ работи от 2010 г., е разработката на Репозиториум (<http://nt-cmb.medun.acad.bg:8080/jspui/>) за научните трудове на автори, пишещи в сферата на здравеопазването (книги, статии, лекции, презентации и други научни и образователни материали). Мисията на нашия репозиториум, подобно на всички институционални архиви, е:

- свободно и некомерсиално разпространение на научни публикации в глобалната мрежа;
- популяризиране на българската медицинска наука;
- дълготрайно съхранение на електронни документи;
- преодоляване на икономическите препятствия и промени в издателската дейност.

Репозиториумът е многопрофилен и институционален архив на научни произведения на академичния състав, специалистите и студентите на МУ – София. Материали, които подлежат на архивиране в него, са:

- статии (версии преди окончателния вид при печат или след него);
- книги (може и предварително депозиран в печатен вид в библиотеката);
- лекции, дисертации, образователни материали и др.

Ползи от репозиториума

- Възможност за временно (лекции) или дълготрайно (дисертации, книги) съхранение на трудовете на изследователи и преподаватели (при съхранение на основна част от авторските права за авторите).
- Възможност за допълнително разпространение на трудовете на работещите в МУ – София, автори и популяризиране на данните и метаданни за тях.
- Самостоятелно архивиране на научни публикации от авторите в репозиториума, като това не изключва публикуването на тези статии в списания.
- Спестяване на средства при преминаване от традиционен към електронен вид на издаване на научната продукция.
- Спестяване на време и на копирна хартия от страна на потребителите – екологични ползи.

Репозиториумът на ЦМБ е разработен чрез софтуерния продукт Dspace. Той е общоприет модел за организация на репозиториумите, съобразен с библиотечните стандарти и позволява да бъдат извлечени метаданни за съдържащите се в репозиториума материали. Актуализацията на съдържанието е перманентна. Репозиториумът ползва условията на Creative Commons, т.е. притежател на авторското право на всеки материал остава авторът на научния труд, като той предоставя на репозиториума правото да съхранява и разпространява с некомерсиална цел произведението му в електронна среда. За момента в репозиториума са обработени над 130 материала. Създаването му се посреща с интерес особено от по-младите учени.

Electronic Repository - Central Medical Library - MU, Sofia: Communities and Collections - Mozilla Firefox

nt-cmb.medun.acad.bg:8080/jspui/community-list

Централна медицинска библиотека – МУ София

Central Medical Library – MU Sofia

About Central Medical Library

Search DSpace

Go

Advanced Search

Home

Browse

Communities & Collections

Issue Date

Author

Title

Subject

Sign on to:

Receive email updates

My DSpace authorized users

Edit Profile

Help

About DSpace

Electronic Repository - Central Medical Library - MU, Sofia >

Communities and Collections

Shown below is a list of communities and the collections and sub-communities within them. Click on a name to view that community or collection home page.

- **Репозиториум на ЦМБ**
 - Автореферати на дисертации / Summaries of PhD Theses
 - Дисертации / Dissertations
 - Електронни книги / Electronic books
 - Лекции / Lectures
 - Материали в помощ на обучението в МУ-София / Educational materials
 - Статии / Journal Articles
- **От изданията на ЦМБ / CML-Journal Publications**
 - Acta Medica Bulgarica
 - Български медицински журнал / Bulgarian Medical Journal
 - Детски и инфекциозни болести / Child & Infections Diseases
 - Ендокринни заболявания / Endocrine Diseases
 - Медицински мениджмънт и здравна политика / Medical management and health policy
 - Медицински преглед / Medical Review
 - Обща медицина / General Medicine
 - Сестринско дело / Information for Nursing Staff
 - Съвременна стоматология / Modern Dentistry
 - Сърдечно-съдови заболявания / Cardiovascular Diseases
 - Хирургични заболявания / Surgery

Репозиториумът на ЦМБ е първото електронно хранилище за медицински публикации у нас и петият за България подобен продукт. Част е от системата OpenDOAR (The Directory of Open Access Repositories). Свързан е с handle системата (www.handle.net), която дава ефективно и сигурно средство за уникална и постоянна идентификация на цифрови обекти и е компонент от CNRI архитектурата.

Нашите надежди са, че той ще продължи да се разраства, тъй като според правилата на 7-ма рамкова програма на ЕК всяко изследване, финансирано от нея, трябва да публикува резултатите си в поне един репозиториум на свободен достъп.

Най-нови инициативи в ЦМБ

Надеждите ни като издатели на списания са, че както се споменава в резултатите от скорошното проучване на инициативата Publishing and the Ecology of European Research (PEER Project), репозиториумите не само не възпрепятстват издателската дейност, но и правят по-популярни уебстраниците на издателствата, както и самите списания. Очаква се ЕК да изработи документ, с който европейските правителства да бъдат стимулирани и да подкрепят по-нататъшното изграждане и разширение на репозиториумите.

И накрая, но не по важност – по инициатива на учени от Катедрата по ендокринология стартирахме изграждането на Дигитална библиотека в помощ на обучението в МУ – София (<http://www.medun.acad.bg/cmb.htm/Virtualna%20biblioteka/Virtual1.html>). Най-радващото в случая е, че идеята дойде от университетски преподавател, осъзнаващ както ролята на онлайн ресурсите за младите хора, така и тази на библиотеката при създаването и поддръжката на тези ресурси. Така екипът на ЦМБ се стреми да бъде в крак с новостите и да обогатява и модернизира спектъра на предлаганите услуги.

Използвана литература

1. БДС 17377-96. Библиографско цитиране. С., Комитет по стандартизация и метрология, 1996 г.
2. Винарова, Ж., П. Пенчева и И. Пенджуров. Методика за оценка на първична информация от български медицински уебсайтове. – Мед. преглед, 42, 2006, № 3, 110-115.
3. Врабчев, Н. Медицинска информатика. С., 1997, 151 с.
4. Димова, А. Увод в теорията на превода. Шумен, Шуменски университет „К. Преславски”, 2007, 120 с.
5. Еко, У. Как се пише дипломна работа. С., ИК „Ал. Панов”, 1999.
6. Московски, Г. и Хр. Рафаилов. Аналитико-синтетично и стилно-езиково обработване на информационни материали. С., МНЗ – НЦНМИ, 1975.
7. Указания за редакционно-издателска работа. С., ЦИМ, 1997.
8. Хофстеде, Х. Изследване на културата. С., Класика и стил, 2005, 270 с.
9. Чонгарова, И. Интеркултурната комуникация. Аспекти на лингвокултурната теория и практика. Пловдив, Пловдивски университет „П. Хилендарски”, 2002, 157 с.
10. Шишманов, Кр. Информационни системи в здравеопазването. Свищов, Академично издателство „Ценов”, 2005, 154 с.
11. A Very Brief Introduction to Open Access – by Peter Suber <http://www.earlham.edu/~peters/fos/brief.htm>
12. ALA Professional Tools <http://www.ala.org/ala/proftools/standguides/standardsguidelines.htm>
13. Craan, F. and D. M. Oleske Medical Information and the Internet: Do You Know What You Are Getting? Journal of Medical Systems, 26, No 6, 511-518.

14. eEurope 2002: Quality Criteria for Health related Websites – <http://www.jmir.org/2002/3/e15/>
15. Hoopes, J. Peirce on signs. Chapel Hill, University of North Carolina Press, 2001, 219 p.
16. Kapoun, J. Teaching undergrads WEB evaluation: A guide for library instruction. – C&RL News, July/August 1998 Volume 59 No. 7.
17. Kroes, Neelie Vice-President of the European Commission responsible for the Digital Agenda Making Open Access a reality for Science Publishing and the Ecology of European Research (PEER) Project Conference Brussels, 29 May 2012 (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/12/392&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>)
<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/crlnews/backissues/1998/julyaugust6/teachingundergrads.cfm>
18. Medical Information on the Internet http://www.mlanet.org/resources/hlth_tutorial/mod1.html
19. OVID <http://site.ovid.com/site/help/documentation/>
20. Penrod, C., RM Merrill, R Thackeray, DL Eggett, E. Thomas. Measuring the Relevance of Evaluation Criteria Among Health Information Seekers on the Internet
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22113902>

Библиотеката, в която услугите за незрящи читатели вървят напред

Ивайло Маринов

Обслужването на читатели с различни потребности е сериозна задача, която изисква осигуряването на допълнителни условия за физически достъп, закупуване на технически устройства и различни нови софтуерни решения. Развитието на софтуерните технологии през последните години ни подтикна да отдадем специално значение на достъпността до библиотечно-информационните технологии на хора, за които традиционните „хартиени“ библиотеки не са достъпни. Към тази група спадат хората с частична или пълна загуба на зрение. Това е група от читатели, която има огромна нужда от актуална научна литература, представена в подходящ за използване вид. Удобни за използване са електронните ресурси, сканираните документи и материали, разпечатани на брайлов шрифт.

Вече почти седем години библиотеката към Нов български университет (НБУ) предлага библиотечно-информационни услуги за зрително затруднени. Началото е поставено през 2005 г., когато в рамките на една година ръководството реализира два проекта. Дейностите по двата протичат почти едновременно. По проект „Open access to knowledge resources for blind users and other library patrons in the New Bulgarian University”, финансиран по програма Higher Education Support Program (HESP), на Институт Отворено Общество – Унгария, е създадено специализирано читателско място за хора с нарушено зрение. Със средства по проекта са закупени персонален компютър, брайлов принтер, брайлов дисплей и скенер формат А3.

Брайловият дисплей е електромеханично устройство, чрез което компютърният потребител може да чете ред по ред съдържанието на екрана, като текстът се изобразява под формата на брайлови символи. Редът за четене е изграден от специални „меки клетки”. Във всяка клетка има 6 или 8 игли, направени от метал или пластмаса и разположени в правоъгълна форма. Иглите могат да се повдигат и спускат в зависимост от електрическите импулси, които получават. По този начин се симулира ефектът на изпъкналите точки в Брайловото писмо, отпечатани на хартия.

Брайловият принтер е доста скъпо периферно устройство, което принтира текстови документи и графики във вид на брайлов шрифт. За отпечатване се използва дебела хартия. При работата с него се изискват поне минимални познания по писане на брайл. Оптичният скенер е добре познато устройство. Чрез него се сканират хартиени документи. За нуждите на незрящите читатели документите се разпознават с програма за оптично разпознаване на символи.

По втори, вътрешен проект към университетски фонд на НБУ, е изградена шумоизолирана кабина, в която е инсталирана техниката и е настанено читателското място. След консултация със сътрудници от фондация „Хоризонти” са закупени екранен четец Jaws for Windows 6.0, ABBYY FineReader – програма за оптично разпознаване на символи и Acrobat Reader Standart. Екранните четци са компютърни програми, които идентифицират и интерпретират това, което се вижда на монитора. Резултатът се представя и извежда или чрез синтезатор на реч, или през брайлов дисплей. Софтуерът за оптично разпознаване на символи обработва оптичното изображение от снимките на сканираните материали и ги съхранява в текстов вид.

Инсталирана е и програма за синтез на българска реч. Това е програмата SpeechLab 2.0, дарена за безплатно ползване от Българска асоциация за компютърна лингвистика. На входа на библиотеката и още няколко места са поставени указателни табели на брайл. Проведено е и двуседмично обучение на библиотечния персонал. Следва разгласяване на услугите в средите на потенциалните студенти и читатели. Започва изграждането на дигитални колекции от сканирани документи, предназначени за незрящите от цялата страна.

На читателите е предоставена възможност безплатно да ползват електронния каталог на библиотеката и останалите електронни ресурси на университета.

В началото на 2008 г. Нов български университет печели проект пред Агенцията за хора с увреждания към Министерството на труда и социалната политика, насочен към интегриране на хора с трайни увреждания в обичайна работна среда, чрез осигуряване на достъп, адаптиране и оборудване на работни места. Проектът е за създаване на работно място за човек, който специално да координира услугите за незрящи. Задачата на координатора на библиотечни услуги е да приема по електронната поща, Скайп или телефон поръчките на регистрираните читатели, да сканира и разпечатва на брайл поисканите материали и да съдейства на ползвателите на читателското място по технически въпроси. По същия проект в двора на университета е положена тактилна пътечка, която води от тротоара на ул. Монтевидео до входа на библиотеката. Пътеката е изградена от релефни плочи, които насочват незрящите и улесняват придвижването през двора на университета и намирането на университетските корпуси. При последващи ремонти тя е разширена и сега тактилна настилка е поставена и във вътрешния двор на сградата.

Услугите, които библиотеката на НБУ предлага, са предназначени за незрящите от цялата страна и са напълно безплатни. Даваме си ясна сметка, че придвижването, особено в градска среда като тази на нашата столица, е голямо предизвикателство. За улеснение, регистрираните незрящи потребители могат да правят заявки за брайлов печат, сканиране и оптично разпознаване на документи по телефона, електронната поща и Скайп, без да се налага лично да идват до университета. След това могат да получат заявените книги и документи по най-удобния за тях начин. Разбира се, ние се радваме най-много, когато студентите посещават читателското място и използват техниката.

Библиотеката участва много активно в кампаниите на университета за привличане на нови студенти, в това число и незрящи такива. За целта си сътрудничим с останалите звена в университета и предлагаме на незрящите кандидат-студенти и студенти да полагат приемните си тестове, контролните си и семестриалните си изпити в електронен вид при нас. Таксата за обучение за студенти със зрителни и други увреждания са с 50% по-ниски, като за студентите с нарушено зрение се отпускат и допълнителни стипендии за бакалавърските и магистърските програми.

Периодично публикуваме информация за новите и най-четените книги в пощенските списъци на незрящите потребители. Популяризираме услугите на библиотеката и взаимодействаме с други организации, заинтересовани от нашата работа. Такива са училищата за деца с нарушено зрение и националното читалище на слепите в България „Луи Брайл 1928”.

Към настоящия момент ние обслужваме 53-ма активно четящи потребители, като за техните нужди сме дигитализирали 470 заглавия научна литература и периодични издания. В Нов български университет вече се обучават 11 студенти с нарушено зрение.

Развитието на услугите за незрящи е част от дългосрочния план за изграждане на електронни услуги и дигитални колекции в библиотеката на НБУ. Това включва разширяване на вече съществуващата техническа база, закупуване на софтуер за управление на дигиталните колекции и защитен достъп до тях.

Напоследък в употреба все повече навлиза терминът „зелена библиотека”. Общата световна тенденция е да се използват все по малко природни ресурси при обслужването на читателите. Това предполага намаляване на използването на хартиени документи в библиотеките и въвеждането на все повече електронни услуги. Именно развитието на електронните услуги и електронните книги правят библиотеките достъпни за незрящи читатели. Преди две години, в едно телевизионно предаване, аз бях представен като служител на библиотеката за незрящи към НБУ. Получи се добра шега. Хубавото е, че такава, отделна библиотека към НБУ няма. Още по-хубавото е, че екипът на библиотеката развива услугите за незрящи като част от общата стратегия на университетска библиотека.

НОВИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД БИБЛИОТЕЧНИЯ ПЕРСОНАЛ И НЕГОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, ОБРАЗОВАНИЕ И КВАЛИФИКАЦИЯ

Специалност Библиотечно-информационни науки в Софийския университет „Св. Климент Охридски” – традиции и иновации

Симеон Недков

Още със създаването на Софийския университет през 1888 г. библиотекознанието става авторитетна научна дисциплина в него. Първият ректор – проф. Александър Теодоров-Балан започва академичната си кариера и като отговорен за създаването и развитието на библиотеката на Университета през 1888 г., а през целия си дълголетен творчески път винаги има тясна връзка с българската библиография, част от която самият той създава. През септември 1889 г., начело на Университетската библиотека за седем поредни години застава проф. Любомир Милетич. С неговото име се свързва създаването на Славянски семинар, който в своите „Известия” публикува за първи път в България поредица от библиографски указатели.⁶³ За първи път библиотекознанието е включено като учебна дисциплина в Софийския университет от дългогодишния директор на Университетска библиотека Стоян Аргиров през 1919/1920 учебна година.⁶⁴

Нов етап на преподаването на библиотечни дисциплини в Университета започва с назначаването на младия и изключително добре подготвен частен хоноруван доцент Тодор Боров през януари 1943 г. Той е специализирал библиография в Берлинския университет през 1924–1927 г.⁶⁵ След дълбоките обществени промени в България след Втората световна война идва ред и на създаването на самостоятелна специалност „Библиотекознание и библиография” във Философско-историческия факултет на СУ. Тя е оглавена от проф. Тодор Боров.⁶⁶ С много голям ентузиазъм той поставя основите на специалността и съвременната катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика” (БИНКП).

Съвременната специалност „Библиотечно информационни науки” (БИН) е създадена от проф. д-р Ани Гергова през 1993 г. Разработва се учебен план съгласно международния академичен опит при подготовка на БИН-специалисти. Планът получи много висока оценка и от ИФЛА го отпечатаха за да служи за образец като приложение на своя орган. развитието на специалността продължи под ръководството на проф. д-р Александър Димчев. Неговият висок професионализъм и академизъм бяха високо оценени от колегията на Философски факултет и той 12 години беше в деканското ръководство – 4 години заместник декан и два поредни мандата, 8 години, Декан на Философски факултет. Избирането на проф. Димчев на този най-висок пост в най-големия факултет в Софийския университет, допринесе за издигане на авторитета на специалност БИН както в страната, така и в чужбина. С негово съдействие беше подписан Договор за сътрудничество между Софийския университет и Университета за приложни изкуства в Ханوفر, Германия, както и с Орловския институт за изкуства и култура в Русия.

⁶³ Янакиева, Т. Създаване и развитие на библиотечното образование в СУ „Св. Климент Охридски”. Специфика и интегритет в съобществото на университетските дисциплини. ГСУ, ФФ, книга „Библиотечно-информационни науки”, т. 1, 2008, с. 7

⁶⁴ Пак там, с. 11

⁶⁵ Пак там, с. 13

⁶⁶ Пак там, с. 17-18

Първата акредитация на специалност БИН през 2004 г. беше извършена при ръководител на катедрата доц. д-р Татяна Янакиева. Тя е безспорен професионалист и се радва на уважението на библиотечната колегия в страната. Затова доц. Янакиева беше избрана за първи председател на новосъздадения през 1992 г. Съюз на библиотечно-информационните работници (СБИР). В резултат на нейния последователен изследователски труд беше издаден луксозен том с избрани произведения на създателя на специалността „Библиотекознание и библиография” и катедрата проф. Тодор Боров.

В днешната специалност БИН се обучават студенти в трите степени на висшето образование – бакалавър, магистър и доктор.

Образователно-квалификационна степен „бакалавър” по специалност „Библиотечно-информационни науки”

Форми на обучение и брой на приеманите студенти в бакалавърска програма БИН:

- Редовна – ежегоден прием средно 60 студенти. Условия за прием – конкурсен изпит по български език и литература, история; западен език или матура.
- Задочна – ежегоден прием средно 30 студенти. Условия за прием – конкурсен изпит по български език и литература, история; западен език или матура.

Квалификационната характеристика на програмата (бакалавър по библиотечно-информационни науки) е в съответствие с целите на специалността. Завършилите са подготвени за работа в:

- научните (национални, академични, университетски), общодостъпните (държавни, общински, читалищни) и в специализирани библиотеки (към училища, колежи, към производствени, обслужващи, търговски, бизнес, медийни и други институции);
- информационни центрове, структури и звена с производствени, брокерски или с дистрибуторски функции (национални – НАЦИД, ЦМА, ЦСБ, ЦТБ, към академии, министерства, общини, бюра, агенции);
- документационни служби на издателства, на редакции на периодични издания и на други средства за масова информация;
- компютъризирано информационно обслужване, предоставяне на бизнес-информация и международен информационен обмен;
- книготърговията и разпространението на печатни издания (търговия на едро, борси, дистрибуторски агенции).

Общата идея е учебните програми да бъдат в синхрон с изискванията в международен план към подготовката на БИН-специалистите и да гарантират усвояване на професионални умения, съответни на тези, към които се стремят аналогични висши училища в Европейския съюз и САЩ, застъпващи специалност БИН.

Специалност БИН в СУ има стратегия за анализ и съпоставимост на програмите с тези от чуждестранни висши училища, която се гради върху:

- Създаването на партньорства с чуждестранни висши училища, в които се изучават БИН-дисциплини. Специалността поддържа тесни връзки с:
 - Emporia State University, School of Library and Information Management – Канзас, САЩ
 - University of Applied Sciences and Arts – Хановер, Германия
 - Universite Baurdeaux 3 „Michel de Montaigne” – Бордо, Франция
 - Saxion Hogeschool Ijseland – University of Professional Education – Девънтър, Холандия
 - Варшавския университет – Варшава, Полша

- Краковския университет – Краков, Полша
- Университета във Вилнюс, Литва
- Университета в Сарагоса, Испания;
- участие на чуждестранни гост-лектори в специалност БИН в СУ;
- обмен на преподаватели и студенти по програма Еразъм;
- участие на преподаватели от специалност БИН като лектори в чужбина;
- членство на специалността в международни професионални организации:
 - EUCLID (European Association for Library and Information Education and Research)
 - AIB (Association Internationale de Bibliologie);
- сътрудничество с международни професионални организации:
 - American Library Association
 - British Library Association;
- организация на международни прояви от специалност БИН.

От гледна точка на образователните цели и задачи на специалността и на академичните изисквания самооценката ни за образователната ѝ дейност на ОКС “бакалавър” като положителни страни трябва да изтъкнем:

- Добра структура на учебния план, формираща два основни блока:
 - общообразователен – основни обществени науки (философски, социологически, културоложки, литературоведски и др. дисциплини), необходими за съвременния БИН-специалист. Този общообразователен блок има за цел да запознае студентите с методологическия инструментариум в научното поле на съвременното обществознание, да предложи основни познания за системата на писменото общуване и на обществените комуникации и на метасистемите, които подпомагат този процес.
 - специализиран – дисциплини, които формират професионалните компетентности, необходими за БИН-специалистите.
- Добро съотношение между дисциплините от общообразователния и специализирания блок (24% към 76%).
- Акцентиране върху информационните и комуникационни технологии (ИКТ). Специализираните дисциплини по ИКТ обхващат 18% от хорариума на задължителните учебни дисциплини. Това са: ИКТ I част – Въведение в информационните технологии; ИКТ II част – Дигитализация и дигитализиране; ИКТ III част – Базис данни; Уеб-проектиране.
- Приложение на ИКТ във всички специализирани дисциплини – 55%. Важна цел за формиране на съвременни професионални компетентности у БИН-специалистите е широкото прилагане на ИКТ и интернет в целия образователен процес. Постигнат е напредък в тази насока.

Задължителните дисциплини с практическа насоченост, в които се използват ИКТ за обработка на данни, за търсене в онлайн бази данни заемат 55% от общия хорариум на специалността. Това са „Документални източници и обработка на документална информация”, „Информационен анализ”, „Библиотечни ресурси”, „Потребители и ползване”, „Информационни системи”, „Изследователски методи в БИН”.

Периодично се анализира и обновява действащата учебна документация, като се взема предвид студентското мнение, мнението на потребителите и съвместимостта ѝ с документацията от европейското пространство на висшето образование.

Съгласно утвърдената практика във Философски факултет в края на всяка учебна година се прави преглед на необходимостта от осъвременяване на учебните планове и на Катедрен съвет се обсъждат предложените изменения в учебните програми по отделните

дисциплини. В специалност БИН ежегодно са актуализирани най-динамично развиващите се учебни дисциплини свързани с обучението по информационни и комуникационни технологии (ИКТ), както и други дисциплини, прилагачи ИКТ.

На всички заседания на Катедрения съвет присъства представител на студентите от Студентски съвет, който внася за обсъждане предложенията на студентите за изменения на учебния план и учебните програми. Диалогът между студенти и преподаватели, както и с ръководителя на катедрата винаги е бил конструктивен и резултатен.

Тясното сътрудничество с университети от ЕС по програма Еразъм дава възможност на специалност БИН от близо да следи сродните специалности и да се ползва от техния опит. Ежегодно в специалността гостуват утвърдени специалисти от партньорските университети, които изнасят лекции по актуални проблеми на библиотечно-информационните науки. В срещи-разговори с ръководителя на катедрата и с колегията се обсъждат актуални промени в учебните планове и програми в партньорските университети.

Ежегодно ръководителят на катедрата и още двама преподаватели участват в Международна лятна студентска школа, на която се провежда едnodневен семинар за преподавателите от шестте партньорски университета от ЕС. На него се обсъждат въпроси свързани с интеграцията в обучението по библиотечно-информационни науки, обмяната на студенти и преподаватели по програма Еразъм, други съвместни прояви в областта на учебната и научноизследователската работа. От българска страна, специалност БИН предложи провеждането на ежегодна теоретична онлайн-конференция. Първата се състоя на 16 май 2012 г., като организатор и „домакин” бе катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика”, Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”. Темата бе: „Тенденции в развитието на университетските специалности в областта на БИН в условията на бързо развиващите се ИКТ” (Trends in the development of the university specialties in the sphere of library and information sciences within the frames of the fast developing information and communication technologies). Работен език – английски. По инициатива на специалност БИН върви съгласувателна процедура между седем партньорски университета за издаване на електронно списание в тази професионална област. Първият брой трябва да излезе в световната мрежа до края на 2012 г.

Осигурена е вътрешноинституционална мобилност на преподавателския състав с оглед поддържането на академичните стандарти на преподаваните учебни дисциплини. Осигурено е научното израстване на преподавателския състав. През последните две години 4 доценти се хабилитират за професори и 4 асистенти защитават дисертации през последните пет години.

За осигуряване на по-тясна връзка между университетското образование и практиката в специалността са привлечени едни от най-добрите специалисти в страната в областта на библиотечно-информационните науки. Голяма част от научните сътрудници на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий” и лично нейната директорка проф. Боряна Христова са хонорувани преподаватели в специалността. Хоноруваните преподаватели поемат една трета от годишната учебна натовареност в специалността – средно 2 000 часа. Това е съществена подкрепа за професионалното израстване на студентите, тъй като всички те са на основен трудов договор в национални, научни и университетски библиотеки и информационни центрове.

Библиотеката на специалност БИН стана част от библиотечната мрежа в СУ. Така вече има възможност да поддържа редовно абонамента на специализирани издания за специалността. Относителен дял на новопостъпилите библиотечни единици на хартиен и електронен носител през последните 5 г., свързани с обучението в специалност БИН е 1/1.

Електронна библиотека на специалност БИН – <http://62.44.124.142:8080/jspui>

През 2010 г. бе разработен проект „Създаване на електронна библиотека на специалност БИН”. По такъв начин студентите от специалност БИН разполагат с най-съвременната форма за отворен достъп до информацията на учебно съдържание от публикациите на преподавателите в катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика”. Те имат възможност чрез интернет от различни точки у нас, а и от чужбина да се подготвят за своите занятия и изпити, използвайки ресурсите на Електронната библиотека на специалност БИН.

Философски факултет на СУ разполага с две големи библиотеки за своите студенти в Ректората на СУ и в бл. 2 в съседство с бл. 1, където е специалност БИН. Те са съвременно оборудвани, разполагат с големи читални и многобройни компютри за читателите си.

Изградена е организация за поддържане и развиване на съвременните методи в преподаване на учебния материал и водене на практическите занятия и за оценяване на постиженията на студентите. Провеждат се общоуниверситетски конференции и научни семинари за обсъждане на проблеми, свързани с осъвременяване на методите на преподаване. Осъществяват се редовни обучения на преподаватели за въвеждане на съвременни методи на преподаване.

Ежегодно в специалност БИН се провеждат семинари за преподаватели и докторанти за обучение в най-новите методи на преподаване:

- 2008 г. Гюлечица – обсъждане на Учебните планове и възможността за стартиране на дистанционно обучение в специалност БИН.
- 2009 г. Етрополе – Обучение за работа със софтуерната платформа – Moodle Course Management System (CMS).
- 2010 г. Юндола – Обсъждане на Учебния план ОКС „магистър” в специалност БИН.
- 2011 г. Юндола – Обсъждане на Учебния план ОКС „бакалавър” в специалност БИН.

Най-резултатно е прилагането на софтуерната платформа – Moodle Course Management System (CMS): <http://elearn.uni-sofia.bg/course/category.php?id=112>.

В специалност БИН се прилага метода на дискусиите, презентации с помощта на мултимедия – всички аудитории са осигурени с мултимедия, а преподавателите и докторантите са обучени за ефективното ѝ използване в учебния процес. Успешното прилагане на съвременните методи за преподаване по отделните учебни дисциплини е най-доброто доказателство за положителните резултати от практическите занятия. Периодично се анализират и огласяват резултатите, свързани с методите на преподаване и оценяване на постиженията на студентите, като се взема предвид и студентското мнение.

Специалност БИН непрекъснато търси обратната връзка със студентите и тяхното мнение за съдържанието на учебния план, учебните програми и методите на преподаване. Съобразно тях ежегодно се правят корекции във всички документи свързани с учебния процес за най-пълно задоволяване на изискванията на студентите. Ръководителят на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика” при специалност БИН ежесечно се среща със студентите от отделните курсове и обсъжда с тях учебния процес. Всички предложения на студентите се внасят и разискват на Катедрен съвет.

Поддържа се активна връзка и със завършилите студенти чрез Фейсбук, където има сформирана група „Приятелите на БИН в СУ”. Най-ярко потвърждение за непрекъснатата връзка със завършилите студенти е кандидатстването на много от тях в докторската степен на специалност БИН, включително и от чужбина. Празникът на специалността – 11 май – е другото свързващо звено със завършилите специалност БИН.

Осигурена е мобилност на студентите чрез частично обучение в избрано от тях ВУ в страната и чужбина.

Обмен на студенти, докторанти и преподаватели по програма Еразъм в специалност БИН							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2006-2011
Чуждестранни студенти от ЕС в специалност БИН на СУ	1	2	2	1	1	1	8
Български студенти в чужди университети в ЕС (в т.ч. бакалаври, магистри и докторанти)	3	3	2	4	2	1	15
Чужди преподаватели в специалност БИН	3	2	5	4	3	4	21
Български преподаватели в чужди университети в ЕС	1	1	1	1	1	1	6

Образователно-квалификационна степен „магистър” по специалност „Библиотечно-информационни науки и културна политика”

В специалност БИН се предлага задочно обучение в магистърска програма БИНКП. Учебният ѝ план е утвърден от Академическия съвет на СУ с Протокол №14 от 16.07.2003 г. Целта на учебния план и учебните програми в ОКС „магистър” е да се постигне разнообразие от професионални компетентности в областта на библиотечно-информационните дейности и да се подготвят специалисти с интердисциплинарна насоченост, които да са в състояние да се адаптират към бързо променящата се информационна среда.

Учебният план и програми са разработени в съответствие със Закона за висшето образование. Те „надграждат” знанията и обогатяват опита, натрупани в предходните образователни равнища – на бакалавърска степен по библиотечно-информационни науки и висше образование по други специалности. От гледна точка на образователните цели и задачи на специалността и на академичните изисквания самооценката ни за образователната ѝ дейност на ОКС „магистър” като положителни страни трябва да изтъкнем.

Добра структура на учебния план, формираща два основни блока:

- специализиран – дисциплини, които формират професионалните компетентности, необходими за БИН-специалистите.
- профилиращ – основни науки в областта на БИН и културната политика. Този блок има за цел да запознае студентите с методологическия инструментариум в научното поле на съвременното обществознание, да предложи основни познания за системата на културата и на обществените комуникации.

Форми на обучение и брой на приеманите студенти в магистърска програма БИНКП: Задочна – ежегоден прием средно 20-30 студенти. Условия за прием – събеседване. Квалификационна характеристика за магистърската програма – магистър по библиотечно-информационни науки и културна политика. Основните цели на обучението са:

- Познание за съвременните културно-информационни процеси.
- Изграждане на практически маркетингови умения за работа на културния пазар.

- Интегративна подготовка за осъществяване на дейности в основните културни институции – библиотеки, музеи, архиви.
- Развитие на умения и навици за работа със съвременните информационни технологии.
- Управленски умения за формиране на национална и регионална културна политика.
- Подготовка на специалисти с компетентности за качествено информационно обслужване в различните области на науката, образованието и бизнеса.

Завършилите магистърската програма получават професионални компетентности за:

- Работа в библиотеки, информационни центрове, музеи, читалища и други научни и културни институции.
- Ръководство и управление на културно-информационни институции на национално и регионално ниво.
- Координиране на информационните връзки и мрежи между културните институти и звена на национално и регионално равнище.
- Информационно осигуряване на науката, образованието и културата.
- Информационно обслужване на бизнеса.
- Експертни анализи и оценки на проекти, гарантиращи достъп до информационните ресурси в страната и чужбина и информационен обмен на България с други държави;

Общата идея е учебните програми да бъдат в синхрон с изискванията в международен план към подготовката на БИН-специалистите и да гарантират усвояване на професионални умения, съответни на тези към които се стремят аналогични висши училища в Европейския съюз и САЩ, застъпващи специалност БИН.

Научноизследователска дейност

За тази цел в СУ беше разработена, обсъдена и приета за изпълнение „Стратегия за развитие на науката в Софийския университет „Св. Климент Охридски” 2009 – 2014 г.” Стратегията е концептуална рамка, в която ще се реализират конкретните политики по насърчаване на развитието на научните изследвания и кариерното израстване на колегите от академичната общност. Тя предлага също институционални механизми, които да преодолеят основни проблеми пред по-масово и по-интензивно участие в изследвания с обществен ефект и международна значимост.

През последните пет години в специалност БИН са разработени следните проекти на ниво Философски факултет.

2009 г. – Моделиране на електронна база с пълнотекстово съдържание по дисциплини от учебния план на специалност „Библиотечно-информационни науки” в бакалавърска степен (редовно обучение) Moodle

Целта на този проект е моделиране на електронна база от пълнотекстови учебни материали по учебни дисциплини в бакалавърска програма „Библиотечно-информационни науки” към ФФ. За постигане на целта се приложи теоретичния модел „Интернет център за достъп до съдържание”, а като софтуерна платформа – Moodle Course Management System (CMS). Актуалността на проблематиката е безспорна. Неоспоримо е, че динамичното

развитие на информационните и комуникационните технологии създава условия за нововъведения и в образователната система. Досегашният опит показва, че те допринасят както за подобряване условията за комуникация между обучаващи и обучавани, така и за разнообразяване на организирани форми за учебния процес и самоподготовката.

Подходяща форма за реализирането на подобно обучение е именно интернет модела, позволяващ съчетаване на интерактивност и свободен достъп до учебни информационни ресурси. Чрез осигуряването на условия за интернет подпомогнато обучение в крайна сметка се достига до:

- нововъведения в организиране на учебния процес;
- изграждане на бази от учебно съдържание в електронен формат;
- прилагане на технологии за обучение, водещи до интеграция при усвояването на знания и умения (integrated learning) по всяко време (anytime) и от всяко място (anyplace).

Ефектите от реализирането на разработката са в няколко направления, но като най-съществени могат да се посочат следните:

- създават се технически и технологични възможности за оборудване на специализирана зала за e-learning;
- осигурена е основа за въвеждане на съвременни методи в преподаването;
- студентите от бакалавърската степен разполагат с денонощен достъп до материали за подготовка по изучаваните учебни дисциплини, проверка на знания, както и постоянна онлайн връзка с колеги и преподаватели.

Динамичното развитие на информационните и комуникационните технологии (ИКТ) създаде условия за значими промени в широкообхватна гама от обществени практики. В същите мащаби тези изменения доведоха до нововъведения и в образователната система. Появиха се нови специалности, подобриха се условията за комуникация между обучаващи и обучавани, разнообразиха се организирани форми за обучение и възможностите за самоподготовка. Водещият принцип за нововъведенията се свежда до „обучение чрез знания към компетентност”.

Обучението, подпомогнато от възможностите на съвременните компютърни мрежи, се появи на пазара на услугите като нова фаза в дигиталната революция и превърна обучението и образованието в нова индустрия. Макар да е в начална и фрагментирана фаза на развитие, интернет обучението се развива динамично с различни модификации и перспективи.

Все още се дискутират въпросите, свързани със същността на обучението чрез компютърна мрежа, неговите различия от традиционните методи на обучение, доколко повишава ефективността на компютърно базираното обучение, съвместимостта му с използваните досега средства, бъдещото развитие на образователните технологии и др. И все пак, вече се налага следното определение за интернет обучение: онлайн обучение, съчетаващо интерактивност, безпрепятствен достъп до информационни ресурси, подпомагане и структуриране на ученето и учебния материал чрез новите технологии и услуги на компютърните мрежи.

Опитът до момента сочи, че чрез развитието на интернет обучение в крайна сметка се достига до комплекс от:

- обслужване на обучението (осигуряване на достъп и организиране на учебния процес);
- технологии за постигане на високо ниво на интеграция на процесите за усвояване на знания и умения (integrated learning; anytime; anyplace).

Изборът на софтуерната платформа беше направен след проучване на разпространявани и прилагани CMS в други специалности и учебни заведения за разработване на онлайн достъпно учебно съдържание. Проучените системи бяха подложени на сравнителен анализ с акцент върху следните характеристики:

- платформата да е с отворен код и да се разпространява безплатно;
- да поддържа различни езици, включително български;
- да предоставя добри възможности за бърз достъп до текстови масиви с голям обем;
- да е възможно актуализирането на учебното съдържание да се осъществява от преподавателите;
- да предлага възможности за: изграждане на учебно съдържание в текстов формат, изграждане на учебно съдържание във вид на уеб страници, изграждане на пълнотекстови е-книги, въпросници, онлайн тестове, онагледяване на материала с графични елементи и пр.;
- да осигурява двупосочна комуникация между преподавателите, преподавателите и студентите и между самите студенти чрез възможностите за дискуссионни форуми, чатове, e-mail и др.;
- всеки преподавател да има възможност да контролира достъпа до съответни учебни материали както за всички студенти, така и за отделни групи от тях;
- всеки преподавател да разполага с постоянен онлайн мониторинг на извършваните от студентите действия в сайта.

Основното заключение е, че Moodle CMS е разпространена и ефективно използвана система, достатъчно надеждна и съвместима със спецификата на обучението във висшите училища. Следва да се отбележи, че тя вече се прилага в СУ (<http://elearn.uni-sofia.bg>), НБУ (<http://moodle.nbu.bg/>), Стопанска академия „Д. А. Ценов“ (<http://www.eacademy.bg/>; <http://moodle.eacademy.bg/>) и други висши училища в страната, както и в чужбина (например <http://moodle.uni-due.de/>).

През 2010 г. бе разработен проект за създаване на Учебна електронна библиотека на специалност БИН – <http://62.44.124.142:8080/jspui/?locale=bg>

За съвременното общество на знание достъпът до информация е предпоставка за изграждане, развитие и утвърждаване на основните му ценности. Безспорно, записаното знание създава условията за прогрес и приемственост. То позволява съхраненото знание, постоянно да катализира появата на ново познание. С развитието на технологиите начините за комуникация в обществото се промениха и развиха с бързи темпове. Появиха се комуникационни канали, преодоляващи ограниченията пред обмена на информация и знание. Днес само липсата на добра интернет връзка или ограниченията на собствения компютър са причините, които могат да попречат на реалната комуникацията между хората.

В тази среда, за да се постигне развиването на все по-конкурентна икономика, основана на знанието, е необходимо да се подобри генерирането на знания чрез изследвания, разпространението на знанията чрез образование и прилагането на знанията чрез иновации. Всички изследвания се създават на основата на предишна изследователска дейност и зависят от възможностите на учените да имат достъп до научни публикации и данни от изследванията, които да споделят помежду си.

Все по-активно се използва научна информация в цифров вид. Технологичната промяна предлага огромни възможности, както пред изследователите, така и в процеса на обучение на бъдещи специалисти във всички сфери на научния и обществен живот. Наблюдава се активна дейност, която води до „раждането“ на изцяло електронни ресурси от една страна и до цифровизирането на съдържанието на съществуващи в традиционна форма

документи, от друга страна. В тези процеси активни участници са издатели, научни институции, библиотеки.

Създаването и поддържането на електронни библиотеки е предпоставка за осигуряване на бърз и надежден достъп до информация. Електронните библиотеки са част от образователния процес във всички европейски университети. Неоспоримо е, че динамичното развитие на информационните и комуникационните технологии създава условия за нововъведения и в образователната система. Досегашният опит показва, че те допринасят както за подобряване условията за комуникация между обучаващи и обучавани, така и за разнообразяване на организиранияте форми за учебния процес и самоподготовката.

Необходимостта от създаване на електронна учебна библиотека за целите на образователния процес е продиктувана от новите реалности в глобалното информационно общество. Едно от определенията за електронната библиотека гласи: „Електронната библиотека е информационна система, позволяваща надеждно да се съхраняват и ефективно да се използват разнообразни колекции от електронни документи (текстови, изображения, звукови, видео, графични и други), локализиращи в самата система, а също така достъпни чрез телекомуникационните мрежи”. Тя създава предпоставки за изграждане на добри дигитални колекции, които да бъдат релевантни на нуждите на всеки един потребител на информация, гарантирайки надеждност на източника, възможност за добра навигация и постоянен достъп до знание.

Основните цели, които бяха поставени при реализацията на проекта, са следните:

- Изграждане на дигитален масив от учебно-помощни материали на основата на наличните традиционни ресурси във фонда на учебната библиотека на специалност БИН към ФФ.
- Създаване на работна среда, която да позволи, усвояването от страна на студентите на процесите и дейностите по създаването, поддържането и управлението на реална дигитална библиотека.

Основните научни задачи при реализацията на проекта са създаване на бази от данни с различен тип съдържание:

- Пълнотекстова база от данни с учебни материали по отделните дисциплини, изучавани в специалност БИН. Част от материалите са подбрани въз основа на фонда на традиционната учебна библиотека на специалността. Останалата част включва материали, необходими за осъществяване на учебния процес, независимо от тяхното местонахождение. Подборът се осъществи според критериите на всеки един от преподавателите, съобразно ограниченията и изискванията на действащата законова уредба.
- База от данни със защитени дипломни работи, магистърски тези и отлични курсови проекти на студентите в катедра БИНКП. Съществуващият масив от защитени дипломни разработки е основа на вече действащ електронен архив с научните постижения на студентите от специалността.

През 2011 г. бе разработен проект за модел за Електронно списание в областта на БИН

Създаването и поддържането на електронни списания е предпоставка за осигуряване на бърз и надежден достъп до информация. Електронните списания са част от образователния процес във всички европейски университети. Неоспоримо е, че динамичното развитие на информационните и комуникационните технологии създава условия за нововъведения и в образователната система. Досегашният опит показва, че те допринасят както за подобряване условията за комуникация между обучаващи и обучавани, така и за разнообразяване на организиранияте форми за учебния процес и самоподготовката.

Необходимостта от създаване на електронно списание за целите на образователния процес в областта на БИН е продиктувана от новите реалности в глобалното информационно общество. Създаването на електронно академично списание на специалност БИН е част от приложението на съвременните информационни и комуникационни технологии в учебния процес, с помощта на които се постига активна научна комуникация между преподаватели, студенти и други потребители с интереси в областта на библиотечно-информационните науки.

Цели на проекта:

- проучване на чуждестранния опит за създаване и публикуване в електронен вариант на научни изследвания в областта на библиотечно-информационните науки;
- разработване на модел на електронно списание в областта на библиотечно-информационните науки.

Създаването на електронното списание в областта на библиотечно-информационните науки ще допринесе за:

- бързина на достъп до специализирана информация в областта на библиотечно-информационните науки, свързана с учебния процес;
- постоянна професионална връзка между партньорските университети от Германия, Холандия, Полша, Литва, Русия и Испания;
- своєвременна актуализация на учебните материали;
- ще се създадат допълнителни условия за e-learning;
- ще се осигури основа за въвеждане на съвременни методи в научноизследователската работа и преподаването в катедрата;
- предоставяне на още една възможност за активна самоподготовка на студентите и докторантите;
- преодоляване на затрудненията пред студентите ни в неравностойно положение;
- повишаване на критериите и изискванията към студентите;
- нагледна демонстрация на създаването и дейността на едно електронно списание в областта на библиотечно-информационните науки.

Предстои създаване на научен архив с материали от електронното списание в областта на библиотечно-информационните науки на свободен достъп.

През 2012 г. се разработва проект за Нова програма за продължаващо образование „Информационни услуги на интернет” и електронно учебно съдържание за нея

Основната цел на проекта е създаване на Учебна програма за продължаващо образование „Информационни услуги на интернет” и електронно учебно съдържание за нея. Моделирането на програмата, съобразно изискванията на продължаващото образование ще даде възможност за надграждащо обучение в сферата на организацията и управлението на информационните ресурси.

Разработваното учебно съдържание е ориентирано към потребностите на пазара на труда и към постигане на компетентности за работа в конкурентна среда при спазване на оптимален баланс между фундаментални научни знания, научно-приложни изследвания, теоретична подготовка и практическо обучение. Отчитат се пазарните изисквания от специалисти с нетрадиционни, специфични знания и умения в повече от едно професионално направление и формирането на компетентности за работа с нови технологии и в конкурентна среда.

През разглеждания период преподавателите от специалност БИН съсредоточиха своята научноизследователска работа върху актуални проблеми в областта на библиотечно-

информационните науки. Двама доценти защитиха докторски дисертации и на колегите бяха присвоени званията „доктор на науките” от ВАК. Други четирима асистенти защитиха докторати. Четири доценти се хабилитираха за професори и тяхната научна продукция беше оценена най-високо от ВАК на един и от научните журита на други трима. Публикационната дейност на колегите, които защитиха различен вид докторати и четирите хабилитации на професори беше ярък качествен скок в научноизследователската дейност на специалност БИН за последните 20 години от възстановяването на специалността в СУ. Това е несравним период за научноизследователската активност на преподавателския състав от специалност БИН през последните десетилетия, когато в специалността имаше само един професор.

Извън проектите на факултетно равнище, преподавателите от специалност БИН участваха и в различни други проекти:

- Проект „Глоб@лни библиотеки – България” на фондация „Бил и Мелинда Гейтс” – подготовка на учебни програми за обучение на библиотечни специалисти – октомври 2009.
- Проект „Глоб@лни библиотеки – България” на фондация „Бил и Мелинда Гейтс” – подготовка на ръководства за обучение на 150 учители, които да обучат около 3 000 библиотекари от обществените библиотеки – ноември 2009 – февруари 2010 г.
- „Българските библиотеки – място за достъп до информация и комуникация за всеки” – част от инициативата ”Глоб@лни библиотеки – България” на фондация „Бил и Мелинда Гейтс”, в който партньори са МК, ПРООН, Държавна агенция за информационни технологии и съобщения, СБИР, Национално сдружение на общините в България.
- Проект „Проучване и анализ на ефективността от въвеждане на обучение по информационна грамотност като предпоставка за развитие на изследователската дейност на млади учени” по договор № 21/2008 г. за научни изследвания.

Публикационната дейност на преподавателите, отразена в библиографския указател „Трудове на преподавателите от специалност БИН 1993–2007 г.”, се изразява в 884 публикации, от които 68 книги и монографии, три енциклопедии (включително и на английски език), 259 студии и статии в сборници и юбилейни издания, над 533 статии в периодични издания, редакторство и съставителство на десетки сборници и материали от научни конференции и симпозиуми, доклади в международни конгреси и конференции. Като най-значително и обобщаващо издание на библиотечно-информационните науки и дейности е представителната енциклопедия „Българска книга” (2004 г.).

Трудовете и изследванията на преподавателите застъпват широк спектър от проблеми в областта на обществознанието и хуманитаристиката – библиотечно-информационни науки, философия, логика, социология, политология, културология, история, история на пола, литературознание, право, музеология. В тематичния показалец техните публикации са представени в 263 самостоятелни тематични рубрики и 428 подрубрики, които отразяват различни аспекти на изследваните проблеми. Връзките и препратките между отделните тематични рубрики отразяват интерференцията в изследователските полета на отделните дисциплини, размиването на границите особено в областта на библиотечно-информационните науки.

Формират се големи тематични комплекси. Тематичният комплекс „Книга. Книгознание. История на книгата. Четене и читатели” в публикационната дейност на преподавателския екип е с връзки към още 10 тематични рубрики. Традиционната проблематика, свързана с историята главно на българската книга, е доминанта, но заедно с това се очертават и нови аспекти в изследванията. Те разширяват тематичното поле към проблемите на грамотността, интерпретирана в контекста на социалната история и в посока на информационното общество. Темата за читателя и четенето също разширява терена си

както в посока на социологически проучвания, така и към изследвания за превъплъщението на читателите в социокултурен план. Теоретичните книговедски проблеми интерферират към библиологията и анализ на писмените комуникации, към проблемите на авторството, цензурата и свободния достъп до информацията.

Тематичният комплекс „Библиография. Библиографознание. Библиографска информация” е с връзки и препратки към 27 тематични рубрики. Тук специално внимание заслужава появата на нова тематика, свързана с машинната каталогизация и превръщането на традиционната библиография в информационен ресурс. Очертава се оформянето на ново приложно поле, на чийто терен работят библиографи и компютърни специалисти. Теорията на библиографията търси контактни зони с теория на системите и е интерпретирана в комуникативен план. Идентификацията на текстове и осигуряване на достъпа до тях, проблемите за авторството и авторското право, атрибуцията се очертават като общо проблемно поле на изследвания в персоналната библиография, книгознанието, литературознанието, биографията. Библиографският контрол като тема засяга общия проблем за достъпа до информация и навлиза в терена на управлението на информационните ресурси.

Тематичният комплекс „Библиотеки. Библиотекознание. Библиотечни фондове” е с връзки към 14 тематични рубрики. Очертават се вътрешнотематични връзки с организация и управление на информацията, с културната политика, с мениджмънта и маркетинга на съвременните културни институции и индустрии. Общо приложно поле на компютърни специалисти и библиотекоеведи е проблемът за автоматизация на библиотечната дейност, за появата на дигитални ресурси във фондовете на библиотеките и трансформацията на библиотеките във виртуални центрове за управление на знанието.

Тематичният комплекс „Информация. Информационна наука. Информационни ресурси. Потребители” е с връзки към още 12 тематични рубрики. Размити са границите с тематичното поле „Информационни и комуникационни технологии” и др. Целият комплекс попада в полето на „Информационно общество”, „Управление на знанието”.

Значителна тематична група представляват изследванията от областта на „Политология. Посттоталитарно общество” като в публикациите на преподавателите от специалността тази тематика търси методологически опори в комплекса „Социология. Социологически изследвания. Методи за анализ”. Изследванията на пола се разпластяват в 11 подрубрики, свързват се с още 3 рубрики и засягат теми като история на жените в национален и международен контекст, образование, професионална реализация и др. И се разполагат на терена на социалната история.

Насочването към граничните зони на отделните научни дисциплини и засилването на интердисциплинарността в изследователската дейност на преподавателите от специалността черпи стимули от университетската общност и намира в нея своята естествена среда.

Специалност БИН съвместно с Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА) и други сродни организации организира и провежда следните научни форуми:

- „Библиотеката – обществен информационен център” (2006) – по проект Able
- „Готовност за бедствия”, лектор Ранди Силвърмен, специалист по опазване и консервация на фондовете от университетската библиотека в ЮТА, САЩ;
- „Правна регулация на библиотеките и библиотечната и информационната дейност в България” (2006) – съвместно с Британския съвет – София, лектор Джон Долан, ръководител на библиотечната политика на съвета за музеи, библиотеки и архиви на обединеното кралство;

- „Лидерството в библиотеките” – семинар за директори на регионални библиотеки, организиран с Британския съвет (2008) – Банкя, основен лектор Том Форест от Великобритания;
- „Мениджмънт на обществените библиотеки” – за ръководители на обществени и читалищни библиотеки, в партньорство с Британския съвет (2008), с лектор Том Форест от Великобритания;
- „Откритият достъп до информацията” (2008) – съвместно с катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ и щатския университет Емпория, САЩ.
- „Обществените библиотеки и ролята им в ученето през целия живот” (2009) по проекта ENTITLE (Europe’s new libraries together in transversal learning environments), в който ББИА е българският партньор.

Специалност БИН организира пет международни научни конференции в нашата страна по проекта Globenet в партньорство с щатския университет Емпория, Канзас, САЩ, Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий” и Съюзът на библиотечните и информационните работници:

- 2000 г. – „Библиотеките в епохата на интернет”;
- 2002 г. – „Библиотеките, гражданското общество и социалното развитие”, под патронажа на президента на Република България г-н Г. Първанов, с основен докладчик Греъм Корниш, президент на Английската библиотечна асоциация;
- 2004 г. – „Библиотеките, глобализацията и кооперирането”;
- 2006 г. – „Глобализация, дигитализация, достъп и опазване на културното наследство”, под патронажа на председателя на Народното събрание на България г-н Г. Пирински, с основен докладчик проф. Майкъл Горман, президент на Американската библиотечна асоциация;
- 2008 г. – „Глобализация и управление на информационните ресурси”, под патронажа на председателя на Народното събрание на България г-н Г. Пирински, с основен докладчик Чезаре Пазини, префект на Ватиканската апостолическа библиотека;

Благодарение на добрите си взаимоотношения с чуждестранни партньори, специалност БИН организира или съдейства за организиране на форуми, които обогатяват знанията и уменията на библиотекарите. Традиция е лекторите в тях да са водещи чуждестранни експерти и учени като:

- д-р Греъм Корниш, вицепрезидент на IFLA и президент на Английската библиотечна асоциация; д-р Мартенс, президент на Английската библиотечна асоциация; проф. Майкъл Горман, президент на Американската библиотечна асоциация;
- проф. Херберт Ачлейтнер (Щатски университет Емпория, САЩ); проф. Тери Уич (Университет в Урбана-Шампейн, САЩ); проф. Брадли Шафнер (Харвардски университет, САЩ); проф. Марта Дейруп и проф. Хауърд Макгин (Университет Ситън Хил, Ню Джърси, САЩ), Ларс Леон (Университет в Канзас, САЩ);
- проф. Ролф Хюпер, проф. Петер Блумендорф, проф. Ханс-Петер Шрам, проф. Кира Кленке, проф. Кристине Кутлоф и проф. Улрике Шьомер (Университет в ХанOVER, Германия); проф. Адриан Боргреве, проф. Роел Риетбергер и проф. Ян Верховен (Университет в Девънтър, Холандия); проф. Мария Прщастек-Самокова и проф. Катержина Матерска (Варшавски университет, Полша); проф. Анна-Мария Тамаро (Университет в Парма, Италия); проф. Аудроне Глосиене и проф.

Юлия Зинкевичиени (Вилнюски университет, Литва); проф. Айра Лерик (Талински педагогически университет, Естония); проф. Петра Хауке (Хумболтов университет, Берлин, Германия); проф. Александра Вранеш и проф. Лиляна Маркович (Белградски университет, Сърбия); проф. Лейф Кайберг (Кралско училище по библиотечни и информационни науки, Копенхаген, Дания); проф. Александра Хорват (Загребски университет, Хърватска); проф. Чутима Сакхананд (Свободен университет, Тайланд); проф. Иън Джонсън (Университет в Абърдийн, Шотландия); проф. Рагнар Аудунсон (Euclid), Роб Дейвис (Великобритания);

- Людмила Тихонова (Национална библиотека на Русия); Адолф Кнол (Национална библиотека на Чехия); Свен Кутнер (Университетска библиотека на Мюнхен, Германия);
- кардинал Рафаеле Фарина, архивист и библиотекар на Светата католическа църква, Ватикана; Чезаре Пазини, префект на Ватиканската апостолическа библиотека и др.

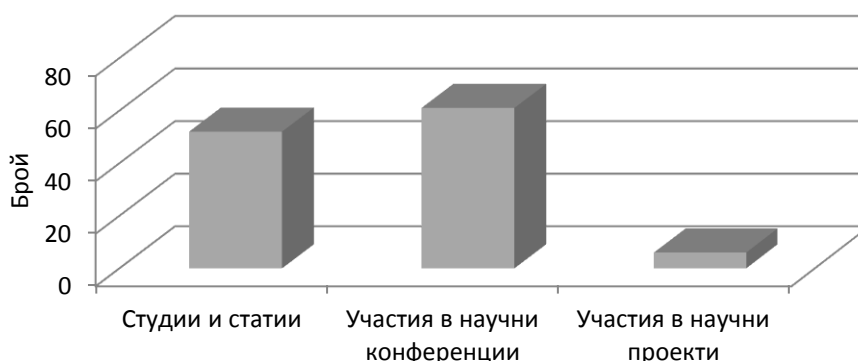
В тези форуми са участвали представители от над 50 страни, както и от най-престижни библиотечни организации в Европа и света.

Ежегодно в специалност БИН се отчита, анализира и оценява научноизследователската дейност, като информацията за това се подава към Философски факултет и Ректората на СУ.

Публикации	Монографии	Студии и статии	Участия в научни конференции	Участия в научни проекти
В страната	8	77	34	29
В чужбина	-	52	61	6

Научноизследователска дейност на преподавателите от специалност БИН в чужбина 2006 – 2012

В специалност БИН е осигурена възможност за включване на студентите и докторантите в изследователската дейност. Повече от 10 години съществува Студентски научноизследователски клуб „Виртуален музей”, който проучва възможностите за дигитализацията на българското и световното културно наследство. В резултат на това са създадени два DVD диска „Виртуален музей”, и няколко веб-страници:

- Студентски научноизследователски клуб „Виртуален музей”:
<http://freeplace.info/cprog/virtmus2/main/virtmus.htm>
- Галерията на Simeon Nedkov: <https://picasaweb.google.com/111408238128016452048>
- Галерията на Polly Mihailova:
<http://picasaweb.google.com/library.and.information.sciences.2>
- Дигитален каталог на колекции в Регионален исторически музей град Враца:
<http://lineabg.com/pierre/diplomna/flash/>

В специалност БИН се организира, поддържа и развива научноизследователска дейност, в която целенасочено се включват студенти и докторанти както в изпълнението на изследователски и други проекти, така се поощрява участието им в международни форуми. Основен институт за включването на студентите в тези дейности са:

- международни студентски летни семинари на библиотечно-информационните специалности в Европа (ISSS);
- включване в младежката секция на Съюза на библиотечните и информационни специалисти (СБИР), сега Българска библиотечно-информационна асоциация (ББИА);
- участия в научни конференции.

Специалност БИН поддържа тясна връзка с ръководствата на библиотеките партньори на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика”. Ежегодно там се изпращат студенти на учебна практика и се получава писмена оценка за работата на студентите от:

- Обществени библиотеки: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий”, Столична библиотека;
- Университетски библиотеки: УБ „Св. Климент Охридски”, Библиотека при Технически университет – София, Библиотека при НАТФИЗ, Библиотека при ХТМУ, Библиотека при УНСС, Библиотека при НБУ;
- Научни библиотеки: Централна научно-техническа библиотека, Централна медицинска библиотека, Централна селскостопанска библиотека;

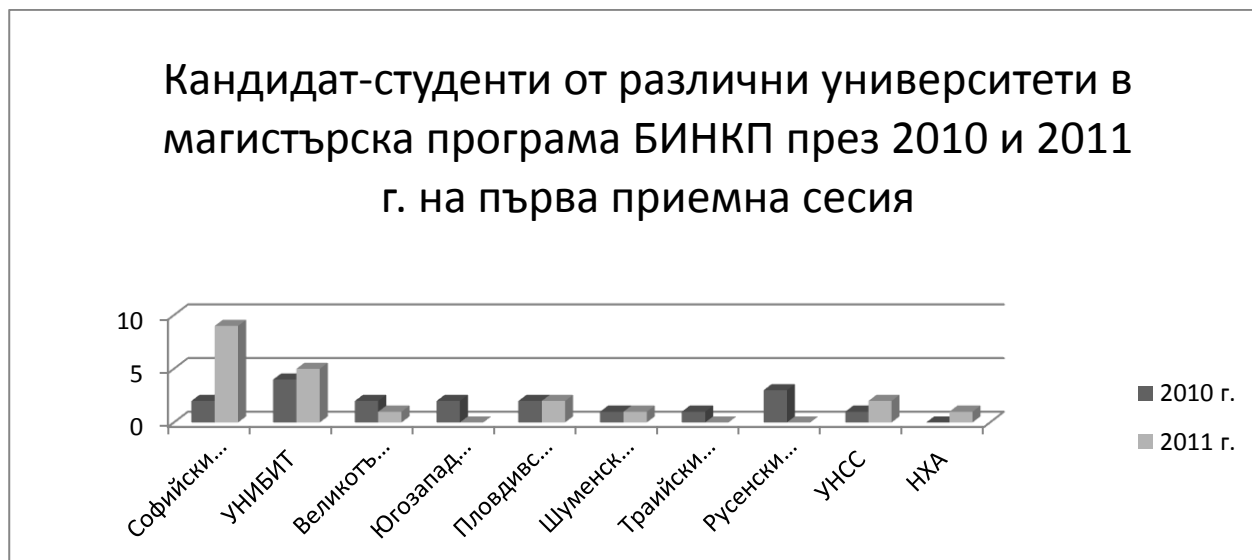
- Специални библиотеки: Парламентарна библиотека, Библиотека при Министерския съвет, Библиотека при Националния статистически институт, Библиотека при Дипломатическия институт при министъра на външните работи, Библиотека при Гьоте-институт, Библиотека „Серхио Питол” при Институт „Сервантес”, Библиотека при Британския съвет в София (разформирана през 2010 г.), Библиотека при Френски културен институт.

Провеждат се анкети с работодатели за удовлетвореността им от подготовката на завършили студенти и реализирали се по специалността.

Налична е действаща база от данни относно съдържанието на сродни образователно квалификационни степени в професионалните направления и по специалности във водещите висши училища.

В специалност БИН се използват съвременни информационни технологии в поднасянето на материала, в проверките и в самостоятелната работа на обучаемите. Използва се съвременна литература за нуждите на обучението. Относителният дял на литературните източници от последните 5 г. в общия обем на литературните източници в отделните ОКС, избрани на произволен принцип е голям.

Кандидат-студенти от различни университети, приети в магистърска програма БИНКП през 2010 и 2011 г. на първа приемна сесия.

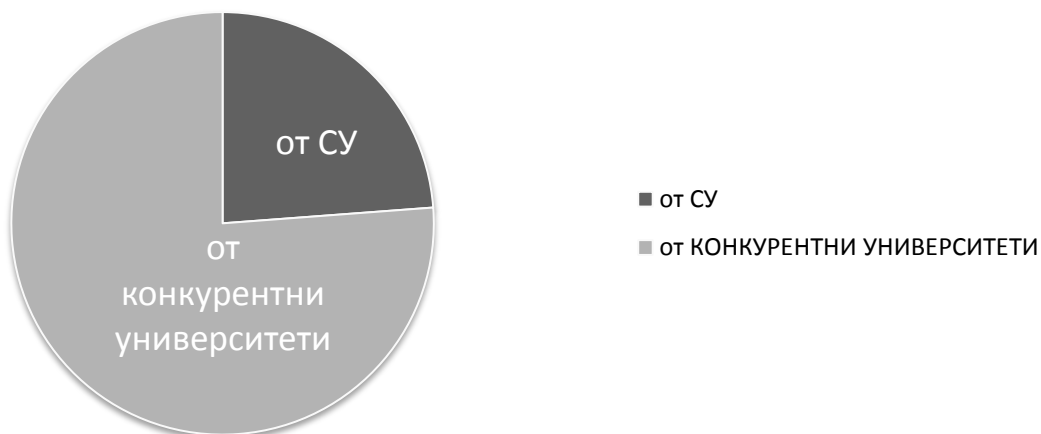
Университет	2010	2011
СУ „Св. Кл. Охридски“	2	9
УНИБИТ	4	5
Великотърновски университет	2	1
Югозападен университет	2	-
Пловдивски университет	2	2
Шуменски университет	1	1
Трайски университет	1	-
Русенски университет	3	-
УНСС	1	2
НХА	-	1

Съотношение на кандидат-студентите за магистърска програма БИНКП от Софийския университет спрямо другите университети.

Съотношение между кандидат-студентите от СУ и конкурентните му университети през 2010 г.

Съотношение между кандидат-студентите от СУ и конкурентните му университети през 2011 г.

Всичко това показва голямото търсене на специалностите от професионалното направление от студенти от конкурентните университети. Това е гаранция за конкурентно способността на Софийския университет. Проведеното социологическо проучване във магистърските програми на Философски факултет отчита, че кандидат-студентите от конкурентните университети изтъкват на първо място, че желаят да продължат образованието си в Софийския университет заради неговата престижност.

В специалност БИН се изучават възможностите за реализация на студентите и докторантите. В специалност БИН се познава реалистично състоянието на пазара на труда. Изучава се състоянието на пазара на труда и тенденциите на промени в него. Специалност БИН има установени трайни контакти с водещи работодатели в професионалната област. Специалност БИН поддържа тясна връзка с ръководствата на библиотеките и информационните центрове партньори на катедра БИНКП.

Специалност БИН в рамките на Философски факултет на Софийски университет е динамично развиваща се специалност, която се стреми да се утвърди като водещ център за обучение на БИН-специалисти в страната и да покрие европейските стандарти за образование и подготовка на такъв тип специалисти.

Библиотечни компютърни технологии – знания и компетентности за XXI век

Кристина Върбанова-Денчева

Безспорно най-засегнатият сектор от трансформациите в новия модел на обществото, основано на знанието е образованието, което трябва да осигурява специалисти с нови професии – наследници на традиционни, но реализиращи се в среда, в която информацията е ключов фактор за постигане на предимство във всички области на живота. Развиващата се с бурни темпове „образователна индустрия”, изпреварващо трябва да удовлетворява обществените потребности (доминиращо на бизнеса) от специалисти със знания и компетентности, адекватни на стратегическите цели на икономиката на знанието, конкретизирани в програмите на Европейския съюз. Очертаващите се тенденции на пазара на труда отразяват динамиката на трансформациите на средата за осъществяване и динамиката на протичащите информационни процеси. Търсенето на информационните специалности продължава да нараства в световен мащаб, паралелно с диференциация на функции, съставляващи сложната динамична структура на цялостния информационен процес. Какво се очаква от подготвяните библиотечни специалисти за осъществяваните нови функции на библиотеките като информационно-осигуряващ ресурс за икономиката на знанието?

Глобалните тенденции, видими в настъпващите промени в библиотечните структури в европейски и в световен мащаб показват, че библиотеките преминават границата „от владение към достъп“, прокламиран през 1955 г. – едновременно с фактически регистрирания преход на човечеството от индустриалната към информационната епоха.

Кои са факторите, обуславящи прехода „от владение към достъп”? На първо място това са повсеместно проникващите нови технологии, които промениха коренно информационния процес и доведоха до създаване на нова индустрия – информационната индустрия. Библиотеките като информационна институция бяха принудени да реагират адекватно на настъпващите промени, като постепенно замениха ръчните манипулации и операции с автоматизацията им на базата на динамично развиващата се компютърна техника и софтуерни технологии. Постигането на хармонизация на библиотеката със силно променената среда и условия за осъществяване на нейните функции е колкото закономерен и управляем процес, толкова и принудителен, наложен от навлизането на новите информационни носители, които изискват нови средства за обработка и най-вече – за достъп до съдържание. Другият голям проблем – информационната лавина, която не може да бъде обработена по традиционните библиотечни технологии, а за систематизирането на съдържанието са необходими автоматизация на процесите на идентификация и класификация на съдържанието. Осигуряването на незабавния достъп до съдържание за потребителите се основава на ретроконверсията на каталозите и дигитализацията на библиотечните фондове. Преминаването на библиотеките в дигитална среда е еволюционен процес, който обхваща нейните необходимо присъщи функции, предизвикани от промяна в ресурсноосигуряващите елементи. Съществуването на паралелни процеси в библиотеката – традиционни и компютърно-базирани се отразява в най-голяма степен върху изискванията към знанията и компетентностите на библиотечните специалисти. Библиотечното образование в условията на повсеместното проникване на интернет е подложено на двойно въздействие. От една страна – необходимостта от подготовка на библиотечните специалисти за извършване на библиотечни дейности, базирани на компютърните технологии, а от друга страна – модернизирането на образователния процес, съдържанието на учебните програми, предизвикани също от повсеместно наложилите се нови технологии.

Преходът в подготовката на библиотечните специалисти от потребяващи информационно-комуникационни технологии в осъществяването на библиотечните процеси

към активно участие в създаването на нови библиотечни продукти и услуги в общи линии протича в познатия формат – догонва промените в сферите, които се нуждаят от информационно осигуряване от ново поколение – иновациите в науката, образованието, производствената и социалната сфери.

Новите модели на обучението на библиотечните специалисти включват всички известни форми от зората на обучението: формални – провеждащи се в образователни институции, информални – получаване на образование извън образователни институции. Пожизнено обучение е стратегически приоритет за ЕС през последните 10 години, като то се осъществява в посочените форми.

Каква е изходната база за подготовка на библиотечните специалисти (подготовката от училище) и какви са перспективите според CERl (Организация за икономическо сътрудничество и развитие)? В условията на наложилото се информационно общество са възможни 6 сценария за развитие на училищното образование:

- съхраняване на бюрократичната система;
- ориентация към пазара;
- училището в центъра на обществото;
- училището като целева обучаваща организация;
- създаване на мрежи за обучение;
- отмиране на преподавателската професия.

Както се вижда, в първия сценарий се съдържа песимистично очакване за адаптацията на училищното образование към изискванията на новата среда и реалностите на информационното общество и особено за следващия етап – обществото, основано на знание. Останалите 5 сценария съдържат различните виждания за структурата и съдържанието на училищното образование – фокусирано върху потребностите и интересите на бизнеса или върху очакванията на обществото.

За формирането на система от критерии за съдържанието на учебните програми за подготовка на библиотечни специалисти най-ценен е приносът на практиката. Както беше отбелязано, водещите в икономическо отношение страни отдавна проправят пътя на компютърните технологии в библиотеките и в библиотечното образование. Добрите практики в подготовката на библиотечните специалисти могат да се изразят в следните направления:

- Персонализация на обучителния процес, базирана на електронно обучение и създаване на персонализирано образователно съдържание от и за обучаемия.
- Поддържане на практическа насоченост на всеки етап от усвояването на учебния материал.
- Мониторинг на качеството на обучението.

Съответно факторите, които стимулират или възпират възприемането на новите образователни модели са от финансов, технически и субективен характер. Субективните причини се съдържат в отношението на обучаемите към новите подходи за преподаване и създаване на среда за обучение, а също и трудности във възприемането на онлайн образователни технологии.

Концепцията за пожизнено образование за библиотечните специалисти включва стандартните 5 обособени етапа:

- доучилищно;
- училищно;

- следучилищно (специализиращо, висше);
- продължаващо, непрекъснато (в и извън образователната система);
- образование по лично предпочитане (извън професионалната сфера).

Пожизненото образование е стратегия за непрекъснато поддържане на квалификацията с цел успешна реализация в динамично променящия се пазар на труда. Не на последно място е осъществяване на свобода за самообразование и самоусъвършенстване на всеки в условията на обществото на знанието. Условията за осъществяване на посочените етапи на образование се осигуряват от законодателна база, гарантираща равнопоставеността на различните форми на обучение, изграждане на инфраструктура за реализиране на новите модели на обучение и особено – персонализацията на учебния процес и на крайния ефект – придобиване и поддържане на актуални и реализуеми в практиката знания.

В подкрепа на стратегията на Европа за създаване на човешки потенциал, който да реализира икономиката на знанието „Европа 2020”, се предлагат инициативи, стимулиращи образованието и обучението на младите хора. Инициативите „Младежта в движение” и „Програма за нови умения и работни места” са насочени към създаване на условия за сътрудничество и обмен на добри практики между академичните институции, изследователските институти и предприятията, които в съвкупност създават основа на по-иновативна и творческа икономика.

Конкретно за библиотечното образование най-голям приоритет е въвеждането на електронното обучение, което изисква високоскоростен интернет, осигуряващ достъп за всички курсове, обучение за работа със съвременни библиотечни системи със специализирани курсове и мултимедийно учебно съдържание. Ориентирането към информационното осигуряване на бизнеса, социалната сфера, науката и образованието се налага както от необходимостта от извличане на дивиденди от разпространяване на знания и създаване на потенциал за бизнеса. Конкретно за информационното осигуряване на образователната сфера причините са в масовизацията на висшето образование и осигуряване на образователния процес. От друга страна навлизането на бизнеса в образователната сфера е положителна тенденция, доколкото тя осигурява печалба за бизнеса – извличане на дивиденди от разпространяване на знания и създаване на потенциал за адаптация на бизнеса към промените в средата за неговото осъществяване.

Една от отрицателните тенденции от либерализацията на висшето образование е съсредоточаване на повече средства в атрактивни направления. Подкрепа на създаването на нови образователни модели и образователни институции са решението на Международната комисия по образованието на XXI век. Приоритет е създаването на нови университетски структури които предават мултидисциплинарно знание, ориентирано към изследователските приоритети и съответно решаване на нови задачи. Конкретните мерки, набеязани от ЕС, са в целите на „e-Европа” (e-Europe Action Plan), който се фокусира върху създаване на подготвени граждани за обществото и икономиката на знанието, включително с увеличаване на инвестициите в тяхното развитие, придобиване на компетенции и умения за работа в дигитална среда, включително с използване на инструменти и среди за e-Learning.

Отговор на предприетите стъпки в Европа са постигнатите резултати от изпълняваната през последните 8 години национална програма „e-България”. Реализирани са 5 проекта, които създават инфраструктурата на новата информационна среда в България: мрежа от обществени телецентрове в цялата страна, създаване на компютърни зали, сайтове за електронно обучение в държавните университети, изграждане на високоскоростна информационна мрежа между университети и научни институти, компютъризиране на българските училища. Оценката от изпълнението на програмата е, че са постигнати средни нива на европейските показатели за развитие на информационното общество. Изпълнението на програмата “e-България 2010” доведе до следните резултати:

- 6% от българските преподаватели имат компютърна квалификация, 12–16% ползват компютър;
- български училища с интернет сайтове – над 500, най-голям дял имат училищата в София – 25%;
- повече от 63% от студентите участват в различни форми на е-обучение;
- достъп до лекционни материали на преподавателите – 38%;
- реализирани платформи за е-обучение в университетите – 68%;
- липса на достатъчно и качествено мултимедийно съдържание;

Финансовата криза оказва катализиращ ефект върху развитието и разпространението на електронното образование, което бележи най-големи успехи в направленията:

- доминиране на мобилните комуникации;
- интензивно развитие на хибридни модели на електронно обучение (мобилно-компютърно базирано) в Африка, Южна Америка и Китай;
- масово разпространение на платформи с отворен код за развитие на електронно обучение.

Комуникационните модели и платформи за създаване на образователно съдържание имат различен инструментариум в зависимост от това дали се осъществява присъствено или неприсъствено (онлайн) обучение. Дистанционната форма на обучение се провежда в два варианта: неприсъствено (онлайн компютърно-базирано обучение) и присъствено обучение.

Електронното обучение се идентифицира с компютърно-базираното онлайн обучение, за което е характерно интеграцията със специално разработените за целта платформи и използването на компютъра като крайно комуникационно устройство. Мобилното обучение се характеризира с включване на мобилните комуникации в процеса на предаване на знания, но със задължителното присъствие на компютъра, осигуряващ средата за цялостния обучителен процес.

Концепцията за интегрирана среда за електронно образование има за приоритет създаването на предпоставки за ориентиране към професионално образование в процеса на обучение в средното училище. Възможността за паралелно обучение в средно училище и във университет има за ефект освен постигане на „кредит на време” за образование, също и оптимизиране на кредитната система, доказала своята ефективност с внедряването на система за „дифузни кредити”, която ще позволява паралелно обучение в средно и висше образование.

Използваните платформи за електронно обучение в България могат да се систематизират в две категории: собствени разработки и платформи с отворен код (напр. Moodle).

Инструментариумът включва използването на конвенционални пакети (презентации на PowerPoint; други програмни инструменти за дадена програмна среда; инструменти, основани на шаблони, позволяват бързо създаване на съдържание). Финансовите проблеми се преодоляват с използването на програми с аутсорсинг, функциониращи на клиентски компютър, които са по-евтини от клиент-сървърна архитектура. Вложенията в такава архитектура могат да бъдат напълно оправдани, когато се работи с голямо количество елементи на учебното съдържание. Такава архитектура е подходяща за съвместно използвани учебни програми, позволявайки текуща актуализация на съдържанието.

Подготовката на специалисти в традиционните направления на книгознанието, библиотекознанието и библиографията се осъществява в Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ) в условията на непрекъсната динамична промяна.

От тези промени са белязани бакалавърските и магистърските програми по профила на специалност „Библиотекознание и библиография” през последните 6 години. Създадени преди повече от 60 години за осигуряване на библиотеките с професионално подготвени кадри с полувисше образование през изминалите години специалността промени своето съдържание и разшири спектъра на компетенциите, в съответствие с протичащите трансформации в технологиите за създаване на материалните носители на информацията, комуникациите, осигуряващи предаване на съдържание във времето и пространството. Подготовката на бакалаврите, магистрите и докторантите се осъществява от академичния състав на 3 катедри. От 31 преподаватели 25 са хабилитирани като 16 са професори, 9 – доценти, 6 – главни асистенти и всички са с научни степени „доктор на науките” и „доктор”. Преподавателите са ерудирани и с утвърден авторитет в тематичните направления на специалността: литературознание, традиционни и съвременни печатни и книгоиздателски технологии, икономика и управление на книгоиздаването, маркетинг и мениджмънт, компютърни информационни технологии.

От създаването и акредитирането на програмите се дипломираха повече от 7 000 бакалаври и магистри, които успешно се реализират по профила на подготовката си. Трябва да се отбележи, че над 80 на сто от завършилите бакалаври намират работа по специалността си. Завършващите бакалаври и магистри разработват дипломни работи по основните тематични направления на специалността, актуализирани в съответствие с обществените приоритети и потребностите на бизнеса:

В трите катедри – „Библиотечни науки“, „Библиотечно-информационен мениджмънт“ и „Книга и общество“ – са зачислени в редовна и задочна докторантура 25 докторанти, които разработват докторските си тези в съвременните научноизследователски приоритети на книгознанието, библиотекознанието, библиографията и теорията на научната информация – дигитализация на книжовното наследство, съвременни информационни ресурси в интернет-среда, медиатеки и обществени комуникации, електронни информационни носители, виртуална среда и трансформация на информационните потоци.

Перспективите пред обучението на специалисти за масовите комуникации в условията на изграждащата се икономика на знанието изискват непрекъснато обновяване съдържанието на учебните програми и въвеждането на нови модели на обучение – например дистанционната форма на обучение. За магистърската програма „Медийна информация и реклама” от началото на учебната година стартира и дистанционна форма на обучение, базирана на платформата ILIAS, която успешно е адаптирана за обучение в УниБИТ. Специалностите в област „Книгознание, библиотекознание и библиография” в образователно-квалификационна степен „Магистър” са:

- Библиотечно-информационни комуникации;
- Библиотечно-информационен и културен мениджмънт;
- Библиотечно-информационни технологии;
- Издателски бизнес и електронни ресурси;
- Електронен контент: иновации и политики

Обучението в образователната и научна степен „Доктор” се осъществява в следните научни направления:

- книгознание, библиотекознание и библиография;
- теория на научната информация;
- наукознание

В бакалавърските програми се осъществява обмен на студенти с Висшето училище за медии в Щутгарт – Германия и с Варшавския университет. Осъществява се и

преподавателска мобилност по програмата „Еразмус-Мундус“. УниБИТ стартира две програми с Московския университет по печата – „Мениджмънт на книгата“ и „Информационни технологии в печатните комуникации“.

УниБИТ има подписани Международни споразумения и договори с повече от 20 висши училища от Европа.

	Споразумения по Еразъм
1.	Hochschule der Medien (Щутгартски университет за медии, Еразъм код: D STUTTGA06) Германия
2.	Univesytet Warszawski (Варшавски университет, Еразъм код: PL WARSZAW01 Полша
3.	Ankara Universitesi (Университета в Анкара, Еразъм код: TR ANKARA01 Турция
4.	Universite Catholique de L'Ouest (Католическия университет в Анжер, Еразъм код: F ANGERS04 Франция
	Международни споразумения и договори
5.	Санкт-Петербургски държавен университет за култура и изкуство – Санкт-Петербург, Русия
6.	Институт за книжна култура и управление. Държавен институт за хуманитарни науки (ИККУ ГУГН) – Москва, Русия
7.	Катедра по библиотечни и информационни науки във Философския факултет на Университета в Белград, Сърбия
8.	Московски държавен университет по печата (МГУП) – Москва, Русия
9.	Fountain House Satellite College – Ню Йорк, САЩ
10.	Московски държавен университет по икономика, статистика и информатика – Москва, Русия
11.	Фидес Компютер – Нант, Франция
12.	Католически университет – Анже, Франция
13.	Католически институт за Висше Образование в Ла Рош сюр Йон, провинция Ванде, Франция.
14.	Тракийски университет – Одрин, Турция
15.	Gli Archivi e la Biblioteca Magistrale del Sovrano Militare Ordine Ospedaliero si San Giovanni di Gerusalemme di Roma di Malta
16.	ULUDAG University – Кампус „Горукле“ – Нилифер, Бурса, Турция (УУ е висша образователна институция и има в структурата си Факултет по изкуства и науки; Педагогически факултет и др.)
17.	The Albanian Diplomatic Academi – Тирана, Албания
18.	Научен рударски институт – Скопие, Македония

Болонският процес поставя постоянни предизвикателства пред подготовката на специалисти с конвертируеми знания и умения за европейския пазар на труда,

характеризиращ се с интелектуализация на всички традиционни и нови професии. Изискванията за професиите на библиотечните специалисти са в непрекъснато динамично развитие с приоритетите на обществото, основано на знание, в което информацията е синоним на най-високата добавена стойност.

Използвана литература:

1. Върбанова-Денчева, Кристина. Дигитална конверсия и функционална трансформация на библиотеките. София : За буквите - О писменехъ, 2009, 386 с.
2. Върбанова-Денчева, Кристина. “Петата свобода” и образованието в мрежите на познанието. // Образованието в информационното общество. Сб. Докл. IV Национална конференция, 2011, Пловдив, с. 177 – 24.”
3. Varbanova-Dencheva, Kristina. Co-Evolution Models of the Knowledge Organisation in the Digital Library Transformations. In: Proc. Intellectual Capital Dynamics & Innovation Capabilities (3-rd Ed., 26 – 27 June 2008, Matera, Italy) : Publ. Center for Value Management –Univ. Of Basilicata, pp 79 – 82.]
4. „e-Bulgaria Report 2005”, Фондация за приложни изследвания и комуникации
5. <http://ecet.ecs.ru.acad.bg/bvu/>
6. <http://europa.eu.int>
7. http://www.minedu.government.bg/news-home/2009/11-02-18_strategy2020.html:
8. www.arc.online.bg

Библиотечната професия и поведението на библиотекаря – стара тема с ново съдържание

Ели Попова

Темата за характеристиките и спецификата на библиотечната професия е с хилядолетна история. През вековете на своето развитие тя следва обществените промени и отразява отговорности и съдържание, съответни на мисията и същността на библиотечната институция, но с различни приоритети за всеки етап на човешката история.

Стремителното развитие на технологиите в съвременното общество бележи всеобхватна и дълбока промяна в социалните отношения, политики, структури и организации на различните сфери, но също така повлиява разтърсващо библиотечния сектор. В библиотеките протичат мощни процеси на трансформация – технологична, управленска и организационна. За овладяването и използването на техния огромен потенциал в условията на модерното общество са нужни иновативни политики и дейности, които да поемат предизвикателствата на тоталната промяна и да ги превърнат в предимство. В условията на информационното общество се създава нова професионална среда за ефективната обществена изява на библиотечния персонал. Мрежовото структуриране на дейностите и всеобхватната дифузия на информацията задава нови параметри на библиотечната професия. Започнала е активна дискусия, която по нов начин формулира професионалната етика, комуникацията и стила на професионално поведение на библиотекаря на XXI век.

Настоящото изложение е фокусирано върху лични впечатления и наблюдения от развитието на проблематиката, касаеща библиотечната професия в България. Ще отбележа насоки, в които вече протичат или назряват промени; очертаващи се тенденции в съвременното възприемане на библиотечната професия; акценти в отговорностите на библиотечните специалисти за авторитета на професията в средата извън библиотеките; фактори, свързани с качествено развитие на библиотечния персонал.

Библиотекарят – гордост и предразсъдъци

Сложната на пръв поглед дискусия за бъдещето на библиотеките в условията на новата информационна среда засяга устоите и характеристиките на професията библиотекар. Тя докосва чувствително място – колебанията и надеждите на хората, работещи в библиотеките, които изживяват или очакват (с повече или по-малко оптимизъм) всеобхватната трансформация, през която преминава библиотечната институция в новата технократска епоха. Отговорността за общественото положение – признаване или подценяване на професията зависи от държавната и регионалната политика, от мениджмънта в библиотеките или структурите, в които те са включени. В достатъчно голяма степен, обаче, тя се гради и внушава от самите библиотекар.

В последните десетилетия с право библиотечните специалисти се чувстват незаслужено пренебрегнати от ниската оценка на обществото, изразена в ниския обществен статут, както и от административните органи, от които зависи техният професионален авторитет. Това усещане е продиктувано и от условията за работа, отразява се в мотивацията (или липсата на такава) за трудово представяне. Безспорно, от съществено значение е размерът на възнагражденията, по който все още се определя обществената значимост и привлекателност на всяка професия.

В усилията си да променят нещата в своя полза, библиотечните специалисти разказват силно емоционално и затрогващо за несъответствието между нарастващата сложност и отговорност на техния труд и обидно ниското заплащане. Изтъкват разширяването на възможностите на библиотеките – хранилища на знание и центрове за достъп до информация в контекста на приоритетите на днешния ден. Съвсем правилно подчертават важната роля на библиотеките и библиотекарите в сферите на образованието, на самообразованието, в професионалното и личностно развитие; потенциала им за подкрепа във всички етапи на личния и обществения живот. Предимствата и силните страни обикновено противопоставят на неподходящите, а понякога невъзможни материални условия на работа и отношение.

За да бъдат успешни активните в последно време усилия на библиотечните специалисти, те трябва да се подчинят на една обща стратегия за повишаване на статута на професията. Всички останали негативи, пораждащи справедливото им недоволство, могат да получат решение като следствие от завоювани по-силни позиции и по-висок авторитет на самата професия. Стратегически обмислени, планирани и правилно огласени начинания биха дали възможност да се открият посоките на въздействие, последователността на инициативите, механизмите за привличане на обществено значими фигури към защита на каузата на библиотеките. Предварително ясните цели ще спомогнат присъединяването на авторитетни експерти от гилдията, работещи в различни области на библиотечната наука и практика за допълнителното им ангажиране с отстояването на авторитета и статута на професията.

Библиотекарите трябва да изградят правилно разбиране за факторите, управляващи състоянието на професията в държавата. Нужно е целенасочено да усвоят умения за прилагането на подходящи средства за влияние върху вътрешната професионална среда и външните обстоятелства, от които зависят професионалните индикатори. Това означава да се идентифицират подходящите по форма и съдържание методи и средства за въздействие върху отделните фактори и чрез правилното им използване да се постигат резултати.

Редица наблюдения и проучвания сочат, че в обществото битува добронамереност и одобрение на каузата на библиотеките. Изказванията в подкрепа на библиотеките се приемат за знак на образованост и интелигентност и щедро се хвърлят в общественото пространство. В поредица от документи, формиращи политики, стратегии или др. подобни базови документи се изтъква значително нарастналата роля, място и значение на знанието и информацията в съвременния живот. И въпреки това, почти в никой от тях, тези изявления не се обвързват с наличието на съвременни библиотечни институции, не се поставя ясен регламент и високи професионални изисквания към персонала на тези библиотеки, не се делегират права и не се осигуряват финансово отговорностите на библиотеките, съответстващи на техните същностни задачи и предназначение.

Старите сгради на библиотеките са в централните градове, в най-хубавата част на университетите и в най-светлото пространство на старите училища. Така са останали по света и у нас от векове. За да бъде видно мястото, в което се съхранява паметта на нацията, където се възпитава и образова бъдното поколение. Престижно е било и да се работи в библиотека. Най-светлите умове и общественици, най-талантливите световни и български писатели са свързали живота си с библиотеките. Днес във времето на „библиотеки без стени“ Европа продължава да строи сгради за съвременни и модерни библиотеки. Докато у нас движението е еднопосочно надолу. Сградите са оставени на неумолимия ход на времето, като олицетворение на цялостното пренебрежение. А хората в тях – колкото могат сами се борят за спасение. Появявиха се гласове за отмирането на библиотеките, за тоталната им замяна с интернет. Но и противоборството между мишката и книжката вече е изживян период. Библиотекарят е този, от когото се очаква да владее и двете.

Библиотеката, библиотекарят и обществото

Общественият авторитет и признание на библиотечната институция и хората, работещи в нея зависят от оценката на обществото, в лицето на съставлящите го групи и личности. Тя се основава на преценката за полезността на предоставяните услуги и продукти, които именно библиотеката, и само тя, е в състояние да осигури. Част от библиотекарите се вълнуват от мястото, което заемат в обществената стълбица. Те са готови да отстояват авторитета на професията си. Друга, немалка, за съжаление, е завладяна от апатия – израз на отчаяние и неверие от дългогодишното тотално negliжиране на библиотечната професия. Но очакванията са базирани единствено на външна намеса и решение, дошло „отгоре”.

Не е достатъчно да се представят общи постановки за нарастналите отговорности на библиотекарите в информационното общество или да се правят емоционални внушения за висококвалифицирания труд на библиотекаря. Отделните личности, както и обществени групи имат нужда от конкретно и адекватно доказателство за ефективността на библиотечната институция. Продуктите трябва да съответстват на техните потребности, на техния начин на мислене, професионални интереси и ангажименти, а даже стил на живот.

Новата технологична среда предоставя ценни възможности, от които библиотеките трябва да се възползват. Но библиотеката, както казва Ранганатан, започва с библиотекаря. Той трябва да открие безкрайните канали за комуникация и присъствие в информационното пространство, в социалните мрежи, в ежедневието на хората от различни възрастови, професионални и социални групи. Същевременно средата е невероятно благодатна за предоставяне на огромно разнообразие от услуги и подкрепа в изключителната динамика и объркваща лавина от информация в „уеб базирания” стил на работа и живот. Излизането от затворения „храм на знанието”, смелото впускане в увлекателен и интригуващ диалог с ползвателите е разковничето за видимост и признаване в общностите, за издигане на авторитета на библиотеката и библиотекарите.

Съставът на библиотечния персонал се разширява, от една страна, с професионалисти, които имат подготовката да осигурят отварянето на организацията към обществото, да направят видими съвременните специфични възможности и роля на библиотеката. А, от друга страна, през солидно разхлабените граници около библиотечната институция се филтрира постоянно друг професионално подготвян библиотечно-информационен по съдържание поток – сегментиран или общ, насочен към възрастови, социални и професионални групи, според техните идентифицирани специфични потребности, интереси и нужди.

Новата обществена парадигма и библиотекарят

Новата епоха в човешката история се базира на друга икономика – на знанието, на услугите, на управление на промените, на иновациите. Тя разкри нови професионални области, изгради нови сфери на трудова реализация, утвърди нови подходи в управлението, развитието и използването на всички видове ресурси, в това число на най-ценния – на човешкия капитал. Последните десетилетия се отличават с многопосочно развитие на науката за управление на човешките ресурси и в България, с активно количествено и качествено натрупване на опит в една нова практика на отношение към управлението и развитието на персонала. С такъв иновативен подход е редно да разглеждаме и бъдещето на библиотечната професия, устройството на вътрешната професионална среда, в която библиотекарите трябва да работят ефективно и качествено.

Потребителите на библиотечни услуги също са много различни и изключително разнообразни. Наред с ползвателите, които споделят традиционните и новите технологични услуги, с бързи темпове се формират новите потребители от поколението на интернет. Те са много по-мобилни, разкрепостени и компетентни в използването на средствата за

комуникация, на непрекъснато развиващите се възможности и приложения на мрежата. Те очакват комфортна, много оперативна и гъвкава среда за помощ в търсенето на информация, те ежеминутно създават и споделят информация, те комуникират динамично и всеобхватно, неограничени от време, граници и разстояния. Ако там някъде, в информационното пространство на тяхното виртуално житие-битие те срещнат библиотекаря със сигурност ще го приемат, ще му се доверят и ще го оценят високо. Библиотекарят в новата информационна среда притежава адекватни на новото време професионални компетентности, умения да прилага възможностите на мрежата в своите преки служебни задължения, в промотирането на продуктите и услугите на конкретната библиотека и възможностите ѝ да предоставя споделени ресурси, „принадлежащи” (условно) на други библиотеки, центрове, институти и т.н.

Новата обществена парадигма съществено променя картата на уменията и знанията на библиотечните специалисти и допълва състава на работещите в библиотеките с нови „небиблиотечни” такива. Профилът на новия библиотекар включва:

- информационни и комуникационни умения над средното ниво;
- сериозни и актуализирани познания от областта на поведенческите науки, необходими в разширеното и многоцелево общуване с различни обществени групи;
- умения да борава със социологически методи и подходи в проучването на потребностите на ползвателите, в изучаването на нуждите от информационно и културно обезпечаване на развитието на общностите.

За осъществяването на функциите и задачите на библиотечната институция в условията на наситена информационна среда, необхватно разнообразие от канали и персонални устройства за достъп до информация и комуникация в библиотечната институция навлязоха закономерно нови небиблиотечни специалности и професии: специалисти в областта на информационните технологии, застъпничеството, ПР-и, специалисти по управлението на човешките ресурси и др. Вероятно сме изправени пред необходимостта от предефиниране на определението библиотечен специалист, безпорно разширяване на състава на библиотечния персонал и, със сигурност, пред актуализиране на системата от знания, умения и способности, които трябва да усвояват, притежават, допълват и развиват работещите в библиотеките. Но всичко това е част от развитието на професионалната област, а не от замяната ѝ с нова. Внедряването на технологиите в библиотеките е част от мощната и бърза промяна, с която беше отбелязано навлизането на човечеството в епохата на информационното общество. Технологиите промени характера на труда и доведе до неизбежни трансформации и в библиотечната институция като част от обществените организации: в съдържанието на дейностите, във връзките между процесите, в отношенията и зависимостта между хората в процеса на трудовата им дейност.

Нова политика изисква обособяването на управлението на библиотечния персонал като важна и много съществена част от библиотечния мениджмънт. Обособяването на отдели или сътрудници на библиотеката, които имат професионална подготовка за управлението и организацията на библиотечния персонал, имат знания за изграждането на подходяща мотивираща професионална среда, творческа атмосфера и оптимални условия за трудово представяне на хората, работещи в библиотеката. В „чисто” библиотечните специалности също настъпват значителни промени. Компютрите и технологиите ускориха неимоверно процесите за управление и организация на обектите в библиотечните колекции; разкриха необходимост от нови дейности; промениха съотношението между специалистите, които са ангажирани в специфичните библиотечни дейности. Например: каталогизация, обслужване, справочно-библиографска и информационна дейност изискват различно техническо, технологично и кадрово осигуряване в сравнение с това преди 20 години. Създадоха се нови направления в структурите на по-големите библиотеки, с персонал над 3-ма библиотекари:

автоматизация, ПР, специализирани информационни центрове и т.н. Дейностите в библиотеката се извършват от хора с различни специалности и базово образование в различни научни направления.

Развитието на всяка библиотечна организация се определя в голяма степен от капацитета на библиотечния мениджмънт, от качествения състав на персонала, от неговия потенциал и създадените условия за изграждане на капацитета на кадрите в хармония с целите на организацията. Отговорни и определящи са точно разработената структура; правилното хоризонтално и вертикално разпределение на библиотечния персонал; измеримите и достижими, разбираемо представени цели на организацията; ясната и добре обмислена библиотечна технология, осигурена с подходящите специалисти и личности.

Професионалната квалификация на библиотекаря и новите компетентности

Професионалната квалификация е част от личностното развитие. Тя се формира от полученото образование, допълнено с формите за продължаваща квалификация. През последните две десетилетия динамиката и същностните промени в дейностите на библиотечните специалисти изведоха на потенциално добри позиции системата за продължаваща професионална квалификация. Обективната необходимост от актуализиране на професионалната подготовка на библиотекаря, както и от придобиване на нови знания е неоспорима. Но за реализацията на ефективна и пълноценно използвана система за продължаваща квалификация е необходима съвременна политика на библиотечния мениджмънт или на управленските структури за несамостоятелните библиотеки и силна мотивация на библиотечния персонал. Тази мотивация се обуславя от наличието на материални и нематериални стимули за специалистите, които текущо надграждат професионалната си подготовка – повишаване на трудовото им възнаграждение или развитие в кариерата, вкл. и израстването им в йерархията.

Библиотечната организация си поставя различни за отделните етапи стратегически и оперативни цели. Постигането им в много висока степен зависи от капацитета на библиотечния персонал. Този капацитет се изгражда чрез набирането на подходящи хора, както и чрез допълването на липсващия професионален капацитет чрез системата за продължаваща квалификация. Библиотечните мениджъри заедно с отдела или специалистите по управление на човешките ресурси трябва да правят регулярно анализ на наличния капацитет и да извеждат слабите или неосигурени с подходящи специалисти работни места.

Добавянето на капацитет следва да бъде направено на основата на планирана дейност по развитие на човешките ресурси, основана на стратегическите планове и цели на библиотечната организация. Начините са или набиране на подходящи специалисти, или осигуряване на оптимални условия на наличния персонал за попълване на необходимите професионални знания и умения чрез (1) обучение в системата за продължаваща квалификация, (2) на работното място от по-подготвен колега или (3) чрез стимулиране на самообразованието. Планирането на квалификационните дейности осигурява редуване на персонала в обученията и възможност за поддържане на темпото на работа и при отсъствието на служители от работното им място.

Продължаващата професионална квалификация, заложена в управлението и плановете за развитие на персонала, създава предпоставки за финансовото осигуряване на участниците чрез предвидени средства в бюджета на организацията. Въвеждането на дистанционни форми в системата въвежда възможност обучението да протича и на работното място, в планов порядък, със знанието на прекия ръководител и директора на библиотеката. Ефективността на системата за продължаваща професионална квалификация зависи от механизмите, създадени в библиотечната организация усилията на библиотекаря да бъдат оценени и неговата нова професионална квалификация да бъде отразена чрез промяна

в трудовото му възнаграждение или израстване в кариерата. Резонно е нематериалните и материални стимули, от една страна, да отговарят на очакванията на служителите, на техните предпочитания и индивидуална скала на ценностите, която в годините може да се променя. Но, от друга страна, само квалификация, която съответства на потребността от допълнителни знания за по-доброто справяне със задчите на конкретното работно място, на нуждите на библиотечната организация и спомага за постигането на общите ѝ цели да подлежи на подпомагане, стимулиране и признаване.

Възможностите за **кариерно развитие на библиотечния персонал** са силно мотивиращи фактори за професионалното представяне на библиотекарите и част от добрата работна среда. В професионалната литература, все още само теоретично, се засяга темата за възможностите в библиотеката да се прави кариера. Проблемът има много страни и зависи от редица фактори. В библиотеките вече работят специалисти, които се занимават с библиотечни дейности и процеси и такива, които нямат библиотечна специалност, но носят своята значима част от отговорностите по подготовката и представянето на библиотеката и библиотечните продукти и услуги пред ползвателите и обществото. Дали осигуряването на условия за удовлетвореност на персонала от професионалната си реализация, от признаването на приноса на всеки един в постигането на заложените цели на организацията и др. подобни, иновативни за българските библиотеки похвати, не биха спомогнали за задържането на ценните специалисти, не биха стимулирали участието на персонала в продължаващата професионална квалификация? Със сигурност. И от това ще имат полза и библиотеката, и работещите в нея, и нейните ползватели! Дали са налице и равностойни ли са възможностите за кариерно развитие на небиблиотечните специалисти: компютърни специалисти, психолози, специалисти в областта на човешките ресурси, отраслевици със или без специализация в областта на библиотечните науки и т.н., работещи в българските библиотеки? Това са само въпроси, но отговорите трябва да се намерят адекватно бързо на темповете на днешния ден.

В инструментариума на съвременната наука за управление на човешките ресурси се включва система от взаимосвързани документи, които изграждат елементите на оптималната за персонала работна среда. Тя включва: система от показатели за оценка на трудовото представяне, при достатъчна диференциация на труда според сложността и характера на отговорностите и на задачите; система от материални и нематериални стимули. Предвидените насърчаващи механизми са съпоставени и адекватни на променящите се във времето потребности на всеки конкретен библиотекар, сравнени и съобразени са с индивидуалната скала от мотивиращи условия и стимули, но, също така, са подчинени на заложените стратегически цели на организацията, прецизно изготвените длъжностни характеристики, отчитащи индивидуалните и екипните отговорности.

Изграждането на оптимална работна среда е важен елемент от ангажиментите и отговорна задача на управленските структури в библиотечните организации днес. В нея следва да се отчитат потребностите на библиотекарите и другите специалисти от добро трудово представяне. Условията да се съобразяват с индивидуални мотивационни скали и да се създават възможности за хоризонтално и вертикално кариерно развитие, чиято цел да бъде съпадението между удовлетвореността от професионалната реализация на членовете на персонала и ефективността на организацията.

ББИА – библиотекарят – библиотечната общност

Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА) работи върху изграждането на капацитет на организацията. Библиотечната асоциация насочва част от усилията си към възможностите за въздействие върху политиките за библиотеките и регламентирането на статута на библиотекарите. Това става чрез участие на представители на асоциацията в работни групи по създаването на нормативни документи. Например: Закон

за обществените библиотеки, Стандарт за библиотечно-информационно обслужване, Закон за предучилищно и училищно образование; Стратегия за развитие на културата и др. Важно е овладяването на процедурата за успешна работа с административните органи. Предлагат се обучения в такива полезни умения в курсовете за продължаваща професионална квалификация. Изучава се добрата практика на библиотеките в тези дейности чрез реализирането на редица проекти.

Застъпническите дейности са мощно средство за въздействие върху държавната и местната политика. Опитът на чужди асоциации с голяма членска маса и стабилизирано влияние върху обществените нагласи и вземането на решения по проблемите на библиотеките показва много добри резултати. Прилагайки добрата практика на сродните организации, ББИА работи по създаването на капацитет на асоциацията за подготовката и разгръщането на широки застъпнически действия и засилване на въздействието върху изграждането на политиката за библиотеките на различни нива.

Библиотечната асоциация излиза на отворен диалог с професионалната гилдия, с администрацията и с хората. Привлича съмишленици сред родителските асоциации в подкрепа на училищните библиотеки; сред студентите за връщането им към университетските библиотеки, като подкрепя техните идеи за денонощна библиотека, за разширяване на дистанционните услуги на библиотеките; сред бизнеса за подкрепа на значими национални каузи и проекти, като опазването и достъпа до книжовното културно наследство. Откликът не е незабавен, но пътят е правилен, доказан с реални резултати в развитите страни, от които черпим опит.

Професионалната организация засилва връзките и отношенията между хората, принадлежащи към една професия, създава и гради професионална общност. В българския модел библиотечните мрежи имат различна административна подчиненост. Обществените библиотеки са на подчинение на Министерството на културата, на читалищните настоятелства, на органите на местно управление. Училищните библиотеки са в подчинение на Министерството на образованието, младежта и науката. Университетските библиотеки са в структурата и са подчинени на ръководството на съответните университети. Научните и специални библиотеки са в подчинение на отрасловите министерства, съответните институти и организации, към които са създадени и функционират. От това изреждане става пределно ясно, че дейностите на отделните библиотечни мрежи се подчиняват на различна нормативна база или изпитват негативите на липсваща такава. Единствената организация, която обединява, съсредоточава и отстоява професионалните интереси, потребности, проблеми и усилия на библиотекарите е Българската библиотечно-информационна асоциация.

Библиотечната асоциация работи за положителния имидж на българските библиотекарите пред представителите на централната и местната власти; създава възможности за участие на български специалисти на международни форуми и обучения; изгражда система за професионална квалификация; разгръща издателска и информационна дейност, която ни присъединява към нашите колеги от Европа и света.

Вече повече от 20 години СБИР/ББИА дава опора и сила на хората в професията, утвърждава авторитета и работи за повишаване на капацитета на библиотечната гилдия. Проектите, семинарите, конференциите, кампаниите, обученията, всички форми и форуми, на които библиотекарите от цялата страна от всички видове библиотеки имат възможност да се събират, да общуват и да споделят опит, мнения и добра практика доказват безусловното наличие на потребност от чувството за **принадлежност към професионалната общност**. Силата на това чувство е двигателят на дългогодишния доброволен труд за асоциацията на много хора от гилдията; причината за активно, отново доброволно, участие в инициативите и удовлетворението от професионалното общуване. Постепенното опознаване на членовете на колегията създава професионални партньорства, опора и съпричастие при нужда от подкрепа и помощ, поражда трайни приятелства. Проблемите, съвместното търсене на решения,

човешките отношения, професионалната помощ и солидарност, споделянето на успехите и неудачите са също част от тази принадлежност към професионалната общност.

Поведението на библиотекаря

Поведенческите аспекти в контекста на библиотечната професия изискват самостоятелно разглеждане – толкова много и различни са видовете отношения, в които влиза библиотекарят. Отношения между библиотекаря и ползвател; отношения във вътрешната професионална среда на хоризонтално и вертикално равнище; взаимоотношения между библиотекаря и ръководството на библиотеката; връзки на библиотекаря с общността; общуване между библиотекаря и местната власт, партньори от общностите и бизнес средите; връзки на библиотекаря със специалисти от другите културни институти. Всички тези отношения са наситени със свои специфични характеристики, етични норми, протоколни и процедурни, писани и неписани правила.

Психологията на общуването и комуникациите в библиотеката са също една изключително важна част от поведението на хората в библиотечната професия. Тя носи полезното и ценното от събрания опит, но категорично изисква допълване на ново съдържание, актуализирано и съобразено със съвременното развитие и практическо приложение на съответните научни области. Правилата за поведение на съвременния библиотекаря са базирани на споделените вече подходи за отваряне към активен диалог с обществото. Те изискват изграждане на съвременна култура на комуникациите, като извеждат на водещо място човешките потребности, ценности и удовлетвореност.

Библиотекарите и българската (не)реалност

Мария Златева

Първоначално имах друга концепция за съдържанието на настоящия материал. Но някак си, знаково, на 24 май проведох случаен разговор в кварталния парк с една млада дама, работеща също в сферата на културата, и бях озадачена. Тя изказа положително отношение към библиотеката като институция, възмущаваше се, че сестра ѝ е завършила средното си образование без нито веднъж да влезе в нея, но сподели, че за една книга никога няма да отиде до „прашната библиотека” и с глава ми посочи стоящия до нея лаптоп.

Случката ме накара да се замисля и да си задам следните въпроси:

1. Дали ние библиотечните специалисти си даваме реална сметка за това как изглеждаме в очите на другите?
2. Дали библиотеките са толкова значими, за да разчитат на активна подкрепа?
3. Можем ли успешно да се конкурираме с другите канали за генериране и предоставяне на информация?

За този кратък период няха възможност да извърша качествено емпирично изследване на проблема, но проверих какво е писано по въпроса. Така попаднах на следното: Какво е бъдещето на библиотеката? Какво е бъдещето на библиотекаря? Това са въпроси, които чуваме и виждаме, обсъждаме на конференции, срещи, чрез блогове. В действителност „бъдещата библиотека” вече се е промъкнала през задната врата. Бяхме прекалено фокусирани върху обсъжданията, за да го забележим.

Няма никакво съмнение, че технологията значително промени библиотеката и ролята на библиотекаря през последните години. През това време докато библиотекарите се адаптираха и поемаха нови роли, повече отговорности, те всъщност станаха по-малко изкусни в способността кратко и ясно да опишат своята роля и по-същественото – „понееспособни да артикулират своята ценност.”⁶⁷ Това е написано през 2011 г. в статията „Designing our library future: be involved or be forgotten” от Зана Хауърд, австралийски специалист по социално управление и библиотекар. Но звучи много актуално за настоящата българска реалност.

През 2005 г. Майкъл Кейси представя модела на Библиотека 2.0 за технологично-ориентирани и базирани услуги, позволяващи отдалечен достъп и обратна връзка. Той става много актуален и за българските библиотечни специалисти. В същото време в световен мащаб се заражда друга идея – библиотеката като третото (социално) място, която дълго не влезе в нашия дебат, но по скромното ми мнение, защото е много близка до българските традиции в библиотечното дело.

Споменавам тези модели от последните години, за да илюстрирам, че ние сме част от световните търсения за „правилните” пътища за развитие на библиотеките и идентифициране на професионалните компетенции на библиотекарите. Устремени да се състезаваме с времето и технолиогите, българските библиотечни специалисти също загубихме способността да заявяваме себе си, а от там и защо са необходими библиотеките. В стремежа си да сме актуални, прегръщаме всичко ново, което според нас удовлетворява обществените нужди. Вгълбени в търсенето на нова индентичност оставихме да ни се изплъзне най-важното, как изглеждаме за общностите, на които трябва да служим.

В подкрепа на всичките наши усилия към промяна, в България се провеждат редица изследвания. Въпреки, че са научно обосновани и показателни, те не винаги дават обективна

⁶⁷ Howard, Zana. Designing our library future: be involved or be forgotten. <www.zaanahoward.com/2011/06/10/designing-our-library-future-be-involved> (29. 05. 2012)

информация. Защото още през 1983 г. Петер Биксел в статията „За четенето и читателите” казва: „И най-ловко съчинените анкети за навика да се чете, за интензивността на четене не биха довели до никаква полезна статистика. Никой освен истинския читател няма да си каже истината.”⁶⁸ Което е съпоставимо и с отношението към библиотеките – няма човек в целия свят, който официално да отрече общественото им значение, но както казва Зана Хауърд в статията си: „хората обичат идеята за библиотеката, повече от реалността...”. В това се състои отговорът на въпроса дали си даваме сметка за нашето място в обществото, а неформалния разговор, с който започнах, е убедителна илюстрация.

От библиотекарите се очаква да правят твърде много неща за твърде много хора. Освен, че сме призвани да опазваме писменото културно наследство, стремежа ни е да дадем възможност на всеки да открие и докосне това интелектуално богатство. Образователната роля на библиотеката също не трябва да бъде засенчена. Същевременно искаме да сме и център на обществения живот на населените места. Прекалено много отговорности, малко ресурси и недостатъчно разбиране към усилията ни. Във връзка с казаното смятам, че библиотекарите трябва да излезем от нашата (не)реалност. Да прекрачим границите на собствените си сгради, да излезем от ролята си на експерти, които знаят кое е добро за другите, защото сме теоретично подготвени и владеем практиката.

Изправени сме пред необходимостта да направим решителна крачка, да заслужим обществената подкрепа, от която се нуждаем и като специалисти, и като институция. Понеже значимостта ни не може да бъде „доказана” само с анкети и статистически данни, е нужно да предприемем друг подход, а именно на открит и честен диалог, какъвто реално липсва в българското обществено пространство. Чрез него да разберем какво е нашето място в живота на отделния човек, и какво се очаква от нас. Защото основанието за нашето съществуване е именно Човека, а главната ни цел е да отговорим на нуждите му, за да станем привлекателни за него. Поставяйки хората в центъра на нашите усилия, е начина да захвърлим „прашните си дрехи” и да изградим работещ модел на „бъдещата библиотека”, съчетаваща актуалните световни тенденции и най-доброто от българските традиции.

Професионалната общност в нашата страна е постигнала консенсус, че с помощта на информационните и комуникационни технологии трябва да модернизирате библиотеките и да предлагаме актуални услуги, както за конкретния потребител, така и за разнородните целеви групи. Изхождайки, че библиотеките не са само сбор от книги, каталози и техника, а един жив организъм, съчетаващ също битови условия и организационна култура, е необходимо да насочим усилията си за развитие именно в тази насока. За да сбъднем желанието на 10-годишната Невена Пеева от гр. Ловеч, че „След 10 години моята библиотека ще бъде модерна, ще има много нови книги, както и електронни книги и четци”⁶⁹, но ще е приветлива и уютна, любимо място за всеки.

В началото зададох и въпроса: Можем ли успешно да се конкурираме с другите канали за генериране и предоставяне на информация? За мен отговорът му се състои във факта, че за написването на този материал ползвах лаптоп, интернет и стари записки през почивните си дни, в кварталния парк. В случая извърших социален експеримент, като постъпих не като библиотекар, а като потенциален потребител на библиотечни услуги. Знаем, че без ресурсите на Глобалната мрежа голяма част от необходимата информация нямаше да е достъпна за мен, но старите ми записки са от фонда на библиотеката.

Колеги, на финала искам да споделя моята вяра, че фразата на Рей Бредбъри: „Какво сме без библиотеките? Без тях нямаме минало и сме без бъдеще!”, благодарение на нашите усилия, ще остане актуална и за поколенията след нас.

⁶⁸ Биксел, Петер. За четенето и читателите. // Служебен бюл. СБП, 1985, № 2, с. 128 – 131.

⁶⁹ Аз и глобалната библиотека. – [София, 2012, с. 55.]

Функции на училищната библиотека и мисия на библиотекаря в съвременните образователни условия

Рени Велкова, Пролет Димитрова

Дефинициите за грамотност включват умения за четене, писане, елементарно смятане, основни знания за природни науки, техника и използване на компютри, които независимо, че имат специфични проявления в различните страни, подлежат и на общи критерии за оценка. Предполага се, че нивото на грамотност е основен показател за оценка на човешкия капитал и неговата степен е важно условие за социалното и индивидуалното развитие на личността, за потенциалните ѝ възможности при придобиване на значим и удовлетворяващ обществен статус в професионално-кариерен и интелектуален аспект.

Програмата за международно оценяване на учениците, или накратко PISA е най-всеобхватното и прецизно международно изследване на нивото на грамотност на учениците, което отразява не само постиженията, но и проучва всички фактори, оказващи влияние върху резултатите. PISA е част е от дългосрочен проект на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) за изработване на индикатори за качество на образованието, чието начало датира от 1997 г. и е едно от най-авторитетните международни сравнителни изследвания на постиженията на учениците. Досега българските ученици, сравнени с другите включени държави, имат слаби постижения на оценяванията, на които са участвали, през 2000, 2006 и 2009 г. Тревожен е фактът, че нивото на грамотност на значителна част от тях попада около критичния праг, което се свежда до владене на функционално четене, но не и до осмисляне, оценяване и интерпретиране на текст, разчитане на графики, неумение за анализ на илюстрации и карти. Тези изводи са направени и в стратегическите документи за училищното образование и налагат повишаване качеството на образованието да се превърне в приоритетна задача.

Последната концепция на МОМН отразява не само постиженията, но и всички слабости, съпътстващи реформата в училищното образование, както и набелязва мерки за тяхното преодоляване. Призивът за промяна на мисията на училището от „обществена“ в „хуманистична“ – която обслужва човека и неговото развитие и преуспяване и по този начин обслужва и общността – предполага засилване на функциите на онези партньори от обучителния и образователния процес, чиито медиаторски функции са свързани с формиране на уменията за комуникативност, събиране и обработка на информация, валидиране на информацията в интернет, отговорност към ученето, чувство за общостен интегритет.

Училищната библиотека като специфична среда за информация и знание и като територия на неформалните социални контакти е един от значимите партньори за постигане на стратегическите образователни задачи, подкрепяйки обучението, съдействайки за социализацията и подпомагайки културното развитие. Необходимо е да се превърне в естествено място за развиване на грамотността, трайно усвояване на знанието, мотивация за учене, оценъчно търсене на информация, като библиотечните дейности съответстват на новата образователна ситуация, изискваща адаптиране към новите технологии, предоставящи информация като количество, трансфер и информационен носител, както и към спецификата на потребителите ѝ като начин на възприемане и ползване.

Отговорността за функционирането и развитието на успешна библиотечна практика се носи от единствения, притежаващ квалификация и експертни умения, специалист на територията на училището – библиотекаря. Мисията на съвременния училищен библиотекар произтича от мисията на училищната институция, насочена към обучение, възпитание и насърчаване на индивидуалните способности на децата, които са приоритетните потребители на информация и знание. Мениджмънтът на една училищна библиотека е свързан не само с

дейностите за комплектуване и обработка на библиотечните документи и регистриране и обслужване на читатели, но и с качествената оценка на съдържанието на информационните ресурси. А също и с познаването на специфичните читателски интереси и тяхното формиране, с диференцирания подход при препоръчване на информационните източници, с обучителни и развлекателни форми, които биха развили грамотност. Освен професионални компетенции, езикови и компютърни умения, той трябва да бъде комуникативен, лидер, съзидател и да организира инициативи, проекти и кампании. В съвременната образователна ситуация е важно да получи педагогически знания, които да приложи като методика в пряката си работа. Необходимо е да познава етапите на развитие в детска и юношеска възраст като когнитивно-познавателен процес, етапите на възприемане, затвърждаване и интерпретация на знанието, начините за въздействие, концентрация на вниманието и мотивация, културните и социалните фактори, които имат влияние върху цялостното развитие на личността.

Изключително наложително е организирането на обучение в тази посока, особено за библиотекари, чиято работа приоритено е свързана с деца. От значение е непрекъснатата професионална квалификация, която за библиотекарите основно се провежда от ЦПОБ към ББИА. Компетентни, даващи нови знания и полезни са курсовете, свързани с компютърни умения, с изграждане на проекти и организиране на застъпнически кампании. Сред тези, които бяха посетени от част от училищните библиотекари са: „Презентация и презентирание”, „Изработване и управление на проекти в библиотечно-информационния сектор”, „Похвати на застъпничество в полза на училищните библиотеки”.

Познаването на специфичните когнитивни характеристики на читателите, отчитането като приоритетна задача развиването на грамотност по международни стандарти и акцентирането на съвременните начини за издирване и анализ на информация, налага активно да се използват възможностите на интернет пространството като своеобразен канал за достигане до потребителите и за обмен на успешни практики. Всички възможности като форуми, социални мрежи, интернет сайтове, блогове и други форми на виртуални библиотечни услуги са в отговор на изискванията на информативизиращото се общество, на необходимостта от бърз достъп до актуална, научно достоверна и полезна информация, което би съхранило мястото на библиотеките на основни информационни центрове. Бихме искали да Ви запознаем с някои виртуални форми, използвани от училищните библиотеки и като професионално обединение, и индивидуално.

Сайтът www.libonline-bg.com, поддържан с финансовата подкрепа на ББИА, е представителен за общността на училищните библиотеки. Предназначен е за ползване както от читатели, така и от библиотекари, като предоставя различен тип услуги за потребители и приложен софтуер за библиотекари. Представлява своден каталог на изданията в училищните библиотеки с онлайн достъп до библиографските описания на заглавията. Има възможност да се ползва и като библиотечен софтуер на всяка училищна библиотека като поддържа инвентарна книга, картотека на читателски карти и опис на заетия библиотечен фонд. Предимствата му за библиотекарите са:

- Безплатен специализиран софтуер, съобразен със спецификата на основните дейности по регистриране, каталогизиране и заемане на библиотечни документи.
- Сводният каталог да се изгражда общо – веднъж въведено библиографското описание може да бъде само добавяно към инвентарната наличност на всяка библиотека.
- Има въведена картотека на читателските карти от която могат да се правят справки за брой читатели, за прочетена литература и др.

Сайтът предлага много възможности и за читателите:

- търсене в сводния каталог на всички библиотеки и в каталога на съответна библиотека;

- тъсене по различни признаци: автор, заглавие, издателство, ключови думи/предметни рубрики и др.;
- сведения за наличност на търсеното заглавие;
- хипервръзка към пълният текст на изданието.

В момента е в процес на разработка и сайт на училищните библиотеки в страната, наречен [libschool-bg](http://libschool-bg.com). Целта му е да информира потребителите за всичко, случващо се в училищните библиотеки, за участия в местни и национални инициативи на Секцията на училищните библиотекарски или на Българската библиотечно-информационна асоциация. Ще съдържа и информация за стъпките и срещите, които сме предприели с представители на различни държавни институции, относно регламентиране статута на училищната библиотека и училищния библиотекар в новия закон за средното образование.

Пример за иновативно мислене на училищния библиотекар е блогът „Библиотека” на СОУ „Св. св. Кирил и Методий” – Карнобат, който е част от сайта на училището. Чрез него се отразяват културни събития на местно и международно ниво, представят се лауреати на значими литературни награди, препоръчват се методически материали на педагозите.

Идеята за създаване на уеб сайт на библиотеката при СОУ „Димитър Матовски” – Пловдив е провокирана от наблюдаваните се изменения в традиционната визия на културните институции. Целта е библиотеката да бъде „видима” по един свеж и полезен начин, да предоставя информация чрез различни по тип, вид и тематика източници, които да способстват за самообучението, самоусъвършенстването и ученето през целия живот.

Сайтът съдържа информация за библиотеката, новини за конкурси, състезания, кампании, инициативи, честване на годишнини на известни личности или от исторически събития, за нови книги в библиотеката, правилата за обслужване на читателите, отработени тактики за изграждане на навици у детето да обича книгите и те да станат неотменна част от неговото ежедневие, препоръчителна литература за учениците по класове. Особено интересни за читателите са разделите на сайта за: Интересни факти – за книгите, писателите, четенето, различни сфери на знанието; включените любопитни факти от всички сфери на знанието и Полезни връзки, съдържащ линкове към разнообразни сайтове. Много удачен е разделът за връзка с библиотекаря – има специална форма, която дава възможност на читателите да задават въпроси на библиотекаря. Сайтът е създаден и се поддържа от училищния библиотекар.

Библиотеката на Варненската математическа гимназия „Д-р Петър Берон” предлага интересна библиотечна услуга – функциониращата от 2008 г. Виртуална справочна служба. Чрез нея се получават готови отговори или препратка към информационен източник на въпроси, свързани с библиотеката и нейните фондове на посочен електронен адрес. Предоставят се сведения и факти, които могат да бъдат намерени с помощта на справочна енциклопедична литература и достъпните за библиотеката информационно-търсещи системи. Интересен е факта, че се ползва, често не само от ученици и учители, но и от родители. Библиотеката издава и месечен бюлетин, който се публикува в сайта на гимназията и предоставя информация относно случващото се в нея. От февруари 2010 г. библиотеката е член на Международната мрежа на училищните библиотеки, която осигурява линкове към сайтовете на много училищни библиотеки в световен мащаб и се явява безценен източник на нови идеи за работа.

Осъзнавайки необходимостта от широко популяризиране на работата на училищните библиотеки и възможностите на социалната мрежа Фейсбук беше създаден профил на Секцията на училищните библиотекарски, наречен Училищни библиотеки. Там се публикуват материали за събития, в които Секцията участва или които организира, също полезни връзки към уебсайтове, които могат да обогатят знанията и да подпомогнат учениците и преподавателите в подготовката им. Профилът дава възможност да се публикуват снимки и албуми от събитията, които се организират в училищните библиотеки. Постепенно той доста

се популяризира сред потребителите на Фейсбук и вече има над 2000 приятели, които с интерес и внимание следят нашата дейност и активно ни подкрепят. Тези приятели имат различни сфери на дейност и социален статус – от институции като Българската библиотечно-информационна асоциация до ученици. Получаваме предложения за организиране на общи инициативи от различни организации. Пример е успешното ни сътрудничество с асоциация „Родители” и участието ни в организираната от тях инициатива „Фамилатлон”.

Има училищни библиотеки със самостоятелни страници във Фейсбук, сред които са математическите гимназии в София и Варна, училищна библиотека към СОУ „Св. Кл. Охридски” – Костенец. На тях също се публикува полезна за читателите информация – за нови книги, за събития в библиотеката и училището, публикуват се и много снимки, които илюстрират дейността на съответните библиотеки. Страниците са доста популярни сред читателите, тъй като учениците са сред най-активните фейсбук потребители. Чрез тези страници се осъществяват и напомнания за просрочени книги, изготвят се справки и уебографии. На практика чрез тях се осъществява дистанционно библиотечно обслужване.

Преди няколко години чрез приложния софтуер за комуникация Скайп група училищни библиотекари създаде общ професионален чат. В него бързо и ефективно се обсъждат професионални теми, обменят се идеи за добри практики, получава се квалифицирана помощ, създават се контакти. Първоначално, чрез чата комуникираха училищни библиотекари само от София, но постепенно в него се включиха колеги и от страната, което доста го разнообрази и обогати. Всички участници оценяват тази форма на професионална комуникация като изключително полезна, оперативна и възможност за получаване на помощ и добри идеи в реално време и за организиране на различни събития, свързани с Маратона на четенето или Националната библиотечна седмица.

Ние, училищните библиотекари, съзнаваме изключителната важност да развиваме нашето професионално обединение и се радваме, че от 10 април 2012 г. секцията ни към ББИА вече е национална. Надяваме се на ползотворно сътрудничество, както помежду си, така и с цялата библиотечна колегия за усъвършенстване на библиотечно-информационното осигуряване и обслужване.

Училищната библиотека на 21 век – мнения, идеи, предложения!

СОУ „Св. св. Кирил и Методий” – Карнобат

Станимира Цонкова и Деница Начева – 9 в кл.:

Библиотеката трябва да има огромна читалня с компютри и принтери. Учебната литература да е качена на таблети и в читалнята да ги намираме и прочитаме. Трябва библиотекарят да е компетентен и по ИТ – да съветва и помага. Книгите да имат препратки към сайтове – за справки, за филми. В съвременната книга да има текстове за автора, за историята на книгата, критически ремарки, да има препратки за читателски коментари и отзиви.

Мелани Енчева – 6 в кл.:

В читалнята да има огромна маса и там да има повече ученибни помагала – да се подготвят на спокойствие и да коментират. Книгите да бъдат нови и чисти и красиво оформени. Не иска компютри. Нека в библиотеката да има кино.

Антония Вълкова – 8 в кл.:

Модерната библиотека трябва да има в читалнята дълга маса с компютри, и те да са пълни с ученици. Нека да има и книги. Библиотекарят да бъде любезен и добронамерен.

Пепа Кибритева – начален учител:

Съвременната библиотека непременно трябва да е пълна с компютри, за да могат да се подготвят учениците. Нека да има и кино. Книгите са важни за малките ученици – да свикнат с четенето, с аромата на книгата... Но бъдещето е във виртуалното четене.

Библиотеката на бъдещето през погледа на децата

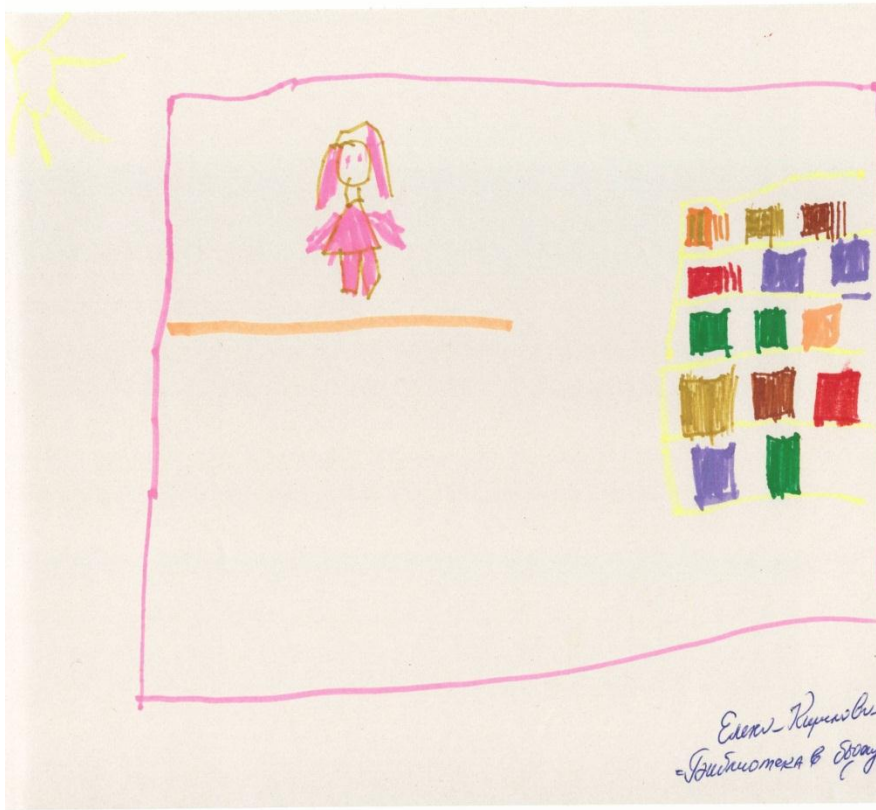
Библиотека в космоса – до нея ще се стига с ракета.

Как ще изглежда? – кръгла и прозрачна с налепени приказни и филмови герои по стените ѝ.

Библиотеката отвътре – ще има много нива – етажи и редове от стелажи с наредени книги.

Как ще се взимат книгите? – чрез въздух, излизаш от пода, който ни издига до желаната книга.

Какво още ще има?

- класна стая, в която да се учи, а учителката ще преподава от екран (телевизор);
- легла, които са скрити и с натискане на бутон излизат когато са необходими;
- магазин.

ББИА в подкрепа на продължаващата професионална квалификация

Антоанета Димитрова

Библиотечните асоциации по света традиционно работят за постигане на високи професионални стандарти и създават предпоставки за това като разработват програми за професионална квалификация и продължаващо образование. Българската библиотечно-информационна асоциация (ББИА) също предлага възможности за непрекъсната квалификация на библиотечните специалисти с висше образование чрез курсовете на Центъра за продължаващо образование на библиотекарите (ЦПОБ), създаден през 2001 г.

В рамките на проект „Напредък и устойчиво развитие на библиотечния сектор в България” 2010 – 2014 г., подкрепен от фондация „Америка за България”, беше разработена програма за модернизирание на ЦПОБ и предоставяне на нови възможности за професионална квалификация (за библиотекарите със средно образование).

През м. ноември 2010 г. беше представен поддомейнът за Професионално образование и квалификация на сайта на ББИА: <http://www.lib.bg/train/>. В него са отразени промените в ЦПОБ и новите възможности за квалификация, които предлага. Публикувана е и информация за съвместната инициатива с Асоциация „Съвременни читалища” за професионално обучение на библиотекарите със средно образование.

През м. май 2011 г. беше представен и поддомейнът за Издателска дейност на ББИА: <http://www.lib.bg/publish/>. В него се съдържа информация за всички печатни и електронни издания на ББИА; за основни издания на ИФЛА, преведени на български език; за списание „ББИА онлайн” (включително електронен вариант на всички броеве); всички броеве на електронния бюлетин на ББИА и други издания.

Център за продължаващо образование на библиотекарите (ЦПОБ)

След проведено проучване за потребностите на библиотекарите и експертното мнение на водещи специалисти в библиотечния сектор, програмата на ЦПОБ бе изцяло обновена като се разработиха нови курсове и се привлякоха нови преподаватели. Предлагат се 40 курса, разпределени в 8 модула:

- Мениджмънт за библиотечни лидери – 13 курса
- Библиотечен маркетинг и комуникация в библиотеката – 1 курс
- Социология на четенето и читателите. Библиотечни програми – 1 курс
- Организация и управление на колекциите. Каталогизиране – 8 курса
- Услуги в библиотеките – 8 курса
- Обучение на ползвателите в библиотеките – 1 курс
- Технологии в библиотеките – 5 курса
- Културно наследство – 3 курса

Организация на обучението

Заявки за участие в курсовете се подават по телефона, по пощата, по имейл или чрез попълване на електронната форма от желаещите, в съответствие с календарния график за всеки месец. Заявки може да се събират и на регионално равнище от съответната

библиотека-инициатор или регионалното дружество при изнесените обучения в страната. Курсистите заплащат обучението си с лични средства или със средства на институцията, в която работят. Таксите са различни в зависимост от продължителността на курса и членството (индивидуално или колективно) в ББИА.

Успешно завършилите курсисти получават Удостоверение от СУ „Св. Климент Охридски”, съгласно изискванията на чл. 12 от Наредбата за държавните изисквания към съдържанието на основните документи, издавани от висшите училища, приета с ПМС 215/12.08.2004 г. За курс от 25 – 30 часа се присъжда 1 кредит, съобразно разпоредбите на чл. 9 от Наредба № 21 от 30 септември 2004 г. за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища. Кредитите, получени за курсове в ЦПОБ, може да се признават в определени модули на магистърски програми в университетите.

Дистанционно обучение

От м. май 2012 г. центърът вече разполага с платформа Moodle за дистанционно обучение. Платформата за онлайн обучение дава възможност за едновременен достъп на хора от различни градове и села до материалите за курсовете в удобно за тях време. Съкращават се и разходите, свързани с пътуване и престой в друг град за участие в традиционен курс. За да се включи в дистанционен курс, всеки обучаем трябва да има регистриран и работещ имейл адрес, регистриран потребителски профил в Skype, и компютър със слушалки и микрофон.

Проведени курсове

През 2011 г. бяха проведени 14 курса в София и 5 курса в страната – Русе (2), Благоевград, Пловдив и Велико Търново. Обучени бяха общо 233 библиотекари от НБКМ и от регионални, университетски, читалищни, училищни и специални библиотеки.

От началото на 2012 г. са организирани 8 курса – в Кюстендил, Пловдив, Пазарджик, Русе и Варна (4) и 1 курс е проведен чрез дистанционна форма на обучение. В тях се включиха общо 120 библиотекари от регионални, университетски, читалищни и специални библиотеки.

Професионална квалификация по професия „Библиотекар”

В изпълнение на Закона за обществените библиотеки, Българската библиотечно-информационна асоциация и Асоциация „Съвременни читалища” предприеха съвместни действия по осигуряването на пълен курс на обучение за придобиване на III степен на професионална квалификация по професията „Библиотекар”, специалност „Библиотекознание”, както и обучения по специфични теми, които са част от обучението по професия „Библиотекар”.

Получените теоретични знания и практически умения по основни библиотечни дисциплини от читалищните библиотекари са предпоставка за подобряване на работата в техните библиотеки, за предлагане на нови, модерни услуги на местните общности, за повишаване авторитета на библиотеката като място за достъп до информация и знание в малките населени места.

Учебна програма

Съдържанието на учебната програма е разработено от експерти на ББИА и е съобразено с изискванията на Закона за професионалното образование и обучение и със

съвременните тенденции в развитието на библиотечно-информационните науки. Учебната програма съдържа 20 общи и отраслови дисциплини, разпределени в 4 модула.

Специфична за професията задължителна професионална подготовка – 628 часа

- Общо библиотекознание
- Библиотечни фондове. Комплектуване, организация и опазване
- Библиотечни каталози. Стандарти за библиографско описание
- Библиотечно обслужване. Читатели и четене
- Справочно-библиографска и информационна дейност в библиотеката
- Управление и организация на библиотеката
- Национална система на библиотеките в България

Обща задължителна професионална подготовка – 86 часа

- Здравословни и безопасни условия на труд
- Трудово-правно законодателство
- Умения за работа в екип
- Работа с персонален компютър и приложни програми

Отраслова задължителна професионална подготовка – 186 часа

- Чужд език
- Работа с автоматизирани библиотечни системи
- Работа с интернет и комуникация в мрежата
- Нормативна уредба за библиотеките в България
- Библиотечен маркетинг и връзки с обществеността

Свободноизбираема подготовка – 60 часа

- Библиотечни организации и обединения
- Обща и специална библиография
- Допълнителна аналитико-синтетична обработка на документи
- Библиотечно обслужване на хора със специални нужди

Организация на обучението

Обученията се провеждат от Центъра за професионално обучение към Асоциация „Съвременни читалища”, който притежава Лиценз № 200612327, издаден от Националната агенция за професионално образование и обучение, съвместно с регионални, общински и читалищни библиотеки.

Обучители са библиотекари от регионалните и общинските библиотеки с подходящо висше образование (бакалавър или магистър).

Държавните изпити по теория и по практика се провеждат по национални изпитни програми в съответствие с държавните образователни изисквания за придобиване на квалификация по професията „Библиотекар”.

Издавани документи

Свидетелство за професионална квалификация, съгласно чл. 52, 52а и 53 на Наредба № 4 за документите за системата на народната просвета, се издава на успешно завършилите пълния курс на обучение (960 ч.).

Удостоверение за професионално обучение, съгласно чл. 44 на Наредба № 4 за документите за системата на народната просвета, получават успешно завършилите професионално обучение по част от професията „Библиотекар” (600 ч.).

Текущи обучения

Първото обучение, което започна на 9 февруари 2011 г. в Регионална библиотека „Проф. Боян Пенев” – Разград, предстои да завърши с държавни изпити по теория и практика на 17 юли 2012 г. Всички 20 читалищни библиотекари от област Разград преминават пълния курс на обучение от 960 ч.

Седемте обучения, които стартираха през ноември и декември 2011 г. и са финансирани по схемата „Аз мога повече” на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, ще приключат в края на м. юни 2012 г. В тях се включиха 70 библиотекари от областите Видин, Враца, Пазарджик, Търговище и общините Долни Чифлик, Исперих и Провадия. За осем месеца те преминаха по-голямата част от учебната програмата в рамките на 600 ч. като получиха теоретични знания и практически умения по основните библиотечни дисциплини (Общо библиотечнознание, Библиотечни фондове, Библиотечни каталози, Библиотечно обслужване, Управление и организация на библиотеката), компютърна грамотност и английски език.

От началото на м. юли 2012 г. започна ново обучение по схемата „Аз мога повече”, в което ще бъдат обучени двадесет читалищни библиотекари от общините Кърджали и Момчилград. Те ще преминат пълния курс с общ хорариум от 960 учебни часа през следващите 12 месеца. Обучението се провежда съвместно с Регионална библиотека „Никола Вапцаров” – Кърджали и Народно читалище „Обединение 1913” – Кърджали.

Издателска програма на ББИА

През 2011 г. издателската програма на ББИА беше фокусирана върху превода на три издания на ИФЛА, посветени на важни и актуални проблеми на библиотечната професия. Заглавията са подбрани след проучване на мнението на експерти от големите научни, университетски и регионални библиотеки и от катедрите по библиотечно-информационни науки на СУ „Св. Климент Охридски”, УниБИТ и ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”.

➤ Насоки на ИФЛА за обществената библиотека, 2011

Българският превод е направен по второто преработено издание на книгата от 2010 г. Тези насоки имат за цел да подпомагат библиотечните и информационните специалисти от обществените библиотеки да прилагат по-успешни управленски решения, да развиват релевантни на читателските нужди колекции, да предлагат по-ефективни услуги на своите читатели. Книгата е ценно помагало заради системно подбраната информация и примерите от практиката, които позволяват този опит директно да се прилага в библиотеките.

➤ Измерване на качеството в библиотеките, 2011

Книгата представя 40 индикатора (групирани в 4 раздела) за измерване на ефективността и качеството на работата в различни видове библиотеки – национални, обществени, университетски, научни и специални. Дава практическа информация за всеки от тях, така че всяка библиотека може да подбере нужните ѝ индикатори и да осъществи

процеси на измерване, за да получи представа за това как ефективно да обслужва своите ползватели. Използвани са примери от различни библиотеки от целия свят.

- ISBD Международен стандарт за библиографско описание: Консолидирано издание, 2012

Превод на консолидираното издание на Международния стандарт за библиографско описание ISBD, одобрено от Постоянната комисия на Секцията по каталогизация на ИФЛА и препоръчано от Групата за преглед на ISBD. Стандартът отразява най-новите тенденции в развитието на каталогизацията и привнася нова терминология, адекватна за тези промени. Целта му е да подобри оперативната съвместимост между библиографските системи за търсене и извличане на информация и форматите за показване.

Списание „ББИА онлайн”

Списание „ББИА онлайн” има за цел да запознава с новостите в библиотечно-информационната теория и практика, да подпомага практическата дейност на библиотечните специалисти и да запознава с водещи световни тенденции и чужд опит като по този начин съдейства и стимулира повишаването на квалификацията и подобряването на комуникациите в професионалната общност. Амбицията ни е да се превърне в дискуссионен форум на библиотечната общност, в който ще намират отражение постиженията и проблемите на работещите в различните видове библиотеки.

В списанието могат да публикуват библиотечни специалисти от всички видове библиотеки, ИКТ специалисти, преподаватели, студенти и докторанти в областта на БИН, ползватели на библиотеките, партньори и съмишленици, които подкрепят библиотеките. Приемат се само оригинални текстове, които не са публикувани в други издания, и които подлежат на одобрение от Редакционната колегия. Досега са излезли 2 броя за 2011 г. и 4 броя за 2012 г.